T. C.
GENELKURMAY ASKERİ TARİH VE
STRATEJİK ETÜT BAŞKANLIĞI

ASKERİ TARİH YAYINLARI SERİ NO : 2

GENELKURMAY ATASE BAŞKANLIĞI KÜTÜPHANESİ
21-549-21-1-2

TÜRK SİLAHLI KUVVETLER TARİHİ

OSMANLI DEVRİ

III ncü Cilt 4 ncü Kısım Eki

İKİNCİ VİYANA KUŞATMASI

1683

Gnkur. ATASE ve Dent.
Bşk.lığı Kütüphanesi
Kayıt No : 023316
Yer No : 549/22
Kopya No : 2
Geliş Tarihi :

ANKARA
Gnkur. Basımevi
1983

GNKUR. HARP TARİHİ BŞK.
KÜTÜPHANESİ
Giriş Tarihi : 13.3.1984
Kayıt No. : Tarih: 549-2

Demirbaş.: 00005419

956.1015
TUR
1983
c.3/4 ek
k.4

ÖNSÖZ

İkinci Viyana Kuşatması adıyla yayımlanan bu kitap, Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi Serisi'nin III. cilt 4. kısmına ek olarak hazırlanmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde, 1529'da yapılan ve başarısızlıkla sonuçlanan Birinci Viyana Kuşatması'ndan 154 yıl sonra, bir kez daha ve aynı hatalarla tekrarlanan İkinci Viyana Kuşatması, artık Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa devletleri karşısında eski güç ve görkemini yitirmiş olduğunu açıkca göstermiştir.

İkinci Viyana Kuşatması, Osmanlı Devleti'nde Gerileme Dönemi'ni başlatması ve önemli bir dizi tarihi olaylar zincirinin baş halkalarından birini oluşturması açısından da incelemeye değer bir nitelik ve nicelik taşımaktadır.

Konunun bu kadar ağırlık taşımasına karşın, ne yazık ki, bugüne dek modern tarih anlayışı içinde ele alınarak yazılmış ve yayımlanmış herhangi bir askeri tarih eserine rastlanmamıştır.

Devlet arşivlerindeki kayıt ve belgelerin taranması, olayın çağdaşı olan yazarlara ait kaynak eserlerin incelenmesi ve daha sonraki yıllarda yayımlanmış olan yerli ve yabancı eserlerden yararlanılması sonucu hazırlanan bu kitapla belirli ölçüde bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Eser, tarih yazar uzmanı Emekli General merhum Aşir ARKAYIN tarafından hazırlanmış ve Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı yetkili kurullarınca da incelenerek yayımlanması uygun görülmüştür.

Safter NECİOĞLU
Hv. Korgeneral
Gnkur. As. T. ve Str. E. Bşk.

Hakkımızda Vizyonumuz Misyonumuz Bu kısımda Vizyonumuz ve Misyonumuz yazılacaktır. Bu kısımda Vizyonumuz ve Misyonumuz yazılacaktır.

Hakkımızda Bölümünde, Hakkımızda, Vizyonumuz ve Misyonumuz bölümlerinden sonra gelecek olan Bölümü Vizyonumuzdan 1 satır ara verin. Bir ara daha ve aynı biçimdeki tekrarlanan İkinci Vizyona Kısmımız, Artık Gösterim Engelsizliğinin Avantajı dediğimiz konumuzda ceki gibi ve yükseltilmiş yüzünün olduğunu açıkça gösterecektir.

Bölümü Vizyonu Kısaltmak, Ortamda Varsayılan Ölçülerine Sonrasında bağlantıyı ve Durumu bir Jeti Jetsiz olaylar sınırlıdır. Bağ bağlantıdan bir-nini olduğunuzu aşmadan ve Dosyalar ve doğar bir nitelik ve nicelik Tanımlıdır.

Kısmımın bir kadın ajansık tayınımın kısmın, ve yaşa ki, bugüne dek modern tarih sırkayı kişinde ele dünyada yanlışlığı ve yıkılamamış Artınmı bir nakert tarih sentez yaşlanmamıştır.

Bu ilgi prizlerinin ki kişiyi ve bulgeleri sarsınmın, Artıya dağılmış, ve sağlam ek kişinin sentezin ispatlanmıştır ve daha sonraki yılarda Yıkılmamış olan yeni ve yıkanın sonundan yıpranlarımın aynın bizzatınının Tarihçe bulmuş Kişide bu olabilir yıldırımlıyı ve ağlamıştır.

Ilkay tarih yazar unsun İlmeki Cumsel mesleğin Aşk AŞKLARIN tasarıdan kazanlanmış ve Adam Tarih ve Sanatçılı Fikir Sağlamlığı yıkılıl kurulularının da incelenerek yayınlanması ayrın gösterilmiştir.

Halil İNEBOLU
Bir Komşunuz
Gönüm Ev Ve Bir, Ek Ark

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	III
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASİ, COĞRAFİ DURUM VE ASKERİ GÜÇLER

A. SİYASİ DURUM	9
1. Dış Siyasi Durum	9
a. Osmanlı-Rus İlişkileri	9
b. Osmanlı-Venedik İlişkileri	10
c. Osmanlı-Fransa İlişkileri	12
d. Osmanlı-İspanya İlişkileri	13
e. Osmanlı-İngiltere İlişkileri	13
f. Osmanlı-Lehistan İlişkileri	14
g. Osmanlı-Avusturya İlişkileri	15
2. İç Siyasi Durum	18
B. COĞRAFİ DURUM	20
1. Amaç	20
2. Osmanlı İmparatorluğu'nun Sınırları	21
3. Avusturya İmparatorluğu'nun Sınırları	22
4. Yüzölçümleri	22
5. Nüfusları	22
6. Avusturya'nın İşgali Altındaki Arazinin Durumu	23

Sayfa

a. Dağlar 23
b. Ovalar 23
c. Nehirler 23
d. Göller 24
e. Bataklıklar 24
f. İklim ve Hava Koşulları 24
g. Yollar 25
h. Ulaştırma 25
i. Ekonomik Durum 25
j. Hayvancılık 25
k. Ormancılık 26
l. Ticaret ve İaşe 26
m. Sosyolojik Durum 26

7. Macaristan ve Erdel Bölgesinde 27
a. Dağlar 27
b. Ovalar 27
c. Nehirler 27
d. Göller 27
e. İklim ve Hava Koşulları 27
f. Yollar 28
g. Ulaştırma 28
h. Tarım 28
i. Hayvancılık 28
j. Ormancılık 28
k. Ticaret ve İaşe 28
l. Sosyolojik Durum 28

8. Doğal Coğrafi Durumun ve Suni Arızaların Askeri Harekâta Olan Etkileri 29

Sayfa

C. ASKERİ GÜÇLER 31

1. Türk Ordusunun Teşkilat, Kuruluş, Konuş, Sevk ve İdare, Personel, Moral ve Lojistik Gücü 31

a. Teşkilat ve Kuruluş 31

b. Bu Kuvvetlerin Konuş ve Dağılımı 32

c. Sevk ve İdare 34

ç. Eğitim ve Disiplin 35

d. Moral 35

e. Lojistik Durumu 35

f. Silah Durumu 35

2. Avusturya ve Müttefikleri'nin Silahlı Kuvvetleri 36

İKİNCİ BÖLÜM

SEFER PLANI, SEFERBERLİK VE YIĞINAK PLANLARI VE UYGULANMALARI

A. SEFER PLANI 39

1. Türk Ordusunda 39

2. Avusturya Ordusunda 39

B. SEFERBERLİK PLANLARI 40

1. Türk Ordusunda 40

2. Avusturya Ordusunda 41

C. YIĞINAK PLANLARI 42

1. Yığınak Hazırlığı İçin Padişah ve Hükümet İlgililerinin Edirne'ye Gidişleri 42

2. Padişah IV. Mehmet Komutası'nda Yürüyüşe Geçen Türk Ordusu'nun Filibe'ye Varışı ve Filibe'den Belgrad'a Kadar Yaptığı Yürüyüşler 42

3. Ordu'nun Belgrad'dan Eszek (Ösek)'e Yaptığı Yürüyüş

Sayfa

4. Ordu'nun Ösek'te Kaldığı Günler ve Yaptığı İşler 46

5. Ösek'ten İstoni Belgrad'a Kadar Ordu'nun Yaptığı Yürüyüş 48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAREKÂT

A. TARAFLARIN VİYANA KUŞATMASI'NA KADAR YAPTIKLARI HAREKÂT VE MUHAREBELER (28 HAZİRAN 1683 - 13 TEMMUZ 1683) 51

1. Avusturya Ordusu 51

a. Avusturya Ordusu'nun İlerleyişi 51

b. Neuhäusel (Uyvar) Kalesi Muharebesi 52

c. İmparatorun Viyana'dan Ayrılması 53

d. Viyana Kalesi'nin Savunma Şekli ve Kudreti 54

2. Türk Ordusu 56

a. Türk Ordusu'nun Viyana'ya Yönelmesi 58

b. Türk Ordusu'nun Emniyet Tertibi ve Raab'dan İleri Hareketi 60

c. Altenburg (Ovar) Kalesi'nin Ele Geçirilmesi 63

d. Hainburg Kalesi'nin Ele Geçirilmesi 64

e. Türk Ordusu'nun Viyana Önüne Gelinceye Kadar Ele geçirdiği Kaleler 64

f. Komaron ve Pojon Kaleleri'nin Ele Geçirilmesi 65

B. VİYANA KUŞATMASI VE BELGRAD'A ÇEKİLİŞ, KARA MUSTAFA PAŞA'NIN İDAMI VE KARLOFÇA ANTLAŞMASI (14 TEMMUZ 1683 - 25 ARALIK 1683) 71

1. Türk Ordusu'nun Viyana Kalesi'ni Kuşatması (14 Temmuz 1683) 71

Sayfa

2. Kahlenberg Meydan Muharebesi 87
3. Ciğerdelen Muharebesi ve Kara Mehmet Paşa'nın Seraskerliği 98
4. Estergon Kalesi'nin Düşman Tarafından Kuşatılması ... 99
5. Türk Ordusu'nun İkinci Viyana Muharebesi'ndeki Yenilgi Nedenleri Ve Sonuç 100

Sonuç 105

6. Karlofça Barış Antlaşması (26 Ocak 1699) 107

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İDARİ FAALİYETLER

A. TEŞKİLÂT 111

1. Yurt İçinde Lojistik Teşkilatı 111
2. Menzil Alanında Lojistik Teşkilatı 112

B. LOJİSTİK 112

1. İkmal Kaynakları 112
2. İkmal Faaliyeti 112
3. Ulaştırma 113
4. Sağlık ve Veteriner İşleri 115
5. Personel İkmali 116
6. Tayin, Terfi, Mükâfatlandırma (Atama, Yükselme ve Ödüllendirme) İşleri 116

KRONOLOJİ 117

BİBLİYOGRAFYA 123

Genkur.
Harp Tarihi Bşk.
Kütüphanesi

2. Tanıtılmış veyahut [illegible] 87

3. Ogünün Müntesibi ve [illegible] Tayin [illegible] 90

4. Hakimin Müstesfirin Dünyanın Tecrübesinden Bilgilenmesi ... 99

5. Türk Ordusunun İdari-Yönetim [illegible] Sahaya Müdahalesi Ve Sonuç 104

Sonuç 109

6. Ek: Afganistan Anlaşması (26 Ocak 1929) ..... A

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK-FRANSIZ İLİŞKİLERİ

A. TÜRKİYE 111

1. Yeni İşlerle Uğraşılı Yıllar 111

2. Mesut Mücadele Doğacak Tedbirler 113

B. FRANSA 116

1. İlmiyat Hayvanları 117

2. İlmiyat Tasfiyesi 119

3. Ülkeyinin 120

4. Sağlık ve Veteriner İşleri 120

5. Personel Tasfiyesi 122

6. Tayin, Terfi, Nakliyatlardaki (Atama, Yükseltme ve Ödüllendirme) İşleri 124

KRONOLOJİ 127

BİBLİYOGRAFYA 133

HARİTA VE KROKİLER

(Harita : 1) Osmanlı Devleti'nin 1699 Karlofça Antlaşması ile Kaybettiği Yerler (26 Ocak 1699)

(Kroki : 1) Osmanlı Ordusu'nun Viyana'ya Yürüyüşü ve Konma Yerleri (1 Nisan - 14 Temmuz 1683)

(Kroki : 1-Eki) Osmanlı Ordusu'nun Edirne İstoni Belgrad Arasındaki Konaklama Yerleri

(Kroki : 2) Avusturya Ordusu'nun Uyvar Kalesi'ne Taarruzu

(Kroki : 2-Eki) Osmanlı Ordusu'nun İsteni Belgrad - Viyana Arasındaki Konaklama Yerleri

(Kroki : 3) 1683'te Viyana Kalesi Tahkimatı ve Türk Siperleri

(Kroki : 4) Osmanlı Ordusu'nun Raab Suyu'nu Geçişi

(Kroki : 5) Uyvar Komaron, Pojan Kaleleri Muharebeleri

(Kroki : 6) Osmanlı Ordusu'nun Viyana'yı Kuşatma Tertibi (14 Temmuz 1683)

(Kroki : 7) Kahlenberg Meydan Muharebesi (12 Eylül 1683)

(Kroki : 8) Ciğerdelen ve Estergon Muharebeleri (9 Ekim 1683)

KURULUŞLAR

(Kuruluş : 1) 1683 Osmanlı - Avusturya Harbi'nde İkinci Viyana Kuşatması'nda Türk Ordusu Kuruluşu

(Kuruluş : 2) 1683 İkinci Viyana Kuşatması'nda Avusturya ve Müttefik Orduları'nın Kuruluşu

RESİMLER

(Resim : 1) 1642 Yılında Viyana Kalesi'nin Görünüşü

(Resim : 2) Viyana'nın Osmanlı Ordusu Tarafından Kuşatılmış Durumu

(Resim : 3) Orta Macaristan'ın Krallık Merkezi Olan Kaşav Kasabası

(Resim : 4) Pojon, Estergon, Raab Kalesi (Yanık - Kale)

(Resim : 5) Osmanlı ve Avusturya Orduları'nın Parkan'da Muharebe Düzenleri

(Resim : 6) Osmanlı Topçuları'nın Viyana Kalesi'ne Yaptıkları Tahrip Atışları

(Resim : 7) Osmanlı Ordusu'nun Viyana Kalesi'ni Kuşatma Hazırlıkları

(Resim : 8) Osmanlı Ordusu'nun Viyana Kuşatması'nda Patlattığı Bir Lağım

(Resim : 9) Viyana Batısında Fillek Kalesi

(Resim : 10) Martins - Berg ve Dotis Kalesi

(Resim : 11) Komaron Kalesi

(Resim : 12) Osmanlı Ordusu'nun Leopold Stadt'ı Ele Geçirmesi Tuna Köprüsü'nün Tahribi

(Resim : 13) Kuşatmanın İlk Günlerinde Viyana Çevresindeki Osmanlı Ordugâhı

(Resim : 14) Kuşatmanın Sonlarına Doğru Viyana Çevresindeki Osmanlı Ordugâhı

(Resim : 15) Avusturya Ordusu Başkomutanı Charles de Lorraine ve Osmanlı Ordusu Serdar-ı Ekrem'i Merzifonlu Kara Mustafa Paşa

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki yayılma, duraklama ve gerileme devrelerini bir grafikle belirtecek olursak, bunda iki zirve noktası görülür. Bunlardan Birinci Viyana Muhasarası duraklama, İkinci Viyana Muhasarası ise gerileme noktalarını gösterir.

Her iki muhasaranın da başarısızlıkla sonuçlanmasında birçok faktörler vardır. Bu faktörlerin en büyüğü İstanbul ile Viyana arasındaki mesafenin, savaş gücü üzerinde yaptığı olumsuz etkidir. Bu itibarla özellikle Gerileme Dönemini (1683 - 1792) başlatan İkinci Viyana Muhasarası'nın incelenmesini derinleştirmek, bize birçok tarihi gerçekleri öğretir.

Batı tarih bilgilerinin her iki muhasara konusunda kendi yönlerinden büyük ölçüde araştırmalar yaptıklarını ve yüzlerce iddialı eserler ortaya koyduklarını görmekte ve işitmekteyiz. Türk kaynaklarına gelince, yazdıkları ve derledikleri, zamanın padişahı ve vezirlerinin istek ve arzularına uygun yazılar olup, şöyle böyle bir nebzecik gerçeklere değinilmiştir. Ancak Fındıklılı Silahtar Mehmet Ağa gibi muharebe ve olayları, içinde yaşayarak görmüş ve günü gününe not tutmuş olan veyahut Hammer gibi Osmanlı kaynaklarından yararlanıp kendi dininin ve milli duygusunun etkisi altında olayları biraz da değiştirerek yazan tarihçiler, her iki Viyana Kuşatması hakkında bir dereceye kadar doğruya yakın bilgiler vermişlerdir.

Kaldı ki, bu iki muhasarayı birçok yönlerden ele almış bulunan, tarihçiler ve yazarlar bile İstanbul - Viyana arasındaki mesafe faktörünü iyice değerlendirememişlerdir. Bundan başka silahların, o zamana uygun kale tahkimatının muharebelere yapacağı etkileri belirtmemişler ve muharebelerin kazanma, kaybedilme nedenlerini yeteri kadar ortaya koyamamışlardır.

Birinci Viyana Kuşatması Osmanlı Devleti'nin askeri ve siyasi bakımdan en kudretli, en başarılı bulunduğu bir zamanda ve en görkemli hükümdar (Kanuni Sultan Süleyman)'in komutası altında yapılmıştı. 1526 yılında Padişah, Mohaç Meydan Muharebesi'ni kazanmış, Macaristan'ı dize getirmiş, Viyana yöresine olan yerleri ele geçirmiş, Avrupa'da Germen İmparatorluğu'nun rakibi olan Fransa ile dostluk kurmuştur. Bu dönemde henüz ne Rusya ve ne de Lehistan ortada görülmemektedir. Mevsim itibariyle biraz geç kalınmış olmakla beraber, eylülde Viyana önüne varılmış, kısa zamanda Viyana'nın da ele geçmesi için kuşatmaya başlanmıştı (1529).

Getirdiği topların adedi ve çapları, Viyana Kalesi'nin o zamanki savunma kudreti, Türk ordusunun bu kaleyi ele geçirmesine imkân vermemişti. Hatta, Türk ordusu, 20 günlük kuşatma zamanında surlarda gedikler açacak kadar ateş kudreti de gösterebilmişti. Fakat Kanuni Sultan Süleyman, kale yöresinin durumunu, İstanbul'a olan 1700 km.'lik mesafeyi, bu kuşatma sebebiyle Hıristiyanlık âlemiyle ve hatta dost görünen Fransa ile bozulmaya yüz tutan siyasi durumu ve nihayet biraz erken başlayan kışı gözönüne alarak, Viyana'nın kuşatmasını bırakmış, yorgun ordusunu geri çevirerek İstanbul'un yolunu tutmuştu.

Elinde son derece büyük bir kuvvet bulunan Kanuni'nin Viyana'yı ele geçirmesi belki de kabilken bunu gerçekleştirmemesini hatalı bulanlar olmuştu. Buna rağmen büyük devlet adamı niteliğini, ileriyi ve uzağı görme yeteneğinin basiretliliğinin bir belirtisi olan bu hareketi, ileri görüşlü bir devlet adamı olduğunu göstermektedir.

İşte, bundan 154 yıl sonra ve 1683'de İkinci Viyana Kuşatması'na başlandığı zaman ne siyasi şartlar, ne Türk ordusunun gereç, ağır silah ve savaş gücü, ne Viyana Kalesi'nin o zamanki tahkimat bakımından kazanmış olduğu savunma gücünün eskisiyle ölçü kabul etmeyecek kadar berkitilmiş olmasının hesaba katılmaması, herşeyden evvel devlet ve ordu sevk ve idaresindeki görüş ve kavrayışın ne derece gerilemiş bulunduğunu göstermeye yeter. Bu itibarla, Türk ordusunun yaptığı İkinci Viyana Kuşatması Muharebesi, Türkler için incelemeye değer bir konudur. Bu araştırma, siyasi, askeri, idari kısaca ve her yönüyle ibret verici, olayları kapsamaktadır.

1. İkinci Viyana Kuşatması'ndan Önce Gerginliği Yaratan Olaylar

1683'de Türk ordularının, Avusturya ve müttefikleriyle yaptığı İkinci Viyana Kuşatması ve bunun devamı olan "Kutsal İttifak" adı altında Osmanlılar aleyhinde birleşen Avrupa Hıristiyan devletleri ordularıyla ayrı ayrı dört cepheden birden yaptığı 16 senelik muharebeler, Osmanlı Devleti'nin tarihinde Gerileme Dönemi'nin başlama nedeni olmuştu.

Osmanlı Devleti, Ünlü Vezir-i Âzam Sokullu Mehmet Paşa'nın ölümüne dek (1579) Avrupa ve Asya kıtalarında bütün devletlerden kuvvetli, üstün ve her istediğini yapmaya gücü yeten bir imparatorluktu.

Bu tarihten İkinci Viyana Kuşatma Muharebesi'nin yapıldığı 1683 yılına kadar geçen zaman içinde, imparatorluk idaresinin kötü ellerde kalması, buna karşılık Osmanlılarla yaptığı muharebelerde devamlı yenilgilerden bıkmış olan Avrupa Hıristiyan devletlerinin aldıkları korunma tedbirleriyle, Osmanlı Devleti'nin üstünlüğü bozulmaya yüz tutmuştu. Buna

rağmen Köprülülerin geniş yetkiyle hükümet idaresini ellerine almaları ve canla başla çalışmaları, Osmanlı İmparatorluğu'na eski gücünü kazandırmıştı.

Devlet bu durumdayken, hükümetin başına Köprülülerin damadı olan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa geçmiş ve Vezir-i Âzamlığa atanmıştı. Mustafa Paşa, Köprülü Mehmet ve oğlu Fazıl Ahmet Paşa'ların Vezir-i Âzamlıkları zamanında çok önemli görevlere atanmış, bu görevlerini de başarıyla idare etmiş, tecrübeli ve otoriter bir vezir olmuştu. Ancak tarihçilerin iddialarına göre paraya, üne ve itibara düşkün olan Kara Mustafa Paşa'nın, ellerinde büyüdüğü, ekmeklerini yediği ve kendilerine damat yaparak değer veren Köprülülerin, olumlu başarılarını kıskanıyor ve hele büyük kayınbiraderi Vezir-i Âzam Fazıl Ahmet Paşa'dan daha üstün bir isim yapmak hırs ve inadında olduğu anlaşılıyordu. Bu arzuyla hükümet idaresinde büyük başarı sağlayarak kendini eşsiz tanıtmak istiyordu.

Osmanlı Devleti'nin dış siyasetindeki geleneğe göre Avrupa kıtasında, Tuna Nehri'nin her iki kıyısında köklü olarak yerleşebilmek için, Tuna'nın kuzeyinde kendinden daha kuvvetli bir başka devletin bulunmaması gerekiyordu. Halbuki bu bölgeyi eline geçirmek isteyen, bu amaçla sürekli olarak Eflâk, Buğdan ve Erdel işlerine karışan Lehistan ve Avusturya ile yıllarca muharebe etmek durumunda kalınmıştı. 1526 yılında Macaristan'ın Osmanlılar eline geçmesinden sonra da, 1683 yılına kadar Lehistan ve Avusturya ile yapılan muharebelerin başlıca nedenlerini bu devletlerin değişmeyen tutumları teşkil ediyordu. Nitekim Köprülü Mehmet Paşa ölmeden önce devlet idaresi hakkında oğlu Fazıl Ahmet Paşa'ya bilgi verip öğüt ve vasiyette bulunurken (hatta bir defasında Avusturya Sefiri'nin de bulunduğu mecliste), Avusturya'nın Erdel işlerine karışmasına izin verilmemesini öğütlemişti. Buna rağmen 1661 - 1676 yılları arasında sürüp giden Osmanlı Avusturya harplerine ve çarpışmalarına, yine hep Erdel içişlerine Avusturya'nın karışması neden olmuştu. Aynı olaylar, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Veziri Âzamlığı (1676 - 1683) yıllarında da sürmüştü. İşte Viyana Kuşatması Muharebesi'nin sebeplerinden en önemlisi bu olmuştu.

Bazı kanaat ve iddialara göre, ortada önemli bir neden yokken Avusturya ile muharebe yapılmıştır denilirken, o zamanki dünya siyasi ve askeri durumunu inceleyen bazı tarihçiler, Vezir-i Âzam Kara Mustafa Paşa'nın sefer kararını, şu nedenlerle haklı göstermektedirler:

a. Avusturya ile Osmanlılar arasında çözülmesi gereken Macaristan durumu vardı.

b. Bu tarihlerde Avusturya, batıda Fransa ile muharebe etmiş, yenilmiş, Vestfalya Barış Antlaşması ile Fransa'ya arazi terk etmişti. Avusturya batıdaki bu zararını, doğudaki kazancıyla karşılaştırmak ve telâfi etmek için gözlerini tamamiyle Macaristan'a çevirmişti.

c. Macarlarla yaptığı mücadeleleri kısmen kazanmış, arkasından Erdel içlerine uzanmıştı. Erdel üzerindeki ihtirasını kolayca çözebilmek için, 1672'de Bucaş Barış Antlaşması ile Türklere dargın olan Lehistan'la birleşmek çarelerini aramış ve hatta bulmuştu.

d. Fransa, batıda Avusturyalıları daha da zayıf düşürmek ve hatta ortadan kaldırmak hırsıyla doğudan sıkıştırılmasını sağlamak için Osmanlı Devleti'ni, Avusturya zararına muharebeye teşvik etmekteydi. Bundan başka yine Fransa, Avusturya idaresindeki Macaristan'da, Erdel ve Eflâk'ta Avusturya idaresine karşı ayaklanmalar ve huzursuzluklar yaratmaya çalışıyordu. Daha ileri giderek Lehistan'ın bile Avusturya'yı sıkıştırmasını teşvik ediyordu.

e. Avusturya ise, Fransa'nın yaptığı bu baskıları karşılamak çarelerini bir tarafa bırakıp, Vasvar Barış Antlaşması'nı bozarak sınırlarda Türklere karşı kaleler yapıyor, sınır köy ve kasabalarına saldırıyor, yağmacılık yaptırıyor ve hiç rahat vermiyordu.

İşte, o zamanki dünya siyasi ve askeri durumu, Avusturyalıların yaptığı taşkınlıklar, Osmanlı Vezir-i Azamı Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'yı sefere ve harbe zorlamıştı. Tam bu günlerde de Macaristan sorunu, Osmanlı - Avusturya ilişkilerini gergin bir döneme getirmişti. Artık Macaristan üzerinde rakipsiz ve engelsiz Osmanlı egemenliğinin kurulması gerekiyordu.

Yine bu günlerde, Osmanlılara katılan Macarlar üzerinde etkisi büyük olan Macar asılzadelerinden Tökeli Emre'nin İstanbul'a gönderdiği elçiyle Osmanlı Hükümeti, şu esaslar üzerinde anlaşmaya varmıştı:

a. Tökeli Emre, Orta Macaristan Krallığı'na atanmıştı.

b. Tökeli Emre, ömrü boyunca kral kalacak, ölünce yerine atanacak olan kral, Osmanlı Devleti tarafından onaylanacaktı.

c. Macarlar, geleneklerine uygun hukuk ve mezheplerinde serbest olacaklar.

d. Katolik papazları, Orta Macaristan'dan çıkacaklardı.

e. Macarlar, her sene Osmanlılara 40.000 Duka Altını verecekler, bu miktar artırılmayacak.

f. Macar tüccarları, pasaportsuz Türkiye'ye girecekler ve istedikleri yerde ticaret yapabilecekler.

g. Her hangi bir taraftan gelecek saldırıya karşı Osmanlı Devleti Macarları koruyacaktı.

h. Osmanlı Devleti'nin dostuyla dost, düşmanıyla düşman olacak.

i. Bu anlaşmalar Macarlarca bozulmadıkça, Osmanlı Devleti de bozmamayı taahhüt eder.

İki taraf arasındaki bu anlaşmayla Macaristan, Avusturya idaresinden kurtarılacak, Erdel gibi Osmanlı Devleti'ne bağlı bir krallık haline getirilmiş olacaktı. Bütün bunlara ek olarak Macaristan'da Komorn (Komaron), Raab (Yanıkkale) müstahkem mevkileri de Avusturya'dan alınarak Macaristan idaresine veriliyordu. İşte bu suretle Macaristan, Avusturya'nın baskısından kurtarılacaktı.

2. 1663 Yılında Yapılan Osmanlı - Avusturya Savaşları'nın Sonucu

Osmanlılarla Venedikliler arasında 20 seneye yakın devam eden Girit Savaşı'na son vermek isteyen Osmanlılar, 1663 yılında Venediklilere kat'i bir darbe vurmak amacıyla Dalmaçya taraflarına doğru harekete geçmek ve bu bölgede ordusunu toplamak hazırlığındaydı. Bu sırada Avusturya sınırlarındaki sancakbeylerinden ve vâlilerden gelen raporlardan, Avusturya İmparatoru'nun, Erdel sorunundan ötürü, sınırlarda saldırılar düzenleyip huzursuzluklar yarattığı anlaşılmıştır.

Ordunun Venediklilerle Dalmaçya kıyılarında meşgul olduğu bir sırada Avusturyalıların işi daha da ileri götürecekleri anlaşıldığından, Venedik Seferi geri bırakılarak, Avusturya'ya sefer açılmasına karar verildi. Türk ordusu, zamanın Vezir-i Âzamı Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa'nın Serdar-ı Ekrem'liğinde, Kırım Han'ın da 10.000 kişiyle katıldığı harekât için, Avusturya sınırında toplanmıştı. Serdar-ı Ekrem'in Budin'de kurduğu harp divanında, Türk ordusunun Zerinvar ve Uyvar istikametlerinden birisine karşı taarruza geçilmesi durumu tartışıldı. Ordunun Uyvar istikametinde taarruza geçmesi kararıyla, Estergon Köprüsü'nden geçilerek Tuna'nın kuzeyinde ve Neutra Suyu üzerinde müstahkem bir kale olan Uyvar Kalesi kuşatıldı. Esasen Uyvar Kalesi, Osmanlılar tarafından 1663 yılında ele geçirilerek Erdel Krallığı'na verilmişti. Fakat daha sonra Avusturyalılar, Erdel ile anlaşarak bu kaleyi kendilerine ilhak etmişlerdi. 38 gün süren kuşatmadan sonra, Uyvar Kalesi teslim olmuş ve yine Erdel Kralı Mihail'e teslim edilmişti. Bundan sonra Osmanlı Ordusu, daha güneyde Zerinvar Kalesi üzerine giderek 20 gün sonra bu kaleyi de ele geçi-

rip yıktırmıştı. Daha buna benzer ufak tefek kale palankaları da alarak yıktırdı. Bu suretle Osmanlı - Avusturya Devletleri arasında 1664 yılında Vasvar Barış Antlaşması imzalandı.

3. Vasvar (Aysenburg) Barış Antlaşması'nın Esasları ve Bu Antlaşmanın Müddeti

Vasvar Barış Antlaşması'nın 1'nci maddesi'ne göre, Osmanlılar tarafından ele geçirilmiş olan Uyvar, Neograt Kaleleri ile etrafındaki palankalar Osmanlılar'da kalacak; 2'nci maddesi'ne göre iki tarafın askerleri de Erdel'den çıkacaklar, 3'ncü maddesine göre Erdel kralları Avusturya topraklarına saldırmayacaklar, 4'ncü maddesi'ne göre yıkılan Zerinvar ve Yenikale tekrar bir daha yapılmayacak, 5'nci maddesi ne göre her iki hükümet, sınırlarda akınları ve çete hareketlerini önleyecekler. 6'nci maddesi'ne göre antlaşmanın imzalanmasından itibaren 20 sene bu barış antlaşması devam edecek, 7'nci madde'sine göre, her iki tarafın dostluğunun devamı amacıyla Zitvatorok Antlaşması'nda kabul edilen 200.000 kuruş [1] değerindeki hediyeler padişaha gönderilecekti. Osmanlı Padişahı da buna uygun bir hediyeyle karşılık verecekti.

Muharebe kesilmeden veya mütareke yapılmadan barış görüşmelerine geçilmişti. Hazırlanan barış antlaşmasını, Avusturya İmparatoru her nedense onaylamayı erteliyordu. Daha çok beklemek istemeyen galip Osmanlı Ordusu, hem tehdit etmek ve hem de antlaşmanın onaylanmasını çabuklaştırmak amacıyla bir kısım kuvvetini batıya doğru ilerletti ve Raab Nehri'ni geçerek Sengotar mevkiinde Alman, Fransız, İspanyol ve diğer bazı milletlerden kurulu karma bir Avusturya ordusuyla karşılaştı. Osmanlı ordusu Serdar-ı Ekrem'i, bu hareketiyle, Raab (Yanıkkale)'ı aldıktan sonra Viyana'ya doğru yürüyüşe geçer görünmek tehdidi izlemini uyandırmak amacındaydı. Hatta Raab Suyu'ndan geçirdiği birlikler için, ancak yaya birliklerin geçebileceği kadar zayıf bir köprü yapmıştı. Bu sırada çıkan fırtınayla bu köprü yıkıldığından, karşıya geçen yeniçeri birlikleri ateş himayesinden yoksun kalmışlardı. Türk ordusunun bu durumundan faydalanan Avusturya ordusu Generali Monte Kokoli, elinde bulunan bütün kuvvetiyle yaptığı taarruzla Raab Suyu batısındaki himayesiz Türk piyadesini tümüyle yok etmişti.

---

[1] KOÇU, Reşat Ekrem; Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülasyonlar, İstanbul, Türkiye Matbaası, 1934, s. 68.

Bu muharebeyi kazanan Avusturyalılar, yenilgiye uğrayan Türk birliklerinin yapacağı yeni taarruzlarının kendilerine kötü sonuçlar vereceğini anladıklarından, acele Vasvar Barış Antlaşması'nı onayladılar. Türk ordusu da, uğradığı bu ağır kayıplarla boşuna harcanmış oldu.

Serdar-ı Ekrem Fazıl Ahmet Paşa, Avusturya İmparatoru tarafından gönderilen barış antlaşmasını almış ve bu defaki Osmanlı - Avusturya Harbi de, bu kötü olayla sona ermişti.

Vezir-i Âzam Fazıl Ahmet Paşa'nın 3 Kasım 1676 yılında ölmesi üzerine, eniştesi Vezir Merzifonlu Kara Mustafa Paşaya Vezir-i Âzamlık görevi verildi.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASİ, COĞRAFİ DURUM VE ASKERİ GÜÇLER

A. SİYASİ DURUM

1. Dış Siyasi Durum

a. Osmanlı - Rus İlişkileri

Bu iki devlet arasında XVI. yüzyıla kadar, ilişkileri bozucu önemli bir olay olmamıştır. Bununla beraber, Osmanlı Devleti'ne bağlı Kırım Hanlığı ile Rusya arasında akıncılık sürüp gelmekte devam etmekteydi. Rusya, bu kötü etkiden kurtulmak için Don Kazaklarını kışkırtarak Kırımlılara saldırtıyordu. Esasen bu Don Kazakları, ellerinde bulunan şaykalarla (bir çeşit yelkenli deniz aracı) hem Kırım kıyılarına saldırıyor, hem Karadeniz'de ticaret vasıtalarına korsanlık yapıyor ve hatta Karadeniz'deki Osmanlı Devleti kıyılarına bile akınlar yapıyorlardı. Bundan başka Rusya, bu Kazakların başarılarından heveslenerek, kendileri de Osmanlı Devleti'nin mutlak (salt) yönetim ve egemenliğinde bulunan Azak ve Karadeniz'e inmek ve buradan Akdeniz'e doğru deniz ticaret yolu açmak ve genişletmek hayalini yaşamaya başlamıştı. Yine Rusya Çarlığı, Kuzey Kafkasya'da ve Hazar kıyılarında, Osmanlı Devleti yönetiminde bulunan değişik kabile ve kavimler üzerinde baskı ve propagandalar yaparak onları kendi nüfuzu altına almaya çalışıyor ve kısmen de bu çalışmalarını başarıya ulaştırıyordu. İşte bu nedenlerle Osmanlı - Rus ilişkileri bozulmaya başlamıştı. Diğer taraftan Ortodoks mezhebine bağlı Ruslar, bu mezhebin dini lideri olan İstanbul'daki Rum Patriki'ne çok bağlıydılar. Din yoluyla patrikhaneye de nüfuz etmekte ve yine Patrikhane aracılığıyla Osmanlı yönetiminde bulunan ve mezhepleri ortodoks olan halkı da Osmanlı Devleti aleyhine kışkırtmaya çabalıyordu.

Bir ara İstanbul'a gelen Rus elçisi, İstanbul'daki patriği etkileyerek onu alıp Rusya'ya götürdü ve Rus halkını ve Çarını takdis etmesini sağladı. XVII. yüzyıl başlarında Ruslar, yalnız komşusu olan Osmanlılarla değil, batı komşusu olan Lehistan'ın da içişlerine sokulmaya yeltenmiş ve Lehistan Krallığı'nın mezhep değiştirmek kavgalarına karışmıştı.

1659'da Ruslar, korumasına aldığı Zaporog Kazakları'ndan başka, Özü Kazakları'nı da ayartarak topluca Kırım üzerine yürümek ve Kırım'ı işgal etmek hevesine de kapılmıştı. Fakat bu kötü durumu sezen Kırım

Hanı Mehmet Giray, hemen daha evvel harekete geçerek takriben 50.000 kişilik Rus kuvvetini yok etmiş, başkomutanlarını bile esir almıştı. Bu yenilgiden sonra uzun süre Ruslar sinmiş ve bir hareket göstermemiş olmasına rağmen, Karadeniz'e inmek hayalinden geri kalmamakla beraber, Osmanlı Devleti ile oldukça iyi ilişkiler kuruyordu. Osmanlı Devleti de, 1650 yılında iç ve dış durumlarındaki sarsıntı nedeniyle Rusya ve diğer bütün komşu devletlerle ve kendisine bağlı krallık ve voyvodalıklarla olay, çıkarmamaya çalışıyordu. Kırım Hanı'nın yetenekli siyasetiyle 1650 ve sonraki yıllarda Zaparog ve Sarıkamış Kazakları denilen Doroşenko Kazaklarının birleşip teşkil ettikleri üçlü bir kuvvet gösterisiyle Rusları ve Lehlileri dize getirmişlerdi. 1669'da Doroşenko'nun Kırımlılardan ayrılmasından ve Lehlilerden görecekleri korumayı da zayıf ve güvensiz bulmasından yararlanan Osmanlı Devleti, bu tarihte Ruslara ve Lehlilere karşı eline önemli bir kuvvet geçtiğini zannederek, kendisine bağlanan bu Kazaklara tuğ ve sancak vermişti. Osmanlı Devleti'nin 1673 yılında Jan Sobyeski komutasındaki Leh ordusuyla yaptığı savaşlarda, Doroşenko'nun Osmanlılara önemli yardımları olmuştu. Doroşenko'nun bu savaşta yorgun düşmesinden faydalanan Ruslar, bir sene sonra Doroşenko'nun işgalindeki bölgeye saldırıp bir iki tahkimli şehrini de işgal edince Osmanlı Hükümeti, derhal Rusya'ya savaş ilân ederek, Doroşenko'yu kurtardı; ve Ukrayna bölgesini Sarıkamış Kazakları'na ayırttırdı.

Bir süre sonra Ruslar, din ve mezhep yollarıyla Doroşenko'ya etki yaparak, bu Kazakları Osmanlı Devleti'nden ayırmak çaresini buldular. Osmanlıların kendilerine merkez olarak ayırdığı Çehrin (Rusya'nın Ukrayna bölgesinde) şehrini de gönül rızasıyla ellerinden aldılar. Osmanlı Devleti bu durumdan üzüntü duydu ve derhal kuvvet göndererek Çehrin şehrini geri almak üzere kuşattı. Ruslar bu muharebeye büyük bir orduyla katıldılar. Osmanlı Devleti, Rusya ile muharebeye girmek zorunda kaldı. Yapılan meydan muharebesinde Ruslar yenildiler. Uzun süren bu muharebeden sonra Osmanlı Devleti, 20 yıl süreli bir barış antlaşmasıyla savaşa son verdi. Bu antlaşma gereğince Dinyeper Nehri'nin sağ kıyısındaki yerler Osmanlılar'da kalıyordu.

b. Osmanlı - Venedik İlişkileri

İnebahtı (Lepanto) Deniz Savaşı'ndan sonra Venediklilerle 1573 yılında imzalanan barış antlaşması sonucu olarak, Girit Muharebe'sinin çıktığı 1645 yılına kadar 72 sene Osmanlı - Venedik Devletleri'nin siyasi ve ticari ilişkileri bozulmadan devam etmişti. Bu süre içinde arasıra meydana gelen ters olayları, daha ziyade Osmanlı saraylarında padişahların haremine giren yabancı ve hele Venedikli kadınların aracılığı söndürmüş ve gereksiz savaş ihtimallerini önlemişti.

1644 yılında zamanın padişahının cezasına uğrayan saraydaki darüsseade ağası (zenci harem ağası veya kızlar ağası), Mısır'a gönderiliyordu. Yanında daha bir çok insan ve kıymetli eşyayla yola çıkarılan kalyon gemisi, Malta korsanları tarafından yakalanarak Venediklilerin işgalinde bulunan Girit Adası'na götürülmüş, içindeki insanlar öldürülmüş, eşyaları soyulmuş ve yağma edilerek Girit'in güney kıyılarındaki liman şehrinde bu eşyaları satılmıştı. Hatta Venedikli valiye bile kıymetlilerinden bir iki parça hediye edilmişti. Bu çok acıklı olay, İstanbul'da duyulunca derhal Osmanlı Donanması hazırlanmış, Girit Adası'na sefere çıkmıştı.

1645 yılında Venediklilere ilân edilen harp, 1648 yılına kadar denizlerde, Venediklilerin üstünlükleri ve Osmanlı donanmasının bir çok kayıplarıyla devam etmiş ve daha başka olarak Venediklilerle Mora ve Epir kıyılarında, Bosna sınırlarında savaşmış ve Venedikliler Dalmaçya kıyılarında Osmanlılara karşı başarılar elde etmişlerdi.

1656 yılına kadar Girit Adası'nda, Akdeniz ile Ege denizinde Venediklilerle Osmanlıların yaptığı savaşlar uzun sürmüş, üzücü ve yorucu bir hal almıştı.

Osmanlı Devleti'nin bu yıllardaki iç siyasi durumunun bozukluğu, Girit Adası'nda yapılan muharebelere kötü etki yapıyordu. Hatta, zamanın en güçlü Vezir-i Âzamı olan Köprülü Mehmet Paşa ile, Girit Adası'nda kahramanca çarpışan ve birçok başarılara ulaşan Deli Hüseyin Paşa arasında bir kıskançlık olayı bile başgöstermiş ve 1658 yılında Kahraman Deli Hüseyin Paşa boğdurularak öldürülmüştü. 1657 yılında Vezir-i Âzam, kendi komutasındaki harp gemileriyle Çanakkale Boğazı'na hareket etmişti. Tam bu günlerde Venedikliler, Çanakkale Boğazı'nı işgal etmek üzere asker çıkarmışlardı. Fakat boğaz savunucuları derhal karşı taarruz yaparak Venediklileri gemilerine attılar. Bununla beraber denizden de boğazın Soğanlıdere - Kepez hattına kadar olan giriş kesimini yani Karanlık Liman bölgesini, gemileriyle işgal etmiş bulunuyorlardı. Karadan atılan toplarla bu gemiler, boğaz dışına çıkarıldı. Boğazın hemen ağzında yapılan deniz muharebesi, Osmanlıların yenmesiyle sonuçlanmış ve hatta Venediklilerin işgalinde bulunan Bozcaada bile kurtarılmıştı. Kaçan Venedik donanması Limni Adası'nda da tutunamayarak bu ada da ele geçirilmişti fakat bu mevzii bir başarıydı. Halbuki Osmanlı - Venedik Harbi, olanca hızıyla Girit Adası'nda sürüyordu.

Köprülü Mehmet Paşa'nın ölümünden sonra yerine vezir-i âzam olan oğlu Fazıl Ahmet Paşa, Avusturya sınırında çıkan olay nedeniyle Avusturyalılarla muharebeye başlayınca, Girit'de Venedikliler üzerindeki baskıyı gevşetmişti.

Osmanlıların, Avusturyalılarla yaptığı Vasvar Barış Antlaşması'ndan sonra, Osmanlı Devleti Girit işini ciddiyetle ele aldı. 1657'den beri barış yapmak için İstanbul'da bulunan Ballarrino adındaki Venedik elçisine, kendi hükümeti yeni bir talimat göndererek tekrar barış isteğinde bulunmuştu. Vezir-i Âzam Fazıl Ahmet Paşa, barış için 100.000 Duka Altını, Venedik işgalinde kalacak olan Kandiye için de, her sene ayrıca 12.000 Duka Altını verilmesini, Suda liman ve şehrinin tamamen terk edilmesini, Bosna sınırında Osmanlılar lehine düzeltme yapılmasını istedi. Bu şartları kabul etmeyen Venedikliler ile Girit'te muharebeye yeniden başlandı.

Vezir-i Âzam Fazıl Ahmet Paşa, bizzat Girit Savaşı'na gidip komuta ederek, Kandiye Kalesi'ni Venediklilerden aldı ve 1669'da Venediklilerin Kandiye komutanıyla 14 maddelik bir barış antlaşması yapıldı. Bu antlaşmanın 2'nci maddesi gereğince, Girit Adası'nda bulunan yalnız Suda ve İsperlonga Kaleleri Venediklilere bırakılmıştı.

Bu antlaşmadan sonra, Osmanlı Devleti, Venediklilerle 15 sene barış halinde kaldı.

c. Osmanlı - Fransa İlişkileri

Osmanlı Padişahı Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünden sonra, 1560, 1575, 1589 yıllarında Fransa kralları değiştikçe, Osmanlı - Fransa dostluk ilişkileri gittikçe kötüleşmişti. Avusturya Devleti'nin yardımıyla Lehistan Kralı olan III. Hanri'nin, boşalan Fransa Krallığı'na geçirilmesi, Osmanlı Padişahı'nı ve zamanın Vezir-i Âzamı Sokullu Mehmet Paşa'yı gücendirmiş ve bunun için İstanbul'daki Fransız elçisi de iltifat görmemişti. Bu sebeple 1585 yılında Fransa'nın İspanya'ya karşı, Osmanlı Hükümeti'nden istediği yardım da yapılmamıştı. 1589 yılında IX. Hanri'nin kral olduğu zaman İstanbul'a gelen elçi, çok güzel Türkçe bilen bir zat olduğundan, hem dili ve hem de siyasi bilgisiyle, iki devlet arasında yakınlık sağlamıştı. 1616'da İstanbul'da Fransız Cizvit papazlarının taşkınlıkları ve Rum patrik vekilinin asılarak idâm edilmesine kadar ileri giden hareketleri, yeniden Osmanlı - Fransız ilişkilerinin daha çok bozulmasına neden olmuştu.

1660 Yılında Fransa'nın İstanbul'a elçi olarak yolladığı Dö Lahey ve bundan sonra yerine gelen oğlu Denis Lahey zamanlarında ve Köprülüler döneminde, bu iki elçinin kötü hareketleri, iki hükümetin arasını açmıştı. Osmanlı Hükümeti'nin gerek Venediklilerle gerekse Avusturyalılarla yaptığı harplere Fransa Hükümeti, siyasi ve askeri yardımlarda bulunmakta fiilen Osmanlı Devleti aleyhine dönmüştür.

Fransız ticaret âlemini zarara sokan bu geçimsizliğin giderilmesi için, tüccarlarının etkisiyle 1670 yılında İstanbul'a gönderilen Kont Dö Nevantel bir hayli emek sarf etmişti. Osmanlı Hükümeti, hasımlarına fiilen yardım eden Fransa ile bütün antlaşmalarını bozduğundan, elçi bu antlaşmaları yenilemeye gayret ederek nihayet 1677 yılında bunu başarmıştı.

Fazıl Ahmet Paşa'nın ölümünden sonra Vezir-i Âzam olan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Elçi Nevantel'e çok iltifat etmişti.

1681 Yılında, kendilerine zarar veren Trablus korsan gemilerini kovalayan Fransız harp gemileri, evvela dostluk filamasıyla Sakız Adası'na gelerek, şehri selamlamış ve Sakız'a iltica eden korsanların teslimini istemişti. Red yanıtı alınca harp filaması çekerek şehre ve kaleye topçu ateşi açmış ve bir hayli zarar vermişti. Osmanlı Hükümeti, bu durumu protesto etti ve tazminat alarak gerginlik giderildi.

Fransa - Avusturya hükümetleri arasındaki siyasi durum bozuk olduğundan, Osmanlı Hükümeti'nin, İkinci Viyana Muharebesi'ni açmasında Fransa'nın kışkırtıcı teşvikleri olmuş ve 1683'de başlayan Osmanlı - Avusturya İkinci Viyana muharebelerinin, Karlofça Barış Antlaşması'na kadar devamı yıllarında Fransa da Osmanlı Devleti ile ittifak yapmaksızın, yalnız kendi çıkarları doğrultusunda Avusturya ile zaman zaman muharebe etmiştir.

d. Osmanlı - İspanya İlişkileri

Akdeniz'i çevreleyen bölgelerde geniş ülkelere ve Kuzey Afrika'nın dörtte üçüne sahip olan Osmanlı Devleti, bu denizde kendisine büyük rakip olarak İspanya'yı görmekteydi. İspanya'ya karşı daima güvensiz davranıyordu. Buna karşı Osmanlı Devleti zararına, Hıristiyan devletlerin her işbirliğinde İspanya da en büyük gücünü kullanıyordu.

Cezayir'e sahip olan Osmanlı Devleti, yanında ve bitişiğindeki Fas'ta dost bir hükümet bulunmasını istiyordu. Fakat Osmanlı Devleti'nin bu siyasetine, İspanya ve Portekiz daima engel oluyordu. Osmanlı Devleti, Akdeniz'deki üstünlüğü ve hükümranlığı süresince, İspanya Devleti ile köklü bir dostluk kuramamıştı. Buna biraz da İngilizlerin, Osmanlı Devleti üzerinde yaptığı etki neden oluyordu.

e. Osmanlı - İngiltere İlişkileri

Osmanlılarla İngilizler arasındaki ilişki hep ticari ve dostane olmuştur. Ancak, İngilizler, Avrupa devletlerinden kendilerine hasım olanları Osmanlılarla çarpıştırmak ve onları zaafa uğratmak için, zaman zaman Osmanlı devlet hükümet başkanlık makamlarını işgal eden kişilere, sinsice sokulmaktan geri kalmamışlardı.

Bu iki devletin birbirlerine gönderdikleri elçilerin yetersizlikleri ve idaresizlikleri nedeniyle bazı dargınlıklar ve kırgınlıklar olmuşsa da, bu durum daha ziyade ticari ilişkileri etkilemişti. Bununla beraber, Osmanlıların güç durumda kaldığı yıllarda özellikle 1683'de başlayıp, 1699'da Karlofça Barış Antlaşması ile sonuçlanan ve 16 sene süren Osmanlı - Avusturya ve müttefikleri muharebelerinde İngilizlerin ve Felemenklerin barış aracılığı yapmakta büyük rolleri olmuştur.

f. Osmanlı - Lehistan İlişkileri

Lehistan'a bağımlı olan ve Buğ Nehri (Aksu) dolaylarında yerleşmiş bulunan Sarıkamış Tatarları, Venediklilerin kışkırtmasıyla 1648 yılında Lehlilere karşı geldiler ve kendilerine en yakın olan Kırım Hanı İslâm Giray'a sığındılar. Kırımlılarla beraber sürekli olarak Lehistan'a akınlar yapmaya başladılar. Bu akınların bir seferinde 40 000 kadar da yerli halktan tutsak alarak dönmüşlerdi. Tatarların yaptıkları bu olağanüstü hareketten dolayı Leh Kralı, İslâm Giray hakkında Osmanlı Devleti'ne şikâyette bulunmuş, götürdükleri insanların geriye verilmesini istemişti.

Tutsakların geri verilmesi için Osmanlı Vezir-i Âzamı, Kırım Hanı'na emir vermiş olmasına karşın, hem bu emir yapılmamış ve hem de akıncılık ve çapulculuk artmıştır. İşte bu durum, iki devletin, iyi giden ilişkilerinin bozulmasına neden olmuştu.

Sürüp giden kötü durumunu düzeltmeye çalışan Lehistan, 1656 yılında Özü Kazakları ile birleşen Rusların saldırısına uğramış, bu arada bir Leh kalesi de kuşatılmıştı.

Yine bu sırada, coğrafi durumu gereği komşusu olan İsveç Kralı'nın taarruzuyla karşılaşmış ve saldıran İsveçlilerin etkisi altında dayanamayan Lehistan Kralı Avusturya'ya kaçmak zorunda kalmıştı. Osmanlı Devleti'nin kuzey sınırındaki bu karışıklık kendisini ilgilendirmiş, önlem almak gereğini duymuştu. Kaçan kralın yerine Erdel Prensi Rakoçi'yi getirmişti. Kötü duruma düşen eski Kral Jan Kazamir, Osmanlı Devleti'ne başvurarak rica edip tekrar devletinin başına getirilmesine yardım edilmesini istemiş, diğer taraftan İsveç Hükümeti de, Lehistan'ın başında Rakoçi'nin kalmasına izin verilmesi için ricada bulunmuştu. Bu karışık durumdan faydalanmaya yeltenen kötü niyetli Rakoçi, bu defa da Eflâk ve Boğdan voyvodalarını kandırıp Osmanlı Devleti'ne karşı diretti; ve başkaldırdı.

1657 yılında Osmanlı Hükümeti, hem Rakoçi'yi yola getirmek hem de eski Kral Jan Kazamir'i devleti başına getirmek üzere harekete geçti ve Kırım Hanı'na da emir verilerek Rakoçi üzerine yürütüldü.

Kırım Hanı tarafından Vistül Nehri yöresinde yenilgiye uğratılan Rakoçi, Avusturya'ya kaçtı ve bir kaleye sığındı. Bunun yerine Erdel asılzadelerinden Ekes Barçkay krallığa getirildi.

Lehliler Katolik mezhebinden olup, bu hükümete bağlı Sarıkamış Kazakları ise Ortodoks idiler. 1669 yılında, Lehistan Hükümeti bu Tatarlara din baskısı yaparak, Katolik olmalarını istemiş ve ağır zulümler yapmaya başlamıştı. Bu baskı altında bunalan Tatarlar, vicdan özgürlüğüne karışmayan Osmanlı Devleti'ne sığınmışlar ve korunmalarını istemişlerdi. Bunun üzerine Osmanlı Hükümeti, önce Lehistan'a bir ültimatom vererek Tatarları korudu; ancak, Lehliler baskılarını sürdürünce Kırım Tatarlarını da emrine alan Türk ordusu, Lehistan'a taarruza geçti. Bir çok şehir ve kasabalarla sınır kaleleri hatta bu arada kuvvetli savunma düzeni olan Kamaniçe şehrini de ele geçirdikten sonra Lehistan'ın merkezi olan İlbay (Lwov, Lemberg)'ı da kuşattı. Kötü duruma düşen Lehistan kralı, komşusu Kırım hanına rica ederek Osmanlılarla barış aracılığı istedi. Kırım hanının aracılığıyla Ekim 1672'de Bucaş Barış Antlaşması yapıldı.

Bucaş Antlaşması'na göre, Podolya eyaleti, eski sınırlarıyla yine Osmanlılarda kalacak, Ukrayna Kazaklara bırakılacak, Lehistan her sene Osmanlı Devleti'ne 22.000 altın vergi verecek. Lehistan, bu antlaşmayla en kazançlı yerleri olan Podolya ve Ukrayna'nın kötü koşullara bağlanmasıyla hem para bakımından ve hem de üretim yönünden, altından kalkamayacak duruma düşmüştü. Bu nedenle Lehistan ertesi sene yani 1673 yılında, Osmanlı Devleti'ne karşı koydu ve barış koşullarını bozdu. Lehlilerin bu hareketlerinde Avusturyalıların teşviki rol oynamıştı. Sonunda, Avusturyalıların silah ve gönüllü yardımıyla beslenmiş, Jan Sobyeski komutasında 80.000 kişilik bir Leh ordusu savaşmak üzere ortaya çıkıvermişti.

Üç sene ardı ardına yapılan savaşları kazanan Lehlilerle, yeniden bir barış antlaşması daha yapıldı. Bu defa yapılan antlaşmada, vergi ödemeleri kaldırılmış, sınırda da bir iki palanka kendilerine bırakılmıştı.

Artık 1683 Viyana Muharebesi'ne kadar Lehlilerle 10 sene savaş yapılmamıştı.

g. Osmanlı - Avusturya İlişkileri

Avusturyalılar, öteden beri Erdel (Transilvanya) Prensliği üzerinde bir hak iddia etmekteydiler. Halbuki Erdel, Osmanlı Ordusu'nun savaşla işgal ve ilhak ettiği bir Orta Avrupa memleketiydi. 1659'da Avusturya İmparatoru'nun büyük elçisi, birçok hediyelerle gelerek getirdiği mek-

Genelkurmay Harp Tarihi Bş. Kütüphanesi

tupla Osmanlılara karşı başkaldırmış olan Erdel Prensi (II. Görgi Rakoçi)'nin bağışlanmasını rica ediyordu. Bu prens, dik kafalılığıyla Osmanlı Hükümeti'ni epeyce uğraştırmış ve Erdel'in kısmen harap olmasına da neden olmuş; ve Köprülü Mehmet Paşa'nın Erdel'e girmesi üzerine kaçmıştı. Bunun yerine de "Barçkay Ekoş" atanmıştı. Böylece Avusturya sınırı üzerinde bir kaleye sığınmış olan Rakoçi, İmparatorun aracılığıyla tekrar Erdel Prensliği'ni elde etmek istiyordu. Osmanlı Padişahı bu aracılığı kabul etmemiş ve karşılık olarak da: "eğer Avusturya İmparatoru barışı devam ettirmek istiyorsa Rakoçi'yi bize teslim etmelidir..." demişti. Osmanlı Devleti, Erdel işinin hemen çözümlenmesi için sefer hazırlığına başlamıştı. [2]

1660 yılında Rakoçi ölmüştü. Avusturya İmparatoru bu defa Erdel Prensliği'ne Kemeni Yanoş'u ileri sürerek bir ayaklandırmayla Barçkay Ekoş'u öldürttü. Osmanlı Hükümeti, bu defa da Apafi Mihail'i Erdel Prensi ilân etti ve yerine oturttu. Yine bu Prensliği'nin Yanoş'a verilmesi için Avusturya'nın yaptığı aracılık ricasını geri çevirdi ve kabul etmedi. Ayrıca Erdel'in Osmanlı Devleti'ne bağlı olduğunu ileri sürerek Avusturya'nın bu işlere karışmamasını ihtar etti. Bununla beraber Erdel işi de Osmanlı - Avusturya Devletleri arasında savaşa girecek kadar önem kazanmıştı.

Osmanlı - Avusturya ilişkileri, 1606 yılında yapılan Zidvatorok Barış Antlaşması ve daha sonraki antlaşmalarla yenilendikçe 1660 yılına kadar savaşsız devam etmişti.

1662 yılında Osmanlı Devleti, Venediklilerle yapmakta olduğu Girit Savaşı'na kesin bir sonuç vermek için Venedik Cumhuriyeti'nin anayurduna taarruza karar verdi; ve Bosna üzerinden Dalmaçya kıyılarına doğru bir yol yapmak hazırlıklarına geçti. Bu hazırlıkla bir Osmanlı - Avusturya Harbi olması ihtimali de vardı. Bu nedenle zamanın Vezir-i Âzamı Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa tarafından amaç ve karar çok gizli tutuluyordu. İşte bu günlerde Avusturyalılar, Erdel - Avusturya sınırları üzerinde bir iki kaleyi baskınla almış olduklarından, Avusturya İmparatoru'na mektup yazılarak derhal bu kalelerin geri verilmesi istenmişti. Avusturyalılar, kaleleri geri vermek değil karşılık bile vermemişti. Bundan başka aradaki antlaşmaya aykırı olarak bir de Kanije sınırında Zerinvar Kalesi'ni de yeniden yapmıştı. Bu nedenle Venedik üzerine diye yapılmakta olan sefer hazırlığı, Avusturya'ya çevrildi. Vezir-i Âzam Fazıl Ahmet Paşa, Serdar-ı ekrem atandı. Yapılan muharebe iki sene sürdü ve Ağustos 1664'te Vasvar Barış Antlaşması ile sonuçlandı.

---

[2] FINDIKLILI Silahtar Mehmet Ağa; Silahtar Tarihi, c. I, İstanbul Devlet Matbaası, 1928, s. 166.

Bu barış antlaşmasından sonra her iki devlet barışın korunması için birbirlerine elçiler yolladılar. Yapılan barış antlaşmasına karşın Avusturyalılar barışı bozucu nedenler yaratıyorlardı. Örneğin Uyvar yöresinde bir kale yaptılar. Vezir-i Âzam bunu sessiz karşıladı. Hatta Avusturyalılara karşı baş kaldıran Orta Macarlar'ın Başkanı Tökeli Emre'nin kendilerinin korunması için yaptığı başvuruyu bile geri çevirdi.

Macar halkı din ve mezhep bakımından iki bölümdü, bir kısmı Katolik, büyük çoğunluksa Protestan idi. Avusturya İmparatoru, protestan olan çoğunluğu Katolik yapmak ve Avusturya'ya bu yönden daha sıkı bağlamak kararındaydı. Bu amaçla 1656 yılında kurulan bir dini mecliste bu istek uygulanmıştı. Aslında Avusturya'nın yönetiminde ve baskısı altında kalmaktan üzülen Macar halkı, bu karardan sonra Avusturya yönetimine karşı ayaklandılar. Kendilerinin korunması ve desteklenmesi için Osmanlı Devleti'ne başvurdular. Bu tarihlerde Osmanlı Devleti Girit Savaşları ile uğraştığından, Vezir-i Âzam Köprülü Fazıl Ahmet Paşa Macarların bu isteklerini kabul etmemişti. Fazıl Ahmet Paşa'nın ölümünden sonra 1676'da sadrazam olan eniştesi Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Macarların yeniden yaptıkları korunma isteklerini kabul etti. Hatta Tökeli Emre'nin 23 Ağustos 1678'de kuvvet yardımı yapılması için İstanbul'a gönderdiği elçisi, törenle karşılanarak Padişah'a takdim edilmiş ve sonunda kendilerine kuvvet vererek yardımda bulunulmuştur. Başkaldıranların elebaşı olan Tökeli Emre'ye de krallık sanı verdi. Osmanlı Devleti'ne bağlı diğer Erdel, Eflâk ve Boğdan Prenslikleri gibi bunu da Orta Macaristan kralı kabul etti. Bu amaçla bir de antlaşma imzalandı.

Bu durumu öğrenen Avusturya Başbakanı, iki devlet arasındaki antlaşmalara uymayan bu antlaşmayı protesto etti. Buna, "kendi yurtlarını yabancı idaresinden kurtarmak isteyen toplulukların hareketleri, bizi ilgilendirmez..." karşılığı verildi. Osmanlı Ordusu'nun Tökeli Emre'ye yaptığı yardım ve Avusturya'nın elinde bulunan Orta Macar bölge ve kalelerinin elden çıktığını bildiren korkunç haberler, Avusturya İmparatoru'na ulaşmıştı. Derhal hükümet ileri gelenlerini toplayarak durum incelendikten sonra, Osmanlı Devleti ile muharebe etmenin çok zararlı olacağı sonucuna varıldı. Vasvar Barış Antlaşması'nın yenilenmesine karar verildi. Bu antlaşmanın 20 yıl daha uzatılması için, İstanbul'a bir elçi gönderildi. Gelen elçi, bir süre bekletildikten sonra, 9 Haziran 1682 Salı günü, Divan-ı Hümayuna davet edilerek Padişah'a tanıtıldı ve getirdiği yazılı öneriyi sundu. Comte Albert de Caprara (Kont Alber dö Kaprara) adındaki elçi uzun süre oyalandı. Aslında savaşa karar vermiş olan Osmanlı Padişahı ve Hükümeti, elçiyi bırakıp savaş hazırlığı için Edirne'ye gittiler. Arkalarından Edirne'ye giden elçiye (özetle): "Yanıkkale'nin Osmanlılar'a verilmesi ve muharebe hazırlığı için yapılan masrafların ödenmesi halinde Vas-

var Antlaşması'nın yenileneceği, değilse savaşılacağı" bildirildi. Buna karşı elçi de, "ben memleket vermek için gelmedim. Buna yetkim de yok, esasen memleket sözle verilmez kılıçla alınır..." Bu konuşma üzerine, elçi tutuklandı; ve Avusturya Devleti'ne harp ilân edildi.

2. İç Siyasi Durum

IV. Mehmet, babası İbrahim'in yerine padişah olduğu zaman henüz yedi yaşının içinde bir çocuktu. Saltanat değişikliğinde en önemli rolü, eski yeniçeri kethüdası Kara Murat Ağa'nın yönettiği ocak ağaları ve saray kadınları oynamış oldukları için, Padişah'ın çocukluğundan yararlanan ağalar ve kadınlar yönetimi ellerine almışlar ve bir çeşit Ağalar ve kadınlar saltanatı kurmuşlardı. Bunun sonucu olarak iç siyasi durum daha da bozulmuştu. Artık hastalık tedavi edilemez görünüyordu ve umutsuzluk yerleşiyordu. Sonunda, Osmanlı İmparatorluğu, aradığı hekimi bulma olanağına kavuşmuş ve 14 Eylül 1656 yılında çok geniş yetkilerle Vezir-i Âzamlığa Köprülü Mehmet Paşa atanmıştı.

Mehmet Paşa işi ele aldığı zaman dış tehlikeden başka yurt içinde yapacağı düzenleme çalışmalarına engel olmak isteyen zümreler vardı. Bunun için saraydaki fesatçılarla bunların aleti olan Kapıkulu ocaklarından her birini gözden ayırmayarak, yapacağı işlerini ona göre akıllıca planlamak durumundaydı. İşte bu amaçla Padişah'tan geniş yetki alarak işe başladı. Kadızadelerin aşırı hareketlerini ve yurdun genel dirlik ve düzenliği için, baş kaldırmak isteyenleri ölüm cezalarıyla sindirdi. Saray ileri gelenleri, yaşlı Vezir-i Âzam'ın bir iş yapamayacağı kanısıyla kendisine önem vermediler, alıştıkları gibi hükümet işlerine el uzatmak istediler. Bunu gören Vezir-i Âzam, sarayda odabaşı olup Padişah ve Valide Sultan üzerinde etki yaparak işleri engelleyen Halil Ağa'yı emeklilikle oradan uzaklaştırdı ve yerine kendi güvendiği adamı olan Galatasaray Ağası Safer Ağa'yı getirdi. Bundan sonra para alıp, askerlerini terhis ederek, Bozcaada'nın düşman eline geçmesine neden olan Abaza Mehmet Paşa'yı İstanbul'a çekerek, Valide Sultanın korumasında olmasına rağmen derhal idam ettirdi. O'nun devlet işlerinde gösterdiği bu azimli tutumu saray halkını şaşkına çevirmişti. Bunun üzerine sarayda elaltından görevden uzaklaştırma çalışmalarına başlandı. Devlet işlerindeki ciddi tutumunu sürdüren Köprülü Mehmet Paşa, Saraydaki fesatçıların kışkırtmaları sonucu sipahilerin başkaldırmaya hazırlandığını öğrendi. Ayaklanma meydana çıkınca, derhal yeniçerileri harekete geçirerek, onları yola getirdi ve isyancıları temizledi.

Bundan sonra Mehmet Paşa bazı valilerin değiştirilmesine engel olan saray ileri gelenlerine karşı Padişah'a istifa edeceğini bildirerek, yeniden yetki istedi. Böylece tekrar aldığı yeni yetkiyle saray ileri gelenlerini de yerlerinden uzaklaştırdı. Devletin mali durumu çok kötüydü. Gelir kaynağı olan gümrük işlerini yoluna koydurdu; ve gümrüklerden hakları olmadığı halde sürekli para çekenlerin gelirlerini kestirdi. Yetersiz memurları temizledi ve kısa zamanda devlet gelirini yoluna koydu.

Devletin dış ve iç tehlikelerle karşı karşıya olduğunu gören Köprülü Mehmet Paşa, memleketteki Müslüman olmayan azınlıkların olumsuz yöndeki etkinliklerinin de farkındaydı. Fatih'in koruma ve hoşgörüsüne erişmiş olan Rum Ortodoks kilisesinin patriki (III. Parteüs)'nin, devletin o günlerdeki karışık durumdan yararlanarak, Ortodoks kilisesine bağlı olan Eflâk ve Boğdan voyvodalarını ayaklanmaya teşvik ettiği, ele geçen mektuplardan ve belgelerden anlaşılmıştı. Gerçekten bu sırada Eflâk Voyvodası Constantin (Kostantin), Osmanlı Devleti'ne karşı bir ayaklanma eğilimi göstermişti. Rum Patriki'nin Eflâk voyvodasına gönderirken yakalanan mektubunda şöyle yazılmıştı: "Müslümanlık devrinin bitimine az kalmıştır, Hıristiyanlık tekrar dünyayı kaplıyacaktır, ona göre hazırlıklı bulunun, kısa zamanda bütün vilayetler Hıristiyanlar eline geçecek ve İslâm memleketlerine sahip olacaksınız..." Patrikin bu mektubunu ele geçiren Köprülü Mehmet Paşa, patriki çağırtarak kendisine gösterdi ve bunları yazmaktaki amacını sordu. Aldığı yanıtın bir itiraf olduğunu görünce 24 Mart 1657'de Patriki İstanbul'da Parmakkapı'da astırdı. [3] Hemen patrikhaneyi de bastırdı ve arattı; gereğinde Rumların yeniçeri kıyafetine girip baş kaldırmak üzere hazırladıkları giysileri de meydana çıkarttı.

Köprülü'nün Vezir-i Âzamlığı sırasında özel haklar tanınan eyâletlerde de tedirginlikler baş gösteriyordu.

İç siyasi durumu biraz yoluna koyan Mehmet Paşa, ordunun başına geçerek Erdel harekâtına katılmıştı. Kendisi Erdel'de muharebeler verirken, anavatandaki rakipleri ve özellikle Abaza Hasan Paşa Anadolu'da isyanlar çıkartmış ve hatta saraya mensup bazı paşalar da kendisine katılmışlardı. Erdel seferi için topladıkları birlikleri de isyana katmışlardı. Köprülü Mehmet Paşa'nın sadaretten (başbakanlık) uzaklaştırılması ve öldürülmesi için, Padişah'a gönderdikleri "tehdit kurulu" nu, büyük cesaret ve asalet gösteren IV. Mehmet, derhal geri çevirdi ve bir yandan da seferde bulunan Köprülü'ye haber göndererek seferi bırakıp geri gelmesini ve Anadolu'da çıkan büyük ayaklanmaya çare bulunmasını istedi.

---

[3] NAİMA; Naima Tarihi, c. VI, İstanbul, Matbaai Âmire, 1280, s. 252.

Mehmet Paşa ordusuyla beraber seferi bırakıp önce Edirne'ye geldi ve oradan da Anadolu'ya geçirdiği birliklerle, enerjik bir hareket göstererek Anadolu'daki isyanları bastırmayı başardı. Bu başarısında Padişah'ın gerçekten kendisine büyük yardımcı olduğu da görülmüştü. Bir ara 1659' da Mısır'da bir ayaklanma çıkmış ve Çerkez Mehmet adında bir sergerde bağımsızlık ilânına kalkmışsa da Mısır Valisi Şah Gazi Paşa tarafından bastırılmıştı.

Yine bu tarihlerde Antalya'da Körbey adında bir sergerde türemişse de karadan ve denizden gönderilen kuvvetlerle bastırılması sağlanmıştı.

Bundan sonra Köprülü, Anadolu'yu Celâli eşkiyalardan temizlemek azmiyle harekete geçti, bunda da büyük başarı sağladı. Köprülü Mehmet Paşa hem yaşlı, hem çok yorulmuştu .Beş seneyi aşan sadareti zamanında hiç durmadan, binbir tehlikeye göğüs gererek azimle, cesaretle ve feragatle çalıştığı devletin bütün işlerini yoluna koydu. Ağır bir hastalığa yakalanınca Padişah'a yaptığı öneri üzerine oğlu Fazıl Ahmet Paşa, önce Sadaret Kaymakamlığı'na ve ölümünden sonra 31 Ekim 1661'de babasının yerine Vezir-i Âzamlığa atandı. Fazıl Ahmet Paşa, devletin iç işlerine babasının sağladığı huzurla, dış siyasette ve girişilen savaşlarda başarıya ulaşmıştı. Fazıl Ahmet Paşa, 42 yaşında olduğu halde 30 Ekim 1676'da ölmüştü. Ölümünden sonra da sadaret katı, eniştesi olan Vezir Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya verilmiştir (6 Kasım 1676). Bütün Osmanlı ülkesinde Köprülü baba oğulun kurduğu iç ve dış siyasi güveni, bunların ekolünde yetişmiş olan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa da, sürdürmeyi başarmıştı.

B. COĞRAFİ DURUM

1. Amaç

İkinci Viyana Muhasara'sı muharebesine girmeden önce Osmanlı ve Avusturya İmparatorlukları'nın coğrafi ve stratejik durumlarını, sınırlarını, yüzölçümleriyle nüfusları ve işgali altındaki arazi durumlarını ve harekât alanının, coğrafyasının, askeri harekâta olan etkisini incelemektir.

1683 Yılında Osmanlı Devleti'nin, Avrupa, Asya ve Afrika'da; özellikle Akdeniz'i çevreleyen geniş bir alanda sahip olduğu yerler, gerek stratejik ve gerek ekonomik bakımdan dünyanın en önemli yer altı ve yer üstü kaynakları itibariyle çok verimli ve zengin arazi parçalarından biri olarak değerlendirilebilir.

Stratejik bakımdan her üç kıt'anın birleştiği coğrafî bir alanda kuvvetli olarak yerleşmiş olan Osmanlı Devleti'nin kapladığı geniş alanlardan geçen Kara, deniz ve nehir yolları, uzandıkları doğrultular ve bu doğ-

rultuların ulaştığı önemli yerleşim merkezleriyle, belli başlı stratejik ana mihverleri ve bu mihverler üzerinde askeri değer taşıyan stratejik noktalar oluşturmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu, sözü edilen üç kıtadaki yaşamsal değer taşıyan belli başlı ana doğrultular ve bunlar üzerindeki stratejik noktaları, zamanın en güçlü ordusuyla, elinde bulundurduğu yüzyıllar boyunca kıta halklarının sosyal yaşantılarını güvenlik ve huzur içinde sürdürmelerinde etkin bir rol oynamıştır.

Ekonomi bakımından; her üç kıtanın birbirleriyle olan bağlantıları, yine Osmanlı sınırları içinde uzanan ana yollarla, deniz (Karadeniz ve Akdeniz gibi) yolları ve bu iki denizi birbirine bağlayan Boğazlar aracılığıyla mümkün olmaktadır.

Avrupa kıtasının ortasında akan, üzerinde oldukça büyük nehir araçlarının çalışabildiği Tuna Nehri, büyük bir kesimiyle Osmanlı egemenliğindeki araziden geçmektedir. Akdeniz'de kıyısı olan devletlerle diğer uzak ülkeler, ürünlerini, Osmanlı sınırları içinde bulunan Akdeniz, Ege Denizi, Boğazlar ve Karadeniz üzerinden kuzeydeki Rusya'ya, İran'a ve daha da uzaklara taşırlardı. Keza Osmanlı Devleti de, kendi ürünlerini, bu yollardan daha kolaylıkla dış pazarlara aktardığı gibi, komşu memleketlerden sağladığı ihtiyaç maddelerini aynı kolaylıkla ülkesine getirebiliyordu. Bu arada yabancı devletlerin de birbirlerine yolladığı malların transit geçişlerinde, sağlamış olduğu gümrük gelirleriyle ekonomisine güç kazandırıyordu.

2. Osmanlı İmparatorluğu'nun Sınırları

1682 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun elinde ve yönetiminde bulunan topraklar, kara yüzölçümü bakımından en yüksek düzeye ulaşmıştı.

Kuzeyde Dağıstan, Gürcistan, Çerkezistan, Rusya, Lehistan; batısında Avusturya ile Venedik Cumhuriyeti; güneyinde, Afrika kıtasının Akdeniz kıyılarındaki Osmanlı Devleti'ne bağlı ülkelerle Habeşistan; doğusunda da İran Devleti vardı.

Osmanlı Devleti'nin kuzeyde Rusya ile olan sınırları, Volga Nehri, Don Nehri kıyıları, Poltava - Çehrin sınır kalesi hattı olup, bunun güneyinde kalan Azak bölgesi ve deniziyle Kırım Yarımadası, Dinyeper Nehri güney kıyıları içeride kalmak suretiyle Lehistan sınırlarına dayanırdı. Lehistan sınırıysa Kamaniç'e ve Hotin Kaleleri içeride kalmak suretiyle yaklaşık Lemberg'e ulaşırdı.

Avusturya İmparatorluğu ile olan sınıra gelince, Erdel içeride kalmak suretiyle Neuhäusel (Uyvar)'dan geçerek güneye doğru Kanije ve Zigetvar'dan sonra Sırbistan ve Bosna'yı içeride bırakarak Dalmaçya kıyılarında Venedik Cumhuriyeti ile sınırlanırdı. Güneyde de Mısır ve Sudan'ın güneyinde Habeşistan ile sınırlandıktan sonra Libya, Tunus ve Cezayir güneyindeki Büyük Sahra'dan geçerek Fas ile sınırlanırdı. Kısası Akdeniz'de havzalanırdı.

Doğuda da İran Devleti arazisiyle sınırlanırdı.

3. Avusturya İmparatorluğu'nun Sınırları

1682 yılında Avusturya İmparatorluğu'nun hükümranlığında bulunan arazinin kuzeyinde Lehistan; batısında Alman Konfederasyonu devletleri, Venedik Cumhuriyeti ve Fransa; güneyinde Osmanlı Devleti'nin işgal ve hükümranlığında bulunan Sırbistan ve Bosna; doğusunda da yine Osmanlı Devleti'nin hükümranlığında bulunan Macaristan ile Erdel vardı.

4. Yüzölçümleri

Osmanlı İmparatorluğu'nun 1682 yılındaki yüzölçümü yaklaşık olarak 4.000.000 kilometre kare olup bunun 600.000 km.²'si denizdi.

Bu tarihlerde Avusturya'nın arazi yüzölçümü yaklaşık olarak 500.000 km.²'dir.

5. Nüfusları

Osmanlı İmparatorluğu'nun 1682 yılındaki nüfusu yaklaşık olarak 20.000.000 kadardı. Bu nüfusun % 40 kadarı Hıristiyan ve Yahudi, yine % 15 kadarı Arap ve Kürt olup, kalanı da tamamiyle Türktü.

Avusturya İmparatorluğu'nun nüfusuysa 15.000.000 kadardı.

Osmanlıların Macaristan'ı işgalinden sonra Avusturya Devleti sürekli kaygı duymuş ve Osmanlılar'dan kendisine gelebilecek zararlı hareketleri önlemek için sınırlarında ve sınırlarına yakın büyük şehirlerde, doğudan gelen stratejik yollar üzerinde Neuhäusel (Uyvar), Raab (Yanıkkale), Komorn (Komaron), Presburg (Pojen), Bratislava gibi yerlerde güçlü savunma kaleleri yaptığı gibi, ikinci derece yollar üzerindeki Papa, Tata, Çobanca, Hainburg ve Ovar gibi yerlerde de ufak kaleler kurmuş ve hatta bütün köyleri "palanka" denilen sistemle savunmalı hale getirmişti. Karadeniz'e akan ve Avrupa'nın en büyük nehri olan, Avusturya arazisinin baştan başa içinden geçen Tuna Nehri üzerinde de bu savunma düzenini ihmal etmemişti. Bu önemli, su yolunda Osmanlı harp gemilerinin gidiş ve gelişlerini engellemek için de gerekli bazı önlemler almıştı.

6. Avusturya'nın İşgali Altındaki Arazinin Durumu

a. Dağlar

Avusturya'nın en yüksek dağlarından olan Alpler, Avusturya arazisinin oldukça büyük bir bölümünü kaplar. Batı-doğu boyunca uzanır. Doğuya doğru gidildikçe alçalırlar; ve Macaristan'ın büyük ovalarının kenarlarına kadar gelirler.

Avusturya Alpleri, birbirine paralel üç sıra oluştururlar, en kuzeydekine (Kuzey Alpleri) denir. Bunlar üzerinde Salzburg Alplerinde yükseklikler, 3.000 m.'yi geçer. Bunun daha güneyinde Orta Alpler uzanır. Burada yüksek Tabern Dağları üzerinde Gross Glockner kesimi, 3.800 metreye yaklaşır ki, Avusturya'nın en yüksek tepesidir. Orta Alpler'den sonra üçüncü sıra olarak Güney Alpler görülür. Daha güneyde İtalyan sınırlarına doğru uzanır.

Alplerden kuzeye doğru gittikçe etekleri alçalır; ve Alpönü Vadisi adını alır. Genel olarak hafif dalgalı, tepelikli bir görünüştedir. Tuna Vâdisi'nin hemen öbür tarafında arazi tekrar yükselir. Buradan itibaren billurlu kitlelerden yapılı Bohemya dağlık bölgesi gelir.

Alplerin doğusunda kalan Macaristan ise, kuzeyinde Karpat Dağları doğusunda Bihor Dağları, güneyinde Alp, Dinarik dağlık bölgesiyle çevrelenir.

b. Ovalar

Avusturya arazisinde Macaristan'da olduğu gibi geniş ovalar yoktur. Ancak batı-doğu arasında üç sıra halinde paralel uzanan Alplerin aralarında ve genelde arızalı olmak üzere yer yer düzlükleri de kapsar.

Macaristan bölgesindeyse kuzeyden Karpatların, batıdan Alplerin, güneyden Dinarik dağlık bölgesinin ve doğudan da Bihor Dağları'nın çevrelediği çok geniş bir ova vardır.

c. Nehirler

Tuna Nehri, Avusturya ve Macaristan'ın hayat damarı değerindedir. Bu nehir, Almanya'nın, Fransa'ya yakın olan Karaorman'ından çıkar, Karadeniz'e dökülür. Çıktığı yerden denize döküldüğü yere kadar olan uzunluğu 2850 Km.'dir. Avusturya eskiden beri önemini Tuna üzerindeki yerine borçludur. Tuna, akış doğrultusuyla Avrupa'nın en önemli ulaştırma yollarından biridir. Tarih boyunca Asya'dan Avrupa'ya yapılan istilâlar Tuna'nın akışının tersine ve Haçlı orduları da çoğu kez Tuna akışı doğrul-

tusunu izlemişlerdir. Bu nedenle Orta Avrupa ülkeleri, hep doğudan gelen baskılara karşı kendilerini korumak için bu doğrultuda gerekli savunma düzenleri ve kaleler hazırlamışlardı.

Tuna'nın yatağı pek az mütecanistir, akışı, sürekli ve birbirini izleyen havzalardan ve boğuntulardan oluşur.

Bu boğuntularda (darolan yerlerde), Viyana'nın aşağısında nehir hızlı akar. Buralarda berkitmeli şatolar, hisar harâbelerinin süslediği sarp kıyılar görülür. Bu yerler yine istilâlara karşı pek güçlü savunma noktalarını oluşturmuşlardır. Viyana'nın kuzeyinde Tuna'nın akışı, yavaşlar, yayılır, bazı yerlerde azalır, koruluklar oluşur ve bu adalarda fundalık ve ormanlar dal budak salar. Büyük küçük tüm şehirler, Tuna Nehri ve kollarının meydana getirdiği havzalarda kurulmuş ve gelişmiştir.

Avusturya'nın Viyana yöresinde, Tuna'ya karışan oldukça büyük ve savunmayı kolaylaştıran nehirleri vardır. Bunlardan başlıcaları Morava - Horn - Gran sularıdır. Tuna Nehri, Viyana Kalesi'nin tahkimat sisteminde çok güçlü su engelleri meydana getirmiş ve bu yüzden Osmanlı Ordusu Viyana'yı ele geçirmek için kuşattığı tarihlerde büyük zorluklarla karşılaşmıştır.

d. Göller

Avusturya'da Viyana'nın güneyinde belli başlı bir göl vardır; bu da Neusiedler See (Nezidel) gölüdür.

e. Bataklıklar

Avusturya'nın Viyana yöresinde önemli bir bataklığa raslanmaz. Yalnız Raab Nehri'ni batıya geçtikten sonra bu suyun güneye doğru oluşturduğu bataklıklar, önemli olup Viyana'nın savunmasında bundan yararlanılmıştır.

f. İklim ve Hava Koşulları

Avusturya'da, Orta Avrupa'nın kara iklimi karakteri aynı derecede görülür. Memleketin dağlık oluşu iklim üzerinde etki yapar. Kış mevsimi, genel olarak soğuktur; fakat yaz mevsimi, memleketin her yerinde oldukça serin geçer. Yağışların çoğu yaza raslar, dağlar yükseldikçe yağışlar artar. Kışın bol kar yağar; ancak, zaman zaman Alp Dağları'nda yükseklikler-den vâdilere doğru esen ve Fön adı verilen ılık rüzgârlar, karın çabuk eriyip kalkmasına neden olur.

g. Yollar

Avusturya ve Macaristan karayolları oldukça sık ve düzenli şoselerle kaplıdır. Alpler'deki geçitlerden aşan yollar, Avusturya'yı İtalya'ya bağlar.

Bundan başka Viyana'yı Tiryeste'ye yani Akdeniz'e bağlıyan yollar vardır.

Tuna Nehri, başlıbaşına uluslararası bir ticaret yoludur. Avusturya'dan, özellikle Viyana'dan geçen Tuna Nehri, endüstrisi gelişmiş Batı Avrupa ile, tarım diyarı olan doğu ve güneydeki ülkeler arasında, en kısa ve çok kullanılan bir suyoludur.

Doğu Alp vâdileri ve Akdeniz yolları, Morava Kapısı etekleriyle Lehistan yolu olan Morava Vâdisi, Elbe ve Oder Nehri gibi suyollarıyla, keza Almanya'dan gelen kara yolları hep Avusturya'da son bulur. Yolların kesintisini meydana getiren Tuna ve diğer nehirler ve akarsular üzerinde birçok köprüler yapılmıştı. Bunlardan (Horalan) Horn, Kerms, Talin, Heinburg, Morava köprüleri en önemlileridir.

h. Ulaştırma

Avusturya'da ulaştırma, daha ziyade suyolları ve özellikle Tuna Nehri üzerinden yapılmakta, kısmen de kara yolları üzerinde hayvanlar ve arabalarla sağlanmaktaydı.

i. Ekonomik Durum

Avusturya'da en iyi tarım bölgeleri Tuna Nehri boyunca uzanan Alpönü bölgesi, Alplerin doğusundaki Viyana Havzası'dır. Rütubetli ve dağlık olan bu memlekette en çok çavdar ve yulaf, bundan sonra da buğday ve arpa ekilirdi. Tarım alanları ve meyve bahçeleri, yaz mevsiminde oldukça sıcak geçen Macar ve Sloven sınırlarındaki arazi kesimlerinde toplanmıştı. Alpler'deki bol otlu çayırlar, hayvan üretiminin gelişmesini sağlamıştı. Tuna bölgesindeki oldukça geniş bir sıra havza ile Tuna'nın Passav (Bavyera'da), Presburg, Bratislava (Çekoslovakya'da), Tunnl (Passav Boğazı'ndan sonra) Klosternenburg ve Viyana Havzaları, tarıma elverişli olduğundan, tarım oldukça gelişmiştir.

j. Hayvancılık

Alpler'deki bol çayırlar, hayvan üretiminin gelişmesini sağlamıştır. Bu dağlık bölgelerde beslenen hayvanların başlıcalarını çok sayıdaki cins süt inekleri oluşturur. Bu yüzden Avusturya et gereksinimini bol miktarda sağlar. Ayrıca çok sayıda da domuz beslenir. Köylüler, genel-

likle yaz mevsiminde sürüleriyle birlikte Alpler'deki yüksek çayırların bulunduğu Alpaj denilen yaylalara çıkarlardı. Bu yaylalara özgü ürün anbarları, peynir, yağ yapmaya özgü binalar vardır. Kış gelince halk tekrar vâdilere ve şehirlere inerlerdi.

k. Ormancılık

Avusturya Alpleri, oldukça çok geniş orman ve ağaçlı bölgelerle kaplıydı. Buralardan genellikle yakacak ve möble yapımında kullanılan odun ve kereste gereksinimi sağlanırdı.

l. Ticaret ve İaşe

Tuna Nehri, uluslararası önemli bir ticaret yolu olduğundan, birçok devletler, çeşitli ürünlerini ta eski devirlerden beri doğudan batıya ve batıdan doğuya bu yolla taşımışlardı. Bu nedenle Avusturya ve daha doğrusu Viyana, ticaret ve pazarlama yönünden büyük önem kazanmıştır. İaşe bakımından da bütün ihtiyaç maddelerini bol ve çeşitli olmak üzere daima bulmak mümkündü. Avusturya'da biracılık, camcılık, döşeme, zamanın en uygun insan taşıma aracı olan binek araba ve faytonlarla nakliye arabaları yapılır ve yurt dışına da satılırdı.

m. Sosyolojik Durum

Avusturya XVII. yüzyılda Avrupa'nın ortasında en uygar ve oldukça da nüfusu çok bir imparatorluktu. Merkezi, en kalabalık şehri olan Viyana idi. Nüfusunun çoğunluğu Almanca konuşan Katolikleridi. Bununla beraber küçümsenmeyecek sayıda kendi dillerini konuşan Macar, Çek, Slovak, Lehli, İtalyan, Romen, Hırvat, İsloven gibi azınlıklar, bu bölgede yaşıyorlardı. Avusturya Hükümeti, bu azınlıkların gerek mezhep bakımından katolikleştirilmesi ve gerekse ırk bakımından Cermenleştirilmesi için çok çalışmıştır.

Bunlar üzerinde ağır baskılarda bulunmuş ve hatta zulüm de yapmış olmasına rağmen tamamiyle kendilerine bağlayamamış ve onların bağımsızlıklarını kurtarma çabalarını durduramamıştı.

1914 senesinde meydana gelen ve "Birinci Dünya Harbi" diye adlandırılan savaşta yenilen Avusturya İmparatorluğu hükümranlığındaki azınlıklar, tam 232 yıl sonra bağımsızlıklarına kavuştular. Bu azınlıkların ayrılması sonucu, Avrupa'nın ortasında küçülmüş bir Avusturya kalmıştır. 1682 yılında Avusturya'nın Cermen nüfusu 8.000.000 kadardı. [4]

[4] ÜSTÜN, Cevat; 1683 Viyana Seferi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1941, s. 11.

7. Macaristan ve Erdel Bölgesinde

a. Dağlar

Avusturya'nın kuzeyinden, Macaristan'a doğru sarkan dağların en önemlisi kuzey Karpat Dağları'dır. Bratislava'nın kuzeyinden başlar Romanya'nın Ursola'sında son bulur. Macaristan ve Erdel'i içine alarak güneye doğru sarkan bu dağlar. Eflâk ve Boğdan bölgesini bu şehirlerden ayırır. Güney Karpatlar da güneyden Macaristan ve Erdel'i sınırlar. Tüm uzunluğu 1500 Km.'dir. Genişliği 30-300 Km.'dir. Boğdan'ın güneyine dönünce Transilvanya Alpleri'ni oluşturur. Bunlar da batı sınırında Tuna'nın Demirkapı Boğazı'nda tamam olur. Bunlardan başka Macaristan'da önemli dağ silsilesi yoktur. En yüksek yeri 2518 metredir.

Erdel bölgesiyse genel olarak dağlıktır.

b. Ovalar

Macaristan hemen hemen bütünüyle ova halindedir. Tarıma çok elverişli olan bu ovalar, geniş bir üretim kapasitesi yaratır.

Erdel'de ovalara yalnız nehirlerin aktığı bölgelerde ve küçük aralıklarla raslanır.

c. Nehirler

Tuna Nehri, Macaristan'ın tam ortasından geçerek büyük kısmıyla ulaştırma ve sulama işlerini sağlar. Bundan başka Tisa Nehri Macaristan'ın doğu bölgesini sular. Erdel bölgesinden gelen Maroş Nehri ise, başlıca büyük nehirlerindendir. Batı bölümünde de Raab suyu akar.

Erdel bölgesindeyse Someş, Mureş, Temes, Oltu, Vedea, Moldava ve Seret Nehirleri akar.

d. Göller

Macaristan'ın en önemli gölü Palaton Gölü'dür. Bundan başka Tuna ve Tisa arasında birçok küçük gölcükler bulunur.

e. İklim ve Hava Koşulları

Macaristan'da iklim Avusturya'ya kıyasla oldukça yumuşak ve normaldir. Kış mevsimi daha hafif geçer. Yağışlar Avusturya da olduğu gibidir. Kuzeyindeki Karpat Dağları rüzgârları hafifletir.

Erdel bölgesindeyse dağlık bölge çok olduğundan, Macaristan'a oranla hava koşulları daha sert ve daha soğuk olur. Mevcut nehirler ve sular çoğunlukla donar.

f. Yollar

Macaristan'da şehirler arasındaki yollar, düzgün ve yeterlidir. Özellikle Avusturya'ya ulaşan yollar daha kullanışlıdır. Ulaştırmanın çoğu Tuna üzerinden yapılırdı.

Erdel bölgesinde de yeteri kadar yol vardır. Arazi dağlık olduğundan, yollar üzerindeki köprüler önem kazanır.

g. Ulaştırma

Gerek Macaristan ve gerekse Erdel'de ulaştırma için daha ziyade nehirlerden yararlanılır. Bununla beraber, karayolları üzerinde taşıma araçları da kullanılırdı.

h. Tarım

Macaristan'da tarım çok ileri düzeyde olup her türlü hububat yetiştirilir. Bununla beraber şeker pancarı, patates de geniş ölçüde yetiştirilen ürünler arasında yer alır.

Erdel'de ise Macaristan'a kıyasla arazi dağlık olduğundan, tarım işleri daha gerideydi.

i. Hayvancılık

Gerek Macaristan ve Erdel'de hayvancılık ileri düzeyde olup daha çok sığır ve domuz yetiştirilmektedir.

j. Ormancılık

Macaristan'da sınırlı olan ormancılık, Erdel bölgesinde oldukça fazladır.

k. Ticaret ve İaşe

Tuna Nehri'nin ortasından geçtiği Macaristan'da ticaret, ulaştırma kolaylığı nedeniyle, Avusturya ve Erdel'den daha çok gelişme göstermiştir.

l. Sosyolojik Durum

Macaristan ve Erdel bölgeleri uzun süre Osmanlıların işgalinde bulunan eyâletlerdir. Macaristan'ın merkezi olan Budin, Osmanlıların en büyük ve gelişmiş eyâletlerinden birisidir. Macaristan ve Erdel'de baş kaldıran yerli halk Macar, İsloven, Romen ve Hırvattır. Bunların dinleri de

daha ziyade Protestan olup içlerinde Katolik azdır. Hükümranlığında bulundukları Osmanlı Devleti'nin din konusunda tanıdığı serbesti, bu ulusların kendisine bağlanmasında etken olmuştur.

Irk bakımından bir kesim İslav olup daha çok doğu toplumudur.

8. Doğal Coğrafi Durumun ve Suni Arızaların Askeri Harekâta Olan Etkileri

Harekât alanı, arazinin doğal yapısı bakımından üç bölgeye ayrılması mümkündür.

Birinci bölge: Ordunun Edirne'den hareketinden itibaren ilk toplanma yeri olan Belgrad'a kadar olan kesimidir.

İkinci bölge; Ordunun Belgrad'dan hareketinden itibaren yığınak yeri olan İstoni Belgrad'a kadar olan kesimidir.

Üçüncü bölgeyse: İstoni Belgrad'dan muharebe bölgesi olan Viyana'ya kadar uzanan arazi bölümüdür.

Birinci Bölge: Yüzlerce yıldan beri Osmanlı Devleti'nin işgalinde olan bu arazi kesimindeki başlıca yükseklikler, Balkan Dağları ile Rodop Dağlarıdır. Edirne'den batıya doğru harekete geçen Türk ordusu, birbirinden uzakta kalan bu iki dağ silsilesinin arasındaki Meriç Nehri Vâdisi boyunca yürüyerek büyük mola yeri olan Sofya'ya gelinceye dek bu dağların etkisinde kalmamıştır. Sofya'dan sonra ordu, Sofya'nın güneyinde bulunan Vitoş Dağları eteklerini kavuşturan yolu izleyerek Sırbistan arazisine girdi. Belgrad'a kadar yürüdüğü yollar genel olarak dağlık olmakla beraber, hepsi de yürüyüşe engel olacak durumda değildi.

Bu bölgedeki ova, nehir ve yolların harekâta etkilerine gelince, Edirne'den Cesri Mustafapaşa'ya kadar dalgalı arazide yürüyen Türk ordusu, Meriç Nehri'nin geçtiği bir ovadan uzanan yolla Filibe'ye; buradan yine Meriç vâdisi'ni kovuşturarak, hiç bir güçlükle karşılaşmadan İskır Nehri'ni geçtikten sonra Sofya'ya ulaşmıştır.

Ordu, Sofya'dan sonra Belgrad'a yönelmiş Doğu Morava ve Morava Nehirleri'nin aktığı vâdiyi takip ederek Belgrad'a varmıştır.

Kısası Edirne'den yürüyüşe geçen Türk ordusunun izlediği yol, Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye yerleştiği tarihten bu yana Rumeli'de ve Orta Avrupa'da yaptığı harekâtta kullandığı ve üzerinde menzil teşkilâtı kurduğu aynı yol olmuştur. Özellikle Balkanlar ve Orta Avrupa'ya yöneltilen seferlerde önemli bir harekât mihveri oluşturan bu ana yolun güzergâhıysa; Edirne-Cesri Mustafapaşa-Harmanlı-Seymenli-Filibe-Tatarpazarcığı-İhtiman-Sofya-Niş-Belgrad üzerinden geçmektedir.

İkinci Bölge: Türk ordusunun Belgrad'dan başlayarak yığınak yeri olan İstoni Belgrad'a varıncaya kadar yaptığı yürüyüş bölgesidir. Bu bölgede arazi dalgalı ve biraz engebeli olmakla beraber harekâtı engellemez.

Bölgedeki ova, nehir ve yolların harekâta etkilerine gelince, Belgrad' dan Sava Nehri'ni geçen Türk ordusu, Zemun Ovası'nda konakladıktan sonra yürüyüşünü, Drava Nehri'ni aşıncaya dek bu ovada sürdürdü. Drava'yı kuzeye geçip Mohaç'tan sonra ovaları geride bırakan ordu, İstoni Belgrad'a ulaştı; ve bir güçlükle karşılaşmadı.

Bu harekât sırasında geçit vermeyen Sava Nehri üzerinde kurulan 50 adet tombazlı köprüden geçilerek Zemun Ovası'na; ve bundan sonraki harekât yolu üzerindeki Drava Nehri de, üzerindeki köprülerden aşılarak toplanma bölgesi İstoni Belgrad'a varılmıştı.

Bölgede Zemun'dan sonra uzanan Berka-Metrofça-Milofça-Tivartik-Dal-Eszek (Ösek)-İstoni Belgrad yolu, aslında, Osmanlı Ordusu'nun Belgrad'dan Budin'e ulaşan ve üzerinde Ösek gibi belli başlı şehirlerde menzil teşkilleri bulunan bir ana yoludur. Bu nedenle yol, öteden beri sefer önceleri sürekli onarılırdı. Bu kez de öyle yapılmıştı. Yine bu ana yol üzerindeki Ösek gibi belli başlı şehirlerde kurulan menzil teşkilâtıyla ikmal işleri düzenli bir biçimde yürütülmüştür.

Başka bir deyimle Viyana'ya dek sürdürülen harekâtta, tüm ikmal ulaştırması, büyük ölçüde bu ana yoldan yararlanarak sağlanmıştır.

Üçüncü bölge: Türk ordusunun yığınak yeri olan İstoni Belgrad'dan Viyana'ya varıncaya kadar olan bölgedir. Bu bölgede Merk - Kerbek - Per - Raab doğrultusunda arazi yapısı, genelde dalgalı, bazı yerlerinin bir ölçüde arızalı olan kesimleri dışında, büyük bir ova halinde uzandığından, yığınak ulaştırmasında geniş çapta engelle karşılaşıldığı söylenemez.

Ne var ki, bölgedeki akarsu ve bataklıklardan geçişlerde, oldukça zaman kaybedildiği de bir gerçektir. Örneğin, ordu bu sefer yürüyüşünde, Raab Nehri'ni savunan Avusturya birliklerinin etkisinden kurtulmak için, bir kısım kuvvetiyle daha güneye sarkarak buralarda kurduğu köprülerden batıya geçmek suretiyle nehri savunan düşmanı atmayı başarmış ve böylece büyük kısmıyla nehri kolayca geçebilmiştir. Bu da ona zaman kaybettirmiştir.

Bundan başka ordu, Raabce Nehri'ne doğru ilerlediği sırada, rastladığı bataklıkları geçebilmek için de almak zorunda kaldığı önlemler yüzünden, yine zaman kaybetmek zorunda kalmıştır.

İkmal ulaştırmasına gelince, Raab'dan sonra Viyana'ya yönelişte, Raab kesiminde topçu ile takviyeli yeterince bir kuvvet bırakıldığından, ordunun Viyana'ya dek olan ikmal işleri, düşmanın her hangi bir tâcizine (tedirginlik) uğramadan normal biçimde yürütülmüştür.

Bu büyük sefer sırasında, karayolu üzerinde uygulanan önlemlerle sağlanan ikmal ulaştırmasına paralel olarak, kuşkusuz Tuna Nehri'nden de yararlanılmıştır. Ordunun anavatandan Viyana'ya dek harekâtı sırasında gereksinimlerinin küçümsenemeyecek bir kesimi de bu nehir üzerindeki nehir araçlarıyla taşınmak suretiyle tamamlanmıştır. Viyana'nın muhasarası sırasındaysa, ikmal ulaştırması da, Budin'den itibaren kara taşıt araçlarından yararlanarak gerçekleştirilmiştir.

C. ASKERİ GÜÇLER

1. Türk Ordusu'nun Teşkilat, Kuruluş, Konuş, Sevk ve İdare, Personel, Moral ve Lojistik Gücü

a. Teşkilat ve Kuruluş (Kuruluş:1)

Türk Kara Kuvvetleri'nin kuruluşu, Orhan Gazi'nin padişahlığı devrinden, 1683 yılına kadar geçen zaman süresince aynı yasa ve teşkilâta göre uygulanıyordu.

Bu ordunun teşkilâtı başlıca iki bölüme ayrılmıştı:

Birisi Kapıkulu askerlik teşkilâtı, diğeri de Eyâlet askerleri teşkilâtıydı.

Kapıkulu askerleri, devletin daimi ordusuydu. Bunların barıştaki kadroları ve bu kadroya uygun mevcutları seferde de aynıydı.

Eyâlet askerleriyse, her il, ilçe ve bucaklardaki mülki teşkilâta, o yerin tımar ve zeamet durumuyla nüfusuna göre kurulmuş, yasalaşmış, teşkilâtına uygun, seferde çıkaracağı kuvvet miktarına göre değişik durumdaydı.

Eyâlet askerleri, barışta kendi işi ve gücüyle meşgul olmasına rağmen, bağlı olduğu tımar ve zeamet sahibine karşı birçok bakımlardan sorumlu ve yükümlü olurdu. Seferdeyse eşit olarak kapıkulu askerlerinin bağlı olduğu yasalara ve kayıtlara göre üstlerinin emir ve komutalarına itaat etmek zorunluluğundaydı. (Ayrıntılı bilgiler için Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi, Osmanlı Devri, III. ncü Cilt 4 ncü kısma bak).

İşte bu durum ve düzenle Türk ordusu, 1683 yılında yaptığı İkinci Viyana Kuşatması Muharebesi'ne, aşağıdaki gösterilen yerlerden gelerek toplanmış yaklaşık olarak 347.000 personelle katıldı. (5)

Bu sayının, Viyana'yı fiili olarak muhasara eden kuvvet miktarından ziyade, sadece harekâta katılan kuvvetlerin genel toplamını yansıttığı kanısına varılmaktadır. Nitekim, yazar Cevat Üstün'ün 1683 Viyana Seferi adlı eserinde belirttiğine göre, 7 Eylül 1683 günü Viyana önünde Sadrazâm tarafından saptanan Türk kuvvetlerinin sayısı 173.400; Hammer'e göre, Viyana'yı muhasara eden Türk kuvvetleri sayısı 200.000; Avusturya Silahlı Kuvvetleri'nin yarı resmi yayın organı ILLUSTRIRETE'de ise. bu sayı, yaklaşık 100.000 kişi olarak gösterilmektedir.

Yine Cevat Üstün'ün aynı eserinde, Kara Mustafa Paşa'nın karargâhta alıkoyduğu Avusturya işgüderi Kunitz'in yaptığı bir tahmine atfen verdiği bilgiye göre de muhasara kuvvetlerinin 25.000 çadır ve eli silah tutar 90.000 kişiden ibaret olduğu anlaşılmaktadır.

b. Bu Kuvvetlerin Konuş ve Dağılımı

Türk Silahlı Kuvvetler Başkomutanlığı (Serdar-ı Âzamlik)

6.000 Vezir-i Âzamın kapıkulu mevcudu,

20.000 Sair divan ehli, kâtipler, hademeler ve bunlara bağlılar.

Kapıkulu ocakları:

60.000 Yaya Kapıkulu teşkilâtı (yeniçeri, cebeci, topçu),

2.000 Yeniçeri ağası, kapıkulu halkı.

15.000 Atlı kapıkulu teşkilâtı (altı bölük halkı, her biri bir süvari tugayı olarak kabul edilebilir).

40.000 Değişik eyâletlerin kuvvetleri.

100 Canik Beyi Osman Paşa kapıhalkı.

100 Malatya Beyi Ahmet Paşa kapıhalkı.

100 Aclan Beyi Süleyman Paşa kapıhalkı.

400 Niğde Beyi İsmail Paşa kapıhalkı.

500 Teke Beylerbeyi Ali Paşa kapıhalkı.

800 Sivas Beylerbeyi Halil Paşa kapıhalkı.

800 Maraş Beylerbeyi Ahmet Paşa kapıhalkı.

---

[5] 1608 Sayılı Mecmua; Süleymaniye Kitaplığı, Laleli Kısmı, Varak 456.

800 Anadolu Beylerbeyi Ahmet Paşa kapıhalkı.

500 Adana Beylerbeyi Emir Paşa kapıhalkı.

500 Hersek Beylerbeyi Ali Paşa kapıhalkı.

800 Sofya Beylerbeyi Hüseyin Paşa kapıhalkı.

1.500 Halep Bekir Paşa kapıhalkı.

3.000 Diyarbakır Beylerbeyi Kara Mehmet Paşa kapıhalkı.

1.500 Şam Beylerbeyi Sivavuş ve kardeşi Hüseyin Paşa kapıhalkı.

3.000 Budin Beylerbeyi Arnavut İbrahim Paşa kapıhalkı.

1.500 Bosna Beylerbeyi Hızır Paşa kapıhalkı.

1.300 Özü Beylerbeyi Mustafa Paşa kapıhalkı.

1.000 Temişvar Beylerbeyi Ahmet Paşa kapıhalkı.

3.000 Mısır kulu.

500 Şam kulu.

200 Kayseri Beylerbeyi Dilâver Paşa kapıhalkı.

400 Kastamonu Beylerbeyi Ali Paşa kapıhalkı.

400 Ankara Beylerbeyi Ali Paşa kapıhalkı.

300 Bursa Beylerbeyi Behber Ali Paşa kapıhalkı.

600 Hamideli (İsparta) Beylerbeyi Hasan Paşa kapıhalkı.

700 Karaman Beylerbeyi Şişke Mehmet Paşa kapıhalkı

300 Manisa Beylerbeyi Şeyhzâde Ahmet Paşa kapıhalkı.

300 Eğridir Beylerbeyi Seydizade Mehmet Paşa kapıhalkı.

500 Silifke Abdullah Paşa kapıhalkı.

400 Karahisar Beylerbeyi Ömer Paşa kapıhalkı.

500 Aydın Beylerbeyi Ahmet Paşa kapıhalkı.

400 Menteşe Beylerbeyi Mehmet Paşa kapıhalkı.

1.300 Uyvar Beylerbeyi Hoca Paşa kapıhalkı.

400 Feke (Maraş'ta) Beylerbeyi Kör Hüseyin Paşa kapıhalkı.

200 Bolu Beylerbeyi Hüseyin Paşa kapıhalkı.

200 Sancak Beyi Turhan Paşa kapıhalkı.

100 Çorum Beyi Genç Mehmet Paşa kapıhalkı.

100 Divrik Beyi Süleyman Paşa kapıhalkı.

Bağlı Beylerin Kuvvetleri :

50.000 Kırım Hanı Kuvvetleri.

20.000 Orta Macar Kralı'nın askerleri,

20.000 Erdel Kralı'nın askerleri.

20.000 Eflâk Beyi (Voyvodası) askerleri.

20.000 Boğdan Beyi askerleri.

46.000 Geri hizmet erleri (yaklaşık olarak).

25.000 Esnaf, bakkal ve sanat erbabı (orducu) yaklaşık olarak

347.000 Toplam (yaklaşık olarak). [6]

50.000 taşıma aracı (yük taşıyan deve, katır ve saireden başka). [7]

120 Şahidarbezen topu.

19 Kolonberne topu.

Bir miktar havan topu. [8]

c. Sevk ve İdare

Türk ordusunda büyük komuta sevk ve idare personeli, yeteri kadar askerlik bilgisine sahip değillerdi. Hemen bütün bu komutanların hepsi ya medreselerde okumuş veya hiç okumamış, sivil idarelerden beylerbeyliklerinden yetişmiş kimselerdi. Bununla beraber Köprülüler devrinden beri sürüp gelen Osmanlı - Venedik, Girid Muharebeleri, Osmanlı - Erdel, Osmanlı -Avusturya, Osmanlı - Lehistan, Osmanlı - Rus savaşlarında bu vezir ve beylerbeyinin kazandığı savaş deneyleriyle 1683 İkinci Viyana Muharebeleri'ne girildi. Orta ve küçük sevk idarede de etkinlik, daha çok, yalnız kapıkulu ocaklarındaki kul ağalarının bilgilerine dayanıyordu.

Buna karşılık düşman ordusunda ve hele Avusturya ordusunda yüksek ve orta sevk ve idare durumu, üst düzeydeydi. Keza Avusturya ordusu teşkilât (tabur, alay, tugay, tümen ve kolordu gibi) ve bu teşkilâtın elinde bulunan ateşli silahları bakımından Türk ordusundan üstündü.

[6] a. g. e., s. 45.
[7] FINDIKLILI; s 47.
[8] a. g. e.; s. 47.

ç. Eğitim ve Disiplin

Türk ordusunda yalnız kapıkulu ocaklarında düzenli eğitim sürdürülüyordu. Atış talimgâhlarında, gerek ateşli silahlarla yapılan atış eğitimleri ve gerekse diğer silahların kullanma yetenekleri sürekli olarak geliştiriliyordu. Buna karşılık eyâlet askerleri, çoğunlukla ateşli silahlardan yoksun olduklarından ve yalnız ellerindeki kesme ve dürtmeyle etki yapan silahların kullanılmasını bildiklerinden, genellikle savaş güçleri yetersizdi.

Türk ordusunun disiplini iyi bir düzeydeydi. Bununla beraber, daha savaşa başlamadan önceki harekât sırasında, bazı eyâlet askerleriyle Kırım Hanlığı'na mensup Tatar askerlerinin, disiplinsizlik hallerinin saptandığı anlaşılmıştır.

d. Moral

Türk ordusunun yaptığı daha önceki Lehistan, Venedik, Rus savaşlarında sağladıkları üstünlük ve elde ettikleri başarılardan ötürü moralleri oldukça yüksek düzeydeydi. Özellikle ordunun bu kez Avusturya Savaşı için, çıkarttığı büyük insan gücü ve gereç varlığı da, moralin yüksek düzeye ulaşmasında ayrıca etken olmuştur.

e. Lojistik Durumu

Osmanlı Devleti, son yüzyıl içinde bir çok savaşlara katılmış olduğundan, haliyle büyük masraflara girmiş olmasına karşın, ekonomik ve mali durumu oldukça iyiydi. Ve bu savaşı da başaracak güçteydi.

Kalelerde ve sınırlarda ikmal maddelerini tamamlamış, Karadeniz ve Tuna yoluyla Budin'e dek kurduğu menzil teşkillerinin ambarlarında ikmal maddelerini depolamıştı. Nitekim, Viyana Kuşatması nedeniyle kale önünde kaldığı 60 gün boyunca devamlı olarak Budin'e depoladığı ihtiyaç maddelerinden yararlanmıştı. Bununla beraber orduyu geriden takibeden esnaf kuruluşlarınca açılan alım satım merkezlerinde, yöredeki köylerden para ödenerek sağlanan ikmal maddelerinden de yararlandığı anlaşılmıştır.

f. Silah Durumu

Türk ordusundaki silahların çoğunluğunu kesme, dürtme ve vurma silahları oluşturuyordu; ve bunların kullanılmasına önem veriliyordu. Ateşli hafif silahlar bakımından orduda piştol denilen tabanca ve pek az da tüfek vardı. Bu dönemde süngü, Türk ordusunda henüz kabul edilmiş değildi. Tabanca ve tüfekler de ağızdan dolma çakmaklı cinsindendi.

Toplara gelince, Viyana gibi güçlü bir kale ve dolayisiyle Avusturya Başkenti'ni almak üzere yola çıkan Türk ordusunun elindeki ağır ateşli silahlar, gerek sayı ve gerekse çap bakımından çok yetersizdi. Önemli bir kalenin tahribinde kullanılması hem gerekli hem de zorunlu olan büyük çaplı topları ordu beraberinde götüremediğinden, kalenin tahribinde yalnız lağım kullanmak karar ve tertibiyle Viyana önüne gidilmişti.

2. Avusturya ve Müttefiklerinin Silahlı Kuvvetleri Teşkilât ve Kuruluş (Kuruluş : 2)

1682 yılında Avusturya İmparatorluğu, asker alma bakımından 10 daireye ayrılmış durumdaydı, 1681'de Avusturya ordusunun 28.000 piyade, 12.000 süvariden oluşturulması kararlaştırılmış, savaşta bu mevcudun iki, hatta üç kata çıkarılması kabul edilmişti. Genelliklé son yıllarda Avusturya ordusu, Osmanlılarla savaşa hazır değildi. 1682 öncesinde hükümetin mali durumu bozuktu. Bu nedenle maliye bakanının ısrarı sonucu ordunun büyük bir bölümü terhis edildiğinden, savaş gücü de yetersiz duruma düşmüştü. Bu yetersizlik ise, Osmanlılardan zarar gören yabancı devletlerin yapacağı yardımlarla giderilmek isteniyordu. Nitekim, Bavyera Prensi Max Emanuel, imparatora damat olmak hayaliyle yapılan teklifi kabul ederek, 11.000 mevcutla yardıma gelmeye söz verdi. Saksonya Prensi de istemeye istemeye 11.400 mevcutla katılmayı kabul etti. Diğer Frankonya ve Suap da yardımda bulunmaya söz verdiler. Venedik Cumhuriyeti, kendi topraklarından ücretli asker toplanmasına razı olduktan başka gerektiğinde Osmanlılara karşı bir de kuvvetli donanma hazırlamayı kabul etti.

Avusturya İmparatoru, kendisine yapılacak yardımın en büyüğünü ve en önemlisini Lehistan'dan bekliyordu. Fakat eski dargınlıklar nedeniyle imparatorla kralın dostlukları bozulmuştu. Bununla beraber Lehistan Kralı, eşi (kraliçe)'nin etkisiyle istenen yardımı kabul etti ve aralarında bir de bağlaşıklık kuruldu. Bu anlaşmaya göre, Osmanlılarla yapılacak herhangi bir muharebe için Avusturya 60.000 kişilik ordu hazırlayacak, bu miktarın 20.000 kişilik bölümü sınır ve Tuna üzerinde mevcut kalelerin savunmasına bırakılacaktı. Kalan 40.000 kişilik kuvvet de orduda kullanılacaktı. Buna paralel olarak Lehistan Kralı da, Avusturya gibi aynen 40.000 kişilik orduyla bu bağlaşıklığa girmeyi kabul ediyordu. Ancak her iki ordunun emir ve komutasını Lehistan Kralı kendi elinde bulundurmayı şart koştu. Bu şart Avusturyalılar tarafından kabul edilince, siyasi antlaşma da imzalanmış oldu.

Saptanan bu asker miktarına rağmen, gerçekte Lehistan'ın barışta 12.000 ve emrindeki Letonyanın da, 6.000 mevcudu vardı. Osmanlı-Avusturya Savaşı başladıktan sonra Lehistan Kralı Jan Sobiyeski 18 Temmuz

1683'te ancak 25.000 kişilik bir kuvvetle Varşova'dan hareket etti. Öte yandan 1683'de savaş baş gösterdiği zaman mevcut parayla Avusturya İmparatoru 80.000 değil, elinde ancak 30.000 kişilik bir ordu bulundurabiliyordu ki, Bunu da en çok üç ay silah altında tutabilecekti. Sonunda Papa XI. İnnocent'in kişisel ve onun aracılığıyle diğer Avrupa devletlerinin maddi yardımlarıyla, tasarlanan miktarda asker toplamak ve savaşa hazırlamak mümkün olabildi.

Avusturya İmparatoru, muharebe başlamadan önce, bazı Alman ve Leh asılzadeleriyle para karşılığında vardığı anlaşmalara göre, kuvvet göndermelerini sağlamıştı. Bu ve buna benzer anlaşmalara katılanlar arasında Würtemberg, Cory Dükalıkları ile Kont Leslie Baren Rozen, Savoie Dükası, Baron Dupiygny, Kont Heperville de vardı. Bunların ilk dördü birer piyade alayı, diğerlerinin de zırhlı süvari veya dragon alayları getirmeleri kararlaştırılmıştı. Bunlardan başka para karşılığında yardım edeceklere Leh Prensi Luboirrsky, Macar asılzadesi Kont Eszterhasy, Hırvatistan Banı (Başkanı) Kont Erdöy ve Kont Herberstein de katıldılar. İstanbul'dan Elçi Kont Alber dö Kaprara'nın gönderdiği raporda, bu günkü Osmanlı Ordusu'nun, Kanuni Sultan Süleyman'ın Viyana önüne getirdiği ordudan çok daha kuvvetli ve teşkilâtlı olduğu bildirilmişti. Bu nedenle Avusturya ordusunun Sengotar galibi Montecucaoli (Monte Kokoli) gibi değerli bir başkomutana ihtiyacı vardı. İmparator bu göreve, eniştesi Karl Von Lothringen (Charles dö Lorraine)'i atamıştı. (Resim : 15) Bütün varlığını askerlik mesleğine vermiş olan Şarl, zamanın en başarılı komutanlarındandı. İmparator, yapılan hazırlıklara nezâret etmek için 24 Nisan 1683'de Presburg'a gitti. Osmanlıların öncelikle el atabileceği tahmin edilen kalelerin berkitilmesine başlandı. 20 Nisanda sefere hazır bulunması kararlaştırılan birliklerin, henüz teşkilâtı bitmemiş olduğu halde, mayısta toplanabilenleri mevcutları aşağıya çıkarılmıştır.

Toplar

71	Top	Orduda Kont Lesli Komutasında olarak
15	Havan	Orduda Kont Lesli Komutasında olarak
262	Top	Viyana Kalesi Tahkimatında kullanılan
348		

Taşıma Aracı

600	İki beygirle koşulu cephane taşıma arabası
188	Dört beygirle koşulu yiyecek ve eşya taşıma arabası
788	

Günkut. Harp Tarihi Ark. Kütüphanesi

Piyade birlik sayısının 112 olduğu, her birinin, ortalama 186 mevcudu bulunduğuna göre toplamının 20.832; zırhlı ve zırhsız süvari birlik sayısının 136 olduğu, her birliğin mevcudu ortalama 82 bulunduğuna göre toplamının 11.159 oldğu anlaşılmaktadır.

Genel olarak Avusturya ve müttefikleri mevcudu:

20.849 Avusturya piyadesi

11.152 Avusturya zırhlı ve zırhsız süvari

35.300 Avusturya Komaron ve Pojon Kaleleri savunma kuvveti (yaklaşık olarak)

11.000 Viyana Kalesi'ndeki savunma kuvveti (yaklaşık olarak)

5.000 Viyana Kalesi'ndeki üniversite ve halk gönüllüleri

25.000 Lehistan ordusu

10.000 Macar azınlıklarının verdiği yardımcı kuvvet

12.000 Hırvat azınlıklarının verdiği yardımcı kuvvet

135.008 [9] Genel Toplam

1683'te "Türklerin Viyana Kuşatması" adıyle yazılmış anonim eserin 21 nci sayfasında Avusturya-Lehistan Antlaşması'nın 8'nci maddesi'nde Avusturya ile Macarların 70.000 ve Lehistan'ın ise 40.000 kişilik kuvvet hazırlayarak Osmanlı ordusuyla savaşmak zorunda olduğu yazılıdır. Yine aynı eserin 37'nci sayfası'nda müttefik düşman seyyar ordusunun kazan mevcudunun 60.740 olduğuna işaret edilmektedir.

[9] ÜSTÜN, Cevat; 1683 Viyana Seferi, Ankara Türk Tarih Kurumu, 1441, s. 36, 40.

İKİNCİ BÖLÜM

SEFER PLANI, SEFERBERLİK VE YIĞINAK PLANLARI VE UYGULANMALARI

A. SEFER PLANI

1. Türk Ordusunda

Osmanlı Devleti'nin 31 Ocak 1682'de Padişah IV. Mehmet'in başkanlığında kurulan Divan-ı Hümayun'da verilen karar gereğince, Avusturya'nın işgalinde bulunan, Macaristan'a ait Raab (Yanıkkale) ile Komaron Kaleleri'ni ele geçirmek için Avusturya ile savaşa karar verildi.

Hazırlanacak şeferberlik planına göre, kapıkulu ocakları, padişah ve hükümetle beraber Edirne'ye gidecek, orada sefere hazırlanacak, Edirne'ye yakın illerde sefer hazırlığını tamamladıktan sonra Edirne'de toplanacak orduya katılacaklardı. Yine İstanbul'da Divan-ı Hümayu'nda verilen karar gereğince, ordunun büyük kısmı, 6 Mayıs 1683'te Belgrad'da Ordu-yu Hümayun'a katılacak, böylece büyük ölçüde yığınağını Belgrad'da bitiren ordu, yürüyüşe geçtikten sonra geç kalan ordu birlikleri de Eszek (Ösek) de ve en geç olarak (Stuhweizenburg) (İstoni Belgrad)'da yığınaklarını tamamlamış olarak Raab Kalesi'ne taarruzi harekâta girişecekti.

Türk ordusu, bu harekât planı gereğince ileri yürüyüşe başladı; ve Ösek'e gelince Serdar-ı Ekrem'in başkanlığında kurulan ordu divanı yeniden toplandı. Serdar-ı Ekrem'in baskısı altında geçen görüşmeler sonunda, evvelce Divan-ı Hümayun'da verilen karara göre uygulanmakta olan harekât planı değiştirildi; ve burada alınan yeni karara göre, Avusturya Başkenti Viyana'yı ele geçirmek amaciyle Raab Kalesi'ne bağlanmaksızın Viyana doğrultusunda ileri harekâta başlandı. Ve böylece de sefer planının uygulanmasına geçilmiş oldu.

2. Avusturya Ordusunda

Avusturya Askeri Şûrası'nın 1683 yılı başında kararlaştırdığı sefer planı şöyleydi:

a. Avusturya ve bağlı prensliklerin hazırlayacakları piyade ve süvari birliklerinden başka Nisan 1683 başına kadar 76.000 askeri silah altında toplamak.

b. Osmanlılar, Avusturya'nın Tuna üzerindeki ileri mevzii görevinde olan kalelerine taarruza geçmeden evvel, imparatorluk ordusunun, Osmanlı işgalinde bulunan Neuhäusel (Uyvar) ve Gran (Estergon) Kaleleri'ne karşı harekete ve taarruza geçmek. Bir hafta da Uyvar Kalesi'ni kesinlikle ele geçirmek, olamadığı takdirde Osmanlı Ordusu'nun büyük kısmını batı tarafına (Tuna Nehri) geçirmemek.

c. Bir taraftan Komaron ve Raab Kaleleri ile Tuna Nehri ve yolu istikameti takviyeli olarak kapatılırken, Raab ve Waağ Nehirleri boyunca da Viyana'yı, doğudan ve güneyden gelecek tehlike ve akınlara karşı emniyete almak.

Bu üç maddelik şura kararının sefer planı gerekleri 1683 Haziran ortalarına dek sağlanamamıştı. 1683 yılı başında Avusturya hazinesine ödenen vergiyle ancak 30.000 askeri silah altında tutmak kabil olacağı anlaşılıyordu.

Özet olarak şunu açıklamak gerekir ki, Osmanlı Ordusu haziran ortalarında Viyana'ya yaklaştığı zaman, Avusturyalılar, henüz tasarladıkları orduyu toplayamamışlardı bile.

B. SEFERBERLİK PLANLARI

1. Türk Ordusunda

İki devlet arasında 1664'de imzalanmış olan Vasvar Barış Antlaşması'nın süresini uzatmak önerisiyle İstanbul'a gelen ve Osmanlı Hükümeti'nce oyalanan Avusturya Elçisi Kont Alber dö Kaprar'a, görevinin sonucunu almak için Osmanlı Devlet adamlariyle tekrar görüşmek amacıyla Edirne'ye gelmişti. 31 Aralık 1682'de padişah'ın emriyle Yeniçeri Ağası Bekri Mustafa Paşa'nın yanına getirilen elçiye şu sözlü nota, "Padişahımız Avusturya ile savaşmak kararını verdi; ve sefer hazırlığına başaldı. Eğer Yanıkkale'yi (Raab Kalesi) teslim ederseniz barışımızı yenileriz ve dostluğumuzu tazeleriz.." verilince, elçinin, "Kale kılıçla alınır, yoksa buradaki lafla kale verilmez.." demesi üzerine diplomasi nezâketine yakışmayan bu sözlerinden ötürü derhal tutuklandı. Bundan sonra aşağıda bildirilen seferberlik planının uygulanmasına başlandı.

Daha yukarıda sefer planı bölümünde de açıklandığı üzere, 31 Ocak 1682'de toplanan Divan-ı Hümayun'ca Yanıkkale'nin savaşla alınması karara bağlanmış olduğundan, geleneklere uyularak Padişah'ın ve diğer vezirlerinin tuğları çıkarılarak yerlerine dikildi.

Rumeli ve Anadolu'da bulunan bütün vezirlere, beylerbeylerine, sancakbeylerine ve diğer âmirlere, kendi kapıkulları ve eyâlet askerleriyle sefere hazırlanarak, 6 Mayıs 1683'te Belgrad Sahra'sında Padişah Ordusuna katılmalarıyla ilgili bildiriler yayınlandı. Kapıkulu ocakları teşkilâtına da bu amaçla çavuşlar gönderildi. Çehrin Muharebesi'nde padişah nasıl sefere katıldıysa, bu defaki Avusturya seferine de katılacak; Vezir-i Âzam Kara Mustafa Paşa, Serdar-ı Ekrem atanarak Osmanlı Ordusu'nu savaşta sevk ve idare edecek; padişah da ordunun muharebeden dönüşüne dek Belgrad'da kalacaktı.

12 Mart 1683 günü Edirne'de Alay Köşkü'nde bütün vezirlere törenle hil'atler (Kürk kaftan) giydirildi. 16 Mart günü de kapıkulu ocakları çadırlı ordugâha çıkarıldı. Yine bugün İstanbul'dan gelen cebeci, topçu ve top arabacı ocakları da, ordugâha geçirildi. 21 Mart günü Padişah, büyük bir törenle ordugâha gelip Adil Köşkü'ne yerleştiler.

2. Avusturya Ordusunda

20 Nisan 1683'de sefere hazır bulunmasına karar verilmiş olan Avusturya ve müttefikleri, seferberlik planlarını uygulamaya başlamışlardı. Bununla beraber Avusturya'nın aslında Osmanlılarla muharebe için, önceden hazırlanmış bir seferberlik planı da yoktu. Komşu Hıristiyan devletleri, kısmen din duygusuyla, kısmen Türklere karşın kin ve öç alma arzusuyla ve daha çok çıkar sağlamak için Osmanlı Devleti'ne karşı Avusturya ile, anlaşmaya vardılar. Örneğin Bavyera prensi, İmparator'a damat olabilmek arzusuyla 11.000 askerle; Saksonya rüşvet yoluyla 11.400 askerle, Lehistan kralı Türklerden öç almak hevesiyle 40.000 askerle katılmışlar; ve diğer küçük devletlerle Papa XI. İnnocent (İnosan) de, para yardımı yapmışlardı. 2 Mayıs 1683'te imparatorun Lüksemburg Şatosu'nda bu antlaşmayı onaylamış olan her bağlaşık devlet, seferberlik planını uygulamaya başlamıştı. Avusturya, Fransa ile yaptığı antlaşmadan sonra askerinin büyük bir kısmını terhis ettiğinden, yeniden yedi piyade, iki dragon ve bir Hırvat alayıyla bir de küçük fen kıtası kurmaya başladı. Bundan başka Macaristan bölgesindeki müstahkem yerlere ve bu arada Raab, Komaron, Leopoldştadt (Resim: 12), Presburg Kaleleriyle Waag ve Leitha Nehirleri'nin kıyı kesimlerine, her ihtimale karşı bazı birlikler toplandı.

İmparator, Avusturya birliği olarak tasarladığı 76.000 kişilik kuvvete, daha 4.000 kişinin eklenmesiyle ilgili emri de imzaladıktan sonra seferberlik planının uygulanmasına geçildi.

C. YIĞINAK PLANLARI

1. Yığınak Hazırlığı İçin Padişah ve Hükümet İlgililerinin Edirne'ye Gidişleri

Padişah IV. Mehmet'in kışı Edirne'de geçirerek 1683 İlkbaharı'nda Avusturya ile yapılacak harbe katılması vesilesiyle 6 Ağustos 1682 günü törenle tuğlar çıkarıldı ve Babüssaade (Topkapı Sarayının kapılarından birisinin adı) önüne dikildi. 6 Eylül 1682'de Basra Eyaleti Beylerbeyi Hüseyin Paşa, Anadolu askerini sefere sürmek görevine atandı. 23 Eylül 1682'de Padişah Davutpaşa Sarayı'na gitti. 24 Eylül 1682'de Otağ-ı Hümayun çıkarılarak Çırpıcıçayırı'na kuruldu. 6 Ekimde Yeniçeri Ağası Vezir Bekri Mustafa Paşa ocak halkıyla şehirden çıkarak Davutpaşa alanında orduya katıldılar. Padişah bu birlikleri Silivrikapı dışında Mustafa Ağa Çiftliği'nde denetledi. 10 Ekim 1682'de Padişah törenle Otağ-ı Hümayun'a gitti. Vezir-i Âzam'ın orduyla Edirne'ye hareketi emrolundu. Evvelce Diyarbakır Beylerbeyliği'ndeki görevinden alınmış olan Mahmut Paşa, vezâret rütbesine yükseltilerek İstanbul Kaymakamlığı'na atandı.

12 Ekim günü yürüyüş komutanlığına atanan Üçüncü Vezir Kara İbrahim Paşa'nın tertibi üzerine, kapıkulu ocakları, Çatalca yoluyla Edirne'ye hareket ettiler. Ordu henüz Çırpıcıçayırı'ndayken öyle şiddetli yağmurlar yağdı ki, bir çok eşyaları seller götürdü. Hatta Otağ-ı Hümayun da tamamiyle seller altında kalmıştı. Padişah da orduyla beraber hareket etti. Ancak av meraklısı olan IV. Mehmet, avlanmak üzere Çatalca, Yapağça, Çorlu ve Karıştıran'da bir süre kaldıktan sonra 9 Kasımda Edirne'ye vardı; ve törenle karşılandı.

2. Padişah IV. Mehmet Komutası'nda Yürüyüşe Geçen Türk Ordusu'nun Filibe'ye Varışı ve Filibe'den Belgrad'a Kadar Yaptığı Yürüyüşler (Kroki: 1) (Kroki: 1 Eki)

1 Nisan 1683 günü ordu büyük kısmı ile Edirne'den hareket ederek 1'nci Konak olan Kemalçayırı'na vardı. Ertesi günü buradan yürüyüşe geçen ordu, sıkıntılı bir yürüyüşle Cesrimustafapaşa'ya geldi. Burada bir gün kalındı. Eski Müsahip Paşa Kethüdası Hasan Paşa, ordunun hareketinden evvel, konakcılık göreviyle ileri gönderilmişti. Bundan sonraki yürüyüşlerin de engellenmesi için, arabaların ve tuğların ileriden yürütülmesi emrolundu. 4 Nisan günü Harmanlı; 5 Nisanda Uzuncaova'da Gündeli Köyü yakınında; 6 Nisanda Kayalı'da. Bugün yağan yağmurlardan dolayı ordugâhta çadır kurulacak yer bulunamamıştı. Bütün ova deniz gibi sularla dolmuştu. Askerlerin çoğu eşya ve çuvallar üzerinde barındılar. Hayvanlar göğüslerine kadar çamur ve sular altında kalmıştı. Şeyhü-

lislâm Ali Efendi'yi arabasıyla seller götürmekteyken halk tarafından zorlukla kurtarılmıştır. Ekmekçibaşı bu koşullar altında orduya ekmek yetiştiremedi. Ordu, 7 Nisan 1683'de Papaslı'ya gelmişti; fakat bütün personel ve eşyanın her tarafı ıslak ve çamur içinde, berbat haldeydi.

8 Nisan 1683 Perşembe günü ordu Filibe Köprüsü'nü geçerek Filibe Sahrası'nda çadırlı ordugâha geçti. Ve üç gün büyük mola verildi. Orta Macar Kralı Emmerlich Tököly-Emrih Toekeli-(Tökeli Emre)'nin üç kişilik sivil ve askerle iki kethüdasından kurulu heyeti, Filibe'ye gelerek Vezir-i Azâm-ı ziyaret ettiler. Filibe'den Belgrad'a kadar yapılacak yürüyüşlerde de yine yollarda zorluk çekmemek için, bütün araba ve ağırlıkların ileride yürütülmesi emredildi. 12 Nisan günü Filibe'den yürüyüşe geçen ordu, Tatarpazarcığı'na gelmişti. Bugünkü yürüyüşte de ordu yollarda zorluklar çekmişti. Bundan sonraki yürüyüşlerde padişah, İkinci Vezir Müsahipzade Mustafa Paşa ile Üçüncü Vezir Kara İbrahim Paşa'ya kendi emrindeki kuruluşlarla, padişah tuğunu da alarak yürüyüş kolu ilerisinde gitmelerini emretmişti.

13 Nisan 1683 salı günü yürüyüşe geçen ordu, Saruhanlı'da ordugâha geçti. Bugün yarı yolda, büyük mola verilen yerde Ellisu denilen ve çok hızlı akan bir suyun üzerindeki küçük köprüden geçişte, büyük zorluklar çekildi. Halbuki bu yürüyüşten evvel daha kış mevsiminde Silahtar Kethüdası Halil Ağa, Edirne'den Belgrad'a kadar olan yolların düzenlenmesi ve köprülerin hem onarılması ve hem de dar olanlarının genişletilmesi için 15 yük akçe verilerek ileri gönderilmişti. Hatta yapılan incelemelere göre. Halil Ağa bu amaçla yol yakınlarındaki reayâdan (Müslüman olmayan uyruklardan) da para almıştı. Buna rağmen ilgisiz davrandığı, hatta padişah buyruğuna uygun işler yapmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle Padişah, idâmını emretmişti; fakat, Vezir-i Âzam kendi adamı olan Halil Ağa'yı, "kaçmış, kovuşturulmaktadır... yakalanınca cezası verilecektir..." diye Padişah'ı oyaladı ve yerine, Ali Ağa adında birisini getirdi.

14 Nisan 1683'te hareket eden ordu, Kızderbendi'ni geçerek Sengin çeri'ye, 15 Nisan günü de Ahtıman sahrasına vardı. Konak görevlerini güzel idare eden konakçı Hasan Paşa'ya hil'at (kürk kaftan) giydirildi; ve Uhri Sancağı Çermenliği verildi. 16 Nisan günü Ormanlı Köyü yöresinde ordugâha geçildi; ve 17 Nisan 1683 Cumartesi günü de Sofya'ya varıldı.

Üç gün büyük mola verildi. 20 Nisan'da hareket edilerek Halkapınar'a varıldı. 21 Nisan günü yürüyüşüne devam eden ordu, Dragman derbendini geçerek Sarıyurt mevkiine vardı. 22 Nisan'da Şehirköy (Şarköy) menziline; 23 Nisan'da Musapaşa palankası mevkiine; 24 Nisan 1683 Cumartesi günü de Niş sahrasına gelindi. Halil Ağa'dan sonra yolların ve

köprülerin onarılması için görevlendirilen Ali Ağa, üstün bir başarıyla çalışarak, hatta köprü olmayan suların üzerine bile ikişer köprü yaparak ve olanları da yine sağlamlaştırarak ordunun rahat ve kolaylıkla yürüyüşünü sağlamıştı.

Niş'te bir gün daha mola verildikten sonra 26 Nisan günü hareket edilerek Aleksinaç'a ve ertesi günü Kınalıoğlu Çiftliği'ne, daha ertesi günü de, Yağodin Kasabası'na gelirken Morova Nehri'nden; 2 Mayıs 1683'te Batnice'ye gelirken de Devebağırtan denilen çok arızalı bir yoldan güçlükle geçildi. 3 Mayıs'ta Hasanpaşa Palankası'na; 4 Mayısta Kular Palankası'na; 5 Mayısta Tuna kenarındaki Hisarcık Palankası'na ve 6 Mayıs 1683 Hızır İlyas günü olan ve Divan-ı Hümayun'ca kararlaştığı üzere, pazartesi günü de Belgrad'a varıldı ve büyük bir törenle Kent'e girildi. Bazı kaynaklar, Belgrad'a varış tarihini 3 Mayıs olarak göstermektedirler ki, bu ancak 30 Martta Edirne'den hareket ettiği bilinen öncü birliği için geçerli olabilir. Padişah'ın da bulunduğu büyük kısmın ise, 6 Mayısta Belgrad'a ulaştığı anlaşılmıştır.

Edirne'de iken tutuklanmış olan Avusturya Elçisi Kont dö Alber Kaprara da, orduyla birlikte buraya getirilmişti. Padişah ve vezirler, Belgrad Kalesi'ni gezdiler. 7 Mayıs günü Cebeci Ocağı, Sava Nehri üzerine kurdukları köprüden geçerek, Zemun Sahrası'nda ordugâha geçtiler. Bugün Başdefterdar Hasan Efendi, Tuna üzerindeki iskeleye giderek erzak, cephane, mühimmat, üç okkadan 11 okkaya kadar ağırlıkta yuvarlak (gülle) atan 19 adet balyemez ve kolonborne topuyla 40 adet şahidarbezen topunu, 150 parça nakliye gemisine yükleyerek Budin Kalesi'ne gitmek üzere yola çıkarttı.

Ordu, 24 Mayıs 1683 tarihine kadar Belgrad'da kaldı. Filibe'de evvelce Vezir-i Âzam'ı ziyaret eden Orta Macar Kralı'nın elçileri, bu defa da Belgrad'da büyük bir törenle Padişah tarafından kabul edildiler, (10 Mayıs 1683). Krallarından getirdikleri mektuplarıyla birlikte 5.000 altını hediye olarak Padişah'a sundular. Yine bugün Dubrovnik elçisi, altı kişilik maiyetiyle gelerek, Padişah'ın huzuruna çıkarıldı; ve bu heyet de getirdiği senelik vergi aidatını Padişah'a sundu.

Bugün Adana Beylerbeyi Deli Emir Mehmet Paşa ile Bolu Sancakbeyi Kadıoğlu Hüseyin Bey emrindeki birlikleriyle gelerek orduya katıldılar. Bundan sonra gelecek birliklerin Belgrad'da kalmayarak doğruca Zemun'a geçmesi ve oradaki ordugâha katılması emri verildi. 11 Mayıs'ta, 80 adet şahidarbezen topuyla topçu ve top arabacı ocakları; 13 Mayıs'ta da 58 oda olmak üzere yaklaşık 8.000 kadar maiyyetiyle Yeniçeri Ağası Vezir Bekri Mustafa Paşa, Zemun'da ordugâha geçtiler. Padişah ile Vezir-i Âzam Belgrad'da kaldılar.

Bugün Tuna Kaptanı Bıyıklı Ali Paşa, emrindeki donanmayla Tuna'dan kuzeye doğru hareket etti.

3. Ordunun Belgrad'dan Eszek (Ösek)'e Yaptığı Yürüyüş

Bu yürüyüşten evvel 16 Mayıs 1683'te Padişah, merasimle, Belgrad'da bulunan Vezir-i Âzam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'yı, Raab Kalesi'ni ele geçirmek göreviyle Serdar-ı Ekrem atadı (Resim: 15); ve kendisine Sancak-ı Şerif'i teslim etti.

18 Mayıs 1683 Cumartesi günü Serdar-ı Ekrem, büyük törenle padişah çadırından ayrılarak Sava Nehri üzerinde kurulan 50 tombazlı köprüden geçerek Semlin (Zemun)'de kurulan karargâha gitti. Yine o gün Fetva Emini Laz İbrahim Efendi ile Şeyh Vani Efendi (10) de, Serdar-ı Ekrem ile beraber sefere katıldılar.

20 Mayıs 1683 Pazar günü Padişah sandalla Sava Nehrini geçerek Zemun'da Serdar-ı Ekrem'in karargâhını ziyaret etti; ve sefere gidecek orduyu denetledi. İkindiye kadar Serdar-ı Ekrem'in çadırında kaldı, yemekten sonra Serdar-ı Ekrem Padişah'a eğerlenmiş bir binek atıyla beş kese altın para ve beş bohça da kıymetli kumaş hediye etti. Padişah da her zamanki usüle göre Serdar-ı Ekrem'e kürklü iki hil'at giydirdi.

21 Mayıs 1683 günü Padişah tekrar sandalla Zemun'a, Serdar-ı Ekrem karargâhına gitti; ve burada orduya yeni katılan Şam Beylerbeyi Vezir Hüseyin Paşa, Özü Beylerbeyi Mustafa Paşa, Sivas Beylerbeyi Beynamaz Halil Paşa, Maraş Beylerbeyi Sarhoş Ahmet Paşa, Halep Beylerbeyi Kürt Bekir Paşa, Karaman Beylerbeyi Şişman Mehmet Paşa, Afyonkarahisar Sancağı Mutasarrıfı ve eski Budin Defterdarı Ömer Paşa, Teke Sancağı Mutasarrıfı Arab Ali Paşa, Hamit Sancağı Mutasarrıfı Hazinedar Hasan Paşa, Tire Sancağı Mutasarrıfı Şeyh Oğlu Ahmet Paşa, Menteşe Sancağı Mutasarrıfı Harmuş Mehmet Paşa, Hüdavendiğâr Sancağı Mutasarrıfı Berber Ali Paşa, Kastamonu Sancağı Mutasarrıfı Nişli Ali Paşa, Ankara Sancağı Mutasarrıfı Niğdeli Ali Paşa, Kayseri Sancağı Mutasarrıfı Deli Dilaver Paşa, Eskişehir Sancağı Beyi İbrahim Bey, Akşehir Sancağı Beyi Haydar Bey, Kırşehir Sancağı Beyi Mevlüt Mehmet Bey, Bozok Sancağı Beyi İskender Bey, Çankırı Sancağı Beyi Canaslan Paşa Oğlu Hüseyin Bey ve daha bir iki sancakbeyi yeni, geldikleri için emrindeki birlikleriyle beraber geçit resmi yaptılar, vezirlere serasirli kürk,

---

[10] RAŞİT; Raşit Tarihi, c. I-V, İstanbul, Matbaai Amire, 1282.

diğerlerine derecelerine göre hil'at giydirildi. 22 Mayıs 1683 günü Padişah yine sandalla Belgrad'dan Zemun'a geçti, çadırda kaldı, yemek yedi ve veda hil'atleri dağıttı, iyi dileklerde ve duada bulundu.

VANİ Efendi zamanın yüksek ilim sahibi, değerli ve Köprülü Fazıl Ahmet Paşa tarafından, Padişah'a saraya atanması önerilmiş ve padişah yanında saygın bir kişisi olarak tanınmıştı. Bugün Yeniçeri Ağası Bekri Mustafa Paşa Ocağı, halkıyla öncü birliği olarak hareketle batıya doğru yürüyüşe geçti.

24 Mayıs 1683'te de Serdar-ı Ekrem komutasında bütün ordu Zemun'dan batıya doğru hareket etti. Lika veya Layka denilen yerde ordugâha geçti. Ertesi günü yürüyüşüne devam eden ordu, Barka menziline ve buradan da yürüyüşüne devamla 26 Mayıs Çarçamba günü Mitroviça'ya geldi. Burada iki gün mola verildi. Bu arada defterdar efendi, ordunun genel yiyecek, mühimmat ve sairesini görmek için Ösek'e gitti.

29 Mayıs 1683 günü yürüyüşe geçen Osmanlı ordusu, Milofça'ya vardı; ve ordugâha geçti. Ertesi günü yürüyüşünü sürdürerek Tivartik menziline; 31 Mayıs 1683 günü Dilkovar menziline; 1 Haziran 1683'de de, Dal mevkiine vardı. 2 Haziran 1683 Çarşamba günü ordu, Ösek sahrasına geldi ve Drava Nehri kenarında ordugâha geçti.

4. Ordunun Ösek'te Kaldığı Günler ve Yaptığı İşler

2 Haziran 1683 Çarçamba günü büyük bir törenle Ösek'e giren ve yerleşen ordu 16 Hazirana dek Drava Suyu üzerinde yapılacak köprünün tamamlanmasını beklemek zorunda kaldı. Bu köprü yalnız nehrin üzerinde değil yöresindeki bataklıklara da kuruluyordu. Uzunluğu yaklaşık 12-15 kilometre kadardı. [11] Köprülerin bozulan ve eskiyen yerlerini, altı aydan beri onarmakla uğraşan Gedikli Çavuş Cafer Ağa, elindeki imkânların yetersizliği yüzünden, bu işler için kendisine yardım eden de bulunmadığından, pek az kesimini onarabilmişti. Bu onarılan kesim de gelip geçen araçların verdiği hasarlar yüzünden büsbütün geçilmez hale gelmişti. Köprünün bir tarafında çok sağlam Ösek Kalesi ve öteki başında Darda denilen bir palanka (surlar, küçük kale) olup, köprünün korunmasıyla görevli olanlar, Darda'da otururlardı. Serdar-ı Ekrem, elindeki bütün olanaklarla köprünün onarımına çalıştı. Bu süre içinde orduya Ösek'te mola verildi.

---

[11] FINDIKLILI, Silahtar Mehmet Ağa; c. II, s. 18.

Ordunun Ösek'te kaldığı günlerde, Rumeli Beylerbeyi Küçük Hasan Paşa, kapı halkı ve eyâleti askerleriyle, Köstendil, Uhri, Üsküp, Tırhala, Dokakin, Prizren, Elbasan, İşkodra, Yanya, Avlonya, Delvina, Alacahisar, Selânik Sancakbeyleri gelmişti. Bunların, hemen Ösek Köprüsü'nden karşıya geçerek Darda Palankası'nda ordugâha geçmeleri emrolundu. Ordudan önce Ösek'e gelen defterdar efendi, Ösek İskelesi'ne giderek gemilerde bulunan bütün top, mühimmat, cephane ve erzakı çıkarttırarak, arabalara yükletti; ve orduya katılmalarını sağladı. Bu arada kumanya dağıtıldı. Ösek'te ordu beklediği sürece şu olaylar geçmişti:

Sefer için toplanan Türk ordusunun gittikçe arttığını görerek gururlanan Serdar-ı Ekrem, yanından hiç ayırmadığı, kendisine akıl hocalığı eden Laz Mustafa Efendi'nin de teşvikiyle, Yanıkkalesi'nden vazgeçilerek Viyana'nın alınması hevesine düşüldü. Bu telkinlerle İstoni Belgrad'a gelindiğinde, O, daha açık ve daha heveslendirici sözleriyle Serdar-ı Ekremi etkilemişti. [12]

Ordu Ösek'te kaldığı günlerde, tutuklu olarak beraber getirilen Avusturya İmparatoru'nun yakın arkadaşı Orta Elçi Kont Alber dö Kaprara, Serdar-ı Ekrem ile görüşmek istemişti. Bu isteği yerine getirilen elçi, Serdar-ı Ekrem'den kendisinin serbest bırakılmasını rica ettiyse de bu ricası kabul edilmedi, tutuklu olarak Budin Kalesi'ne gönderildi; ve orada bekletilmesi emrolundu. Yine Ösek'te kalındığı bu günlerde Serdar-ı Ekrem, İstoni Belgrad Beylerbeyi Atlıbeyzade Mehmet Beyi, Şam Beylerbeyi Vezir Sarı Hüseyin Paşa ile Halep Beylerbeyi Kürt Deli Bekir Paşa'yı görüşmek için kabul etti. Bu arada Orta Macar Kralı Tökeli Emre de, Ösek'e gelerek Serdar-ı Âzamı ziyaret etti (10 Haziran 1683). Bu ziyarete 500 kişilik maiyetiyle gelen kral, törenle karşılandı. Kral, en yakın 20 kişilik maiyetiyle Serdar-ı Ekrem tarafından kabul edildi. Kendisine özel bir çadır hazırlatıldı. Ösek'te kaldığı günlerde bir iki kez Serdar-ı Ekremle gizli görüşmeler yaptı. Bu konuşmalardan sızan bilgilere göre, Serdar-ı Ekrem "Viyana'nın alınmasından sonra kendisini oraya kral yapacağını, şimdilik Pojon Kalesi'nin alınmasıyla görevlendirdiğini, bu amaçla kendisine Osmanlı Ordusu'ndan da yardım için asker verileceğini" bildirdi. Serdar-ı Ekrem, Kral veda edip giderken, değerli ve mücevherle süslü bir hançeri, hediye olarak kendi eliyle O'nun beline taktı.

15 Haziran Pazar günü önce Anadolu Beylerbeyi Ahmet Paşa komutasındaki birliklerle, yeniçeri ağasının tuğuna, onarılan Ösek Köprüsü'nden karşıya, Darda Palankası'na geçmeleri emredildi. Bundan başka Derya

---

[12] a. g. e.; s. 21.

Kalesi'ndeki dokuz sancak askeri de, balyemez toplarını geçirmekle görevlendirildi. 16 Haziran 1683 günü Serdar-ı Ekremle bütün birlikler, Ösek Köprüsü'nden geçerek Darda Palankası'nda ordugâha geçtiler.

5. Ösek'ten İstoni Belgrad'a Kadar Ordunun Yaptığı Yürüyüş

Sefere çıkmadan önce asker getirmek için Mısır'a gönderilen küçük Mirahor Türk Ali Paşa, İskenderiye'den on Venedik kalyonuyla Selânik'e ve oradan da Belgrad'a gelerek Ösek'te orduya katıldı. Ve geçit resmi yapılarak törenle Darda ordugâhına yerleşti.

17 Haziran günü Ösek karşısındaki Darda'dan yürüyüşe geçen ordu Pernuvar'a geldi. Pernuvar Köprüsü'nden topları geçirmeye Maraş Beylerbeyi Sarhoş Ahmet Paşa memur edilmişti. Bu köprüden geçmek zorunda olan ordunun, geçiş düzeni ve planı yapılmadığından, birlikler arasında anlaşmazlık ve hatta kavgalar çıkmıştı. O kadar ki bu sırada ordu disiplinini bozan ve çirkin denecek bazı olaylar da geçmişti. Ordunun ulaştırma aracı, o kadar çoktu ki, deve ve katır gibi mekkâre hayvanlarından başka ayrıca 50.000 de araba vardı. [13] 18 Haziranda yürüyüşüne devam eden ordu, Mohaç Kalesi'ne, ertesi günü de, Batus'a geldi ve ordugâha geçti. Bugünkü yürüyüşte Peçova (Fünfkirchen Peçs) Kalesi yürüyüş yolunun iki saatlik uzağında kalmıştı. Güzergâhtaki yerleşim merkezlerine Tökeli Emre aracılığıyla bildiriler yaydırılarak, "Osmanlı Padişahı'na bağlılık kabulüyle itaat ederseniz, inanç ve güvenle köylerinizde rahatlıkla oturur, işlerinize bakarsınız. Aksi takdirde derhal ölüm cezası verilecektir." deniyordu.

20 Haziran Pazar günü ordu Seksar Palankası'na geldi. Burada Kezaz ve Şerener suları üzerinden büyük zorluklarla geçildi. 21'nci günü Bataszek (Bataşet) Palankası'na gelindi. Burada bütün kuyuların içine düşman tarafından hayvan ölüleri doldurulup kapatılmak suretiyle su zorluğu yaratılmıştı. Fakat ikindi vakti yağan şiddetli yağmurlar ordunun su ihtiyacını giderdi. 22 Haziran Salı günü ordu Fudvar'a geldi. 23'ünde Adoni (Cankurtaran) mevkiine; ertesi günü Yakışta'ya varıldı. Bugün Eflâk Voyvodası Şirvan Bey, birlikleriyle orduya katıldı ve tören yapıldı.

25 Haziran 1683 Cuma günü ordu, Stuhfweissenburg (İstoni Belgrad)'a geldi ve giriş töreni yapıldı. Yine bu günlerde Kırım Hanı Murat Giray Han, orduya katılarak törenle karşılandı.

---

[13] a. g. e.; s. 25.

Burada büyük mola verildi ve bu moladan yararlanılarak İstoni Belgrad'da yeni bir ordu divanı kuruldu. Bu toplantıda ordunun nerede savaşması, hangi istikamette ve ne maksatla nereye doğru yürümesi gerektiği görüşüldü. Önce Şeyh Vani Efendi, söze başladı ve bir de fatiha okudu. Bundan sonra Serdar-ı Ekrem söz alarak: "Amacımız Yanıkkalesi'ni ve Komaron'u fethetmekti. Fakat bununla yalnız kaleyi almış oluruz, memleket değil; muradımız inşallah Beç'e (Viyana'ya) gitmektir ne diyorsunuz?..." diyerek sağındakilere ve solundakilere birkaç kez baktı. Hiç kimseden bu soruya yanıt verilmeyince, yanındaki en kıdemli olan Vezir Sarı Hüseyin Paşa'ya dönerek: "Ağzınız bağlımı, niye söylemiyorsunuz?..." sorusuna Hüseyin Paşa şu cevabı verdi:

"Ferman sizden, hizmet bizden..."

Bu görüşme bir saat sürdü ve sonunda Beç (Viyana) Kalesi'nin ele geçirilmesine oy birliğiyle karar verildi.

Bu divan konuşmalarında yalnız Kırım Hanı Murat Giray Han, şöyle bir öneride bulundu:

"Bu yıl Yanıkkale ile Komaron Kalesi alınsın ve beklenilsin, askere, izin verilip dinlendirilsin, orduda kalan birlikler, sınırlarda kışlayarak dursun, İlkbaharda Viyana'yı ve hatta diğer yerleri kendi memleketlerimiz gibi kolayca alırız; Avusturya İmparatoru büyük düşmandır, ünlü bir hükümdar ve Çardır (Sezardır). (Korene) dedikleri tacı başında oldukça emrinde bulunan yedi kraldan başka bütün salip (haç) ehli, emrinde ve fermanına uyarlar..." deyince... Kara Mustafa Paşa, "Sen bu kurulun fikrini ve kararını karıştırıyorsun, benim isteklerime karşı geliyorsun". diyerek Kırım Han'ına sert baktı ve o anda Han'a olan sevgisi de kine döndüğünden, paşa, bundan sonraki divan ve toplantılara bir daha Kırım Hanını çağırmadı. [14]

Serdar-ı Ekrem, Budin Valisi Arnavut Vezir Koca İbrahim Paşa'yı da hiç sevmezdi. Onu bu divan toplantısına çağırmamıştı. Halbuki bu vezir eski, tecrübeli ve devlet işlerinde söz sahibi olarak tanınıyordu. Divan, dağıldıktan sonra İbrahim Paşa'yı davet ederek:

"Paşa baba", deyip divan kararını bildirdi ve ne diyeceğini de kendisinden sordu. İbrahim Paşa şu yanıtı verdi:

"Orta Macaristan işini yeni düzenledik, ileri gelen Macar beylerini yerlerine yerleştirdik. Bugünkü amacımız Yanık ve Komaron Kaleleri'ni fethetmekti. Bu kararın değiştirilmesine hayret ettim. Buraya gelince-

[14] a. g. e.; s. 29.

ve kadar pek çok zorluklarla ve yorgunluklarla karşılaştık. Viyana'ya yapılacak sefer, insan ve hayvan harcamaktan başka fayda vermez. Avusturyalılardan daha fazla bir yer alamayacağız kanısındayım. Hem bu düşman daha ziyade sıkılır da bağırırsa dip Firenkistan'a kadar (Hıristiyan âleminin son ferdine kadar) herkes yardım eder, hatta bütün krallar şahsen yardıma gelirler. Şimdi kısa aklımla şunu teklif ederim ki, bu yıl Yanık ve Komaron Kaleleri'ni fethedelim kış gelince Yanıkkale altında kışlayalım, kış süresince Tatarlar ile akıncı tayfasını çapul için girebildikleri kadar Avusturya arazisine ve hatta Viyana'dan da ileriye sürelim, yaktıralım, yıktıralım, birçok esirler alalım. Gelecek seneyse zahmetsizce Viyana ve daha başka yerler de fetholunur. Yoksa Yanıkkale arkamızda sağlam bırakılırda bu günkü şartlar altında orduyu Viyana'ya sürersek kötü bir sonuç alırız. En iyi örnek 1529 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın Birinci Viyana Seferi gösterilebilinir." demişti. Fakat Serdar-ı Ekrem Mustafa Paşa, bu sözleri şöyle karşıladı :

"Sen bunamış bir adamsın, sen memur olduğun görevi gör bize yeter, Yanık ve Komaron bize helva olmaz. Halbuki Viyana'yı alırsak büyük bir ülkeye sahip oluruz..." sözü ve kin dolu bir bakışla Vezir İbrahim Paşa'yı yanından uzaklaştırdı. [15] Gerçekte Serdar-ı Ekrem de Viyana'nın alınması kararına karşı gelen Kırım Hanı'nın ve Vezir İbrahim Paşa'nın karşı önerilerini doğru ve yerinde buluyordu. Ancak, yukarıda dış siyasi bölümünde açıklandığı gibi Avusturya İmparatoru, Papa'nın teşvikiyle Osmanlılar aleyhinde komşu devletler ve özellikle Lehistan ile anlaşma yapmıştı. Hatta bu tarihlerde Osmanlılar tarafından yenilgiye uğratılarak elinden Girit Adası alınan Venedik Cumhuriyeti ile Rusya dahi Osmanlılar aleyhine duygular taşımaktaydılar. Eğer Osmanlı Ordusu bir sene Viyana etrafında fetihler yaparak oyalanır kalırsa, bir sene sonra Viyana'nın da alınması hazırlığının Hıristiyan âlemine bildirilmesi ve ilân edilmesi demek olacağı aşikârdı. Bu düşünceyle en kısa zamanda ve hatta Avusturyalıların bile dikkatini çekmeden Viyana'nın bir baskınla alınmasının sağlanmasını ve bu işe elindeki hazır kuvvetin yeterli olduğunu düşünen ve Viyana'nın ele geçirilmesi kararına varan Serdar-ı Ekrem Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, bu karara ters düşenlere sürekli olarak kin ve garaz beslemişti. Ve hatta bundan sonra, her kim olursa olsun Viyana'ya yapılacak sefer aleyhinde söz ederse katledileceğini de, orduya yayınladı.

Bugün yani 27 Haziran 1683 Pazar günü orduya katılmakta geç kalmış olan Niğde Sancakbeyi Ahmet Bey, Alaiye Sancakbeyi Ali Bey, Arapkir Sancakbeyi Ömer Bey, Malatya Sancakbeyi Ahmet Bey, Çorum Sancekbeyi Mehmet Bey törenle orduya katıldılar.

---

[15] a. g. e.; s. 29, 30.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAREKÂT

A. TARAFLARIN VİYANA KUŞATMASI'NA KADAR YAPTIKLARI HAREKÂT VE MUHAREBELER

(28 HAZİRAN 1683 - 13 TEMMUZ 1683)

1. Avusturya Ordusu (Kroki : 2)

a. Avusturya Ordusu'nun İlerleyişi

Alınan karara göre, ordu, Altenburg ve Raab üzerinden Komaron'a doğru ilerleyerek Türk egemenliği altında bulunan topraklara yüklenecek, İmparator'a cetlerinden kalma memleketlerin yani Avusturya'nın sınırlarını Türklere karşı örtecek olan birlikleri lüzumunda destekleyebilmek için Waag ve Raab suları arasında yer alacak.

Türk ordusunun hızlı yürüyüşlerle batıya doğru ilerlediğini öğrenen Avusturyalılar, bu ordunun taarruz hedefinin neresi olacağını kestirememişlerdir. Yapılacak muharebenin zararından öz Avusturya topraklarının korunması için, harbin, Macaristan topraklarında kalmasını istiyorlardı. Muharebe için yeteri güçte ordu toplanıncaya dek, ellerindeki hazır kuvvetle, Türk ordusunun Macaristan'daki önemli kalelerine saldırarak bunları ele geçirmenin en yararlı iş olduğunu sefer planında kabul etmişlerdi. Avusturya Orduları Başkomutanı, bu hareketi yaparken de Türklerin Waag ve Raab sularını batıya aşmamalarına önem veriyordu. Bu nedenle sular üzerindeki mevcut köprülerin yıkılmasını ve yolların tahrip edilmesini göz önünde bulundurmaktaydı. Aynı zamanda Raab ve Komaron (Resim : 4 ve Resim : 11) gibi Avusturya Kaleleri'nin de kuvvetlendirilmesini, Türk ordusunun bu kalelerde oyalanarak yıpratılmasına, esas sefer planında yer verilmişti. İşte, bu amaçla Türk ordusunun gelmesinden önce Uyvar ve Estergon'a veya birisine taarruza karar verildi; fakat, eldeki kuvvet azdı, her iki kalenin birden alınmasına yetmezdi.

Yine biliniyordu ki, Estergon'a yakın olan Budin'den derhal yardım gelecekti. İşte, bu nedenlerle Gran (Estergon) Kalesi'ne taarrruzdan vazgeçildi ve daha önemli görülen Neuhäusel (Uyvar) üzerine ilerlemeye karar verilerek, 1 Haziran 1683'de Komaron'dan harekete geçildi.

b. Neuhäusel (Uyvar) Kalesi Muharebesi [16]

1663 yılında Avusturyalıların 38 gün savundukları Uyvar Kalesi, zamanın Serdar-ı Ekremi Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa tarafından Vira ile ele geçirilmişti. Evvelce olduğu gibi yine Erdel Krallığı sınırları içinde ve fakat Türk askerlerinin de katılmasıyla yerli kulu, cebeci, topçu, azap ve martalozlardan oluşturulan 4.000 kişilik bir kuvvet ve yeterince savaş gereciyle savunmaya hazır bulunmaktaydı.

1683 yılında Osmanlı-Avusturya Savaşı başlayınca, Türk ordusunun Avusturya'ya taarruz için yürüyüşe geçtiğini öğrenen Avusturya Orduları Başkomutanı Charles de Lorraine (Şarl dö Loren), yukarda açıklandığı gibi Uyvar Kalesi'ni Türklerden almak ve bu savunmaya elverişli kalenin desteğiyle Türk ordularını Avusturya sınırından uzakta tutmak ve yapacağı meydan muharebesini, bu kalenin savunma gücüne dayayarak kolayca kazanmak amacıyla 1 Haziran 1683'te ordusunu harekete geçirdi ve 4-6 Haziran arasında Nitra Irmağı'nı geçerek bir gün sonra Uyvar Kalesi'ne yönelerek General Markoş komutasında ileri sürdüğü 10.000 kişilik bir kuvvetle Uyvar Kalesi'ni derhal kuşattı. Kale savunucularına Vira ile teslim olmaları önerildi. Bunu reddeden Türk savunucuları, kaleden yaptıkları çıkış taarruzuyla kuşatıcı Avusturya ordusuna kayıplar verdirdikten sonra tekrar savunmaya geçtiler. Avusturyalıların sürekli olarak üç gün yaptıkları saldırılardaki başarısızlıkları ve Avusturya komutanının Türk topçu ateşlerinden isabet alarak ölmesi, öte yandan Budin'den Türk takviye birliklerinin gelmekte olduğu haberi Avusturyalıları, derhal kuşatmayı bırakarak çekilmek zorunda bıraktı. Yazar Cevat Üstün eserinde, bu çekilmede, o gece Başkomutan'a, Viyana'dan gelen bir mektubun (Uyvar Kuşatmasının askeri şuraca benimsenmediğini bildirir) da, etkisi olduğu açıklanmaktadır. Bu çekilmeyi zamanında haber alan kale savunucuları sıkı bir takiple düşmana birçok kayıplar verdirdiler. Ayrıca bir hayli silah ve gereci de ele geçirdiler.

Bu arada, Kale Komutanı, Arnavut Hasan Paşa'nın, düşmanın Uyvar'a yönelttiği bu taarruzlarla ilgili raporu üzerine, kaleyi takviye için, Budin Beylerbeyi Vezir Arnavut İbrahim Paşa, emrindeki kuvvetlerden Uyvar Kalesi'nin takviyesine memur ettiği birlikleri (Yanova Beylerbeyi eski Defterdar Ahmet Paşa, Özü Beylerbeyi Midillili Mustafa Paşa, Bosna Beylerbeyi Vezir Hızır Paşa, Eğri Beylerbeyi Şeyhoğlu Ali Paşa, Niğbolu Valisi Abaza Kör Hüseyin Paşa birlikleriyle, çevik atlı birliklerini), derhal buraya göndermişti. Fakat bu birlikler, henüz Uyvar'a ulaşmadan, düşman kuşatmadan vazgeçerek hemen geri çekilmişti.

---

[16] STOYE; John; Wien 1683 Oder Die Rettung des Abendslandes, Viyana, 1976, s. 142.

Avusturya Ordusu Başkomutanı Charles de Lorraine (Şarl dö Loren), geriye çektiği ordusunu, savunma için seçtiği Waag ve Raab suları arkasındaki arazide toplayarak durumun aydınlanmasını beklemeyi uygun buldu ve kendisi de Komaron Kalesi'ndeki karargâhına yerleşti.

c. İmparatorun Viyana'dan Ayrılması

7 Temmuz günü akşamı İmparator I. Leopold, şehri terketti. Bu durum halk üzerinde çok kötü yapmıştı. İmparator ile beraber Viyana'dan ayrılan Fransız elçisi'nin, Kral XIV. Lui'ye yazdığı 14 Temmuz 1683 tarihli mektubunda :

"Biz Viyana'dan çıkarken şehir halkı şöyle bağırıyordu... İmparator bizi kendi halimize bırakıp gittiğine göre canımızı ve malımızı kurtarmak için ne yapalım? Şehirde asker yok, komutan yok, biz de Macar Prensi Tökelin'in himayesinemi girelim de kendimizi kurtaralım... " deniyor ve devamla daha sonra şehre giren asker ve komutanı, ahaliyi vatani görevlerini yapmaya zorlamasaydı eminim ki dediklerini yapacaklardı." demektedir. [17]

İmparatora kızanlar yalnız şehir halkı değildi. Tatarların hücumuna uğrayan ve büyük acılara boğulan köylüler, daha çok tepki gösteriyorlardı. O derecede ki, İmparator haklı olarak kıyafet değiştirip kendisini saklamak zorunda kalmıştı. Karısı ve çocukları yanında olduğu halde belli ve konforlu şatolarda oturacağı yerde, samanlığa benzeyen yerlerde yatıyordu. Köylülerin tahta yemek kaplarında yemek yiyor, hatta bazı defalar yiyecek yumurta dahi bulamıyordu.

İmparator önce Linz Şehrine gitmeyi düşündü, Avusturya hazinesinin ve Macar Krallarının tacının da bu şehre gönderildiğini duyan Tatarlar, bu doğrultuda akın yapıp İmparatorun arkasından gelen ağırlıkları da vurunca bu şehirde durmaktan da korktu. Praha (Prag) şehrine çekilmek istedi; fakat yanındakiler Bohemya'nın pek emin olmadığını kendisine anlattılar. Bunun üzerine Pasau Şehri'ne kaçtı. Bu gidiş, iyi ve düzgün yollar doğrultusunda olmuyor, çoğu kez Tuna'nın kâh sağ ve kâh sol kıyısını izleyen yollardan oluyordu. Öldürülmekten korkuyor ve kimseye güvenemiyordu. Yine Fransız Sefirinin yazdığına göre, izleyeceği yolu nedimelerinden bile saklıyordu. Kuşkusuz İmparatorun bu tür hareketi herkesin moralini bozuyordu.

---

[17] VACHEN, Marius; La France a L'Autriche Au Siege de Vienne en 1683, Çev. Cevat ÜSTÜN, c. XVIII, s. 744-784.

Özet olarak denebilir ki, 7 Temmuz günü her bakımdan Avusturyalıların direniş güçlerinin en zayıf olduğu bir gündü. 8 Temmuz 1683 günü ise, Avusturyalılar için cesaret ve moral verici bir gün olmuştu. Çünkü öğleden önce süvari alayları boru ve trampetler çalarak şehrin önünden geçti. Demek, ki, İmparatorun ordusu yok edilmemiş, ayaktaydı. Viyana'yı savunacak asker de vardı. Bundan sonra piyade birliklerinin geleceği sözleri dolaşıyordu. Halbuki daha önce şehrin komutanlığına atanan Erns Rüdiger Graf Stahrhemberg, 8 Temmuz akşamı gelmiş ve derhal tahkimat işlerine başlatmıştı. 9 Temmuz 1683'te Viyana'nın savunulması açısından kararlaştırılan önlemler şunlar olmuştu :

Viyana'da buluan erzak, yalnız kale savunucularına ayrılacak ordunun diğer birliklerine erzak verilmeyecek, en az olarak 10.000 savunucu için dört aylık erzak tedarik edilecek, bu, savunucu olarak katılacak şehir halkı ve yüksek okulların iaşesi içindi. Tahkimat işlerinde çalışan askerlere iki değil, üç gros (zamanın parası) verilecek. Ama gerek bu ücretler için ve gerekse bütün askerlerin maaşları için ayda 40.000 golden para lazımdı. Halbuki ordu kasasında 30.000 goldenden fazla para yoktu.

d. Viyana Kalesi'nin Savunma Şekli ve Kudreti (Kroki : 3)

1529 yılında Kanuni Sultan Süleyman ilk defa Viyana'yı kuşattığı zaman kale, aşağı yukarı halen İstanbul şehri etrafında kalıntıları görülen Bizans surları gibi duvarlarla çevriliydi. Yani geniş ve fakat yalın kat bir duvarla, bu duvarın üzerinde küleler (burçlar) ve önünde 6-7 metre genişlikte ve derinlikte bir hendekten ibaretti. Bu tahkimat sistemi, o zamanın toplarına, lağımlarına karşı koymaya yeterli sanılıyordu.

O korkulu günleri yaşamış olan Viyanalılar, kalenin bu halde kalmasına razı olamazlardı. Gerçekten Birinci Viyana Kuşatması'nın üzerinden fazla zaman geçmeden kaleyi modern sayılabilecek bir şekle sokmaya başladılar. (Resim : 1) Aşağı yukarı 130 sene zarfında bu işi aralıksız sürdürerek zamanın en güçlü sayılabilecek istihkâmlarını meydana getirmişlerdi. O vaktin en ileri tahkim sistemi olan İtalyan tarzına göre kale, yine yekpâre ve duvar olan "courtine" (perde hattı) ile belli mesafelerde duvarın dışına taşan ve üzerine toplar yerleştirilen bastion (bastin) denilen burç veya tabyalardan oluşturulmuştu. Bunların eski kalelerden farkı, çok daha geniş ve üzerlerinin açık, çok top yerleştirilmeye ve önemli miktarda birlikler bulundurmaya elverişli olmasındaydı.

Viyana, Tuna Nehri'nin sağ yanında (güneyinde)'dır. Şimdi şehrin içinden geçen ve Tuna Nehri'nden alınmış olan Viyana Suyu 1683 yılında şehrin doğusundan geçmekteydi. Viyana Kalesi, zamanının en sağlam ve savunmaya son derece elverişli bir müstamkem mevkiiydi. Duvarları tuğladan yapılmış sade, çok kalın, kara taraflarında tek ve Tuna Nehri tarafındaysa, çift katlıydı. Bu duvarlar derin temeller üzerine oturtulmuş ve yüksekti. "Voban sistemi" tahkimatın hepsinde olduğu gibi Viyana Kalesi'nde de duvarların düşman tarafında kalan kesimleri kalın toprak tabakasıyla (katman) kaplanmış ve dayanma gücü artırılmıştı. Kalenin önünde engel oluşturan derin ve genişçe, içerisi su dolu bir de hendek vardı. Bu hendeğin önü de, kazıktan engellerle pekiştirilmişti. Kalenin beşi büyük olmak üzere sekiz kapısı, her kapı önündeki hendek üzerine atılmış yüzer adım uzunluğunda, iner kalkar tahta köprüler vardı. Kale duvarları altındaki kapılardan içeriye (şehre) girilirdi. Bu duvarların altında küçük kemerlerle birbirinden ayrılmış tüneller vardı. Bu suretle kaleyi yer altından baştan başa dolaşmak kabildi. Bunların yapılmasındaki amaç, düşman lağımlarını karşılayabilmekti. Ayrıca bir tehlike halinde, tünel içinde savunmayı sağlayan, misket atan küçük toplar bulunuyordu.

Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere, İkinci Viyana Kuşatması'sında Viyana Kalesi kale tahkimatı, yapılış tarzıyla "Voban sisteminin" bir başlangıçını teşkil ediyordu. Şimdi buna karşı kullanılacak etkili silahın da, buna paralel olarak değişik ve gelişmiş olması gerekirken, Serdar-ı Ekrem Merzinfonlu Kara Mustafa Paşa'nın Viyana karşısına götürdüğü toplar, Kanuni zamanındakinden daha az sayıda ve çok daha az etkiliydi. Türk ordusunun kuşatma taktiği ve lağımcılık yönüyle bütün üstünlüğüne rağmen, asıl kaleleri yıkmak, tahrip etmek veya gedik açmak için zamanın tek etkili aracı toptu. Bundaki yetersizlik, başarısızlığın başlıca nedeni olmuştur.

Viyana Kalesi'ndeki Avusturya kuvvetlerine gelince :

Piyade olarak: Stahrhemberg'in 8 nci Piyade Alayı ile, Mannesfele'nin 24 ncü Piyade Alayı, Souchesın'in 50 nci Piyade Alayı, Bech'in 59 ncu Piyade Alayı, Schaffenberg'in 35 nci Piyade Alayı, Thungen'in Piyade Alayı ile bunların zırhlı süvarilerinden ibaretti.

Alayların mevcudu 1.100 kişiydi. Bunlara 2.000 kişilik kale koruma kuvvetiyle fiilen istikâmlarda çalışan 700 mevcutlu Üniversite taburu da eklenirse, silahlı düzenli kuvvetlerin 15.000'den fazla olmadığı görülür. Ayrıca şehrin iç güveni, yangın, baskın gibi hallerde silah kullana-

Genkur. Harp Tarihi Bşk.

cak sivil kuvvetlerin mevcudunu da yaklaşık 5.000 olarak hesaba katmak yerinde olur. Tahkimata yardım edenlerin sayısıysa zaman ve duruma göre 10.000'ne kadar yükseltilmişti.

Kale'de değişik çapta 262 top vardı. 7 Temmuz 1683 gününe dek bunların % 3 veya % 4'ü ancak mevzilerine yerleştirilebilmişti. Bundan birkaç gün sonra da hemen bütün toplar ateş mevzilerine konuldu. Kale Topçu Komutanı Albay Christin Von Börner, İstihkâm Komutanı da Rimpler idi. Fransız asıllı General Saoches, kalede bir tümene komuta ediyordu. Bu tarihlerde Avusturyalılarla anlaşmazlık halinde bulunan Fransızların, Osmanlılar aleyhinde işbirliği yaptıkları ve daha birçok Fransızın Avusturya ordusunda bulunduğu saptanmıştır.

2. Türk Ordusu

28 Haziran 1683 Pazartesi günü Türk ordusu, İstoni Belgrad'dan Viyana doğrultusunda ve emniyet düzeniyle yürüyüşe geçti. (Kroki : 2 Eki) Mori (Mor) denilen yerde konakladı. Ertesi günü yürüyüşe devamla Kerberk menziline; oradan Per Palankası'na ulaştı. Bu yürüyüşlerde, Türk ordusunu iyi karşılamayan yollar yakınındaki köy ve palankalar yakıldı ve yıktırıldı. Hatta Rumeli Beylerbeyi Küçük Hasan Paşa, bu palankaların birisinde bulup çıkarttığı 3 topu Serdar-ı Ekreme yolladı.

Bu gün akşama doğru Bosna Beylerbeyi ile Eğri Beylerbeyi emrindeki birlikleriyle gelip törenle orduya katıldılar.

1 Temmuz 1683'te Serdar-ı Ekrem ordunun başında olarak Raab (Yanıkkale) bölgesine törenle girildi ve Raab Suyu kıyısında ordugâha geçildi.

Avusturya ordusunun, Raab Suyu batısında 12.000 kişilik mevcuduyla savunma düzeni aldığı, yaptırılan keşiflerden öğrenilmişti. Nitekim, Türk ordusu, burada Avusturya topçusunun ateşiyle karşılaşmıştı. Yeniçeri birlikleri, suyun batı kıyısındaki düşmana önce tüfek ateşiyle karşılık verdiler ve bu arada balyemez ve şahidarbezen topları derhal mevzilendirilerek Avusturya topçu mevzileri baskı altına alındı.

Osmanlı Ordusu, Raab Suyu'nda gördüğü Avusturya direnişini kırmak ve bu suyu engelsiz karşıya geçerek, ileri harekâtını sürdürmek amacıyla Çarhacı (öncü)'ya memur ettiği kuvvetler Diyarbakır Beylerbeyi Vezir Kara Mehmet Paşa komutasındaki Halep Valisi Deli Bekir Paşa, Sivas Valisi Beynamaz Halil Paşa, Adana Valisi Deli Emir Mehmet Paşa, Hamiteli Sancağı Mutasarrıfı Hazinedar Hasan Paşa, Teke Sancağı Mutasarrıfı Arap Ali Paşa, Tire Sancağı Mutasarrıfı Şeyhoğlu Ahmet Paşa ve atlı Mısır askerleri ile cepheden ve kuzeyden; diğer bir kısım

kuvvetlerle (Nurettin Sultan komutasındaki 20.000 kişilik Tatar kuvvetleri) de güneyden Raab Suyu'nu geçerek düşmanı iki kanattan kuşatacak tarzda taarruz etmeleri emredildi. Bu emri alan birlikler derhal harekete geçtiler. Gereken köprüler uygun yerlere kuruldu. Güneyden Raab-ı aşarak süratle taarruza geçen Nurettin Sultan birliklerinin yarattığı tehlikeli duruma dayanamayan Avusturyalılar, Raab Suyu kıyısındaki savunmaya son vererek, hemen o gece Viyana ve Viyana'nın kuzeyi doğrultusunda geriye çekildiler. Bu çekilmede Avusturyalılar bazı kayıplara da uğradı. Ne yazık ki, Türk ordusu, çekilen düşmanı, takip etmemiş aksine Raab Suyu kenarında 7 gün bekleyerek, bu harekât amacına ulaştırılamamıştır. Şimdiye dek orduya katılmayan birliklerden Yanova Beylerbeyi eski Defterdar Vezir Ahmet Paşa ve emrindeki sancakbeylerinden Ahmet Bey ile Anadolu eyâletlerinden Manisa Beylerbeyi de burada orduya katıldılar.

Bu arada Serdar-ı Ekrem, yanına birlik komutanlarını da alıp Raab Suyu kenarında inceleme yaptı ve dört köprü kurulmasına karar verildi. Bunlardan geçişin düzenlenmesi için, birisine ve kendi çadırı yanındakine Bosna Valisi Vezir Hızır Paşa; ikincisine Midillili Hasan Paşa; üçüncüsüne yeniçeri ağası ve dördüncüsüne de Yanova Valisi Ahmet Paşa görevlendirildiler. Kanun gereğince Eflâk ve Boğdan voyvodaları da bu köprülerin kurulmasında çalıştırıldılar. 2 Temmuz 1683 Cuma gününü Osmanlı Ordusu, Raab Suyu kenarında öncünün emniyeti altında dinlenmeyle geçirmiştir.

Tata Kalesi'nin Ele Geçirilmesi

Raab Suyu'nu savunan Avusturya birlikleri geri atıldıktan sonra Yanıkkale ile bu kalenin bir yardımcısı olan Tata Kale'sinin savunucularının moralleri çok bozulmuştu. Bu iki kalenin alınması önemli olduğundan, önce Tata Kalesi'nin alınmasına Budin Valisi Vezir Koca İbrahim Paşa ile Hersek Valisi Mustafa Paşa görevlendirilmişlerdi. Osmanlı birlikleri Tata Kalesi karşısına gelir gelmez, kale savunucuları daha karşı koymadan vira bayrağı çekerek hemen teslim olmuşlardı. Bu nedenle savunucular, kaleden çıkarılarak serbest bırakıldılar. Ancak, kale komutaniyle bu kalede tutuklu olarak bulunan 16 Müslüman tutsak teslim alındı. Kale'nin korunmasına Çanat Sancakbeyi Mehmet Bey ile Temeşvar savunucularından 500 er bırakıldı.

3 Temmuz 1683 günü de ordu molada kaldı. Hersek Valisi Mustafa Paşa, Budin'den 1.000 araba erzak getirmekle görevlendirildi. Yanıkkalesi'nin varoşları, Kırım Tatarları tarafından tamamiyle yakıldı ve yıktırıldı.

Ordunun Raab'da kalmasının bir nedeni de, Raab Suyu'ndan başka bir de Raabce Suyu'ndan geçmek zorunluluğuydu. Her iki suyun üstünde esaslı köprüler yapmak zorunluluğu vardı. Çünkü bu köprülerden yalnız bir kez için ordu geçecek değildi. Sürekli olarak arkadan yapılacak ikmal işlerinin güvenliğinin sağlanması gerekiyordu. Her iki köprü arasındaki yol üzerinde bulunan bataklıkların da doldurulması ve geçişe hazırlanması lâzımdı.

Papa, Pesperem, Çobanca ve Diğer Benzeri Kalelerin Alınması

Ordu köprülerin ve yolun onarılmasını beklediği bu günlerde Şam Beylerbeyi Vezir Abaza Sarı Hüseyin Paşa, kapıcılar kethüdası teşkilatlarındaki birliklerle Papa, Pesperem ve Çobanca Kaleleri'ni virayla teslim aldılar. Bundan başka değişik isimlerde tam 24 kale ve palanka da Orta Macar Kralı Tökeli Emre'ye itaat ve bağlılıklarını bildirmişlerdi.

6 Temmuz 1683 günü Serdar-ı Ekrem Kara Mustafa Paşa, Budin Beylerbeyi Vezir Arnavut Koca İbrahim Paşa'yı, Raab ve Raabce Suları üzerine yapılan köprülerin onarım, koruma ve emniyetine memur etti. Bu amaçla 19.970 er ayrılmıştı.

Komaron bölgesinde bulunan bütün varoş, köy, palanka ve kalelere ekiple gönderilerek, Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarını bildirmeleri istenmiş ve Türk askerinden kendilerine zarar gelmemesi için de her bir ekibe divan çavuşlarından ve yeniçeri ocağından güvenilir yasakçılar konulmuştu. Bunlardan Papa, Pesperem ve Çobanca Kaleleri'nin kaptanları gelerek bağlılıklarını bildirdiler; ve 84 erkekle 16 kadın Müslüman tutsağı da getirip teslim ettiler.

a. Türk Ordusu'nun Viyana'ya Yönelmesi

İstoni Belgrad'da ordu divanı, Viyana üzerine yürüme kararını verdikten sonra Türk ordusu için yapılacak bir şey vardı, o da, derhal ileri harekâta geçip ve bir baskın taarruzuyla harbi kazanmaya çalışmak, yaptığı baskıyla divanın kararına etkili olan Serdar-ı Ekrem Merzifonlu Mustafa Paşa'dan beklenen hareket buydu. Böyle bir hareketle gerek Avusturya ordusunun ve gerekse Viyana Kalesi'nin, kendisini toparlamaya vakit bırakmadan baskınla zaferi kazanmaktı; fakat O'nun henüz hazırlık döneminde bulunan düşmanın bu zayıf durumundan haberi yoktu. Bu ve İbrahim Paşa ile Kırım Hanı'nın bu yıl kuşatmadan vazgeçilmesiyle ilgili önerilerinden dolayı âdeta çekingen hale girdi ve Raab Kalesi önünde bir süre durup, mümkünse kaleyi ele geçirmek arzusundan kendisini kurtaramadı. İşte bu duraksama, O'nu harekâtını yavaşlatmaya ve biricik önemli şansını da yitirmeye sürükledi. Bir kerre Tuna yo-

lunu izlemeyip Raab yolunu tercih etmesi Avusturya ordusunu hayli sevindirmişti; çünkü, Avusturya orduları başkomutanı Tuna boyunu bırakarak doğrudan doğruya Raab Kalesi yöresine gelmişti. Tuna'dan yararlanma olanağı kalmayınca, ağır topların taşınması, nehir ulaştırmasından yararlanma kolaylıkları, Osmanlı ordusu için ortadan kalkmıştı. Ne yazık ki, kağnı ve arabalarla yapılan kara ulaştırması, Viyana Kalesi'nin ele geçirilmesini kolaylaştıracak top ve cephane taşınmasına yetmezdi.

İşte bu durumda Avusturyalılar, Tuna Nehri ile Raab Irmağı'nın teşkil ettiği savunma mevzilerine yerleşirken, Osmanlılar da asıl kuvvetleriyle en büyük direnişle karşılaşacağı ve üç suyun (Tuna, Raab, Raabce) birleşme yerlerine yakın bulunan Raab üzerine yürüdüler. Diğer bir kısım kuvvetlerini ve Tatar akıncılarını da daha güneyden ve ordunun sol yanından taarruza geçirmeyi düşündüler.

Raab Kalesi önüne varılınca Serdar-ı Ekrem, kale komutanına bir mektup göndererek kalenin teslim edilmesini istediyse de şu karşılığı aldı :

"Namuslu askerler ve komutanlar kendilerine verilmiş olan kaleyi savaşmadan ve sonuna kadar döğüşmeden teslim etmezler ve edemezler. Biz de bu kurala uymak zorundayız. Kaldı ki, sizin Viyana'yı almak için buralara geldiğiniz anlaşılıyor. Gidiniz, oraları ele geçirirseniz zaten biz elinize düşmüşüz..."

Serdar-ı Ekrem'in Raab Kalesi'ni almak arzusu olmadığı halde, kale önüne gelince orduyu durdurması ve kaleyi ele geçirmeye kalkışması, az çok Kırım Hanı ile İbrahim Paşa'nın önerilerininin etkisi altında kaldığı izlenimini vermektedir. Ne var ki, Serdar-ı Ekrem bu işin de sanıldığı gibi kolay olmayacağını anlamakta gecikmedi. Hatta bu sırada Avusturyalılar kaleden bir çıkış hareketine de girişmişlerdi. Düşmanın bu girişimiyle, Osmanlı Ordusu'nu asıl hedefe (Viyana'ya) yönelmekten alıkoyarak Viyana'nın kendisini toparlamasına ve hazırlanmasına zaman kazandırmayı amaçladığı sanılmaktadır. Yoksa bu kalenin, karşısındaki güçlü Türk ordusu üzerinde önemli bir etkisi olamazdı.

Serdar-ı Ekrem, geçirmekte olduğu tereddütler dolayısiyle burada ikinci kez ordu divanını topladı. Kendi içi rahat olmadığı ve komutanların da tam huzur ve umutla Viyana'ya gitmede inançlı olmadıklarını sandığı için, bu meclisin toplanıp Viyana üzerine harekât için kesin bir karar alınmasında yarar görüyordu.

Bu toplantıda, Raab Kalesi komutanının verdiği yanıt okundu. Komutanlardan tekrar kararları soruldu. Bu kez de yalnız İbrahim Paşa konuştu ve eski düşünce ve kanaatlarını bir daha inandırıcı surette yineledi. Kırım Hanı ise, yeni bir görüş ileri sürmeli.

Serdar-ı Ekrem, İbrahim Paşa'nın önerisine, "Yaşlılık, eski ve cesur askeri korkutmaktadır. En iyisi seni ordunun geri hizmet ve emniyetine memur ediyorum...' [18] İbrahim Paşa'nın önerisinden sonra hiç kimse yeni bir görüş açıklamaya cesaret edemediğinden, Viyana'ya taarruz kararı yeniden vurgulandı; ama bunun baskın şeklinde ve çabucak yapılması zorunluluğu bir türlü ortaya çıkarılamadı.

Burada önemli bir noktaya işaret etmek yerinde olacaktır.

Ordunun Raab Kalesi önünde bir hafta beklemesinin asıl nedenini araştıran yazar Cevat Üstün, bunu eserinde şöyle açıklamaktadır:

"Serdar-ı Ekrem, Viyana üzerine yürümek kararını, Belgrad'da kalan IV. Mehmet'e Raab (Yanıkkale) önünden ve ancak kendisi Raab Suyu'ndan geçmeğe hazırlandıktan sonra bildirdi. "..İsmail Ağa Belgrad'a varıp Rikâbı Hümayun Kaymakamı Vezir Kara İbrahim Paşa aracılığıyla Abaza Köşkünde, Payei Serir Alâya (yüksek padişah katına) yüz sürüp telhisi (konu özeti) sunup lisanen dahi takriri kelâm edince Padişah hazretleri:

Kastımız Yanık ve Komaron Kaleleri idi. Beç (Viyana) Kalesi dilde yoktu. Paşa ne acep saygısızlık edip bu sevdaya düşmüş? Hoş şimdi Hak taalâ asan göre, (Ulu Tanrı kolaylık göstere) lakin mukaddem önceden bildireydi riza vermezdim, buyurdu."

b. Türk Ordusu'nun Emniyet Tertibi ve Raab'dan İleri Hareketi (Kroki: 4)

Türk ordusunun Viyana doğrultusundaki harekâtı, Raab Kalesi'nin gerisinden ve Raab Irmağı'nı geçmekle başladı, Avusturya Ordusunun suyun batısında yerleştirilmiş birlikleri, Türk topçusunun ateş baskısı altında bulundurulurken, daha kuzeyde kurulan köprülerden ve ırmağın geçit veren yerlerinden karşıya Vezir Kara Mehmet Paşa komutansındaki öncü birlikleri geçirildi. Bu birlikler, büyük kısmın yürüyeceği yol üzerinde gerekli emniyet düzenlerini aldılar.

Bu sırada güneyden Tatarlar düşmana en büyük etkiyi yapıyorlardı. Nurettin Sultan Komutansındaki bu kuvvetler, Raab Irmağı'nı güney açığından, Körmen ile Sengotar (St. Gothard) arasından geçtiklerinde, savun-

[18] FINDIKLILI; Fındıklılı Silahtar Mehmet Ağa; c. II, s. 30.

ma düzeni alan Alman ve Macer birlikleriyle karşılaştılar. Burada çoğunluğu oluşturan Macarlar, Nurettin Sultan'a teslim olup yardımda da bulunduklarından, savunan Alman birliklerini ortadan kaldırmak kolay oldu. Bu suretle Raab Suyu'nun güneyine geçmeyi başaran Tatarlar ,Viyana yakınlarına dek rasladıkları bütün yerleşim merkezlerini talan ediyor ve korku salıyorlardı. Bu durum, Viyana'da da heyecan ve korku yaratıyordu. Bizzat Avusturya Ordusu Başkomutanı Charles Lorraine ve İmparatoru bile korkutuyordu. Tatarların bu yıldırım hareketine, irtibat ve düzensizlik yüzünden ordunun büyük kısmı ayak uyduramadı, hâlâ Yanıkkale önünde bekleyen Türk ordusunun büyük kısmı bu yavaş hareketiyle, Tatarlara karşı Avusturya ordusunun kendisini toparlamasına fırsat verdi.

Nihayet Osmanlı Ordusu Büyük Kısmı, 7 Temmuz 1683 akşamı, başta Serdar-ı Ekrem'in tuğu olduğu halde, Yanıkkale karşısındaki Morichide Kasabası'nın önünde kurulan köprülerden geçerek kuzeye doğru yöneldi. Avusturyalılar, Türk ordusunun emniyet birliklerinin suyun batısına geçmesine engel olamadılar. Raab Suyu batısında savunmaya hazırlanmış olan Avusturya ordusu, Tatarların güneyden yaptığı tehlikeli akınlarını görünce, Başkomutan buradaki birliklerini geri çekerek, piyadelerini en kısa yoldan ve en kısa zamanda Viyana'ya yetiştirmek üzere küçük Schutt Adası ve Eresburg üzerinden yola çıkardı. Kendisi de, bütün süvari birlikleriyle Viyana'nın güneybatısından kuşatılmasını önlemek için, kuzeybatıya yöneldi. İlk günü Macar Altenburg ve ikinci günü de Deutschorf'a vardı. Daha sonra güneyden yapılan Tatar akınlarının korkulduğu kadar şiddetli olmadığını haber alan Başkomutan, Pressburg'un biraz güneyinde Kätsel'de iki gün kaldı (Kroki: 4'e bak) ve birliklerine yeni düzenler aldırırken, Viyana Kalesi'nde hâlâ savunmaya geçilememişti.

İşte Avusturya Orduları Başkomutanı, olayları şaşkınlık içinde izlediği sırada ,Türk orduları Serdar-ı Ekremi de gelişen duruma uymayan uyuşukluk içinde bocalıyordu. İlk önce Raab Suyu'nu geçen yeniçeriler ve onları izleyerek geçen ordu büyük kısmı, çok ağır yürüyordu. Serdar-ı Ekrem ise, hâlâ Yanıkkale'deki ordugâhında oyalanıp duruyordu.

Yanıkkale'deki düşman, takviye kuvveti de almış olmasına rağmen, Türk ordusunun gerisine etkili olacak yeterliliği gösteremiyordu.

Serdar-ı Ekrem, ordusunun Raab'da bağlanmasını istemiyordu. Onun istediği Viyana'yı ele geçirmekti. Yanından hiç ayırmadığı Şeyh Vani Efendi ile Laz Mustafa da heveslendirici sözlerle Serdar-ı Ekrem'i durmadan teşvik ediyorlardı. Öte yandan Viyana'ya taarruz kararına karşı olanların inandırıcı sözlerinin de etkisi altındaydı. Aslında Viyana'ya taarruz

kararı, divanda da alınmamıştı, Padişah'ın da bilgi ve muvafakatı yoktu. Bütün bu durumlar göz önünde tutularak, başarı için tek çözüm yolunun, Viyana'nın baskın tarzında bir taarruzla ele geçirilmesi olduğu kavranamıyordu.

Evvela Tatarların yıldırım hızıyla yaptıkları baskın hareketlerini haber alan Avusturya Orduları Başkomutanını, tüm kuvvetlerinin gerisi çevrilerek tutsak edilmesinden korkuyor ve hatta artçı birlikleri komutanına da, geriye çekilmesi için gereken emri vermek zorunda kalıyordu.

Her ne kadar Raab'da bırakılan General Ludwig Von Baden komutasındaki artçı kuvvetleri, Tatarlara karşı savunma düzenleri alarak, durdurmaya çalışıyorlarsa da bu Türk akıncıları, başlangıçta sürdürdükleri taarruzlarla düşmanı geri atıyorlardı. Ne var ki, bu harekât sırasında onlar, karşılarındaki düşmanı unutarak talan ve yağmaya da dalıyorlardı. Avusturya artçı birlikleriyse, ordularının şerefini kurtarmak pahasına bu talancı müfrezeye, elindeki süvarilerle karşı taarruz yaparak onları dağıtmasını bilmiş ve çekilen Avusturya asıl kuvvetlerinin kendilerini toparlamasını sağlamıştı.

Halbuki Tatar akıncıların bu taarruzları, başlangıçta Viyana'ya ulaştığı vakit, bütün Avusturya ordusunun Regeleburg'da yok olduğu, başkomutanınsa tutsak edildiği şeklinde yayılmış ve bu asılsız haber, dehşetli bir panik yaratmıştı. Aslında şehirde bu olaylar olurken, Türk ordusunun büyük kısmı Viyana'dan hayli uzakta ve esaslı bir muharebe hazırlığı içinde bile değildi.

Türk ordusunu İkinci Viyana Kuşatması'na götüren Vezir-i Âzam ve Serdar-ı Ekrem Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, ne esaslı bir harekât planı kovuşturmuş ve ne de bu gibi kararlarda birinci derecede rol oynayan baskın hareketlerine önem vermişti. Tatarların Raab Nehri'ni kolaylıkla aşıp Macarların da Avusturyalılara ihaneti sonucu büyük hızla Viyana yakınlarına dek ilerlemelerine karşılık, ordu büyük kısmının Viyana'ya dek 100 kilometreden ibaret bir mesafeyi uzun zamanda alarak, ancak temmuz ortalarında kent önüne gelebilmesi hiç kuşkusuz iyi bir sevk ve idare izlenimi uyandırmıyordu. Eğer Türk ordusu en geç 7 Temmuz da Viyana önüne gelseydi acaba bu kenti ne halde bulacaktı? Sorusunu, Avusturyalı yazar Von Brenner şöyle yanıtlamaktadır:

"7 Temmuz 1683 çarşamba günü Viyana, tarihin en korkunç gününü yaşıyordu. Avusturya ordusunun Viyanan'nın güneyinde yenilgiye uğratılmış bulunduğu söylentileri hükümeti ve halkı deliye döndürmüştü. Viyana Kalesi'nin ordu tarafından henüz işgal edilmemiş bulunması, toplarının mevzilerine yerleştirilmemiş olması, yiyecek maddelerinin ikmal edilmemesi İmparator ile asillerin ve zenginlerin şehri terk edip geriye kaç-

ması, büyük bir panik yaratmıştı. Özellikle Aristokratlar yığın halinde kaçıyor ve bunları da büyük kitle halinde hizmetkârları ve uşakları, aşçıları takip ediyordu. Bunların silah taşıyan koruyucuları kalede kalıp savunmaya katılması gerekirken onlar da efendileriyle beraber gidiyorlardı. Hele bazı mahallelerde gece meydana gelen yangınlar, halkın korkusunu artırıyordu. Bu yangınları serseriler ve başka yerlerden kaçanlar çıkarıyordu..."

Kale önü engellerinden, toprakları göçen hendeklerin düşman tarafına dikilecek kazıkları henüz çakılmamıştı. Bu durum halkta, şehrin koruyucusuz olduğu hissini doğuruyordu. Gerçi kazıkların bir kısmı gelmiş ve çakılmak için hendek kenarlarına bırakılmıştı; fakat çakmak işi henüz başlamadığı için korku giderilemiyordu. Cepheden kaçanlarla birlikte bir çok silahsız köylü gelmiş, kaleye sığınmışlardı. Sokaklar yersiz ve barınaksız kimselerle dolmuştu. Viyana Kalesi'nde koruyucu olarak yalnız 2.000 asker bulunuyordu. Tek bir top dahi burçlara yerleştirilmemişti. 2.000 askerin bu kadar çok işin altından nasıl kalkacağı bilinmiyordu.

Bu kargaşalık arasında Viyana Şehir Meclisi ilk kararını şöyle aldı:

"Her evden bir erkek tahkimat işlerinde çalışacak, muhafız kıtasına yardım edecek, atı olanlar kendileri malzeme taşımak için atlarıyla kıtanın emrine girecekler..."

Avusturya ordusunun harp şurası, ancak 7/8 Temmuz gecesi Raab boyundaki ordu hakkında bilgi alarak kendini toparlamıştı. Başkomutan Charles de Lorraine tarafından gönderilen bilgi Viyana'ya ulaşmıştı. Gelen bu haberde tehlikenin çok büyük olduğu ve buna karşı lazım olan düzenlerin alınacağı bildiriliyordu.

7/8 Temmuz gecesi saat 03.00'de Harp Meclisi Başkanı, Belediye Başkaniyle muhafız kıtası komutanını ve şehir meclisindeki ilgilileri toplayarak yapılacak işleri görüştüler ve iş bölümü yaptılar. Yine bu toplantıda İmparatorun, General Von Stramberg'i Viyana Kalesi'ne komutan atadığı bildiriliyordu. Harp Meclisi Başkanı, iaşe bakımından ahalinin korkuya düşmesine gerek olmadığını, herkesin tasarrufa riayet ederek yiyecek toplamaya gayret göstermesini tavsiye ediyordu. Belediye Başkanı Von Liebenburg ise, vatandaşlara, canla başla savunmaya hazır olmalarını ihtar ediyordu.

c. Altenburg (Ovar) Kalesi'nin Ele Geçirilmesi (Kroki : 5)

Yukarıda açıklandığı gibi Tatar birlikleri, Viyana doğrultusunda ilerlerken, öncü olarak emniyetle görevlendirilen Diyarbakır Beylerbeyi Vezir Kara Mehmet Paşa, ordunun yürüyüş yolunun yanında ve Tuna Nehri ke-

narında, savunma gücü oldukça yüksek olan Ovar Kalesi'ne baskın tarzında taarruz ederek ele geçirdi. Bu kalede Avusturyalılar çok miktarda hububat, erzak ve hayvan yemiyle birçok savaş gereci depo etmişlerdi. Bunlar, oldukça büyük bir ordunun uzun süre gereksinimini karşılayabilecek düzeydeydi. Ne yazık ki; bunların hemen hemen tümü döküldü, yağma edildi ya da yakıldı. Fakat Osmanlı Ordusu ilerde Viyana kapılarında, değer vermediği bu nimetin elden çıkarılışından doğan sıkıntılarını çekmekte gecikmeyecekti. Yine bu kalede mermerden yapılmış büyük ve güzel binalar da lağımla tahrip edilerek, bütün kale kullanılamayacak hale getirildi. Ertesi günü Serdar-ı Ekrem kendi tuğunu, ele geçirilen bu kaleye (Ovar) gönderdi ve kendisi de Tuna Nehri kenarına gelerek, nehir üzerindeki Avusturyalıların elinde bulunan adaları inceledi.

Nehir'den geçişler, 9 Temmuz akşamına dek sürdü. 10 Temmuzda yürüyen ordu büyük kısmı, Ovar bölgesine geldi ve burada bir süre kaldı.

d. Hainburg Kalesi'nin Ele Geçirilmesi

11 Temmuz 1683'de Vezir Kara Mehmet Paşa ile Deli Bekir Paşa, birlikleriyle, Hainburg Kalesi'nin ele geçirilmesi için görevlendirilmişlerdi. Önce Deli Bekir Paşa Kuvvetleri ilerleyerek kaleyi kuşattı. Avusturyalılar teslim önerisini reddederek silahla karşı koydular. Muharebenin uzamaması ve sonuç alabilmek için Serdar-ı Ekrm'den ateş gücünü artırmak üzere, top istemek zorunda kalındı. Ancak istenen toplar gelinceye dek kuşatma birliklerinin yaptıkları son ve kuvvetli bir hücumla Türk birlikleri, kaleye girmeyi başardılar. Serdar-ı Ekrem'in emriyle, kale tümüyle tahrip edildi. 12 Temmuz 1683 Pazartesi günü yürüyüşünü sürdüren Türk ordusu, Vonduk ve Figaro Kasabalarına 13 Temmuzda da Eşikel bölgesine geldi. Ordu buradayken Serdar-ı Ekrem bir aralık Hainburg Kalesi'nde incelemede bulundu.

e. Türk Ordusu'nun Viyana Önüne Gelinceye Kadar Ele Geçirdiği Kaleler

Yukarıda belirtildiği gibi Ovar Kalesi, Avusturya ordusunun erzak ve gereç deposu olan bir kaleydi. Bu kalede üç de top ele geçirildi. Bütün yiyecek maddeleri ve gereçleri yakıldı, kale savunucularından sağ kalanlar, tutsak edilmişti. Hainburg Kalesi ,Tuna kenarında yüksek bir arazi parçası üzerinde müstahkem bir hisardı. Bu kale, dağlık bölgeden yöneltilecek bir taarruzla ancak elde edilebilirdi ve böyle yapıldı ve kale alındı.

Bundan sonra Fertu Köyü kenarındaki Ranan palankasıyle Ovar Kalesi yakınındaki Karçon palankası ele geçirildi.

Keza Yule, İyotlan, Tkendrof, Viden, Neşider, Kôla adlı altı planka da, Ovar Kalesi'ne gönderilen Türk birlikleri tarafından ele geçirildiler.

İleri çıkarılan öncü birliklerinin yürüyüşlerini, yolun güneyinden sürekli olarak tedirgin eden bu palankaların önemi büyüktü.

Leitha (Layta) Suyu'nun karşı kıyısındaki hendek engelli Kiçe, Köpref, Rayka, Bdaştef, Ate ,Tenberg, Mezbilekkerp palankaları da sırasıyla birer birer ele geçirildi.

Bunları Veis Suyu'nun kıyısındaki diğer dört Palanka (Fişek Sahvardorf, Krimat, Brindorf)'nın işgal ve tahribi izledi.

Bunlardan başka Raab Suyu geçildikten sonra, Raab ve Raabce Suları ile çevrili adacıklardaki palankalarla, yol güzergâhındaki diğer kent, kasaba ve köyler (Weindorf, Penterdorf, Kokancı ve Lanberg gibi) Tatar akıncıları ve öncü birlikleri tarafından ele geçirildiler.

Keza bunları da, Viyana etrafındaki oldukça geniş çevreli (iki saatlık) varoşların tümü alınarak halkının tutsak edilmeleri izledi. Bu arada Avusturya İmparatoru'na ait birkaç köşk ve sarayda işgal ve tahrip edilenler arasında yer almıştı.

f. Komaron ve Pojon Kaleleri'nin Ele Geçirilmesi (Kroki : 5)

Türk ordusu, 1 Temmuz 1683 günü Raab (Yanıkkale)'ya geldikten bir süre sonra, Eğri Beylerbeyi Abaza Kör Hüseyin Paşa, emrine verilen 6.000 kişilik kuvvetiyle Estergon Köprüsü'nden Tuna'nın kuzeyinde bulunan Ciğerdelen'e geçerek ve Tuna Nehri kuzey kıyısını takip ederek Presburg (Pojon)'a kadar olan Avusturya kalelerinin ele geçirilmesine memur edildi. Bu görevi sırasında Orta Macar Kralı Tökeli Emre'nin de kendisine katılacağı ve işbirliği yapacağı emredildi. Ek olarak Macar Kralı'na, görev süresince saygılı davranması da bildirildi.

Yanıkkale'de Türk ordusunun büyük kısmından ayrılan Kör Hüseyin Paşa, evvela Estergon'a gelmiş, Estergon Köprüsü'nden Tuna'yı kuzeye geçerek Ciğerdelen'e varmıştı.

Ciğerdelen'de üç gün mola verdikten sonra emniyet düzenleriyle yürüyen Hüseyin Paşa, iki konakta Uyvar Kalesi güneyine gelmiş ve burada yaptığı incelemelerde, Tökeli Emre'nin Loh (Leve) Kalesi yöresinde bulunduğunu öğrenmişti.

29 Temmuz 1683 günü Hüseyin Paşa birlikleriyle, gruptan önce Loh (Leva) Kalesi güneyine gelerek, Tökeli Emre ordugâhının karşısına kondu.

30 Temmuz günü Avusturyalıların savunduğu Loh Kalesi'ne, teslim olması önerildi. Kale komutanı verdiği yanıtta, "Viyana Kalesi kimin elindeyse biz de oraya bağlı kalacağız" gibi söz ettiğinden, kale karşısına zayıf bir birlik bırakılarak oradan Nitra Kalesi'ne geçildi. Nitra (Neutra) Kalesi komutanı da, teslim önerisine, benzer yanıtta, bulunduğundan, bu kale de, Loh gibi emniyete alınarak ileri harekete geçildi.

2 Ağustos 1683 günü Waag Suyu üzerine kurduğu köprüden geçen Hüseyin Paşa kuvvetleri, Szered (Sered) Kalesi önüne geldi. Bu kale de öncekiler gibi göz altına alindı.

Kör Hüseyin Paşa ve Tökeli Emre birleşik kuvvetleri, buraya gelinceye dek sağda ve solda bulunan kale, palanka ,köy ve varoşların komutanları, Tökeli Emre'ye bağlı kaldıklarını bildirmişler ve Türk ordusundan kendilerini koruyucu asker istemişlerdi. Hüseyin Paşa bunların bağlılık sözlerine güvenemediğinden, buralara koruyucu küçük birlikler ayırmadı.

Hüseyin Paşa kuvvetleri, tekrar yürüyüşe geçerek Tırnau (Tırnova)'ya geldi ve ordugâha geçti.

Bu yöredeki Pojon Kalesi'ne bağlı köyler halkı, Tetra (Tot) Dağlık bölgesine kaçtılar. Tökeli Emre, "Viyana Kalesi ele geçirilince bu köylerin halkı bizim en sadık halkımız olur, Osmanlı hazinesine büyük irat sağlarlar" diyerek mümkün olduğu kadar bu halkı korudu.

Buradan da yürüyen Hüseyin Paşa kuvvetleri, 9 Ağustos 1683 günü Presburg (Pojon) Kalesi'ne dört saat uzakta ordugâha geçti. Hem ordudan ve hemde Tökeli Emre'nin adamlarından kurulu bir heyet, kalenin teslim olması önerisinde bulunmak üzere Pojon'a gönderildi.

Giden bu kurul, ateşle karşılandı ve kaleden çıkan büyük bir birlik tarafından ordugâha dek takip edildi. Uyanık ve güvenlik düzenlerini almış bulunan Türk birlikleri tarafından gelen düşman kuvvetleri tümüyle yok edildi.

Bu sırada Avusturya Orduları Başkomutanı'nın, Pojon Kalesi'ne 30.000 kişilik takviye kuvveti göndermekte olduğu bu muharebede alınmış olan tutsaklardan öğrenilmişti.

Bu haberi alan Hüseyin Paşa, düşmanın takviye kuvveti gelmeden kaleyi zaptetmek kararıyle hemen harekete geçti ve kaleye yaklaştığı sırada, Tökeli'nin haber alma teşkilâtından gelen bir haberden, Pojon'a gelmekte olan takviye birliğinin, kalenin batısına yakın bir yere ulaştığı öğrenildi. Bu yeni durum karşısında, Tökeli Emre, Hüseyin Paşa'ya haber göndererek, Avusturya kuvvetlerinin sayıca üstünlüğünü ve bunlara karşı muharebenin kazanılamayacağını bildirmiş, hatta kendi askerine de gü-

venmediğini, gelenlerin içinde Macar ırkından olup Avusturyalılara sadık olanların da bulunduğunu, moral bakımından kendi birliklerine kötü etki yapacağını ,hem de Türk birliklerinin kendilerinden az olduğuna göre Avusturyalılarla muharebeye girişilmemesini önermişti.

Kör Hüseyin Paşa, Varat Beylerbeyi Muğrulzade Gürcü Mehmet Paşa, alaybeyleri, sınırın tecrübeli ihtiyarları toplanarak acele bir divan kurdular. Bu divanda, Tökeli Emre'nin önerisi ve geri çekilme lüzumu görüşüldü. Verilen karara göre, Pojon Kalesi karşısına henüz gelindiği, kalenin savunucularıyle daha temas bile edilmediği gibi, Pojon'a takviye için gelen düşman birlikleri hakkında da henüz ayrıntılı bilgi alınmadığı üzerinde duruldu. Bu durum karşısında Serdar-ı Ekremin : "Pojon Kalesi'ni ve gelen düşman birliklerinin azlığını, çokluğunu öğrenmeden ve hatta görmeden, onlarla muharebe etmeden neden geri çekildiniz?" sorusu karşısında, "verecek yanıtımız olamaz." O halde kaleyle ve varsa gelen düşmanla temas edip savaşmadıkça geri çekilmeme kararına varıldı.

Tökeli Emre tekrar bir daha haber yollayarak, "ben bu kadar çok düşmanla karşılaşamam, hem de emrindeki birliklerin çoğu onlarla aynı ırktandır ve dindendir. Savaşırken onlardan tarafa geçmeleri beklenebilir, bu defa da onlarla bir olup bizimle muharebe ederler. Size gelince, bana nazaran azsınız ve derhal erirsiniz, eğer geri çekilmek istemez de direnecekseniz işte düşman, işte siz, ne yaparsanız yapınız ben askerimi alıp geri çekilirim" diyerek geriye çekilmişti.

Kör Hüseyin Paşa emniyet düzeniyle harekete geçerek, Pojon Kalesi karşısına (Resim : 4) gelmişti ki, kalenin varoşlarından takviyeye gelen atlı ve yaya düşman birliklerinin muharebe düzeni almakta olduğu ve üçe bölünerek Türk birliklerini cepheden tespit ve yanlardan kuşatmak istedikleri anlaşıldı.

Bu durum karşısında Hüseyin Paşa, önce ağırlıklarını geriye gönderdi ve derhal bulunduğu yerde savunma düzeni almaya başladı.

Bu sırada Tökeli Emre, tekrar kethüdasını (danışman) göndererek, ne olursa olsun Hüseyin Paşa'yı, doğacak tehlikeye inandırması görevini vermişti. Gelen bu memur Hüseyin Paşa'yı tehlikenin büyüklüğüne inandırmayı başardı. Türk birlikleri, düzenli olarak geri çekilmeye başladı. Hüseyin Paşa, Muğrulzade Mehmet Paşa'yı da emrindeki birliklerle artçıya bıraktı.

Bu geri çekilme sırasında Tökeli Emre'nin teşkilatında bulunan kuvvetlerinden ulufeli yedi bayrak (1.500 kişilik kuvvet, Macar asıllı birlik), kaçarak düşmana katıldılar ve onlarla beraber Türkler aleyhine savaşa geçtiler.

Geriye yürüyüşün başlamasından 15 dakika sonra Muğrulzade Mehmet Paşa'dan gelen haberde, Avusturyalıların, artçı birliklerimizi savaşa zorlayacak kadar yaklaştıkları bildiriliyordu.

Bu sırada yürüyüş halinde bulunan büyük kısmın da, yürüyüş doğrultusuna göre, sağdan tüfek ateşleri alması üzerine, bu doğrultuda çıkarılmış olan yancı emniyet birlikleri de, muharebeye tutuşmuşlardı. Bu çarpışma oldukça sık bir orman içinde cereyan ettiğinden Türk birlikleri, yürüyüş doğrultusunda bulunan dar bir geçidi geçmeyi başardılar ve Tökeli Emre kuvvetleriyle birleşerek bu geçidi, kolayca savunulacak hale getirdiler.

Avusturya birlikleri, her ne kadar geçitin önüne dek gelebildilerse de bu dar geçitte pusuya düşüp ağır kayıplara uğramak olasılığına karşı muharebeden vazgeçerek Türk ordusuyla teması kestiler ve Pojon doğrultusunda çekilip gittiler.

Buraya yapılan artçı ve yancı muharebelerinde Türklerin kaybı yaklaşık 1.000 kişiyi bulmuştu.

Kör Hüseyin Paşa birlikleri, Tökeli Emre ile birleştikten sonra yeniden bir divan kurarak Serdar-ı Ekrem'e durum hakkında bilgi vermek için bir rapor hazırladılar ve bu rapor, Eğri çavuşlar kethüdasıyla Tökeli Emre'nin adamı Macar Kaptanı "Estarbani" tarafından o sırada Viyana önünde kuşatma birliklerinin başında bulunan Serdar-ı Ekrem'e ulaştırıldı. Bu rapordaki bilgilerin özeti şuydu:

"Düşmanın mevcudunun Türk birlikleriyle kıyaslanamayacak kadar fazlalığı; Tökeli Emre kuvvetlerinin kendiliğinden geriye çekilmeleri ve emrindeki Macar erlerinin moral bozukluğu, itaat ve disiplin eksiklikleri ve düşman tarafına kaçanların miktarıyla, Türklere karşı ihanetleri ve böylece tahmin edilen güvenilmezliklerinin büsbütün meydana çıkışı,

Tökeli'nin bu durumu belli olduktan sonra, elindeki mevcut kuvvetle düşmana karşı durmak mümkün olamayacağından, en az 10.000 kişilik Macar Kapıkulu erlerinden ve bir o kadar da Tatar atlılarından oluşturulacak bir takviye kuvvetinin gönderilmesi,

Geride bırakılan Komaron Kalesi'nde yaya ve atlı olarak 3.000'ne yakın Avusturya ve Macar kuvvetinin bulunduğu haberinin alındığı,

Bütün bu düşman birlikleri bir araya gelirse eldeki bir avuç askerimizin de kolayca ortadan kaldırılabileceği,

Yeni ele geçen tutsaklardan alınan taze haberlere göre, Tuna Nehri kuzeyinde Horalan (İskender) Köprüsü'nden geçerek Viyana'nın yardımına gelmek üzere hazırlanmakta olan düşman topluluklarının bulunduğu ve

hareket halinde bulunan Lehistan'a tabi Büyük Litve, Küçük Litve takviyeli Lehistan ordusunun mevcudunun da, 35.000 atlı ve yayadan ibaret olup, Kral Johann Sobiesky (Jan Sobyeski)'nin komutasında güneye doğru yaklaşmakta olduğu" bildirilmişti.

Bu rapor, Serdar-ı Ekrem'i epeyce düşündürmüştü. Verdiği yanıtta, "Kör Hüseyin Paşa'nın istediği takviye birliğinin hemen gönderileceğini bununla beraber İskender Köprüsü'nden geçmesi beklenen düşman kuvvetlerinin üç dört bin Lehli ile beş on bin Avusturyalı'dan ibaret olacağına, tutsak ifadelerinin abartmalı olabileceğine işaretle kendilerine gayret ve yüreklilik gösterilmesi öğütünde bulundu. Yapılan görevin yeter olduğunu da bildirerek, Tökeli Emre'yi kendi haline bırakıp, emrinde bulunan Türk birliklerini alarak, Tuna'nın kuzey kıyısı boyunca ve mümkün olduğu kadar düşmanla temas etmeden Viyana hizalarına kadar gelmesini ve orduya katılmasını" açıkça bildirdi.

Bundan sonra Kırım Hanı'nın oğlu Alp Giray Sultan'a 10.000 atlıyla hemen Serasker Kör Hüseyin Paşa emrine gitmesi için yazılı emir ulaştırıldı. Alp Giray Sultan ise, beraberinde götürebileceği ancak 600 kadar atlı er toplayabilmişti. Bunlar da disiplini bozuk, yanlarında talan eşyaları dolu, yürüyüş yeteneğinden yoksun Tatar erleriydi. Nitekim yola çıkan bu Tatar birliğinin 300 kadarı yollarda dökülüp kalınca Alp Giray Sultan, ancak 300 kadar erle, Kör Hüseyin Paşa kuvvetlerine katılabildi.

Yerli halktan ve ele geçen tutsaklardan alınan haberlere göre, Türk birliklerinin, batıya karşı tuttukları savunma mevzileri önünde bulunan Avusturya birliklerinin çekilip gittikleri anlaşılmıştı.

Serdar-ı Ekrem'in yukarıdaki emri, yapılan bir divan toplantısında gözden geçirildikten sonra alınan karar üzerine, 14 Ağustos 1683'te tüm kuvvetler, bulundukları mevzileri bırakarak, Tuna kıyılarından batıya doğru yürüyüşe geçildi.

Kör Hüseyin Paşa kuvvetlerinden ayrılan Tökeli Emre birlikleri, Pojon Kalesi yakınındaki yoldan; Hüseyin Paşa birlikleriyse o yörede bulunan sık dutluklar içinden yürüyerek, Akyayla'yı geçip sekiz gün süren uzun yürüyüşten sonra Morava Nehri'ni aşarak ordugâha geçtiler. Bu ordugâha Tökeli Emre'nin de gelmesi bekleniyordu.

24 Ağustos 1683 günü Tökeli Emre ve Türk birlikleri, birbirine yakın iki kol halinde (biri yalı boyunca, diğeri de dağ yoluyla) yürüyerek ikindi vakti Viyana karşısında Stammersdorf'a ulaştılar.

Kör Hüseyin Paşa kuvvetleri, karşısından çekilerek batıya, İskender Köprüsü'ne doğru gitmekte olan düşman birliklerinin de, bu sıralarda Viyana hizalarında ve Tuna'nın kuzeyinde ordugâha geçtikleri, Viyana kuşatma birlikleri tarafından görülmekteydi.

Harekât sırasında Kör Hüseyin Paşa tarafından keşif için ileriye sürülen Alp Giray Sultan'dan alınan bilgiye göre, karşılarından çekilen Avusturya birliklerinin, arkalarından Türk kuvvetlerinin geldiğini haber almaları üzerine, bulundukları yerde muharebe düzeni aldıkları; yerli halktan edinilen bilgilere göre de, Avusturyalıların bütün toplarını ateş mevzilerine soktukları öğrenilmişti. Yine bu sıralarda artçıdan gelen raporda ise, Komaron Kalesi savunucularının, kalelerinde az bir kuvvet bırakarak, diğer bütün kuvvetleriyle Tuna Nehri kuzeyinden batıya doğru, yani kendilerine doğru yürüyüş halinde oldukları bildiriliyordu. Kısası Avusturya Başkomutanı, Hüseyin Paşa ve Tökeli kuvvetlerini burada yakalamıştı.

Kör Hüseyin Paşa ve Tökeli Emre, ellerindeki bir avuç kuvvetleriyle kendilerinden kat kat üstün düşman kuvvetlerinin ortasında kaldıklarını tamamiyle anlamışlardı. Kuşkusuz eldeki 5-6.000 kişiden ibaret kuvvetle, yaklaşık 60-70.000 kişilik (Yazar Cevat Üstün, kendi eserinde bu miktarı 25-30.000 olarak göstermektedir.) ve her türlü ağır silahlarla donatılmış bu üstün düşman kuvvetiyle muharebe etmek ve başarıya ulaşmak mümkün olamazdı.

Bu nedenle Tökeli Emre, muharebeye girmenin çok tehlikeli olduğunu söyleyerek Hüseyin Paşa ile yeniden bağlantısını kesip emrindeki birlikleri alarak uzaklaştı ve ortadan kayboldu. Nereye gittiği de anlaşılamadı.

Kör Hüseyin Paşa, vakit geçirmeden karşısında muharebe düzeni almış olan düşmana doğru ilerledi, temas kurar kurmaz bütün silahlarıyla başlattığı çok şiddetli bir ateş desteği altında, kendisi de askerinin önünde olduğu halde taarruza geçti.

Bu durumda Avusturyalıların topçu ateşiyle karşılanmasına rağmen Türk birlikleri başarılı muharebeler veriyorlardı. Ancak yeniden karşılarına çıkan taze Avusturya kuvvetleri karşısında, Tatar askerlerinin de daha önce muharebe meydanını bırakıp kaçmaları sonucu yalnız kaldılar, ve çok kayıplar vererek yenik düştüler.

Bisamberg Muharebesi denilen bu muharebede ayakta kalabilen iki küçük Türk muharebe grubundan birisi, Tatar kuvvetlerini izleyerek çekilmeyi başardı. Başından ve dizinden ağır yara alan Kör Hüseyin Paşa ise, diğer küçük grupla Tuna Nehri boyunca Morova Nehri üzerindeki köprüye doğru çekilmek zorunda kaldı.

Düşman çekilen bu grupları sıkı bir surette takip etti. Bunların bir kısmı henüz köprüyü geçmişti ki, Avusturyalılar, köprüyü tahrip ettiler. Kalanlar suya atlayarak çoğu boğuldu. Kör Hüseyin Paşa ise, yaralı olduğu halde silahtarıyle beraber, yıkık köprü tahtalarından bir parçanın yardımıyla Morova Nehri'nden geçmeye çalışırken, güçsüz düştüğü için, bunu başaramamış ve suda boğulup şehit olmuştur.

Yüzerek geçmeyi başaran Muğrulzade Mehmet Paşa, orduya katıldı.

Tökeli Emre birlikleriyle Tatarlar, hiç kayıp vermeksizin Kör Hüseyin Paşa'nın düşmanla çarpışmasından yararlanarak düşman takibinden kendilerini kurtarmışlardı.

Bu muharebenin oluşunun bazı bölümlerini, Tuna Nehri'nin güneyinden görebilen, bir yardımı olmamasından dolayı üzülerek çırpınan Serdar-ı Ekrem, ancak ertesi günü muharebenin hazin sonucunu öğrenebildi.

Kör Hüseyin Paşa'dan boşalan Eğri Beylerbeyliği'ne, Maraş Beylerbeyi Sarhoş Ahmet Paşa atandı.

Tuna Nehri kuzeyinde geçen bu muharebe hakkında yazar Cevat Üstün kendi eserinde şöyle demektedir:

"1683 Seferinin en epik (destansı) ve en hazin sahnesi orada, sadrazamın ve bütün ordunun gözleri önünde oynanıyordu.

Hüseyin Paşa beş altı bin askerle bu 30.000 kişi üzerine atıldı. Kahramanca döğüştü; ağır surette yaralandı.... Bozulan asker Morava suyundaki geçide doğru kaçtı. Hüseyin Paşa da burada suyu geçerken düşüp boğuldu.

Tökeli'ye gelince o da nehrin arkasına çekildi. Müttefiklerin (bağlaşıkların) birleşmesine bu taraftan mâni (engel) olmağa artık imkân kalmıyordu."

B. VİYANA KUŞATMASI VE BELGRAD'A ÇEKİLİŞ, KARA MUSTAFA PAŞA'NIN İDAMI VE KARLOFÇA ANTLAŞMASI (14 Temmuz 1683-25 Aralık 1683)

1. Türk Ordusu'nun Viyana Kalesi'ni Kuşatması (14 Temmuz 1683) (Kroki : 3 ve 6)

8 Temmuz 1683 günü Tatar akıncıları'nın Kahlenberg üzerindeki manastırı yakmaklarıyla, Türklerin Viyana önüne geldikleri haber verilmiş oluyordu. Viyana ormanlarının şehre bakan, bu en yakın tepesi (halen güzel gazinolarla bezenmiş eğlence yeri), Viyana'ya 10 kilometre uzaklıktadır. Viyana halkı, kuşatılmanın büyük korkusunu, bu tepe üzerindeki

Genkur.
Harp Tarihi Bşk.

manastırın yanan alevlerini görerek öğrenmişti. Yine Viyana halkı, duyduğu bu korkudan 60 gün sonra, aynı tepe üzerinde seyredeceği alevlerle, kendilerini kurtaracak müttefikler ordusunun yetiştiğini anlayarak kurtuluşlarının sevinç ve heyecanını hissedeceklerdi.

8 Temmuzda görülen bu Tatar akıncılarından altı gün sonra, 14 Temmuz 1683 günü sabahı Türk ordusunun büyük bir kısmı, ağırlıklarını geride bırakmış olarak Viyana önüne geldi (Resim : 7) ve Viyana'yı kuşatma hareketine başladı. Serdar-ı Ekren, sağında ve solunda sipahi ve silahtarlar, olduğu halde Anadolu ve Rumeli beylerbeyleriyle kalenin karşısına geldi. Öncü birliklerinin ileride aldıkları emniyet düzenleriyle birlikte Serdar-ı Ekrem'in seçtiği yerde çadırlar kuruldu. (Resim : 13). Bir saat sonra Serdar-ı Ekrem, kuşatma kuvvetlerinin piyade ve topçu mevzilerinin yerlerini saptamak üzere, yanında büyük komutanlar olduğu halde, en uygun görülen bir arazi kesimine gittiler. Kuşatma için alınacak düzenlerle ilgili olarak işgal edilecek arazi kesimleri incelendi, tartışıldı ve karara varıldı. Türk ordusu kaleyi kuşatmak için Viyana'nın batısında mevzilendi (Resim : 2). Savaşın devamınca buradaki Lövel ve Burg tabyalarıyla bunların aralarındaki koltuk mevzilerine hücum ederek onları tahrip etmeye uğraştı. Viyana'nın en kuvvetli ve en müstahkem mevzileri de bunlardı. Türk ordusunun bu tabyaları, taarruz hedefi seçmesinden dolayı Viyana Kalesi'nin sorumlu komutanı da kendi hesabına memnun kalmış ve bunu bizzat Venedik elçisine de söylemişti. Kara Mustafa Paşa'nın taarruz hedefi olarak niçin kentin bu kesimini seçtiğini inceleyen tarihçilerden Max Vancza bunu büyük kusur sayıyor ve: "Viyana'nın kurtulmasına içindeki savunucuların cesaretinden daha az yaramamış olan, o izahı (açıklanması) güç tabiye (taktik) hatalarının silsilesi işte bu taarruz hattını seçmekle başlamıştır. Çünkü Türkler, en zayıf savunma noktaları yerine, kalenin en kuvvetli kısımlarına hücum etmiş ve o kadar tecrübenin verdiği dersten akıllanmayıp bu yolda ısrar eylemişlerdi."

Osmanlılar, ellerinde bulunan top adedinin ve çapının, Viyana Kalesi'ndekilerden düşük olduğunu ve bununla kale tahkimatının tahrip edilemeyeceğini anladıklarından, toptan çok lağıma önem veriyorlar ve güveniyorlardı.

Viyana Kalesi'nin kuzey ve doğusu, hemen hemen tümüyle Tuna Nehri'ne ve kollarına dayanıyorlardı. Buralarda ise, lağım kazıları mümkün olmadığı gibi taşkınlardan ordugâhın su altında kalması korkusu vardı. İşte bu nedenle taarruz için Viyana'nın batısıyla güneyi seçilmişti. Ancak Viyana çevresinde bulunan 12 tabyadan yalnız ikisinin taarruz hedefi olarak kabul edilmesi, buların yine yeraltı lağımlarıyla yıkılarak ele geçirilmesinin imkânsızlığı da bir türlü anlaşılamamıştı. Bu kadar dar bir cep-

hede kaleyi ele geçirmeye çalışmak, kaleyi savunan Viyanalıların da mevcut kuvvetlerini bu cepheye toplamasını gerektiriyor ve kuşkusuz kalenin savunma gücü de bu oranda artıyordu.

Kuşatma düzenleri şöyleydi (Kroki : 6)

Mutat Ordu adet ve usul üzere, (Alışılmış ordu adet ve usullerine göre) Serdar-ı Ekrem kendisi, yeniçeri ağası Bekri Mustafa Paşa, Kul Kethüdası Çelebi İsmail Ağa ile Kapıhalkı ve eyaletleri askerleri, Rumeli Beylerbeyi Küçük Hasan Paşa, 20 oda yeniçeri, 5 kıt'a kolonborne ve 20 kıt'a şahıdarbezen toplarıyla ortada; Diyarbakır Beylerbeyi Vezir Kara Mehmet Paşa, Zağarcı Mustafa Ağa, 20 oda yeniçeri, 5 kıt'a kolonborne ve 20 adet şahıdarbezen toplarıyla sağda Burg Tabyası karşısında; Yanova Beylerbeyi eski defterdar Vezir Ahmet Paşa, Anadolu Beylerbeyi Osman Paşa oğlu Ahmet Paşa, Sivas Beylerbeyi Beynamaz Halil Paşa, Seksoncubaşı Süleyman Ağa, 20 oda yeniçeri, 5 kıt'a kolonberne ve 20 adet şahıdarbezen topuyla Serdar-ı Ekrem'in solunda olmak üzere düzenlenmiştir (Resim : 13). Her birlik arazide kendilerine gösterilen muharebe şeritleri içinde tahkimat ve yaklaşma yolları yaparak, düşmana yaklaşacak ve tüfek atış mesafesine kadar sokulacaktı.

Birlikler en kısa zamanda yukarıdaki düzenleri alarak tahkimata başladılar. Kaleye doğru yapılan yaklaşma hendekleri, ileriye doğru geliştirilerek bir ok menzili (yaklaşık 400 adım) mesafesine sokulmağa çalışılmaktaydı.

Düşman elindeki 262 toptan, 7 Temmuz 1683 gününe kadar kaleye yerleştirilebilenlerin miktarı, % 3-4'ü geçmiyordu.

Osmanlılar her muharebede bir kale kuşattığı zaman geleneğe göre ilk iş olarak, düşmana o kalenin muharebesiz olarak teslimini önerirlerdi. Bu önerinin kabulü halinde, kalenin savunucularına hiç bir zarar vermeksizin onlara çok iyi davranılarak kaleden çıkarılıp istedikleri yerlere kadar götürülüp serbest bırakırlardı. Bu defa da bu yapılageliş ve din kurallarına uyularak Serdar-ı Ekrem Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Avusturya İmparatoru'na hitaben ve baş tarafında "ya Müslüman olur ya da haraç verirsiniz aksi halde, bilmiş olunuz ki başınız kılıçla koparılır" anlamına gelen "İslâm veya haraç ve ille beyninizi kılıç fasleder " kaydı bulunan Viyana Kalesi'nin teslim önerisini, yazılı olarak, Delibaş Ahmet Ağa elçiliğiyle kale kapısına gönderdi.

Yukarıda da açıklandığı gibi imparator, Türk ordusu Viyana önüne gelmezden önce, Viyana'ya 60 saat uzakta Linz Şehrine gitmiş ve yerine de Viyana Muhafızı Kont Rüdiger von Starhemberg'i vekil bırakmıştı.

Avusturyalılar, gönderilen elçiyi ateşle karşılayıp alnından vurarak şehit ettiler. Tekrar bir başkasıyle aynı yazılı öneri gönderildi. Bir Hırvat, kale kapısına gelerek önce kenarda ve siperde durmasını ve vurulmamasını elçiye ihtar ettikten sonra, gönderilen kâğıdı aldı ve içeriye götürdü. Kısa bir zaman sonra geri gelen Hırvat, sözlü olarak şu cevabı getirdi: "İçeridek büyükler bu maksat için size verecek cevap bulamadılar, imparatorumuz burada yok, hem bizim öldürdüğünüz bir çok adamlarımızın kederleri üzerimizdeyken bu isteğe cevap verilemez..." Kapıda bekleyen elçi Hırvatın, "buradan çabuk git, seni de öldürürler..." dediğini de ekleyerek, gelen sözlü cevabı, Serdar-ı Ekrem'e bildirdi.

Alınan bu cevap üzerine, Serdar-ı Ekrem, kalenin topçu ateşiyle dövülmesini ve piyadelerin de siperlere girerek savaşın başlamasını emretti.

Bu arada İstoni Belgrad zaimlerinden (Macar beylerinden) Zerinoğlu ile Raşkopçeoğlu beyler, Osmanlı Devleti'ne olan bağlılıklarını ve itaatlarını bildiren yazılı belgelerini göndermişlerdi. Her Birinin yirmi, otuzar bin kişilik muharip kuvvetleri olduğundan onların bu davranışları Serdar-ı Ekrem'i sevindirmişti.

Kuşatmanın başlamasından, son bulmasına dek yapılan muharebe faaliyetleriyle bunların sonuçları, kronolojik sıraya göre şöyledir:

15 Temmuz 1683 Perşembe günü Viyana'nın kuşatılmasına devam edildi ve mevzilenmesi tamamlanan topçu bataryalarıyla ilk kez kaleye ateş açıldı (Resim : 6). Kuşatma düzenlerini alan birlikler, derhal önce korunma siperlerini yaptıktan sonra, kaleye yaklaşma hendeklerinin kazısına başlamışlardı. Arazi taşlık olduğundan yaklaşma hendeği yollarının kazısı işi fazla ilerleyemiyordu.

Kuşatma'nın ilk günlerinde Avusturyalılar, Türk ordusunun Viyana'yı kısa zamanda kuşatacaklarını sanmıyorlardı. Bu gafletlerinden uyanarak dörder okkalık yuvarlak gülle atan 130 adet balyemez toplarını acele mevzilendirdiler ve kuşatmayı tamamlayan Türk ordusu mevzilerine ateş etmeye başladılar ve bunu gece ve gündüz zaman aralıklarıyla sürdürdüler.

Viyana Kalesi'ndeki topçu ateş, gücünün nicelik ve nitelik bakımından Türk kuşatma ordusu topçusundan üstün olduğu çok çabuk anlaşılmıştı.

Fındıklılı Silahtar Mehmet Ağa'nın yazdığı Silahtar Tarihi nin II nci cildinin, 47 nci sayfasında bu konuda kısaca şöyle denmektedir: "Harcanan bu kadar para ve emeğe karşılık büyük toplar ve humbara havanları getirilmedi. Beç (Viyana) Kalesi'nin alınmasına karar verilince en az 40-50 balyemez, bir o kadar kolonborne, 30 okka yuvarlak atan bir çok ağır

topla bir çok humbara havanı ve 300 kadar şahidarbezenleri orduda bulundurmak şarttı. Büyük topların İstanbul'dan getirildiği gibi Budin'den ve diğer kalelerden de çıkarılıp getirilmesi yapılmış işlerdendi. Avusturya İmparatorluğu'nu muharebesiz bile elime ve idareme alırım zannedilmişti. Üç okkadan dokuz okkaya kadar yuvarlak gülle atan kolonborneyle, küçücük gülle atan 120 şahidarbezen topu getirildi. (3-9 okkalık gülle atanlara "kolonborne", 10-40 okkalık gülle atanlara da "balyemez" denirdi.) Düşmanın attığı mermileri tarttıran Serdar-ı Ekrem, Avusturya toplarının Osmanlıların'kinden üstün olduğunu bir daha anlamıştı.

Bugün (15 Temmuz) Serdar-ı Ekrem bağlar içinde oldukça yüksek, görüş imkânı çok bir tepeyi gözetleme yeri olarak seçmiş ve burayı muharebe idare yeri olarak işgal etmişti. Buradan muharebe alanını incelerken, Tuna Nehri içinde bir kaç Avusturyalı er görmüştü. Kimliklerini saptamak için gönderdiği atlı silahtar erini gören Avusturyalılar, ağaçlar arasında kayboldular. Yapılan araştırmada, Türk ordusunun önünden evvelce kaçmış bir çok perakende düşman erinin önce Tuna üzerindeki bir adada toplandıklarını ve geceleri karanlıktan yararlanıp, kuşatma birliklerinin aralarından sızarak Viyana Kalesi'ne girdikleri anlaşılmıştı. Bunu önlemek için, Şam Beylerbeyi Vezir Abaza Sarı Hüseyin Paşa emrine, Eflâk ve Boğdan askerleri de verilerek ada tarandı. Viyana ile bağlantıları olan köprüler yıkıldı ve bunların çoğu esir edilerek toplandı.

Bugün (15 Temmuz) Kayseri Sancağı Mutasarrıfı Deli Dilâver Paşa ile Saruhan Sancağı Mutasarrıfı Şeyhoğlu Ahmet Paşa, cephane ikmaline memur edilerek Budin'e gönderildiler.

Yine bugün sipahi ve silahtar ağalarına, kuşatma birliklerinin arkasında emniyet düzenleri aldırıldı.

Yukarıda da açıklandığı üzere Türk ordusu, Viyana'yı batı cephesinden kuşatmıştı. Viyana'nın kuzeyinden geçen Tuna Nehri ile doğusundaki Tuna ve kolları, her ne kadar doğal birer engelse de, yine de emniyete alınması gerekirdi. Ve hele kuzeyindeki adalardan her zaman Viyana'ya kuvvet sızdırmak mümkündü. Bu olasılığı önlemek amaciyle 16 Temmuz Cuma günü kuşatma sürdürülürken, Adana Beylerbeyi Deli Emir Mehmet Paşa, emrine verilen Niğbolu Sancağı Mutasarrıfı Şeyhoğlu Ali Paşa, Hamit Sancağı Mutasarrıfı Hazinedar Hasan Paşa, Saruhan Sancağı Mutasarrıfı Şeyhoğlu Ahmet Paşa, Köstendil Sancağı Mutasarrıfı Aslan Mehmet Bey kuvvetleri bir kısım Mısır askeri, Serçeşme sekbanları ve 200 beldardan oluşan birliklerle, kuşatma kıtalarının sol kanadıyla bağlantı kurarak kuzeydeki adaları işgale memur edildi.

Viyana Kalesi'nin doğu bölgesine de Bosna Beylerbeyi Hızır Paşa görevlendirildi ve Deli Mehmet Paşa ile bağlantı kurması ayrıca bildirildi.

Yine bu amaçla Deli Mehmet Paşa ile Hızır Paşa emirlerine onbeşer adet şahidarbezen topu verildi. Bu suretle Viyana Kalesi'nin, bütün dış çevreyle bağlantısı kesilmiş oldu (17 Temmuz 1683).

18 Temmuz günü kuşatma birlikleri, kaleye yaklaşma kazılarını sürdürdüler. Serdar-ı Ekrem, berkitme işlerini denetlerken yeniçeri birliklerinin cephesinde önemli bir su yolu bulundu ve kaleyle bağlantısı kesildi.

Yine bugün Viyana Kalesi savunucuları, Yanova Beylerbeyi Vezir Ahmet Paşa'nın cephesinde, el bombalarıyla bir çıkış hareketi yaptılarsa da başarısızlıkla sonuçlandı ve kayıplar vererek eski mevzilerine çekildiler.

17 ve 18 Temmuz günlerinde Serdar-ı Ekrem muharebe idare yerine geldi. Kuşatmanın sonuna kadar burada kaldı. Bir çok günler kuşatma mevzilerini gidip yerinde incelediyse de daha sonra kendi yerinden ayrılmadı. Bu günlerde düşman ilk kaleden çıkış taarruzunu sol kanada karşı yaptı. Düşman buradaki Temeşvar kuvvetlerimiz karşısında 80 kadar ölü bıraktı. Avusturyalılar, bundan sonra da kuşatmanın sonuna değin büyük küçük bir çok çıkış hareketlerinde bulundularsa da, bu taarruzlarında, çok kayıplar vermiş ve pek az eri canlı olarak kaleye dönebilmişti.

Kuşatmanın beşinci günü olan 19 Temmuz 1683 Pazartesi günü Avusturyalıların gece baskını yapacakları haber alınmıştı. Serdar-ı Ekrem birliklere bu bilgiyi yaydı ve dikkatli olmalarını emretti. Nitekim, gece yarısı Avusturyalıların, Vezir Kara Mehmet Paşa cephesine yaptıkları büyük ölçüde baskın tarzındaki taarruzu, kayıplar verdirilerek geri atıldı. Buna karşılık düşmanın diğer bir cephe kesimi önündeki engelleri humbaracıbaşı tarafından tahrip edildi.

24 Temmuz günü lağım kazılmasına başlandı ve ilk lağım sağ kanattaki Diyarbakır Beylerbeyi cephe kesiminde yeniçeriler tarafından kazıldı. Bütün kuşatma sonuna kadar kazılan lağım sayısı 35'i buldu. Bunların hepsi de atıldı, fakat bunlardan beklenen tahrip gücü elde edilemediğinden yararlanılamamıştı. Düşman tarafından da 13 lağım atılmış, 3 lağımın atılmadan yeri saptanarak yok edilmişti. Atılan bu düşman lağımlarının da çok zayıf olduğu anlaşılmıştı.

Devlet-i Aliyye Teşrifatçısı Ahmet Ağa'nın "Viyana Kuşatması Günlüğü" adlı Milliyet Gazetesi yayını bir eserde ise, lağım patlatma hazırlıklarına, 23 Temmuz cuma günü, başlandığına işaret edilmektedir. İlk lağımın da Rumeli kolunda patlatılarak (Resim:8) düşmana 200'den faz-

la kayıp verdirildiği belirtilmiştir. Bunu Türk sergedelerinin taarruzu ve Avusturyalıların karşı taarruzu izlemiş ve sonunda, sergedeler düşmana bazı kayıplar verdirdikten sonra onları geri atmıştır.

Aynı gün Kara Mustafa Paşa cephe kesiminde de lağım patlatılması sürdürülmüş olup bunda da, 200-300 düşman erinin toprak altında kaldığı saptanmıştır.

2 Ağustos 1683 gününe kadar kayda değer bir olay geçmedi. Bugün kuşatma mevziinin solunda Vezir Ahmet Paşa cephesinde yapılan bir hücumla düşman kuvvetleri geri atılmış ve ellerindeki şarampulleri ele geçirilmiştir. Serdar-ı Ekrem, yeniçeri ağasının cephesine giderek düşmana doğru kazılan yaklaşma yollarını inceledi. Viyana önündeki geniş engelleme hendeğine doğru kazılmak ve bu hendeğe ulaşabilmek için, Rumeli Beylerbeyi'nin cephesindeki birliklerin üç ayrı yaklaşma hendeği; sağdaki Vezir Mehmet Paşa cephesinde üç yaklaşma hendeği ve solda Vezir Ahmet Paşa cephesinde de üç yaklaşma hendeği kazılmasını emretti. Bu arada Vezir Kara Mehmet Paşa yaralanmış olduğundan, iyi oluncaya kadar yerine vekil olarak Şam Beylerbeyi Vezir Abaza Sarı Hüseyin Paşa atandı. Köstendil Sancağı birliklerinin, cephesinde kazılan yaklaşma yolu iki tarafındaki birliklerden çok ileri gittiğinden, Rumeli sağ ve sol kol alaybeylerinin çalışmadıkları kanısıyla uyarıldılar. Bugün Türk topçusu, düşmanın dört topunu tahrip etti. Yine bugün düşman, Zağarcı kolu birliklerinin cephesinde bir lağım patlattıysa da, Türk birliklerine her hangi bir zarar vermedi. Üstelik geri teperek kendilerine kayıplar verdirdi.

Bu gece düşmanın attığı bir humbara etkili oldu ve Vezir Abaza Sarı Hüseyin Paşa bulunduğu siperde toprak altında kalmış, sıkı bir araştırmadan sonra baygın ve koma halinde toprak altından çıkarılabilen Paşa, yapılan tedavi sonunda kurtarılabilmişti.

3 Ağustos 1683 Salı; Serdar-ı Ekrem, Rumeli Beylerbeyi cephesine gitti. Burada bir alaybeyinin görevinde ihmalini gördüğünden, idâmını emrettiyse de komutanın aracılığıyla kurtarıldı ve yerine başkası atandı. Bugün saat 14.00 de yine Zağarcı kolu birliklerinin cephesinde düşman bir lağım daha patlattı ve 10 Türk eri toprak altında kaldı. Bu olaydan 2 saat sonra bu cephenin serdengeçtileri, kale önündeki düşman savunucularına hücumla onları geri attılar, hendekler içinde geçen ve bir saat süren kanlı muharebeler sonunda, serdengeçti ağası yaralandı. Bugün kuşatma kuvvetlerini takviye için gelen beş oda yeniçeri birliği orduya katıldı. Keza Budin'den de 2000 araba cephane geldi. Evvelce Avusturya İmparatoru tarafından Viyana yöresindeki İsdrof Şehrinde, katlettirilmiş olan Macar Beyleri'nden Nataş ve merkezi Potendrof Kalesi olan köy-

lerden gelen yaşlı kimseler, Osmanlılara ittaatlarını bildirdiler. Kendilerinden bir, iki kişi rehin alıkonulduktan sonra korunmaları için köylerine çavuşlar gönderildi.

4 Ağustos 1683 Çarşamba: Bugünkü muharebede Kırşehir Alaybeyi şehit oldu. İkindiden sonra düşman Seksoncu kolu cephesinde iki lağım patlattı. On kadar Türk eri toprak altında kalarak yaralandı. Düşmanın bu direnişine rağmen, Türk askerleri süratle kaleye yaklaşıyordu.

5 Ağustos 1683 Perşembe: Akşama doğru düşman Zağarcı kolu cephesine bir küçük lağım atarak geri çekildi; Fakat atılan bu lağım, zarar vermedi. Bu gece Zağarcı ve Seksoncu kolları birlikleri yaklaşma yollarını kaleye doğru ilerlettiler ve kazı toprakları kale bedenleri önündeki büyük hendeğe dökülmeye başladı. Yine bu gece sabaha kadar aynı cephede tüfek ve el bombası muharebesi aralıksız sürdü. Bugün Türk ordusunun Viyana Kalesi önüne geldiğinin 22 nci günü, kuşatma cephesinin her yerinde kale önündeki hedeflere kadar ulaşıldı. Viyana'ya üç saat uzaktaki Sotrin Palankası ve yedi saat uzaktaki İmfort Şehri halkı, şimdiye dek Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarını bildirmediklerinden, kendilerine yazılı duyuruda bulunulması üzerine onlar da itaatı kabul ettiler ve korunmaları için de, yerleşim bölgelerine yasakçı memurlar gönderildi.

6 Ağustos 1683 Cuma: Eflâk ve Boğdan birliklerinin, Vezir, Hızır ve Haznedar Hasan Paşalar cephelerinde, Tuna üzerindeki adalarla bağlantılarının sağlanması için birer köprü yapılması emrolundu ve yerleri gösterildi. Bugün cepheye davet edilen Erdel Kralı Apafi Mihail'ın Budin güneyinden gelmek üzere yola çıktığı haberi alındı. Yine bugün tutsaklardan alınan bilgilere göre, Viyana'da yiyecek sıkıntısı baş göstermişti. 100 dirhem ekmek 15 akçeye, yarım okka et ise, 20 akçeye satılıyordu.

7 Ağustos 1683 Cumartesi: Bu gece sağ ve sol kanat birliklerinin serdengeçtileri, açılan yaklaşma hendeklerinden ilerleyerek düşmanın büyük mania (engelleme) hendeğine indikleri ve kale bedenlerine yaslanarak mevzilendikleri haberi geldi. Bunun farkına varan Avusturyalılar, hemen üzerlerine saldırmışlar, yapılan yakın boğuşmada ise, sağ serdengeçtilerden 30 kadar er, sol serdengeçtilerden alaybeyi, ellerinden yaralanmışlardı. Bundan başka Rumeli Kethüdası ile Üsküp Alaybeyi de karınlarından vurularak şehit oldular. Bugünkü harekâtta, Türk ordusunda ilk kez Viyana Kalesi'ne dek sokulabilen Üsküp Alaybeyi olmuştu. Bundan başka Rumeli Beylerbeyi Şeyhoğlu Ali Paşa da, bir taş parçasıyla göğsünden yaralanmıştı. Bu geceki muharebeyi Serdar-ı Ekrem de, yakından izlemişti. Öğleden sonra kale ve uzanan giriş yollarından (hendeklerden) birisi önünde, kale bedenine, lağımcı birlikleri tarafından bir lağım atışı yapıldıysa da düşmana büyük bir zarar verdirilemedi.

8 Ağustos 1683 Pazar: Erzak ikmali için Budin'e gönderilen Hersek Valisi Mustafa Paşa, beklenen erzakı getirdi. Orduyla birlikte Ösek'e getirilen Avusturya Elçisi Kont Alber dö Kaprara, Serdar-ı Ekrem'in emriyle, Viyana önünde bulunan ordu karargâhına getirildi. Gelirken yollardaki tahribatı gören elçi izlenimlerini aynen şöyle açıklamıştı: "Keşke Yanıkkale verilseydi de bu kadar ziyan meydana gelmeseydi..." Daha sonra elçi, Şeyhoğlu Ahmet Paşa nezâretinde Kırım Hanı'na; oradan da yanına koruyucu verilerek Viyana'ya sekiz saat uzaktaki kendi şehrine gönderildi ki, bu elçinin serbest bırakılması büyük hataydı. Bugün Zağarcı birliklerinin cephesinde bir püskürtme lağımı atıldı. Yine bugün 500 kadar düşman akıncısı bindikleri kayıklarla Tuna'nın sol (kuzey) kıyısından sağ (güney) kıyısına geçerek, merada otlamakta olan develerden 40 kadarını sürüp götürürlerken Vezir Kara Mehmet Paşa kethüdası tarafından görülmüş ve derhal ileri sürülen 200 atlı ile kurtarılmaları sağlandıysa da, deve hırsızları yine karşıya kaçmayı başarmışlardı.

9 Ağustos 1683 Pazartesi: Bugün ikindi vakti Zağarcı birliklerinin cephesinde kale bedeninde bir lağım patlatıldı ve düşmana kayıplar verdirildi. Bu arada bir iki tutsak da alındı. Sağ kalanlar tabyalarına kaçabildiler. Daha sonra düşmanın hendek içine yaptığı topçu ateşiyle zarar gören Zağarcı birlikleri, geri alındılar. Akşama doğru yeni bir püskürtme lağımı atıldı ve ufak bir gedik açıldıysa da bu gediğe ilerlenip dalış yapılamadı. Gece boyunca geniş ölçüde karşılıklı top ve tüfek ateş muharebesi oldu ve yeni lağımlar kazılmasına başlandı. Bugün Orta Macar Kralı'ndan gelen raporda, Tuna'nın kuzeyinde Komaron Kalesi'nden başka itaat etmeyen köy ve şehir kalmadığı bildiriliyordu. Macar beylerinden Bakanoğlu tarafından gönderilen 100 araba yüklü yiyecek maddesi bugün orduya ulaştı.

10 Ağustos 1683 Salı: Kuşatma cephesinin sol kanadındaki vezir Ahmet Paşa bölgesinde bir lağım atılarak düşmana kayıplar verdirildi. Akşam saatlarından sonra düşman, Rumeli birlikleri cephe kesimine yönelttiği baskın tarzındaki taarruzuyla bir kısım Türk birliklerini geri attıysa da, yeniçerilerin yaptıkları karşı taarruz sonunda, kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldı. Yine bu gece Zağarcı kolu cephesine de baskın yapmak isteyen düşman, geri atıldı ve takip sırasında düşmanın domuzdamlarında bulunan tahkimat gereçleriyle birlikte bir hayli müzik aleti (davul zurna gibi) ele geçirildi.

11 Ağustos 1683 Çarşamba: Türk birlikleri, bugün bütün cephede ilerleyerek kale tabyaların bedenlerine yanaştılar ve lağım çalışmalarına başladılar. Öğleden sonra solda Vezir Ahmet Paşa cephesinde bir lağım

atıldı ve düşmanın yöredeki bir Domuzdamı tahrip edildi. Bu sırada Serdengeçtilerin hemen başlattıkları taarruz yarım saat sürdü. Avusturya savunucuları açılan gediği derhal kapatmayı başardılar.

12 Ağustos 1683 Perşembe: Bu gece kuşatma birlikleri, düşman mevzilerine ve Viyana şehrine top ve tüfeklerle baskın tarzında şiddetli bir ateş başlattı. Avusturyalılar da buna dağınık ve zayıf bir ateşle karşılık verdiler. Bu karşılıklı ateş muharebesinde Sivas Alaybeyi Abdüsselam Bey şehit oldu. Öğleden sonra tabya altına sürülen iki kol lağımı, beklenen sonucu vermedi.

13 Ağustos 1683 Cuma: Bugün güneş batarken düşman mevzilerine ve tabyalarına şiddetli topçu ateşi açıldı. Bugün Serdar-ı Ekrem'in muharebe idare yerinde yeniçeri ağasıyla diğer komutanlar divan toplantısı yaparak, muharebe durumunu incelediler. Yine bugün sağanak halinde başlayarak süren yağmur yüzünden, toprak kazılar ve siperler sularla doldu. Bu nedenle yeni dehliz ve sıçan yolu gibi kazı işleri yapılamadı.

14 Ağustos 1683 Cumartesi: Bugün sağdaki tabyaya bir püskürme lağımı atıldı ve düşmana zarar verildi.

15-19 Ağustos 1683 Pazar-Çarşamba: Bugünlerde cephelerde yazılmaya değer bir olay geçmedi. 19 Ağustos günü öğleye yakın saatlarda düşman, Aslan Mehmet Bey cephesine top ve tüfeklerle bir ateş baskını yaptı. Ayrıca lağım kazıları yapan Türk birliklerine ateş açıp hücum birlikleriyle de taarruz eden düşman sonuç alamadan geri çekildi. Türk birlikleri tarafından birinde 15, diğerinde 25 kantar barut bulunan iki lağım atıldı. Bu lağımların patlatıldığı yerlerde geniş ölçüde boğuşmalar olmuşsa da, başarılı bir sonuç vermedi.

20 Ağustos 1683 Cuma: Bugün düşman kendi sıçan yoluna girebilen Türk serdengeçtiler üzerinde, bir püskürme lağımı patlatmışsa da, büyük bir kayba uğranmadı.

Bugüne kadar yapılan muharebeler sonunda, kalenin güneydeki kesimine raslayan bir tabyanın üçte biri ele geçirilmiş sayılabilir; çünkü, tabyanın kalan bölümünde düşmanın esaslı bir savunma yapamadığı saptanmıştır.

Aynı gün Zağarcı kolu cephesinde düşman mevzilerine bir püskürme lağımı patlatıldı.

21 Ağustos 1683 Cumartesi; Solda Vezir Ahmet Paşa cephesinde bir püskürme lağım atıldı. Ekmekçi kolunda, Avusturyalılara ekmek satan üç Ermeni yakalandı ve cezalandırıldı.

22 Ağustos 1683 Pazar: Karşılıklı ateşli silah muharebesi yapıldı. Bugün Erdel Kralı Apafi Mihial, orduyu ziyarete geldi. Kendisi, protokol gereğince evvela Eflâk ve Boğdan Beyleri ile Serdar-ı Ekrem adına silahtar ağası komutasında kurulan bir heyet ve 1.000 atlı ile karşılandı Bu heyette Divan-ı Hümayun Baş Tercümanı İskerletoğlu Aleksandr dahi vardı. Heyet törenle karşıladıkları Kralı, Serdar-ı Ekrem otağına getirdiler. Kral, burada Serdar-ı Ekrem ile konuştu. Kendisine muharebe durumu anlatıldı ve bu durum hakkındaki kanaat ve kararı soruldu. Kral, nezâketle önce başarı diledi ve Serdar-ı Ekremin ısrarı üzerine görüşlerini özet olarak şöyle açıkladı:

"Siz Viyana'nın etrafını ihmal etmişsiniz, doğruca ortasından başlamışsınız. Ordunuzun mevcuduna, muharebe kudretine ve silah kuvvetine bir diyeceğim yok, bütün Salip (Haçlı) âlemi bir araya gelse böyle bir ordu çıkaramaz. Ancak Viyana Kalesi sarp ve çok müstahkem bir kaledir. Eğer gelir gelmez oyalanıp zaman harcamadan hemen taarruz ve hücum etseydiniz, az zayiatla Viyana'yı alırdınız. Fakat böyle bekledikçe bu orduyu beslemekte güçlük çekersiniz. Bu kadar insanın beslenmesine dağlar dayanmaz. Hem bu diyarın kışı erken gelir ve sert olur, sonra zahmet çekersiniz. Öğrendim ki, İmparator bütün Hıristiyan âlemine kanla yazılmış yardım ricaları yollamış, onlar da kudretleri içindeki varlıklarıyla yardıma gelmeyi vaad etmişler (söz vermişler). Eğer siz bu sene Yanıkkale'yi alıp atlı askerlerinize izin verseydiniz, kalan yayalarla da kışı sınırlarda geçirseydiniz, bu zaman içinde de devamlı akınlar yapsaydınız, Avusturya İmparatoru boynuna makrama (beyaz mendil) takıp teslim olurdu. Hem siz Viyana'ya bağlanıp kalmayarak, iki konak kuzeybatıya doğru yürüyüp Horalan Köprüsünden geçerek tekrar doğuya ve Uyvar'a doğru yürüyüp Tuna'nın her iki sahilini tarayarak bütün Macaristan'ı ele alsaydınız, bu muharebede çok şey kazanırdınız..."

Serdar-ı Ekrem'in karar ve hareketlerine uymayan Kral'ın bu görüşleri, üzüntüye neden oldu ve Kral hemen yanından uzaklaştırıldı. Bugün Tuna'nın kuzeyinden kuvvetli Avusturya birliklerinin, doğuya doğru Kör Hüseyin Paşa kuvvetleri karşısına gittiği haber alındı. Rumeli Beylerbeyi komutasındaki birliklerin cephesinde düşman bir püskürme lağımı patlattıysa da, kayıp verilmedi. Cephenin solunda Vezir Ahmet Paşa bölgesinde düşman tarafından hazırlanmış bir lağım bulunarak tahrip edildi.

23 Ağustos 1683 Pazartesi: Hergün olduğu gibi bugün de, Serdar-ı Ekrem, bütün cepheleri dolaştı. Bu sırada Seksoncu kolundan bir püskürtme lağımı attırdı ve düşman siperlerinde hasar meydana getirildi. Bu gece sağda Vezir Sarı Hüseyin Paşa Cephesinde Türk irtibat yolları üzerine, 40 kişi kadar düşman kuvveti baskınla hücum ederek tahribat

yaptılar ve Türk birliklerini bir an mevzilerini terke zorladılar. Bu birlik komutanı, Serdar-ı Ekrem tarafından ağır surette cezalandırıldı. Akşama doğru Rumeli Beylerbeyi birliklerinin attığı lağım tesiriyle düşmana zaiat verdirildi.

24 Ağustos 1683 Salı: Bugün bazı Türk askerlerinin kaledeki düşman askerlerine şarap sattıkları haber alınmış, yakalanarak cezalandırılmıştır.

25 Ağustos 1683 Çarşamba: Bugün Şeyhoğlu Ahmet Paşa, Mehmet Paşa, Ömer Paşa ve daha bir iki sancakbeyi, Serdar-ı Ekremi ziyaret ettiler, durum hakkında yeni talimat aldılar. Solda Vezir Ahmet Paşa Cephesinde yeni bir lağım atıldı. Biraz sonra düşman kaleden çıkış yaparak Türk birliklerine saldırdı. Kanlı muharebeler oldu. İki taraftan da kayıp verildi. Düşmanın sağ kalanları tekrar kaleye döndüler.

26 Ağustos Perşembe: Serdar-ı Ekrem, tehlikenin artmakta olduğunu anlamaya başladı ve kaleyi bir an evvel almak için birliklerin hücumlarını sıklaştırmalarını emretti. Bugün kuşluk vakti yeniçerilerin cephesinde çok şiddetli bir lağım patlatıldı. Her iki taraf açılan dehlizde yarım saatten fazla boğuştular. İki taraftan da ölü miktarı çoktu. Açılan gediği düşman kum torbalarıyla kısa sürede kapatmayı başardı.

27 Ağustos Cuma: Bu gece düşmanın hazırlanmış bir lağımı bulundu ve yok edildi. Kuşluk vakti Zağarcı kolu cephesinde bir miktar düşman askeri kaleden çıkış yaptılar. Yarım saatlik boğuşmadan sonra altı ölü bırakarak geri çekilmek zorunda kaldılar. Bu gece düşman, kaleden 31 fişek atarak dışardaki habercilerine işaretler verdi. Bununla yardıma geleceğini umdukları birlikleriyle anlaşmaya çalışıyordu.

28 Ağustos 1683 Cumartesi: Bugün akşama kadar şiddetli yağmurlar yağdı, bütün siperler sularla doldu. Yine bugün Rumeli cephesinde kuvvetli bir lağım atıldı, tabyanın hemen bütünü tahrip edildi ve düşmana büyük kayıplar verdirildi. Gece düşman, yüksek kiliseden havaya yüz kadar fişek attı ve yine dışarıya işaretler verdi.

29 Ağustos 1683 Pazar: Bugün Serdar-ı Ekrem, sol kol cephe komutanı Vezir Ahmet Paşa'nın bölgesini denetledi. Öğleden sonra bu bölgedeki yeniçerilerin attığı püskürtme lağımın atışını izledi.

30 Ağustos 1683 Pazartesi: Bugün Rumeli Beylerbeyi cephesinde bir püskürtme lağım atıldı, düşmana kayıplar verdirildi. Yine bu cephede düşmanın bir lağımı bulundu ve içindekilerle yok edildi.

31 Ağustos 1683 Salı: Bugün kuşluk vakti düşman savunma mevzilerinin gerisinde birbirini kovuşturan patlamalar oldu. Bu zamana kadar Türk ordusunun attığı lağımlar, bu derece şiddetli ses vermemişti. Bugünden itibaren erzak, un ve benzeri yiyecek maddelerinin bulunması güçleşti. Kısası yiyecek sıkıntısı baş gösterdi.

1 Eylül 1683 Çarşamba: Bugün Serdar-ı Ekrem yine denetlemeye çıktı. Bütün birlik komutanlarını birliklerinin başında görmeyi emretti. Solda Vezir Ahmet Paşa cephesinde Sivas Eyâleti erleri, düşman savunma mevziinin önemli bir yerinin taşlarını söktüler (bunlar, kale duvarının "Makas" diye adlandırılan kesiminin birkaç taşıydı).

2 Eylül 1683 Perşembe: Bugün Zağarcı birliklerinin cephesinde düşmanın yaptığı çıkış taarruzu, Türk askerlerine kayıplar verdirdiyse de düşmana da bir o kadar kayıplar verdirildi. Vezir Abaza Sarı Hüseyin Paşa cephesi'nde, Deli Bekir Paşa'nın bir aydan beri yer altında işlenen lağım tüneli, artık düşmanın kale makas duvarının altına gelmişti. Burada 40 kantar barut ateşlendi, sonuç başarılı olmadı. Boşuna zaman ve emek tüketilmişti.

3 Eylül 1683 Cuma: Bugün de hazırlanmış lağımların hemen patlatılması emredildi, bazı makas duvarlarında delikler açıldı. İkindi vaktine kadar düşmanla boğuşmalar oldu.

4 Eylül 1683 Cumartesi: Bugün Başdefterdar Çerkeşli Hasan Efendi'ye Yanova Eyâleti (Temeşvar Vilâyeti) Komutanlığı verildi. Bu görevi kabul etmeyen Hasan Efendi, Serdar-ı Ekrem tarafından azarlandı ve zorlandı. Buna rağmen kabul etmemekte ısrar ederek emre itiraz ettiğinden hapsedildi. Fakat daha sonra O'nu, Yanova Beylerbeyi yaptı ve ölen Vezir Ahmet Paşa'nın koluna komutan atadı.

Bugün alınan haberlere göre, Avusturya İmparatoru'nun bütün Hıristiyan devletlere yaptığı yardım önerisi kabul edilmişti. Nitekim, önce Lehistan Kralı Jan Sobyeski'nin, Büyük, Küçük Litvanya'nın yaya ve atlı birliklerden oluşan 35.000 kişiyle muharebe alanına gelmekte olduğu öğrenilmişti. Avusturya İmparatoru'nun da kendi birliklerinden ve diğer Hıristiyan devletlerden aldığı yaya ve atlı kuvvetlerle, 80.000 kişi hazırladığı, toplamının 120.000 kişiyi bulduğu ve bu kuvvetin Viyana etrafında kuşatma siperlerinde bulunan Türk ordusunu, baskın tarzında taarruzla yok edecekleri gelen haberler arasındaydı. Bunun üzerine, Serdar-ı Ekrem, Raab'da geri emniyeti için bıraktığı Vezir İbrahim Paşa'yı görevini Vezir Midilli'li Mustafa Paşa'ya devrederek emrindeki bir kısım kuvvetle hemen orduya katılması emrini gönderdi.

Her ne kadar Ahmet Ağa'nın Viyana Kuşatması Günlüğü adlı eserde, İbrahim Paşa Kuvvetlerinin 23 Ağustosta çağrıldığı yazılıyorsa da, yeniden yapılan araştırma sonunda, bu çağrının 4 Eylülde yapıldığı anlaşılmıştır.

5-7 Eylül 1683 Pazar gününden salıya kadar mevzilerde, her iki tarafta da tahkimat ve lağım kazılarına devam edildi (Resim:14).

8 Eylül Çarşamba: 8.000 kişilik kuvvetle Vezir İbrahim Paşa, bugün öğle vakti Viyana'ya geldi ve orduya katıldı. Seksoncu kolundan iki püskürme lağım atıldı, büyük boğuşma ve muharebeye neden oldu. Her iki taraf da kayıplar verdi. Akşam ortalık kararırken Mısırlı birlikler tarafından, kaleye girmeye çalışan yabancı bir kişi yakalandı. Üzerinde yazılı bir bilgi vardı. Gerek bu yazılı bilgiye ve gerekse Horalan Köprüsü'nün emniyetiyle görevli Kırım Hanı'nın yakalayarak orduya gönderdiği bir tutsaktan alınan habere göre, Avusturya İmparatoru ile Lehistan Kralı'nın, emrindeki birliklerle Horalan'da köprüyü geçmeye hazırlandıkları öğrenilmişti. Bu düşman kuvvetleri, ağırlıklarını Tuna kuzeyinde bırakmış olarak gelmekteydiler. Yanlarında küçük büyük 200 kadar top da vardı. Bu bilgileri alan Serdar-ı Ekrem, haberin doğruluğunu incelemek için Karahisar Sancağı Mutasarrıfı Deli Ömer Bey'in emrine bir kısım kuvvet vererek, keşif amacıyla ileriye sürdü. Kısa zamanda geriye dönen Ömer Bey, alınan haberlerin doğrulunu yeniledi.

Serdar-ı Ekrem, yakınlarında bulunan yeniçeri ağasıyla diğer yakın komutanları, kul kethüdası'nı ve bazı vezirleri toplayarak kısa bir durum tartışması ve bazı acele nakil ve atamalar yaptı.

9 Eylül 1683 Perşembe: Bugün Serdar-ı Ekrem, Vezir Abaza Sarı Hüseyin, Kara Mehmet, Deli Bekir, Beynamaz Halil Paşalar ile sipahi ve silahtar ağalarını cebeci ve topçu başıyı otağına davet ederek bir saat divan görüşmesinde bulundular ve çoğunlukla şu karara vardılar: "Kale çevresindeki siperlerde bulunan kuvvetin büyük kısmı, yerlerinde kalacak ve görevlerini sürdürecekler. Bir kısım kuvvetle yalnız paşalar ve bunların atlı yakın kulları gelen düşmanı karşılayacak." Bu görüşmelerden sonra düşmanın gelmesi beklenen yollar komutanlar tarafından incelendi ve Diyarbekir Beylerbeyi Vezir Kara Mehmet Paşa kendi kuruluşundaki 2.000 asker ve ayrıca emrinde; 1.500 kişilik Beynemaz Halil Paşa, 1.000 kişilik Deli Bekir Paşa ve 900 kişilik Deli Emir Mehmet Paşa kuvvetleri olmak üzere toplam 5.000 kişilik bir kuvvetle emniyet birliği olarak ileriye sürüldü.

Bundan başka Budin Beylerbeyi Vezir İbrahim Paşa, 4.000 er kapı halkıyla, üzerinde kilise bulunan tepe (Kahlenberg) doğrultusuna yönelterek, kuzey-batıdan gelen yolun emniyet altında bulundurulmasıyla gö-

revlendirildi. İbrahim Paşa emrine ayrıca; 2.000 er mevcuduyla Bosna Beylerbeyi Hızır Paşa, 1.000 erle Karaman Beylerbeyi Şişman Mehmet Paşa, 1.200 er mevcuduyla Maraş Beylerbeyi Ömer Paşa, 500 erle Uyvar Beylerbeyi Şeyhoğlu Ali Paşa, 600 kişilik Şamkulu ve tımar erbabı 300 erle Saruhan Mutasarrıfı Şeyhoğlu Ahmet Paşa, 300 erle Bolu Mutasarrıfı Kadıoğlu Hüseyin Paşa, 200 erle Teke Mutasarrıfı Arap Ali Paşa, 500 erle Aydın Mutasarrıfı Ahmet Paşa, 200 erle Menteşe Mutasarrıfı Harmuş Mehmet Paşa, 150 erle Konakçı Hasan Paşa, 150 erle Kayseri Mutasarrıfı Deli Dilâver Paşa, 200 erle İçel Mutasarrıfı Abdülmümin Paşa, 300 erle Hersek Mutasarrıfı Mustafa Paşa, 800 erle Beyşehir Mutasarrıfı Mehmet Bey, 5.000 kişilik yeniçeri, 1.500 cebeci, 3.000 er, 4 süvari bölüğü ve daha bazı küçük birlikler katılarak tüm bu kuvvetler toplamı yaklaşık 23.000'i bulmuştu. Bu kuvvetler ileri sürdükleri gözcülerle düşmanı beklemeye koyuldular. Tuna sağ kıyısında (Vezir Abaza Sarı Hüseyin Paşa'nın bulunduğu yerdeki) çevre mevzii alındı. Evvelce kuşatmanın başından beri Horalan Köprüsü'nün güvenliğiyle sorumlu Kırım Hanı, düşman askerinin köprüden geçmesini önlemek zorundayken, aksine onun köprüden geçişine karşı koymuyor, adeta duruma seyirci kalıyordu. Tehlikeyi sezen kendi imamı, Han'ı uyararak: "Han'ım, şu köprüden geçen düşmanı neden kırdırmıyorsun da bırakıyorsun?"... sorusuna Kırım Hanı, "Behey efendi, sen bu Osmanlıların biz Tatarlara ettiğini bilmezsin, bizim onların yanlarında Eflâk ve Boğdan keferesi kadar saygınlığımız kalmadı. Bu düşmanın toplanmakta olduğunu ve hazırlıklarını kaç defa yazdım, düşman çoğalıyor, direnme zorlaşıyor, askeri ve topları metristen çıkaralım da "saf cenki" yapalım dedim, inadından dönmedi. Yanıt olarak gönderdiği yazılarda, at eti yiyen itler diyerek hakâret etti. Bugün burada ve bu düşmanın geri atılması benim için iş değildir. Lâkin bende heves bırakmadı. Onlar da görsünler kendilerini ve Tatarların kadrini bilsinler..." diyerek atını sürdü ve düşmandan önce Viyana'ya geldi orduya katıldı.

Kırım Hanı'nın da katıldığı üç saat süren komutanlar toplantısında, genel durum tartışıldı ve alınması gereken önlemler kararlaştırıldı.

Buna göre düşmanın yaklaşma yollarını ateş altına alabilecek şekilde iki kıta Kolonborne topla 60 adet şahidarbezen topu mevzilendirildi. Ayrıca kuşatma mevziinden çıkarılması uygun görülen birlikler de savunmaya en elverişli kesimlerde yerleştirildi.

Serdar-ı Ekrem, gelen düşmana karşı düzenlenen birliklerin yanıbaşlarında bulunmak istediyse de, Divan heyeti (Savaş Meclisi) bunu uygun görmedi ve kuşatmadaki muharebe idare yerinde kalmasını daha uygun buldu.

10 Eylül Cuma: Bugün Vezir İbrahim Paşa'dan gelen haberde, biri Tuna güney kıyısı olmak üzere düşmanın iki ayrı yoldan Viyana'ya doğru ilerlemekte olduğunu, kendisine üç saatlik mesafeye kadar yaklaştıklarını bildiriyordu. Bunun üzerine, verilen emre göre, Tuna Nehri'ndeki adanın güvenliğiyle görevli olarak adada bulunan Bosna Valisi Hızır Paşa, emrindeki birliklerle adanın korumasını, Saruhan Mutasarrıfı Şeyhoğlu Ahmet Paşa ile Eflâk ve Boğdan Beyleri ve Serdar-ı Ekrem'in ağalarından Recep Ağa'ya bırakarak savunma cephesi (Asıl Muharebe Alanı)'ne alındı.

Kale kuşatma birliklerinden gelen günlük raporlarda, Rumeli Beylerbeyi cephesindeki kalenin ana duvarı altına hazırlanmakta olan büyük lağım çalışmalarının tamamlandığı bildiriliyordu. Bu habere çok sevinen Serdar-ı Ekrem, ortalık aydınlanmadan önce atılarak patlatılmasını emretti. Bundan başka Zağarcı kolunda hazırlanan iki lağımdan birisinin, düşman tarafından bulunup yok edildiği bildirilmişti. Bu gece kale içindeki düşmanın, yiyecek bakımından çok darda kaldıkları ve açlıktan bunalmış durumda oldukları, yardıma gelen bağlaşık orduya işaretle bildirildiği öğrenildi. Yine bugün Kırım Hanı tarafından tutulup orduya gönderilen 20 kadar Alman tutsaktan, başlarında Avusturya İmparatoru ile Lehistan Kralı'nın bulunduğu bağlaşık ordunun, iki yoldan ilerledikleri, toplam kuvvetin 40.000'i süvari olmak üzere yaklaşık 120.000 olduğu, yanlarında ağır ve hafif olmak üzere 200 top bulunduğu halde yarın sabah Türk kuvvetlerine karşı hücuma geçmek niyetinde oldukları öğrenildi. Bunun üzerine Sadrazam, tüm kuvvetlerin her an uyanık ve muharebeye hazır durumda bulundurulması kanısına vardı ve komutanlara gereken emirleri verdi.

11 Eylül 1683 Cumartesi: Viyana'nın Kuşatması'na devam edilerek en güçlü lağımlar patlatıldı. Yine bugün Serdar-ı Ekrem'in kuruluşundaki birliklerin komutanları, Serdar-ı Ekrem'in çadırında toplandılar. Muharebe ve savunma düzeni için karar aldılar. Ordu hazinesinin korunmasına yeni bir düzen de verdiler.

Öncü olarak ileri sürülmüş olan Vezir Kara Mehmet Paşa'dan gelen raporda, düşmanın öncü birlikleriyle muharebe edildiği, ona ağır kayıplar verdirilerek tümünün geriye çekildiği, ileri sürülmüş keşif müfrezeleriyle temasta oldukları bildirilmişti.

Bugün Maraş Beylerbeyi Ömer Paşa'dan düşman hakkında gelen bir raporda, Avusturyalıların hemen çoğunlukla taarruz için Pazar gününü seçtikleri bildiriliyordu.

2. **Kahlenberg Meydan Muharebesi (Kroki : 7) [19], [20]**

Avusturya Başkenti Viyana'nın Türk ordusunca kuşatılmasının 60 ncı gününe rastlayan ve Avusturya'nın bağlaşıklarıyla Türk kuvvetleri arasında 12 Eylül 1683'te cereyan eden bu muharebeye geçmeden, iki tarafın muharebe öncesindeki genel durumları ve aldıkları düzenlerle ilgili gelişmelere kısaca göz atmak gerekir.

Türk Kuvvetlerinde

14 Temmuz 1683'te kuşatmayı gerçekleştiren, Serdar-ı Ekrem Kara Mustafa Paşa, sonuç vermeden sürüp giden muhasara muharebeleri sırasında, yukarıda kronolojik olarak ayrıntılarıyla açıklandığı üzere, Avusturya İmparatoru ile Leh Kralı'nın emrindeki birliklerle Tuna'yı geçerek Viyana üzerine hareket hazırlıkları içinde bulunduklarını haber almıştı (4 - 8 Eylül 1683). Bunun üzerine yaptığı divan toplantısında (9 Eylül 1683), "Kuşatma mevzilerindeki kuvvetlerin çoğuyla yerlerinde kalıp görevlerini sürdürürken, bir kısmıyla da, Viyana'ya yönelecek düşmanlara karşı koymak" kararı alındı.

Kuşkusuz Serdar-i Ekrem Kara Mustafa Paşa'nın etken olduğu alınan bu kararda, O'nu böyle bir karara yönelten ana fikrin dayandığı plan tasarısında (özetle):

"Avusturya ve bağlaşık kuvvetlerinin, Viyana Kuzeybatısındaki Leopoldsberg, Kahlenberg ve Fogelsang Tepeleri'nin sarp oluşu nedeniyle ağır silahlarını geçiremeyeceği görüşünden hareketle (aslında bu yüksekliklerdeki geçitlerden toplar geçebilirdi.), bu tepelere sadece bir kısım piyade ve süvari birlikleri bırakarak, asıl kuvvetleriyle Klosterneuburg üzerinden Viyana'ya yöneleceği fikri benimseniyordu. Buna göre, ovaya çıkacak düşmanın, bu elverişli durumdan yararlanarak eldeki tüm süvari birliklerinin taarruzuyla bozguna uğratılabileceği kabul ediliyordu."

Bu harekâtı kolaylaştırmak için de, ordunun Wienerwald tepelerine dek geniş bir alana yayılmış bulunan tüm eşya ve erzak ağırlıklarının, 7 Eylülden itibaren boşaltılarak daha gerilere alınması gerekmiş ve hemen uygulanmıştır.

Öte yandan sağda Döbling'e dayatılan ve Hernals üzerinden Ottakringö'ye dek uzatılan bir savunma mevzii oluşturulurken, Avusturya ve bağlaşık kuvvetlerinin gelmesi beklenen yollar, komutanlarca incelendi ve Kara Mehmet Paşa, 5.000 kişilik bir kuvvetle emniyet birliği olarak ileri

[19] STOYE, Johan, Wien 1683, Oder Die Rettung des Abendslandes, Viyana, 1967,

[20] 1683'te Türklerin Viyana Muhasarası (anonim), Çev. Güneş ECER.

sürüldü. Bunu, Budin Beylerbeyi Vezir İbrahim Paşa'nın, yaklaşık 23.000 kişilik bir kuvvetle, Kahlenberg'e yöneltilerek, bu doğrultudan gelen yolların güven altında bulundurulmasıyla ilgili emrin verilmesi izledi.

Düşmanın Tuna'yı aşarak ileri harekete geçtiği haberlerinin alınması üzerine, yapılan ikinci bir divan toplantısında alınan yeni kararlar gereğinden olarak, yaklaşma yolları ateş altına alınacak şekilde iki kıta Kolonborne topuyla 60 şahiderbezen topu derhal mevzilendirildi. Ve ayrıca kale kuşatmasında bırakılan 30.000 kişilik kuvvet dışında, ayrılabilen bir kısım kuvvetler de, (Kroki: 7)'de görülen savunma mevzilerinde yerleştirildi. Ertesi gün (10 Eylül) ilerdeki emniyet birliklerinden düşmanın iki ayrı yoldan Viyana'ya yöneldiği hakkında alınan raporlar üzerine, önceden Tuna üzerindeki adanın güvenliği için yerleştirilmiş olan kuvvetlerden bir kısmı burada bırakıldıktan sonra savunma mevziine çekilerek, bu mevziler daha da güçlendirildi.

Bu arada Viyana'ya iki koldan ilerleyen bağlaşık kuvvetlerin, toplam sayısının 120.000 kişi olduğu, yine ilerde Kara Mehmet Paşa komutasındaki emniyet birliklerinden gelen bir rapordan, düşman öncüleriyle muharebeye tutuşulduğu öğrenilmiş ve kısaca bu gelişmeler sonunda Türk ordusundaki düzenlenme şu şekli almıştı :

Yukarıda açıklanan ve hızla gelişen durum karşısında Serdar-ı Ekrem, yanına kethüdası Vani Efendi, sipahi ve silahtarlarıyle birlikte Sancak-ı Şerifi de alarak; işgal edilen savunma mevzilerinde muharebeye hazır durumda bekleyen birliklerin yanına gitti ve bu sıralarda başladığı anlaşılan düşman topçu ateşi altında olarak, muharebe idare yerine geçti. Burada Serdar-ı Ekrem'in yanında yeniçeri ağası ve yeniçeri birlikleri, kulkethüdası ve kulbirlikleriyle mevzilenmiş birkaç şahidarbezen top bulunuyordu. Ayrıca sağında Sipahi Bölüğü ve solunda da Silahtar Bölüğü yer almıştı. Asıl savunma mevziinin ortasında yerleştirilen bu birliklerin yeteri kadar aralıkla daha sağında Vezir Kara Mehmet Paşa, kuruluşundaki birliklerle, emrine verilen toplar bulunuyordu. Bunların da sağında ileri mevziden çekilen Vezir Arnavut İbrahim Paşa, onun da sağında Beynamaz Halil Paşa ve birlikleri, daha sağa uzamında bazı sancakbeyleri kendi birlikleriyle yer alıyor, en sağda da, Tuna Nehri kıyısına doğru Eflâk ve Boğdan Voyvodoları ve birlikleri sırasıyla savunma için düzenlenmiş bulunuyorlardı.

Serdar-ı Ekrem'in solunda yeteri kadar topla pekiştirilen Vezir Sarı Hüseyin Paşa birlikleri, bunların solunda bazı sancak beyleri birlikleri ve daha solda da, Kırım Hanı ve Tatar birlikleri yerleştirilmişti.

Her büyük birlik kendi ilerisine birer emniyet birliği çıkartmıştı.

Avusturya ve Bağlaşıkları Kuvvetlerinde

Nisan 1683 sonlarına doğru sefere hazır hale getirilmesi planlanmış olan Avusturya kuvvetleri genel toplamı, 11.000'i süvari olmak üzere 32.000 kişiden ibaretti.

Daha önce de açıklandığı gibi Başkomutan Charles de Lorraine, bu kuvvetlerin büyük kısmını (30.000), Viyana üzerine yürüyen Türk ordusunun sınırda karşılamak üzere Raab suyu gerisinde yerleştirmişti.

Viyana'da, kuşatma öncesinde koruyucu kuvvet olarak, sadece 2.000 kişilik bir kuvvet bulunuyordu.

Başkent'in savunmasiyle görevlendirilen Rüdiger Graf Starhemberg komutasındaki bu kuvvet, çok yetersizdi. Buna kısa zamanda halk ve üniversite öğrencilerinden oluşturulan 5.000 kişilik bir milis kuvveti eklendiği gibi, 1 Temmuz 1683'te başlayan Türk taarruzları karşısında, Raab'dan çekilen Charles de Loraine kuvvetlerinin Viyana doğrultusunda çekilen 10.000 kişilik bölümünün, Viyana'nın savunmasına katılmasiyle, kalenin savunma gücü artmış oluyordu. Buna Osmanlı Ordusu'ndakilerden üstün nitelikte 130 balyemez topu ile bir miktar Kolonborne topuyla sağlanan ateş gücü de eklenince, savunma daha da güçlenmiş oluyordu.

Öte yandan beraberindeki yaklaşık 8.000 - 10.000 kişilik kuvvetle Tuna Nehri kuzeyine çekilen Başkomutan ise, bu kuvvetlerini Viyana kuzeyinde Jadelsee'de topladı (16 Temmuz 1683). O, burada Lehistan'dan yardıma gelecek orduyu beklemeye başladı.

Gerçekten toplam 200 topla pekiştirilmiş 120.000 kişilik bağlaşık ordu (Yazar Cevat Üstün'ün, 1683 Viyana Muhasarası adlı eserinde bu miktar 165 topla pekiştirilmiş 65.000 kişi olarak gösterilmektedir.), 7 Eylül 1683'te Tuna'yı geçerek Tulln'da toplanmıştı. Bunlardan Polonya birlikleri, St. Andrea - Königstetlen arasında konaklamışlar. Alman birlikleri de, bunların doğusundaki Wienerwald (Viyana ormanları)'a yerleşmişlerdi (10 Eylül 1683).

İşte, böylece Charles de Lorraine, oldukça zorlu ve heyecan dolu geçen günlerin uzun bekleyişinden sonra, burada toplanması gerçekleşen müttefik orduyla birleşerek, yarın (12 Eylül 1683) Kahlenberg Meydan Muharebesi'ne katılacaktır.

Avusturya ve Bağlaşık Kuvvetlerin Harekât Planı

Bağlaşık kuvvetler komutanlarından oluşan Savaş Meclisi, 11 Eylül 1683 akşam saatlarında Kahlenberg'te son bir toplantı yaparak, durumu gözden geçirdi. Johann Sobiesky (Jan Sobyeski), "ertesi gün başlatıla-

cak taarruzdan önce birliklerin Kahlenberg'in eteklerine dek inerek siperler (hazırlık mevzii anlamında) kazıp yerleşmeleri, sonra yavaş ve temkinli bir ilerlemeyle 3 - 4 günde daha ileriye doğru gidilmelidir" görüşünü savundu; fakat bu noktada kesin bir anlaşmaya varılamadı.

Bununla beraber, önceden alınmış olan kararlar çerçevesinde, ordunun genel taarruz çizgisinden ayrılmamak koşuluyla birliklerin müstakilen hareket etmelerinde anlaşmağa varıldı.

Birinci hedef olarak da, Kahlenberg'e en yakın olan yüksek arazi kesimindeki Türk ileri birliklerine taarruzla onu atarak arka plandaki bayırlara ilerlenecekti.

Kahlenberg Meydan Muharebesi'nin Oluş ve Gelişimi

Avusturya ve bağlaşıkları, yukarıdaki plan esaslarına göre ileri harekete başlamadan önce, öteden beri katolikler için dini bir bayram günü olarak kabul edilen 12 Eylül 1683 Pazar günü sabahı bir ayin düzenlendi.

Evvelce Viyana'nın kuşatılması sırasında, Kahlenberg Tepesi'nde Türkler tarafından yakılmış olan kilisenin yerinde, güneş doğmadan Marco d'Aviano adlı bir papaz tarafından yönetilen bu ayine, Lehistan Kralı Johann Sobiesky (Jan Sobyeski), Avusturya başkomutanı ve diğer büyük komutanlar topluca katılıp dua ettiler ve Kahlenberg Tepesi'ne üzerinde beyaz Salip (Haç) bulunan kırmızı büyük bir bayrak diktiler. Arkasından birlik borazanları yer yer harp havası çalmaya başladılar. Bu, düşman ordusunun hemen taarruza geçeceğini gösteriyordu.

Borazan seslerini işiten Türk ileri emniyet birlikleri, düşmanın hücumunu beklemeden, Kahlenberg ilerisine sürülmüş olan düşman emniyet birliklerine taarruza geçtiler. İki taraf boğaz boğaza geldi. Düşman çok kayıplar verdi. Bu çarpışmada genç Dük de Croy öldü, emniyet birliği komutanı General Croy da yaralandı. Avusturya Orduları Başkomutanı Charles de Lorraine, büyük kısmı derhal taarruza geçirdi. Türk ileri emniyet birlikleri çok üstün bu düşman taarruzu karşısında, geriye çekilmek zorunda kaldı. İlk hamlede bu çarpışmaya düşmanın dört piyade taburuyla, Lubomirsky komutasındaki 3.000 süvari birliği, Savoie Dragon Alayı ve Saksonya askerleri katılmıştı.

Sakson süvari birliklerinin de katılmasıyla taarruzunu sürdüren üstün düşman karşısında, Türk ileri emniyet birlikleri çetin bir direniş gösterdiğinden, düşman kuvvetleri ancak Nussberg sırtlarına kadar gelebildi ve Albay Heissler Alayı, saat 02.00'de Türk sağ kanadındaki Nussdorf Tepesi'ni işgal etti. Bu başarı üzerine, orta bölgeden ilerleyen Saksonya piyadesi de, hareketini geliştirmiş ve böylece düşman ilk taarruz hedefini ele geçirmişti.

Bu başarıdan yararlanmak isteyen düşman, orta bölgedeki Sehreiberbach ve Krattenbach kesimine Saksonya birliklerini sürdüyse de, onun bu girişimi, Türk karşı taarruzuyla durduruldu. Ancak evvelce ele geçirdiği Nussdorf Tepesi'nden geri atılamadı.

Orta kesimdeki Saksonya birliklerinin pekiştirilmesiyle ilerlemesini sürdüren üstün düşman kuvvetleri, karşılarındaki Türk ileri birliklerini asıl savunma mevziine atmayı başardı.

Öğle zamanı Türk asıl savunma mevzilerinin solunda Hüseyin Paşa cephe kesimine karşı yönelen Leh birliklerinin harekâtında esaslı bir gelişme olmamıştı.

Nussberg'in Avusturyalılar tarafından işgalini gören Leh Kralı, Polonya birliklerini muharebeye sokmak için cepheye koşmuştu. Polonya birliklerinin, Hüseyin Paşa cephesinde taarruzlarının bir gelişme göstermemesi, Charles de Lorrane'i kaygılandırıyordu. Bu nedenle O, çok ileri çıkan Nussdorf'taki taarruzu durdurttu.

Bu zamana kadar hareketleri görülmeyen orta bölgedeki düşman birlikleri de, Kobenzl ve Karpfenwald üzerinden ilerlemeye başladılar.

Polonya birliklerinin daha sağından geniş bir kavis çizerek Herman Skogel doğrultusundan geldiği sanılan Leh süvarisi, öğleden iki saat sonra Dornbach sırtlarındaki ormanlardan ansızın çıktı ve karşısındaki savunma mevzilerinde hazır bekleyen Hüseyin Paşa cephe kesimine hücuma geçti ve mevzii birkaç yerinden çökertti. Fakat Leh süvarisi mevziin derinliklerine daldıkça büyük kayıplar verdi ve Türk kuvvetlerinin giriştiği karşı taarruzlar sonunda geriye çekilmek zorunda kaldı.

Bu durumu yakından izlediği anlaşılan Avusturya ve Müttefik Ordusu Komutanı Charles de Lorraine de, durdurduğu taarruz hareketini yeniden başlattı. Bu harekâtta, Saksonya kuvvetleri Heiligenstadt'ı Türklerden aldılar. Bu gelişme üzerine, sağdaki başarısızlığın acısını gidermek isteyen Leh Kralı Sobyeski, en iyi birliklerini ileri sürerek tekrar taarruza geçti. Fakat soğukkanlı, tecrübeli ve bilgili komutan Hüseyin Paşa, düşmanının bu hareketini hesaba kattığından, gerekli önlemi almıştı. Bu kez de, düşmanın taarruzunu durduran Hüseyin Paşa, yeniden karşı taarruza geçti. Türk sipahilerinin hücumlarına dayanamayan Leh kuvvetleri geriye kaçmaya başladılar. Düşman için kritik bir durum yaratılmıştı.

Nitekim, kendileri için doğan bu tehlikeyi gören Avusturya süvarilerine komuta eden Duc de Sach - Laurenburg, Schulz ve Styrum'un Dragonlarıyla, Hüseyin Paşa sipahilerine yandan şiddetle saldırarak Türk karşı taarruzunu durdurdu. Bu muharebeye müdahale edebilecek yer ve durum-

Gnkur.
Harp Tarihi Bşk.
Kütüphanesi

da bulunan Kırım Hanı daha önce bağlaşık orduların, Tuna köprülerini geçişte olduğu gibi burada da olana bitene seyirci kaldı. Biraz önce Hüseyin Paşa'nın başlatmış olduğu karşı taarruzu kolaylaştıracak hiç bir harekette bulunmadı.

Durum hakkında bilgi alan Serdar-ı Ekrem Kara Mustafa Paşa, cephenin sol kesiminde kazanılacak bir başarının, düşmanı bütün cephede sarsarak bozacağı kanısına vardı ve her ne pahasına olursa olsun bu kanadı kuvvetlendirmeye karar verdi. Orta bölgeden, hatta sağ kanattan çektiği bazı kuvvetleri sol kanada kaydırdı.

Karşı taarruzun durmasından sonra Dornbach sırtlarını tekrar ele geçiren Lehliler, yine solundaki dost birliklerle bir hizaya gelmiş bulunuyorlardı.

Muharebe durumunun bu evresinde Charles de Loraine, Saksonya Prensi'nin karargâhına giderek, harekâtı evvelce alınan karar gereğince durdurmak mı? yoksa daha ileriye götürmeye çalışmanın mı? doğru olacağı hakkında, prensin kanaatını sordu. Bu görüşmede, III, Joachin'in askeri danışmanı olan Von der Goltz, muharebeye devam fikrini ileri sürerek, "bu yaştan sonra rahat bir yatakta uyumayı istemek hakkımdır. Umarım ki, bu gece Viyana'da böyle bir yatak bulabileceğim..." dedi. Bunun üzerine Charles de Lorraine, karargâhına dönüp taarruza devam emrini verdi.

Osmanlı - Avusturya ve bağlaşıkları muharebesi, bundan sonra ilk Türk savunma çizgisi olarak seçilmiş olan Krottenbach sırtlarında olacaktı. O zamana dek sağ kanatla, Tuna Nehri arasından dalarak Türk ordu birliklerini, sudan ayırıp Viyana'ya doğru kendisine yol açmaya çalışmakta olan düşman komutanı, bu kez Saksonyalılarla birdenbire sağa doğru yön değiştirerek, birliklerini, Krottenbach düzlüğünden Dorbach sırtlarına dek ilerletti. Düşman bu sırttaki Türk mevziinde çok kuvvetli bir direnişle karşılaşacağını sanarak temkinli ve yavaş ilerliyordu. Fakat, Serdar-ı Ekrem, yukarıda açıklandığı üzere sola kuvvet kaydırarak sağ kanadı zayıflatmıştı. Türk mevzilerini zorlayan bağlaşık kuvvetler, Döbling'den Vahring üzerine sarkarak Türk ordugâhına dalmayı başardılar. Muharebenin sonucu artık belli olmuştu. Buna karşın sol kanatta Hüseyin Paşa Hernalds'ta hâlâ direnişini sürdürüyordu. Ne yazık ki, sağdaki birlikler geri çekilmeye başlamış ve bu çekilme orta bölgeye de sirayet etmişti. Bu durumda Serdar-ı Ekrem, son kozunu oynadı ve Merkezdeki bütün birliklerini alıp Hernalds ile Breitensee arasındaki Lehlilere 20.000 süvariyle karşı taarruza geçti; Ama iş işten geçmişti. Lehliler bu taarruza karşı koydular.

Şimdiye dek hiç birşey yapmamış olan Kırım kuvvetleri, bu kez de muharebenin en kritik anında muharebe meydanını bırakıp geri çekildiler.

Sonunda Heiligenstadt'ı işgal eden düşmanın sol kanat komutanlarından Louis-de Bade, Heisler ve Würtenberg taburları başında, Viyana'ya iyice yaklaşmaktaydı.

Bütün gün Viyana Kalesi'nde açılmış olan gedikleri ateşi altında tutan Türk topçusu, şimdi toplarını, yan ve gerilerden kente yaklaşmakta olan düşmana çevirerek şiddetli bir ateş başlatmıştı.

Böylece kaleden birbiri arkasına çıkış taarruzları yapan Avusturyalılarla Viyana'yı kurtarmaya gelen bağlaşık ordusu arasında ve kısaca iki ateş altında kalan kahraman Türk birliklerinin umutsuz direniş ve üstün bir irade gücüyle dayanışı, Türk ordusunun diğer birliklerine düzenli bir geri çekilme olanağı veriyordu.

Lehistan Kralı'nın Türk sol kanadına sürdürdüğü hücumları, orta kesimde bulunan Prens Waldech destekliyor ve ancak bu taze güçlerin katkısıyla dır ki, Kral Sobyesky kuvvetleri ilerliyebiliyordu. Yapılan meydan muharebesinin sonu artık anlaşılır gibi olmuştu.

Saat 17.00'ye doğru Serdar-ı Ekrem yanında en yakınları olduğu halde, ileriye çıkıp düşman harekâtını yakından görerek, bilgi edinmek istedi. Tam bu sırada yakınlarına sokulan bir düşman muharebe birliğiyle çarpışmak zorunda kaldı ve onların bir bölümünü öldürdü; hatta bir de bayraklarını aldı. Ancak geriden gelen yoğun düşman birlikleri karşısında geriye çekilerek, boşaltılmış bir köye gitmek zorunda kaldı.

Üstün Avusturya ve bağlaşık kuvvetlerinin isabetli atışlar yapan çok sayıdaki Şahidarbezen toplarının ateş baskıları altında bütün cephede çekilmekte olan Türk ordusu, bir hayli kayıplar vermekteydi.

Önce sağ kanatta bulunan Budin Beylerbeyi Vezir Arnavut Koca İbrahim Paşa'nın mevzilerini yaran düşman, derhal ortadaki Türk savunma mevzilerinin gerisine ve buradaki Türk birliklerinin arkasına sarktı.

Sol kanatta bulunan Vezir Sarı Hüseyin Paşa ise, hâlâ kendi cephesine karşı saldıran düşman karşı direnişini, kahramanca sürdürüyordu. Fakat düşman kuvvetleri bu kanatta da muharebe üstünlüğünü ele geçirdiğinden, bütün cephede bozgun denebilecek bir geri çekilme başgösterdi.

Askerinin geriye çekildiğini gören Serdar-ı Ekrem ile yanındaki komutanların umutları iyice kırılmıştı.

Bir ara Budin Beylerbeyi'nin boşalttığı gedikten dalan düşman birlikleri, Sancak-ı Şerif'in bulunduğu yere doğru gelmekte olduğu görüldü.

Türk cephesinin yarıldığını ve çözüldüğünü gören düşman orduları başkomutanı, derhal her iki kanattan süvarileriyle Türk kuvvetlerini kuşatmaya başladılar. Bu sırada Türk süvarileri karşı taarruza geçtilerse de, bu girişim başarısızlıkla sonuçlandı.

Orta kesimde atı üstünde duran Serdar-ı Ekrem ile sağında ve solundaki sipahi ve silahtarlardan başka bütün cephe hemen hemen boşalmıştı. Bundan sonra düşman ateşli silahları, ortada bulunan Serdar-ı Ekrem'in bulunduğu cephe kesimine yönelmişti.

Artık, muharebenin kaybedildiğini anlayan Serdar-ı Ekrem, Sancak-ı Şerif'i de alarak Viyana kuşatma yerindeki otağına geldi.

Bu sırada düşman süvarileri de kuşatma birliklerinin çadırlı ordugâhına girmeye başlamışlardı.

İşte bundan sonra Serdar-ı Ekrem, iki aydan beri Viyana'yı kuşatan Türk birliklerine, Avusturyalıların yardımına koşan üstün bağlaşık kuvvetleri karşısında Viyana'yı terk ederek Budin doğrultusunda geriye çekilmesi emrini verdi.

Düşmanın çadırlı ordugâha girdiğini, ordu hazinesinin bulunduğu yere bayrağını diktiğini gören Serdar-ı Ekrem, yeniden eline aldığı mızrakla düşmana saldırmak istediyse de, sipahiler ağası Osman Ağa, savaşın tamamen kaybedildiğini kendisine hatırlattıktan sonra binek atının dizginlerini tutup Devlet-i Aliyye Teşrifatçıbaşısı Ahmet Ağa'nın Viyana kuşatması günlüğünün 123 ncü sayfasındaki açıklamaya göre, "Efendimiz kerem eyle! iş işten geçti! Fakat senin varlığın ordunun can damarıdır! Onu kurban ederseniz bütün İslâm ordusu yok olur! Lütfet, çekip gidelim" diyerek O'nu taşkın hareketlerinden alakoymayı başardı. Bu arada yanlarında bulunan mektupçusu Hırvat Ali Efendi ile birkaç iç oğlanı da burada şehit oldular.

Serdar-ı Ekrem ile yanındakiler Sancak-ı Şerif'i de alarak buradan uzaklaştılar. Fakat Türk ordusunun hazinesi ve bu arada muharebe için getirdiği bütün topları burada kaldı.

Akşam karanlığı bastığı zaman Türk ordusunun bütün Schwehat (Şıvehat) doğrultusunda geri yürüyüşe geçti. Geri emniyeti için Wien Fluss Suyu'nun geçit yerlerinde artçı birlikleri bırakıldı.

Kahlenberg Muharebesi'nde verilen kayıplardan başka, kalenin kuşatmasında bulunan birlikler arasında çekilme emrini alamayan, yaklaşık 10.000 Türk eri de şehit olmuştu. Meydan Muharebesi'nden iki gün önce

birliklerinden ayrılarak ikmal işleri için uzaklara gönderilenlerle, bunların yanındaki perakende deveci, mekkâreci ve daha diğer bu işlerle görevli olanlar da yerlerine döndüklerinde hemen hepsi şehit edildiler.

Kahlenberg Meydan Muharebesi'ni Kaybeden Türk Ordusu'nun Geri Çekilişi ve Bağlaşık Düşman Ordusu'nun Durumu [21]

Düşman ordusu bu meydan muharebesinde üç büyük grup halinde taarruz etti ve ilerledi. Bunlardan Tuna Nehri boyunca ilerleyen grup, doğruca Viyana Kalesi'ne; diğer gruplar da kale kuşatma birlikleri üzerine yöneldiler ve karşılarındaki bu Türk birlikleriyle yakından boğuştular.

Muharebe, güneşin batmasıyla tamam olmuştu. Akşamleyin Charles de Lorraine, kazanılan zaferden ötürü Leh Kralı Sobyeski'yi kutlamağa gitti ve hemen Türk ordusunun takip edilmesi gereğine işaret etti. Fakat Türk ordusunun bir karşı taarruza hazırlanması ihtimalinden kaygılı görülen Sobyesky, bu öneriyi kabul etmedi. Aslında kendini çok beğenen gururlu kralın, Viyana şehrine kurtarıcı bir kahraman edasıyla girmek isteğine karşı durulamadı.

12 Eylül gecesi bütün müttefik askerleri yerli yerinde ve güvenlik düzenleriyle bırakıldı. Hiç kimsenin birliğinden ayrılmaması ve kesinlikle yağmaya başlanmaması emredildi. Bu emre karşın Polonya askeri, Türk ordusu karargâhını tamamen talan etti. Böylece Osmanlı Serdar-ı Ekrem'ine ait tüm kıymetli eşya Leh Kralı'nın eline geçmiş oldu.

Kral ertesi günü sabahı bu eşyalarla birlikte Viyana'ya girdi. Avusturya halkı kendisine bir kurtarıcı gözüyle bakıyor ve alkışlıyordu. Kralın elini ve ayağını öpenler çoktu; fakat, ne Avusturya Ordusu Başkomutanı ve ne de öteki Alman prensleri gelmemişti. Çünkü Avusturya İmparatoru, kendisinden önce kimsenin Viyana'ya girmemesi için emir göndermişti. Lehistan Kralı, Augustinerkirche (Kilise)'de ibadet yaptı; ama hiç bir papaz buna katılmadı. Öğle yemeğini Kale Komutanı General Starhemberg ile beraber yedi ve sonra kendi birliklerinin karargâhına gitti.

Bir gün önceki Leh askerinin yağması, bağlaşıklar arasında büyük hoşnutsuzluğun ve geçimsizliğin doğmasına neden oldu. Alman birlikleri, muharebenin kazancından kendilerinin de yararlanmasına engel olan Leh askerine ve hayvanlarına yiyecek vermiyorlardı. Dünkü bağlaşıklar, şimdi birbirlerine ateş etmeye bile başlamışlardı. Böylece Viyana önünde, ordusunun durumunun güçleştiğini anlayan gururlu ve haris Leh Kralı, askerini çekerek Schwechat'a gitti.

[21] DANİŞMENT, İsmail Hami; Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. III, İstanbul Türkiye Basımevi, 1950, s. 454.

14 Eylül'de Avusturya İmparatoru, yanında prensler ve Başkomutan ile beraber Tuna yoluyla Viyana'ya geldi. Halk coşkunlukla karşıladı. Onlar da büyük kilisede bir dua töreni yaptılar. Türklerin kuşatması günlerinde top ateşiyle saray harap olduğundan, İmparator I. Lespold, geceyi Stallhof'da geçirdi, Ertesi günü St. Marc'da Bavyera kıtalarını denetledi ve kutladı. O, Lehistan Kralı Jan Sobyeski ile de görüşmek üzere Schwechat'a gidecekti. Bu buluşmada Avusturya İmparatoru ile Lehistan Kralı Jan Sobyeski'nin nasıl karşılaşacakları, kimin sağda ve kimin solda yer alacağı, kısacası protokol sorunu, İmparator'un Has Meclisi'nde epeyce görüşülüp tartışıldı. [22] Sonunda iki hükümdarın at üstünde ve birbirlerine karşı durarak konuşmaları kararlaştı. Bu karşılaşmada, Jan Sobyeski'nin, "Majestelerine şu küçücük hizmeti yapabilmiş olmaktan haz duyuyorum" demesi ilginçti.

I. Leopold'un ekşi yüzü, gururlu tavrı, kuru sözleri ve üstelik zaferin başkaları tarafından kazanılmasından duyduğu kıskançlık, çevresindekiler üzerinde antipati yaratıyordu.

İmparator'un, Bavyera karargâhını ziyaret ettiği halde, Saksonya Elektörünü ziyarete lüzum görmemesi de hoş karşılanmamıştı. Nitekim, bu hal, III. Georg Joachim'i hemen o gün veda etmeden memleketine dönmek zorunda bıraktı. Frankonya ve Suap birlikleri komutanları da, hükümetlerinden emir almadıkça daha ileriye gidemeyeceklerini bildirerek hoşnutsuzluklarını ortaya koydukları gibi, Bavyera Elektörü de bir hastalık bahane ederek Viyana'dan öteye geçip Türk ordusunu takibe yanaşmamış ve Moravya'ya çekilmiştir.

Bağlaşık kuvvetler arasındaki bu çözülme nedeniyle, Viyana'dan geri çekilen Türk ordusu, ancak 48 saat sonra yalnız Charles de Lorraine komutasındaki Avusturya birliklerince takip edilebilmiştir.

Avusturyalıların bu gecikmesinden yararlanan Türk Orduları Serdar-ı Ekrem'i Kara Mustafa Paşa, bu çekilmede, ilk hedef olarak Birinci Viyana Seferi'nde Kanuni Sultan Süleyman'ın otağ kurduğu yere ulaşmış, kısa bir dinlenmeden sonra Yanıkkale doğrultusunda ve hiç duraklamadan 13 Eylül günü yolda geçirilerek, 14 Eylülde Raab Suyu'na varılmıştır. Cevat Üstün'ün "1683 Viyana Muhasarası" adlı eserinde, "Viyana bozgunluğundan 14 saat sonra Osmanlı Ordusu'nun dağılan birlikleri, Raab Kalesi yöresine varmış bulunuyorlardı." demekte ve Viyana üzerine ilerlerken bu mesafenin 7 günde alınmış olmasına dikkati çekerek, durumun nedenli ilginç olduğuna işaret etmektedir. Raab Suyu üzerindeki köprüler geçildikten sonra, önceden ordunun geri emniyeti için bölgede bırakılmış bulunan

[22] ÜSTÜN, Cevat; 1683 Viyana Seferi, s. 94.

Silistre Beylerbeyi Vezir Mustafa Paşa'nın otağına gelinmiştir. Bir gün önce cepheden çekilerek Raab'a gelmiş olan Budin Beylerbeyi Vezir İbrahim Paşa'yı yanına çağırtan Serdar-ı Ekrem emirsiz geri çekilmesinden ötürü kendisine sözlü hakaretten sonra O'nu boğdurarak idâm ettirdi. Yerine (Budin Beylerbeyliği'ne) Kara Mehmet Paşa'yı atadı. [23] Yine kendisinden evvel geri çekilen Kırım Hanı Murat Giray'ı da görevinden alarak, yerine Selim Giray'ı atadı. [24]

Kara Mustafa Paşa'nın bu hareketini eleştiren bir kısım tarihçiler, Serdar-ı Ekrem'in Viyana felâketinin sorumluluğunu Kırım Hanı Murat Giray ile Budin Valisi Vezir İbrahim Paşa'ya yüklediğini; Kırım Hanı hakkındaki kanısı doğruysa da, İbrahim Paşa'ya uyguladığı idâm işleminin, tarihin kendisini asla affetmeyeceği bir suç teşkil ettiğine inanmaktadırlar.

Yine Silahtar Mehmet Ağa tarihinde, "İbrahim Paşa'nın bütün birliklerden önce bozulduğuna işaret edilmekle beraber, bu vezirin Yanıkkale altında garazen suçsuz yere boğdurulduğu" vurgulanmaktadır.

Düşmanın sıkı bir takip hareketine girişebileceğini hesaplayan Serdar-ı Ekrem Kara Mustafa Paşa, Raab bölgesinden itibaren bir önlem olmak üzere, Neuhäusel (Uyvar) ve Gran (Estergon) Kaleleri'ni birer kısım kuvvetle pekiştirdikten sonra artan kuvvetleriyle Budin'e geldi. Burada 22 gün kalan paşa, bazı komutanlar arasında değişiklikler yaptı ve çekilen orduyu derleyip toparladı. Bu arada da Erdel, Macaristan, Eflâk ve Boğdan birliklerini terhis etti. 16 Ekim 1683'de de bütün Türk ordusu, Serdar-ı Ekrem'in emrinde olduğu halde, Budin'den hareketle Peşte'ye ve oradan da Belgrad'a gelindi. Türk ordusunun Viyana'dan çekilişini çok çabuk, dağınık ve düzensiz olduğu üzerinde birleşen yerli kaynaklara karşın, yabancı ve özellikle Alman tarihçileri, bu çekilmenin oldukça düzenli biçimde gerçekleştiğine işaret etmekte ve buna kanıt olarak da, bu kadar kısa bir zamanda büyük bir ordunun paniğe uğratılmadan derlenip toparlanabilmesini göstermektedirler.

Belgrad'a geldikten sonra vakit geçirmeden birliklerin kadro eksiklerini tamamlayarak 1684 İlkbaharı'nda yapılabilecek yeni sefer hazırlıklarına başlayan Kara Mustafa Paşa, buna pek fırsat bulamadan Padişah IV. Mehmet tarafından önce azledildi (görevinden alındı) ve sonra da boğularak idam edildi (25 Aralık 1683).

---

[23] FINDIKLI'lı, Silahtar Mehmet Ağa; c. II, s. 88-89.

[24] a. g. e.; s. 89-98

Bu muharebede verilen kayıplara gelince, 60 gün süren ve bu süre içinde Viyana Kalesi'ni düşürebilmek için 40 lağım patlatmış ve 18 hücum yapmış ve sonunda Hıristiyan âlemini karşısında bularak onların oluşturduğu üstün kuvvetlerin taarruzuna yiğitçe karşı koyarak çekilmek zorunda kalan Türk ordusunun ağır kayıplara uğradığı bir gerçektir.

Yapılan araştırmalara göre, bu muharebelerdeki kayıplar: Yaralanan, şehit edilen, tutsak veya eceliyle ölenlerin toplam sayısı 48.544'ü bulmuş ve sefere çıkarken götürülen bütün toplar (120 şahidarbezen, 19 kolonborne ve bir miktar havan), 15.000 çadır, ordunun tüm hazinesi, büyük ölçüde gereç, eşya ve erzak da olduğu gibi terkedilmiştir.

3. Ciğerdelen Muharebesi ve Kara Mehmet Paşa'nın Seraskerliği (Kroki : 8)

5 Ekim 1683 günü Uyvar'daki birliklerden ve Tökeli Emre'den gelen raporlardan anlaşıldığına göre, Viyana'da yapılan meydan muharebesini kazanan Avusturya ve müttefiklerin, Komaron doğrultusunda ve Tuna Nehri sol kıyısını takip ederek doğuya doğru ilerlemekte olduğu öğrenilmiştir. Alınan bu haberler, Avusturya ordusunun çekilen Türk ordusuna yönelik bu takip harekâtında, oldukça geç kalındığını göstermekteydi. Ne var ki, düşmanın daha erken davranabileceğini hesaba katan Serdar-ı Ekrem, Raab bölgesinden Budin'e çekilirken ilk önlem olarak, düşmanın ilerleme doğrultuları üzerine bulunan Uyvar ve Estergon Kaleleri'ni 5.000 civarında Yamaklı yeniçeriyle takviye etmiş bulunuyordu.

Bundan başka Budin'de yapılan yeni düzenlemede, Budin Beylerbeyi Vezir Kara Mehmet Paşa, bu cepheye serasker atanarak, kuruluşundaki birliklerden başka emrine ayrıca Silistre Beylerbeyi Vezir Midilli'li Mustafa Paşa, Bosna Beylerbeyi Vezir Hızır Paşa, Karaman Beylerbeyi Mehmet Paşa, Sivas Beylerbeyi Beynamaz Halil Paşa komutalarındaki kuvvetler de eklendi. Böylece 30.000 kişilik yeni bir kuvvet oluşturulmuştu.

Yukarıdaki haberlerin alınması üzerine, bu Türk birlikleri Estergon Köprüsü'nden Tuna Nehri'nin sol kıyısına geçerek, Ciğerdelen palankası doğrultusunda ilerlediler. Bu arada Kırım Hanı da ağırlıklarını, hasta ve yaralılarını memleketine gönderdikten sonra emrinde kalan kuvvetleriyle emre hazır bekletildi.

Aynı tarihte, (6 Ekim 1683) Avlonya Alaybeyi'nin, Estergon'dan gönderdiği raporda, düşman ordusunun büyük kısmıyla Tuna sol kıyısını takip ederek ilerlediği ve Ciğerdelen'e dört saat mesafedeki yerde ordugâha geçtiğini bildirdi.

7 Ekimde düşmanın yaklaşık 12.000 kişilik bir kuvvetinin, Ciğerdelen batısında ileri mevzide bulunan Türk birliklerine taarruzla onları geri attığı öğrenildi. Bu durum üzerine Serasker Mehmet Paşa, Ciğerdelen doğrultusunda yürüyüş halinde bulunan birliklerinin yürüyüş hızını artırdı ve muharebe alanına zamanında yetişerek düşman ileri kısımlarına taarruzla onu geri attı.

9 Ekim günü düşmanın bütün kuvvetiyle harekete geçtiği öğrenildi. Serasker Kara Mehmet Paşa'nın kendisine olan güvenine rağmen, emrindeki vezirler ve komutanlar, bu düzen ve mevcutla muharebenin kabul edilmemesini, Ciğerdelen Kasabası'nın boşaltılarak Tuna'nın karşı kıyısına çekilmelerini, Ciğerdelen'in de yakılarak bırakılmasını ve ordunun tümüyle Tuna'nın Estergon tarafına çekilerek Tuna'yı savunmayı, mevcut köprünün de tahrip edilmesini, böylece eldeki bu sınırlı sayıdaki kuvvetle Estergon'u en iyi savunabileceklerini önerdiler. Fakat Serdar-ı Ekrem'in emrini uygulamanın dışında, başka bir görüş kabul etmek istemeyen Mehmet Paşa, yapılan önerileri benimsemedi, düşmanla muharebeyi Ciğerdelen'de kabul etmeye karar verdi. [25]

Aynı gün (9 Ekim) muharebe hazırlık ve düzenlerini tamamlayan düşman, topçusuyla Türk savunma mevzilerini ateş altına aldı ve bütün gücüyle taarruza geçti. Saatlerce yapılan kanlı muharebeden sonra üstün düşman karşısında yenilgiye uğrayan Türk kuvvetleri, perişan oldu. Serasker Mehmet Paşa, köprünün tombazlarını söktürerek, kendisini bir tombazla karşıya atabildi. Diğer vezirler ve komutanlar hemen hepsi de şehit oldular. Vezir Midilli'li Mustafa ve Vezir Beynamaz Halil Paşalar da esir düştüler. Böylece 30.000 kişilik bu kuvvet Ciğerdelen muharebesinde eriyip gitti.

Bu muharebeden sonra Serdar-ı Ekrem, Halep Beylerbeyi Kürt Deli Bekir Paşa'yı Estergon Kalesi Muhafızlığı'na atadı. Ayrıca emrine bir iki sancakbeyi de vererek pekiştirdi ve Estergon'a gönderdi.

4. Estergon Kalesi'nin Düşman Tarafından Kuşatılması

Tökeli Emre'den ve Estergon şehrinden gelen raporlardan anlaşıldığına göre, düşmanın Estergon'a taarruz için acele hazırlık yapmakta olduğu ve Tuna üzerine köprü kurmaya başladığı öğrenilmişti.

Bunun üzerine Serdar-ı Ekrem, Estergon Muhafızı Deli Bekir Paşa emrinde çalışmak üzere yeniden bir kısım takviye birliğini yola çıkardı. Öte yandan da Budin Beylerbeyliği'ne Hocazade Davut Hasan Paşa'yı atayarak, Budin'in de kuvvetçe pekiştirilmesine önem verdi.

[25] a. g. e.; c. II, s. 101.

22 Ekim 1683 günü düşman ordusu Estergon Kalesi'ni (Resim : 4) kuşattı ve hemen topçu ateşine başladı. Bu arada Ciğerdelen Muharebesi'nde esir ettiği Mustafa ve Halil Paşaları muharebe yerinde devreye sokarak, kalenin savunma düzenleri hakkında bilgi alıyorlar, bunlara kendi imzalarıyla mektuplar da yazdırıp kale komutanına göndermek suretiyle kaledekilerin teslim olmalarını istiyorlardı. Bu mektuplar, gerçekten kale savunucuları üzerinde düşmanın beklediği etkiyi de yapıyordu.

Böylece kalede teslim olma eğilim ve istekleri belirdikçe, kale komutanı onlara serin kanlı olmayı üğütlüyordu. Düşmana yazılan yanıtlarda da, düşünmek ve karar vermek için zaman istiyorlardı.

Savunma kuvvetleri, zaman ilerledikçe artık kale komutanı Deli Bekir Paşa'yı dinlemez oldular ve dört günlük bir kuşatmadan sonra (1 Kasım 1683) günü Virayla Estergon Kalesi Avusturyalılara teslim edildi. Bu arada Bekir Paşa askerlerden kendi arzusu dışında kaleyi teslim ettiklerine dair yazılı senet istemiş, onlar da, bu senedi kendisine vermekten çekinmemişlerdir.

Estergon Kalesi'nin düşmesinden sonra, Budin - Belgrad genel doğrultusunda çekilmeye başlayan Türk ordusu, Macaristan'da önceleri ele geçirdiği kaleleri ve kentleri bu kez de birer birer elden çıkarmıştı. Gerçekten 18 Haziran 1684'te Vişgrad, 27 Haziran'da Vayçen, 19 Ağustos 1685'te de Uyvar kaleleri sırasıyla düşmüşlerdi. Ve sonunda 2 Eylül 1686'da Budin'in düşman eline geçmesiyle artık Macaristan'a veda edilmiş ve 12 Ağustos 1687'de Mohaç bozgunuyla da bu memleket elden çıkmış demekti. Bundan sonra Avusturyalılar tarafından 8 Eylül 1688'de Belgrad ele geçirilmiş ve fakat 3 Ekim 1690'da geri alınmışsa da, 19 Ağustos 1691 Salankamin ve 11 Eylül 1697 Sente (Zenta) muharebelerinde Türk ordusu tekrar bozguna uğramıştı.

Böylece 16 yıl sürmüş ve taraflara bıkkınlık vermiş olan bu savaşlara bazı Avrupa devletlerinin de aracılığı üzerine, yapılan Karlofça Antlaşması ile son verilmişti. 1699 Viyana bozgununu takip eden ve 16 yıl sürmüş olan bu muharebeler için Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi Cilt III, Kısım IV'e bakınız.

5. Türk Ordusu'nun İkinci Viyana Muharebesi'ndeki Yenilgi Nedenleri ve Sonuç

Bu nedenler şöyle sıralanabilir:

Osmanlı Devleti, Orta Avrupa'da köklü olarak yerleşmek siyasetini, çok önceleri daha Kanuni Sultan Süleyman zamanında benimsemiş, devlet ve hükümet yönetimini eline alan uzak görüşlü kişiler, kendi yönetimleri

sırasında bu hedefe ulaşmak için çaba göstererek hazırlanmışlardı. Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın sadâreti zamanında da yürütülen bu siyaset, ömrünün yetmemesi nedeniyle gerçekleştirilememiş ve en yakını olan eniştesi Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, hükümet başına geçince, dış siyasette başka bir değişiklik yapmadan saptanmış olan milli hedefin elde edilmesine önem vermiş, gerekli zemini hazırlamaya koyulmuş ve uygulamasına da başlamıştı. Bunun için önce yerel halkın (Macarların) üzerine eğilerek Avusturyalılardan sürekli zarar gören Macarları, özellikle Katolik olmayan kesimini ele alıp bunların direniş örgütlerinden de yararlanarak işe girişmişti. 1681 ve 1682 yıllarında Macarlara Türk askeri desteğiyle onları bağımsızlığa heveslendirip yönlendirmişti, hatta bazı kentleri de Avusturyalıların elinden alarak kendilerine teslim etmiş, daha da ileri giderek Viyana'nın alınmasından sonra da kendilerine Beç (Viyana) Krallığı'nı vermeyi yazılı olarak taahhüt etmişti. Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, devletin bu siyasetini saklamaya da gerek duymamış ve hatta Avusturya hükümetinin zaman zaman yazılı şikâyetleri geldikçe, Osmanlıların bu emelini saklamaya hiç önem vermeden, siyasal da olsa bir dostluk eğilimi göstermeden Macarlarla olan anlaşmazlıklarında, Avusturyalılara, "biz başka devletin işlerine karışmayız..." gibi sudan yanıtlarla onları oyalamak istemişti.

Bu arada daha Kanuni Süleyman zamanında Fransa Devleti ile kurulmuş olan dostluk, bugünkü Osmanlı Devleti'nin Orta Avrupa siyasetinde de yararlı olabilecek nitelik taşıyordu. Çünkü bu yıllarda Fransa ile Avusturya devletlerinin sınırlarında milli çıkarlar çarpışıyordu. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, evvelce kurulmuş olan bu dostluğa dayanarak Fransızlarla anlaşmak suretiyle Avusturya'yı batısında bu devletle de meşgul edip bunaltarak kendi işini kolaylaştırmalıydı. Ne var ki, paşa, yalnız kendi gücüne güvenerek bu siyasete de önem vermedi. Hatta Fransız halkının dinsel duyguları (özellikle Katoliklerin) üzerinde yapılan etkiyle Avusturya ordusuna gönüllü göndermelerine bile göz yumuldu. Yine bu tarihlerde Fransa'nın Lehistan ile olan dostluk ve ilişkileri çok ileriydi. Eğer Osmanlı Hükümeti Fransa'yı kazanmış olsaydı, bu devletin yapacağı etkiyle Lehistan'ın Avusturyalılarla birleşip Osmanlılar zararına savaşa girmesini önleyebilirdi.

Avusturya ile 1664'te 20 yıl süreli Vasvar Barış Antlaşması imzalanmıştı. Sürenin dolmasına henüz üç yıl varken ,Avusturya ile anlaşmazlık halinde bulunan Osmanlı yanlısı Orta Macar Kralı Tökeli Emre, 1681' den bu yana desteklenerek Avusturya'ya karşı hasmâne bir tavır takınılmış ve bu devlet, daha iki yıl önceden uyarılmış oldu. Bunu, 31 Ocak 1682' de seferberliğin ilânıyla, 14 ay öncesinden verilen işaret izlemiş, bunu da,

6 Ağustos 1682'de harbin ilânı izleyerek yaklaşık sekiz ay öncesinden takınılmış olan son ve kesin tavırlarla Avusturya'ya savaşa hazırlanmak için oldukça geniş bir zaman kazandırılmıştır.

Ne yazık ki, 1682'de barışı (Vasvar'ın getirdiği) yenilemek için İstanbul'a gelen Avusturya elçisiyle de sürekli olarak temas kesildi, ona bir dostluk umudu verilmedi. Hatta tersine Avusturya'nın korkusu artırılarak, adeta onun da vaktinden önce muharebeye hazırlanmasına yol açan soğuk davranışlarla yersiz ve zamansız ağır şartlar önerildi. Halbuki burada Osmanlı Devleti için en uygun olanı, nazik ve oyalama siyasetiydi. Kısası siyasi ilişkiler iyi yönlendirilememiş, henüz harbe hazır olmayan bu devleti kuşkuya düşürmemek gerekti. Elçiye gösterilen sert tutum ve onun tepkisi sonucu 6 Ağustos 1682'de Avusturya Devleti'ne karşı harp ilân etmek zorunda kalındı. Öte yandan, Osmanlı Devleti, savaş ilânından yaklaşık sekiz ay sonra ve 1 Nisan 1683'de ancak ordusunu hareket ettirebildi. Bu suretle Avusturya'ya bol bol zaman kazandırarak, ona hem siyasi ve hem de askeri alanlarda karşı önlemler alarak hazırlanmak fırsatı verildi. Böylece savaş için en uygun bir zamanın seçilememesi sonucu Avrupa'yı ortak Türk tehlikesine karşı Avusturya'nın yanına itti.

1 Nisan 1683'de büyük kısmı ile Edirne'den hareket eden Türk ordusu, Belgrad ve daha da ileride (yollarda) yığınağını tamamlayarak ancak 106 gün sonra ve 14 Temmuzda Viyana Kalesi'ni kuşatabilmişti ki, böylece yollarda da oyalanıp zaman kaybederek düşmanına hazırlanmak için fırsat vermişti.

31 Ocak 1682'de kurulan Divan-ı Hümayun'da alınan karar gereğince [26] seferberlik ilân edilmiş ve bütün Türk ordusunun, 6 Mayıs 1683'de Belgrad'da yığınağını tamamlaması emredilmişti. Buna karşın sefere katılacak birliklerin bir bölümü Belgrad'dan daha ötelerde orduya katılabildiler ve hatta Viyana'nın kapısı demek olan Yanıkkale (Raab) de bile orduya katılmalar olmuştu.

Öte yandan Avusturya Başkomutanı, başlangıçta Türk ordusunu Viyana'dan uzakta, sınırda karşılamak ve buradaki Raab ve Vaag sularını aşmasını engellemek amacıyle 30.000 civarında bir kuvvetle bu suların gerisinde savunma düzenleri almıştı.

1 Temmuz 1683'te bu mevzie Türk taarruzları başlamış ve güneyden Raab'ı geçen Türk süvarilerinin hızla gelişen ileri hareketi karşısında Avusturyalılar, 1/2 Temmuz gecesi Viyana doğrultusunda çekilmek zorunda kalmıştı.

---

[26] a. g. e.; s. 1.

Ne yazık ki, Türk asıl kuvvetleri de, çekilen bu düşmanı takib edecek ve hiç olmazsa Viyana'ya çekilen 10.000 kişilik kuvveti yok edeceği yerde, Raab Suyu kenarında tam bir hafta beklemiştir. Bundan yararlanan Avusturya kuvvetleri, fazla bir tedirginliğe ve büyük kayıplara uğramadan çekilmeyi başarmıştı. Doğrudan Viyana'ya çekilebilenlerin dışında, Avusturya Ordusu Başkomutanı Charles de Lorraine komutasındaki diğer 8 - 10.000 kişilik kuvvet de, Tuna Nehri kuzeyine çekilerek Lehistan' dan gelecek müttefik orduyu beklemeye başlamıştır.

Kara Mustafa Paşa, burada büyük bir fırsatı kaçırmıştır. Padişah'a gönderdiği elçiyle gelecek emri bekleyeceğine, inisiyatifini kullanıp çekilen düşmanı hızla takiple ona çekilme şansı tanımasaydı kuşkusuz Viyana da çok daha kolay ve çabuk düşürülebilecekti.

Yine İstanbul'da kurulan Divan-ı Hümayun'da verilen karar gereğince, Avusturyalılardan yalnız Yanıkkale ile Komaron Kaleleri'nin alınması amacıyla sefere çıkılmıştır. Buna karşın, yollarda alınan ikinci derecedeki ordu divan kararlarıyla Viyana'nın ele geçirilmesi de hedefler arasına sokulmuştu. Alınan bu kararlarda ise, vezirler ve komutanlar üzerinde yaptığı baskı sonucu yalnız Serdar-ı Ekrem'in görüş ve düşünceleri egemen olmuştu.

Bununla beraber, Avusturya'nın, Macaristan üzerindeki emellerine set çekebilmek için, bu devletin askeri gücünü kırarak, başkenti Viyana' nın düşürülmesi zorunluğu vardı. Ne var ki, bu amaca ulaşabilmek için, o günkü koşullarda Osmanlı Ordusu'nun imkân ve kabiliyetleri (olanak ve yetenekleri) derecesinin yeterince hesaplanmadığı anlaşılmaktadır.

Gerçekten, Kanuni Sultan Süleyman bile bu olanaksızlığı 1529'da gerçekleştirdiği Birinci Viyana Kuşatması'nı kendi iradesiyle kaldırıp anavatana döndükten sonra bir ikincisine yeltenmemişti. Bu noktayı göz önünde tuttuğu anlaşılan Padişah IV. Mehmet de aynı görüşte olmuştu.

Ancak, asıl amacını saklı tutan Serdar-ı Ekrem ise, Padişah, Divan-ı Hümayun ve bir kısım komutanların karşı görüş ve kararlarına rağmen, kuşatma kararından vazgeçmemiş ve orduyu oraya yöneltmişti. Bütün bunlar da gösteriyor ki, hedef seçiminde Osmanlı yüksek sevk ve idare katlarında anlaşmazlık vardır. Kısası devlet hükümet ve orduda görüş, fikir ve karar birliği yoktu.

Mademki Serdar-ı Ekrem, önce saklı tutupta yolda açığa vurduğu kararıyla Viyana üzerine yürümüştü. Birinci Viyana Kuşatması'ndan sonra iyice güçlendirilmiş olan Viyana Müstahkem Kalesi'ni düşürebilmesi için çok önem taşıyan ağır toplarını neden yanına almamıştı? Ordunun beraberinde götürdüğü topları, hem sayıca hem de etki açısından Viyana Ka-

lesi'ni tahribe elbette yetmezdi. Buna karşın daha etkili olabilecek toplardan bazıları, Belgrad'da bırakıldığı gibi, iki ay süren kuşatma sırasında bile yakın sayılan Budin Kalesi'ndeki toplardan da yararlanma yoluna gidilmemişti. Bu da gösteriyor ki, bir harbin sevk ve idaresi için yeterli bilgiden yoksun olduğu anlaşılan Kara Mustafa Paşa, düşmanın gücünü küçümsemiş ve Avusturya Başkenti'ni bir iki günde alabileceğini ve hatta kendiliğinden teslim olacağını ummuştu.

Viyana'nın Kuşatılması (14 Temmuz 1683) süresince topçunun fazla etkili olmayışı nedeniyle lağım muharebesine yoğunluk kazandırılmak istenmişse de planlı, yeterli kuvvetlerle taarruz ve baskın hareketlerine ağırlık verilmiyor ve bir türlü sonuca gidilemiyordu. Böylece kuşatma çemberindeki birliklerin günler, haftalar ve hatta iki ay gibi uzun bir süre bekletilmesi askeri bıktırmış, bezdirmiş ve de gevşetmişti. Bundan da anlaşılıyor ki, Kara Mustafa Paşa, esaslı bir aktif harekete geçmeden sadece kuşatıp yerinde kalmakla kale savunucularını açlık ve cephanesizlikten moral kırıklığına uğratıp kendiliklerinden (Virayla) teslim olacakları sanılıyor ya da umuluyordu.

Tuna Nehri kuzeyindeki harekâtla ilgili olarak, Kör Hüseyin Paşa'nın, nehrin sol kıyısından batıya doğru ilerletilmesi, yerinde bir karardı. Ancak, durumun bir gereği olarak Paşa tarafından istenen yardımın zamanında yapılmaması ve düşman durumu hakkında verdiği raporların gereği gibi değerlendirilip en doğru bir kararla ilerde cereyan edeceği belli olan bir meydan muharebesine karşı önceden gerekli önlem ve hazırlıkların yapılmaması nedenleri, bir türlü anlaşılması güç bir olaydır.

Viyanalıları kuşatma çemberinden kurtarmak üzere harekete geçtikleri önceden öğrenilen bağlaşık kuvvetlere, kuşatmadaki kuvvetlerin büyük kısmıyla karşı koyma hazırlığına geçilecek yerde, kuşatma mevzilerinden sadece bir kısım kuvvet ayırarak, çok üstün bağlaşık orduları üzerinde sonuç almaya kalkışılması gibi bir sevk ve idare hatasına düşülmüştü. Kara Mustafa Paşa, kalenin, lağım atarak delmeye devamla değil, şu sırada kaledekileri kurtarmaya koşan ve Türk ordusunu iki ateş arasında bırakarak büyük bir tehlike yaratacak bağlaşık ordularını yenmek suretiyle ele geçirebileceğini kavrayamamıştır. Kısası, O düşmanı yine küçümsemiştir.

Burada Kara Mustafa Paşa'nın en uygun hareket tarzı, Viyana Kalesi önünde gözetleme ve emniyet birliği olarak bir komutan idaresinde bırakacağı kuvvet dışında, toplayacağı bütün kuvvetlerle Kahlenberg sırtları kuzey eteklerinde savunma düzenleri alması, Tuna üzerindeki köprüleri önceden tahrip ettirmesi ve bağlaşık orduyla muharebeyi Tuna güne-

yinde değil, Tuna ile Kahlenberg sırtları arasındaki alanda kabul etmesiydi. Çünkü burada Türk ordusu için asıl hedef kale değil, düşman ordusu olmalıydı.

Böylece Jan Sobyeski ordusu ve diğer bağlaşık kuvvetlerin, yenilerek etkisiz hale getirilmesiyle, kale daha fazla dayanamaz ve sonunda açlıktan teslim olmak zorunda kalırdı.

Kırım Hanı'nın, Hıristiyan âleminin oluşturduğu 120.000 kişilik bağlaşık ordusunun, Tuna üzerindeki Horalan Köprüsün'den geçişine engel olmaması, kuşkusuz Osmanlı Ordusuna karşı affı mümkün olmayan büyük bir hiyanettir.

Ancak Serdar-ı Ekrem'in de bu önemli görevi, Kırım Tatarları'na değil de, tam güveni olan yetenekli bir Türk komutanına vermesi gerekirdi. Daha savaşın başından beri Viyana'ya yönelişin karşısında olduğunu, yapılan divan toplantılarında ortaya koymuş olan Kırım Hanı'na böylesine kritik bir görev verilmesi kuşkusuz yenilgi nedenlerinden birini oluşturmuştur. [27]

Ordu birliklerinin disiplin bozucu hareketlere yönelmesi, Raab'ı geçtikten sonraki harekâtta Tatarların ve geriden gelen bakkal, esnafın talan ve yağmaya dalarak işin kaçakçılık derecesine kadar vardırılması da Türk ordusunun yenilmesine zemin hazırlamıştı. [28]

Menzil hatlarının uzunluğu, bir başka deyişle ikmalin uzaklardan yapılması zorunluluğu, ikmal ulaştırmasını güçleştiriyor, geciktiriyor ve aksatıyordu. Kuşatma uzadıkça azalan erzak, başgösteren hastalık, düşen moral, orduyu her geçen gün biraz daha güçsüzlüğe itiyordu. Özellikle hayvanlara tam istihkak yem verilememesi onları iyice zayıflatmış ve güçten düşürmüştü. Gerçekten süvari birlikleri, bu yüzden Kahlenberg Meydan Muharebesi'nde kendilerine verilen görevi yerine getirememişlerdir.

Ve nihayet Osmanlı Ordusu'nun Yükselme Dönemi'ni (1453 - 1579) izleyen Duraklama Dönemi'nde (1579 - 1683), çağın tahkimat ve tahkimli yerlere taarruz teknolojisinin gerisinde kalmış olmasının da, bu yenilgide ayrı bir payı bulunduğu söylenebilir.

Sonuç

İkinci Viyana Kuşatması'nın ağır bir yenilgiyle son bulması, Osmanlı Devleti'nin, XVII. yüzyıl ortalarına dek Avrupa'da sürdürdüğü egemenliği sonucu bu kıta uluslarının zihinlerinde oluşan Türk tehlikesi imajını ortadan kaldırmıştır.

[27] a. g. e; s. 82.
[28] a. g. e.; s. 16, 54, 73, 89, 90.

Gelişim Hava Tedbir Okulu Kütüphanesi

Bir başka deyişle Osmanlı İmparatorluğu, gerilerde bıraktığı Yükselme Devri (1453 - 1579)'nden başka, bu yenilgisiyle Duraklama Devri (1579 - 1683)'ni kapattığı gibi, Gerileme Devri (1683 - 1792)'ni de başlatmıştır.

Daha önceleri XVII. yüzyılın ikinci yarısında Papa XI. İnnocent (İnnosan)'in, Hıristiyan âlemi üzerinde, "Türk tehlikesine karşı birleşin" sloganlı telkin ve propagandasıyla gerçekleşen ittifaka (bağlaşıklığa) 1684'te Venedik, 1686'da da Rusya'nın katılması sağlanmıştır (Mukaddes İttifak).

Bu bağlaşıklık sonunda Osmanlı Devleti, dört ayrı cephede (Avusturya, Lehistan, Venedik ve Rusya gibi) birden savaşmak durumunda bırakılmıştır. Bunlardan en tehlikelisi kabul edilen Avusturya, 1684'ten başlayarak, Türkleri Macaristan topraklarından da çıkarma çabasına girmiş, bölgedeki birçok kale ve palangaları ve bu arada 1685'te Neuhäusel (Uyvar); 1686'da Budin'i ele geçirmiştir.

Öte yandan Lehlilerin Polonya'yı; Venediklilerin de Mora Yarımadası'nı ele geçirmek üzere harekete geçmeleri; bu sırada Osmanlı iç düzeninin bozulması; Rusların Kırım'a taarruzlarının başlaması ve Avusturya'nın Belgrad'ı işgal etmesi (1688) gibi olumsuz gelişen olaylar karşısında Osmanlı Devleti'nin barış önerisinde bulunması (1689); Avusturya'nın bunlarla da yetinmeyerek 1689 sonlarında tüm Lehistan'ı işgal etmesi gibi olaylar, Viyana yenilgisinin Avrupa devletleri yararına gelişen sonuçları arasında yer alır.

Yine Osmanlıların Viyana kapılarından yenik dönüşünden sonra dünya ve Türk kamuoyu, Avusturya İmparatoru I. Leopold'un uzun süre yerinde kalmasına karşın, Osmanlı tahtında dört padişah (IV. Mehmet, II. Süleyman II. Ahmet, II. Mustafa gibi) değişikliğine tanık olmuştur. İstikrarsızlığın bir işareti sayılan bu dönemde yukarıdaki olumsuz gelişmeler yanında, Avrupa harekât alanlarında zaman zaman başarılı muharebeler verilmiş ve hatta yer yer bazı zaferler (Belgrad'ın geri alınması, Lippa'nın ele geçirilmesi, Lugos ve Ulaş Zaferleri gibi) de kazanılmıştır. Ne var ki, bu olumlu sonuçları izleyen Salankamin'den yeniden Belgrad'a çekilme; Zenta ağır yenilgisi gibi birbirini izleyen talihsiz diğer gelişmeler yüzünden, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da gerek siyasi gerekse askeri alanlarda, içine düştüğü zayıf durum, onu en sonunda İngilizlerin aracılığıyla Karlofça Antlaşması'nın (1699) imzasına dek sürükleyecektir.

6. Karlofça Barış Antlaşması (26 Ocak 1699)

1644 Yılında, Osmanlı-Avusturya Devletleri arasında Vasvar Barış Antlaşması henüz yürürlükteyken, bu iki devletin, Macaristan üzerindeki çıkarlarının çatışması, sınırlarında sürüp giden karşılıklı tecavüzler, nihayet aralarında savaşın çıkmasına neden olmuştu. İkinci Viyana Kuşatması'ndan başlayark, 16 sene süren bu savaşlardan sonra iki taraf da savaştan yorulup yıprandığı için barış yapmaya karar verdiler.

Avusturya ve bağlaşıkları, 24 Nisan 1698'de Viyana'da toplanıp aralarında barış şartlarını görüştüler ve her yenen devlet ordusununu işgal ettiği yeri kendisine katma koşuluyla Osmanlılarla barış yapmaya karar verdiler.

Barış konuşmalarının yeri için devletler arasında haberleşme başlamıştı. Avusturya ve bağlaşıkları, yenen galip devletler olarak müzakere yerinin seçilmesini, kendi hakları olarak görüyorlardı. Bu bakımdan Viyana'da barış şartlarını Osmanlılara kabul ettirmek istiyorlardı. Osmanlı Hükümeti ise, barış görüşmelerinin ordusunun savaşa hazır ve düşman ordusuyla temas halinde bulunduğu en yakın yerlerde yapılmasını istiyordu. Sonunda Osmanlı Hükümeti'nin ısrarıyla cepheye en yakın olan Karlofça şehrinde toplanmayı uygun buldular.

13 Kasım 1698 tarihinde görüşmelere başlandı. Osmanlıların temsilcisi Râmi Mehmet Efendi ve tercümanı Aleksandr Mavrokordato idiler. Karşı tarafsa Avusturya, Lehistan, Venedik ve Rusya devletleri temsilcileriydiler. Bu görüşmelerde İngiltere ve Felemenk temsilcileri de dinleyici ve aracı olarak hazır bulunuyorlardı.

İngiltere temsilcisinin bir konuşmasıyla görüşme açıldı. Bu görüşmeler 75 gün kadar sürdü. Müttefik devletler üyelerinin her biri kendi hesabına çok ağır isteklerde bulunuyorlar ve hatta ele geçirmedikleri yerleri bile istiyorlardı. Osmanlı delegeleri, devletin saygınlığını sürekli olarak korumaya çalışıyor, yerli yersiz ortaya atılan bir çok istekleri, kuvvetli delillerle geri çeviriyordu.

Bütün bu görüşme ve tartışmalardan sonra Avusturya, Lehistan ve Venedik ile barış şartlarında anlaşma oldu. Ancak Rusya delegesi ileri sürdüğü koşullar dışında, bir barış imzalayamayacağını bildirerek, yalnız iki sene için ordular arasında mütareke yapmaya razı oldu. Her iki devlet ordularını cepheden belli yerlere kadar geriye çektiler.

Bunlardan Avusturya ile imzalanarak, Osmanlı Padişahı II. Mustafa ve Avusturya İmparatoru I. Leopold tarafından da onaylanmış bulunan 25 sene süreli Karlofça Barış Antlaşması (26 Ocak 1699)'nın metin özeti aşağıya çıkarılmıştır: (Harita : 1) [29]

Metin Özeti:

Erdel Avusturya'ya bırakılmıştır.

Tuna Nehri ve ayaklarında ticaret gemileri serbestçe işleyecektir.

Temeşvar (Tamşıvar) Kalesi'ne bağlı Temeşvar Eyâleti, Osmanlı sınırları içinde kalacaktır.

Tuna Nehri ile ayaklarında, iki devlet arasında sınır teşkil eden kesimde bulunan adalar, Avusturya'ya ait olacaktır.

Sınır ayrıntıları için antlaşma metninin 3 ncü, 4 ncü, 5 nci maddeleri esastır.

Her iki taraf yeniden kale yapmayacaktır; fakat antlaşma gereğince yakılması lazım gelen veya hali üzere bırakılacak olan yerlerden maada kalelerini tamir (onarım) ve tahkim edebilecektir.

Çetelere göz yuman sınır komutanları, cürümlerine göre azil ve hatta gereğinde idâm olunacaktır.

Her iki tarafın uyruklularından fesatlık edenlerle, devletine âsi olanlar, karşı devletçe kabul edilmeyecek, himaye de olunmayacaktır.

Fesat çıkaranlar, çeteciler ve yağmacılar, hangi tarafa ait olursa olsun her iki taraf devletinin toprağında da hak ettikleri cezayla cezalandırılacaklardır.

Bu harp esnasında Osmanlı İmparatorluğu'na sığınan Macarlar ve Erdelliler, Osmanlı İmparatorluğu'nun, Avusturya sınırlarından uzak yerlerde yerleştirileceklerdir ve Osmanlı uyrukluğuna alınacaklardır.

Bu muharebenin devamınca her iki tarafın aldığı tutsaklar, zindan ve hapishanelerde tutuklu bulunanlar, bedelleri karşılığında serbest bırakılacaklar. Halkın elinde vesair kimselerde ve Tatarlarda bulunan esirlere gelince; münasip veçhile akla uygun ve ölçülü pahayla serbest bırakılacaklardır. Tutsak, sahibiyle uzlaşamazsa, bunu karşılıklı şekilde yerel yargıç çözecektir.

---

[29] RAŞİT; Raşit Tarihi, c. II, s. 449-465.

Katolik papazlarının kiliselerini onarmasına ve âyinlerine Osmanlı hükümetince engel olunmayacaktır.

Tarafların tüccarları, bundan önceki antlaşmalar gereğince korunacaklardır.

Bundan önce aktolunan antlaşmaların, bu antlaşmayla bozulmayan maddeleri, eskisi gibi uygulanacaktır.

İki devlet birbirine büyük elçiler gönderecektir. Bunlar olağanüstü törenlerle karşılanacak ve her iki taraf şanına lâyık hediyeler getireceklerdir.

Bu barış, 25 sene için aktedilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İDARİ FAALİYETLER

A. TEŞKİLÂT

Osmanlı Devleti, ordusunun her defa sefere çıkışından önce yurt içinde ve menzillerde bulunan daimi lojistik teşkilâtının eksikliklerini veya ihtiyacı olan maddelerini tamamlamaya önem verir ve ilk iş olarak bunları yapardı. Bu amaçla Anadolu ve Rumeli'de belirli yerlerde ve yollarda daimi yurtiçi kuruluşları vardı. [30]

1682 yılında İkinci Viyana Kuşatması Muharebesi'ne karar veren hükümet, ilk iş olarak para durumunu düzene koymuştu. Daha köprülülerin başbakanlığı zamanında düzene giren ve bu yolda işleyen devlet maliyesi, zaman zaman yapılan savaşlar ve seferlerin olağanüstü giderlerine karşın, usulüne uygun ve savurganlığa gitmeden kullanılmış bulunan devlet parası, 1682 yılında açılacak bir savaşa da yetecek varlıktaydı. Kısası mali durum yeterliydi.

1. Yurt İçinde Lojistik Teşkilatı

Ordunun lojistik işlerini gören teşkilât, ordu defterdarlığı elinde ve emrindeydi. Bu itibarla teşkilâtın en büyüğü İstanbul ve Edirne'deydi. Bundan başka Rumeli'deki seferler için Filibe, Sofya, Belgrad, Ösek ve Budin'de daimi yurtiçi teşkilâtı vardı.

1682 yılının kış mevsiminde büyük kısmı Karadeniz ve Tuna yoluyla olmak üzere şaykalarla (Tuna da işleyen yelken ve kürekle giden bir çeşit deniz aracı). bu yerlerdeki menzil teşkilâtının eksik olan silah, cephane, malzeme ve yiyecek maddeleri tamamlandı ve yine harp süresince devamlı ikmalleri yapıldı.

Karayoluyla da lojistik teşkilâtında taşımalara büyük yer verildi. Birliklerin yanındaki mekkâre hayvanından başka 50.000 araba da bu amaçla kullanılmıştı.

---

[30] BOZKURT, Rıza; Osmanlılarda Menzil Teşkilâtı, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1966.

2. Menzil Alanında Lojistik Teşkilatı

1 Nisan 1683 tarihinde Edirne'den sefer yürüyüşüne başlayan ordu, yanında taşıdığı ağırlıklarından ve yine yanında yürüyen bakkal ve esnaf kuruluşlarından yiyecek gereksinimini sağladığı gibi, ayrıca yürüyüşlerde verdiği büyük mola ve konak yerleri (Filibe, Sofya, Niş ve Belgrad)'nden de yiyeceklerini ve diğer eksikliklerini tamamlamaktaydı.

Bunlardan başka Belgrad-Ösek arasında geçen yürüyüş sırasında, "nevalegâh" adı altında kurulmuş olan menzil teşkilâtından da bazı belirli ikmal maddelerini tamamlıyorlardı.

B. LOJİSTİK

1. İkmal Kaynakları

1683 yılında Viyana Seferi'ne çıkan ordunun ihtiyacı olan cephane, gereç ve yiyecek maddeleri, 1 nci derecede Anadolu'dan getirtilerek İstanbul'da depolanmıştı. Bu maddeler, defterdarlık eliyle özellikle Karadeniz ve Tuna yoluyla deniz araçlarına yükletilerek Silistre, Vidin, Belgrad, Ösek ve Budin iskelelerine gönderilirdi. Böylece sözü geçen bu yerler, ordunun ikmal kaynaklarını oluştururlardı.

Muharebenin devamında bunlardan en çok kullanılanı Budin ikmal kaynağıydı [31].

Ordunun gereksinimi için para karşılığıyla yerel kentlerden de özellikle hayvan yiyecekleri tedarik ve ikmal edilmişti. Bu arada Osmanlılara bağlı kalmış olan Macar asilzâdeleriyle, halkının büyük yardımları da olmuştu. [32]

2. İkmal Faaliyeti

Türk ordusu, 1683 yılına kadar yaptığı harblerin hemen hepsinde olduğu gibi bu defa İkinci Viyana Muharebesi'ni de, düşman arazisinde yapmak ilkesine uyarak yürüyeceği yollar ve bu yolların durumlarına göre yurt içinde ikmal işlerini düzenlemişti. Avusturya sınırına kadar olan lojistik işlerindeki ikmal faaliyetini, hep bu yurt içi kaynaklarından sağladı. Avusturya arazisine girince de yürüdüğü yolların her iki tarafındaki varlıklı şehirlerden ve daha ziyade Macar halkının önemli yardımlarından (para karşılığında) da yararlanıldı.

---

[31] FINDIKLILI, Silahtar Mehmet Ağa; c. II, s. 9, 52, 62.
[32] a. g. e.; s. 63.

Burada önemli bir nokta vardır ki, o da, Türk ordusunun 1683'ten itibaren barış kuruluncaya kadar 16 sene süren muharebelerde, ihtiyacı olan maddeleri hiç bir suretle parasız ya da zor kullanarak almamış olmasıdır. Hatta Raab'dan Viyana'ya doğru yaptığı muharebe yürüyüşünde, emniyet kademesi olarak ileri sürdüğü Kara Mehmet Paşa Komutasındaki birlikler, yolu üzerinde bulunan Altenburg (Ovar) Kalesi'ni hücumla aldıktan sonra burada ele geçirdiği yiyecek ve zahirenin hemen hemen hepsini yakmış ve yok etmişti. Bu maddelerden ileride kendi ordusunun faydalanmasını aklına bile getirmek istememişti. Türk ordusu, beraberinde getirdiği esnaf marifetiyle yakınında açtığı pazarlardan da faydalanırdı. Bu pazarlarda, satışa çıkarılacak ihtiyaç maddeleri, ordu esnafı tarafından civar köylerden parasıyla satın alınarak ikmal edilirdi. Bunlar rayice göre konulan narhlarla satış yaparlardı. Yerli halk kendi arzusuyla pazarlara mallarını getirip satarlardı. Bütün bu işler, ordu defterdarlığının kurduğu zorunlu bir disiplin altında yürütülürdü.

Viyana kuşatmasının 60 gün gibi uzun bir süre almasından dolayı Viyana'ya yakın yerlerde ihtiyaç maddeleri hemen hemen tükenmişti. Özellikle hayvan yiyeceği ot, saman ve sert yem bulunmadığından, daha uzaklardan araç gönderip satın almak zorunda kalındı. Bu nedenle fiyatlar da, ihtiyaçların artmasında paralel olarak yükseldi. Örneğin bir okka un 15 paraya, 30 dirhem ekmek bir akçeye, bir kilo şehriye iki kuruşa satılmaya başlandı.

Özellikle hayvan yiyecekleri, daha pahalı tedarik edilebiliyordu.

3. Ulaştırma

Avusturya ile harp etmeye karar veren Osmanlı Devleti, kurulan Divan-ı Hümayun'da aldığı karar gereğince, gerek ordunun yürüyeceği yolların ve gerekse bu yollarla ilgili olan ulaştırma işlerine yarayan ikinci derecedeki yolların onarımı, yeniden yapımı, höyüklerin işaretlenmesi ve onarım, mevcut köprülerin onarım ve düzeltilmesi veya yeni köprüler yapılması gibi işler için yeteri kadar gereç ve ustaların hemen yola çıkarılması veya bulundukları yörelerden tedarik ve ikmalleri için yerel yöneticilere emirler ulaştırıldı. [33]

Esasen Osmanlı Devleti, kuruluşundan başlayarak 1683 yılına kadar gerek Anadolu'da ve gerekse Rumeli'de ulaştırma işlerinin kolaylaştırılması için tesislere (bakıma tabi ana yollar) önem verirdi. Her sefer yürüyüşünde bu tesislerin arızalarını devamlı olarak giderirdi.

---

[33] a. g. e.; s. 2, 67, 9.

Bunların başlıcalarından birisi Anadolu'da; İstanbul-İzmit-Bolu-Tosya-Merzifon-Sivas-Malatya-Diyarbakır,

İkincisi, İstanbul-Yalova-Bursa-İzmir,

Üçüncüsü, İstanbul-İzmit-Bilecik-Eskişehir-Konya-Adana anayollarıydı.

Rumeli'de ise; birisi, İstanbul-Edirne--Filibe-Sofya-Belgrad

İkincisi, İstanbul-Vize-Aydos,

Üçüncüsü, İstanbul-Selânik anayollarıydı.

Gerek Anadolu'da ve gerekse Rumeli'de yukarıda sözü edilen ana doğrultular üzerinde ulaştırma, haberleşme ve beslenme işleri oldukça iyi bir düzene sokulmuştu. Kuşkusuz bu ana yollara bağlı bulunan birçok ikinci derece yollar da mevct olup duruma göre ikmal ulaştırmasında bunlardan da yararlanılmıştır.

Her vilayette (il) beylerbeyleri, bu yolları ve kendi bölge ihtiyaçlarına cevap verecek yeni yolları yapar, düzenler ve sürekli bir işletmeye açık bulundururlardı.

1682 ve 1683 yıllarında Türk ordularının 6 Mayıs günü Belgrad'da toplanarak yığınağını tamamlamak emrini yerine getirmek için yaptıkları yürüyüş harekâtında, bu yollardan ve bu yollar üzerindeki ulaştırma hizmetlerinden bazı aksamalara karşın genelde yararlanılmıştır.

Türk orduları, İkinci Viyana Muhasarası'na giderken ve sonraları da maberleşme işlerinde, yine bu güzergâhlarda önceden kurduğu posta (ulak veya ulaştırma) teşkil ve hizmetlerini kullanmıştır. Bu güzergâhların belli başlı yerleşim merkezlerinde ulaştırma işlerini aksatmadan yürütebilmek amacıyla yeteri kadar personel ve hayvan bulundurulurdu. Her ulaştırılması gereken emir ve raporu alan ulak ekip, beklemeksizin ve yollarda oyalanmaksızın hemen harekete geçer ve yol üzerindeki yerleşim merkezlerinde hazır bekleyen kendisinden bir sonraki ulağa devrederdi. Bu suretle zamanın en çabuk ulaştırma hizmeti görülüyordu. Eğer görülecek emir veya rapor çok gizli ve daha çabuk ulaşması gerekerise, çıkarılan en güvenilir ulak, bu merkezlerde yalnız at değiştirmek suretiyle yoluna devamla o gizli raporu, yerine ulaştırırdı.

1683 yılında Osmanlı Devleti, ordularının sefer sırasındaki bütün ikmal işlerini yeterince yürütebilmek için, her türlü ikmal maddelerinin tedarik, depolama ve gereğinde tam ihtiyaca göre dağıtım işlerini düzenle-

miş olduğundan, ordu Viyana'ya ulaşıncaya dek yapılan gerek seferi yürüyüş, gerek yolda yapılan muharebe ve lojistik işlerinde zorluk çekilmemiştir.

4. Sağlık ve Veteriner İşleri

1683 yılında yapılan muharebeler kısa süreli ve kesin sonuçlu oluyordu. Gerçekten Kahlenberg Meydan Muharebesi de bir günde bitmişti. Hasta ve yaralıların tekrar cepheye dönmeleri beklenmediğinden, bunlar tamamen geriye gönderiliyordu. Bu yüzden orduda hekimlik ve cerrahlık önemli bir sorun teşkil etmemişti. Birliklerde sağlık teşkilleri mevcut olup bunlar, hekimler, cerrahlar, tımarcılar, kalfalar ve yardımcılarından oluşturulmuştu. Hastaların ve yaralıların taşınması o günün koşullarında, develer üzerinde kurulan ve (mahfe) denilen örtülü yataklı iskemlelerde yapılırdı. İlk önce gerideki yerleşim merkezlerinde kurulan hasta bakım evlerine gönderilir ve ilk tedavileri buralarda yapılırdı. Çoğunlukla birliklerdeki doktor ve cerrahlar ücretle tutulurdu. 1683 yılında yapılan Osmanlı - Avusturya Savaşı'nda kullanılan doktor ve cerrahların çoğu Yahudi idi. Hasta ve yaralı tedavileri basit usüllerle yapılıyordu. Buna örnek olarak incelenen bir arşiv belgesinde, yaraların tedavisinde ilaç olarak sirke, bal, tuz, yumurtadan yapılmış bir merhem kullanıldığı belirtilmiştir. [34]

1683 yılında Viyana'da kullanılan cerrahlar, yeniçeri ağa kapısındaki ehlihiref (kârhane-i hazreti ağa) kadrosunda görülmektedir. Bazı bölgelerde ehlihiref (sanatkârlar) arasından 18 cerrah; bir başka belgedeyse 32 cerrah görülmüştür. Cerrahlar, harplere kalfalarıyla birlikte katılırlardı. Bunlardan birisi cerrahbaşı olurdu.

Veteriner İşleri

Veteriner işleri için, kaynaklarda ve arşiv belgelerinde yeteri kadar bilgiye rastlanmamıştır. Birliklerde kadroya girmiş veteriner görülmemiştir. Sanatkârlar arasında nalbantlar vardır. Bunlar, hayvanları nallama işlerinde kullanılmakla beraber, aynı zamanda hayvan hastalıklarına da, pratik alanda köylerinde bilgi ve deneyime dayalı olarak ilkel düzeydeki bazı tedavileri yaparlardı. Bununla beraber saraya ait olan hayvanlar için kurulmuş olan hasahır, istabla-ı âmire teşkilâtında, veteriner hizmetleri eşdeğerinde olmak üzere bazı belgelerde İmrahor, imrahor kethüdası, hasahır kethüdası, hasahır kaşağıcısı, başnalbant... gibi kuruluş ve kadrolara rastlanmaktadır.

---

[34] Başbakanlık Arşivi; İbnülemin Tasnifi, Askeri Ks. s. 4501.

5. Personel İkmali

Osmanlı Ordusu'nun büyük kısmını eyâlet askerleri teşkil ederdi. Bunlar da, tımarlı ve topraklı sipahilerdi. Eyâlet birliklerinin muharebe kayıplarından doğan eksiklerin ikmalleri, ancak kendi eyâletinden getirecekleri personelle mümkün olurdu. Osmanlı Ordusu, çoğunlukla yaz aylarında muharebe eder, kış gelince, kendi eyâletlerine döner ve kış konuşuna geçerdi. Bu durum eyâlet askerinin derlenip toparlanmasını ve eksilen personel kadrolarının ikmal edilerek doldurulmasını mümkün kılardı.

1683 yılında yapılan İkinci Viyana Muharebesi'nde yenik düşen ordu, kış konuşu için Belgrad'a çekilmişti. Yeniden derlenip toparlanma dönemine giren ordunun personel ikmali, ancak Belgrad'da ve buraya yakınlığı itibariyle mümkün olan eyaletlerin kendi kaynaklarından yapılabilmiştir.

6. Tâyin, Terfi ve Mükâfatlandırma (Atama, Yükselme ve Ödüllendirme) İşleri

İkinci Viyana Muharebesi sırasında olağanüstü hizmetleri görülenlerin, para ödülleri, atama, yükselme ve takdirleri Serdar-ı Ekrem tarafından zamanında ve yerinde yapılıyordu. Bütün bunlar, orduda, öteden beri konulmuş kanun ve esaslara göre yetkiler içinde yapılmıştır.

7. Disiplin, savaş tutsaklarıyle fidye işlemleri, mezar ve gömme işleriyle, moral durumu gibi konular için (Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi Osmanlı Devri III ncü cilt, IV ncü kısma bak).

KRONOLOJİ

1656	: Avusturya İmparatoru'nun, Orta Macar halkını katolik yapmak için aldığı yüksek divan kararı.
1675	: Macar Soylularından Tökeli Emre'nin Osmanlı devletinden yardım istemesi.
1676	: Tökeli Emre'nin Sadrâzam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya, Avusturya baskılarına Karşı Osmanlı Devletin'ce korunması hususunda yaptığı başvurunun kabul edilerek, kendisine Orta Macar Kralı unvanının (san) verilmesi.
23 Ağustos 1678	: Orta Macar Kralı Tökeli Emre'nin yardım isteğiyle gönderdiği elçinin törenle padişaha takdim edilmesi.
9 Haziran 1682	: Vasvar Barış Antlaşması'nın yenilemek için gelmiş olan Avusturya Elçisi Kont Alber dö Kaprara'nın padişah huzuruna çıkarılması.
6 Ağustos 1682	: Padişah'ın sefere gitmesi için tuğların çıkarılması ve Babüsseade önüne dikilmesi.
24 Eylül 1682	: Otağıhümayun çıkarılarak Çırpıcı Çayırı'na kuruldu.
6 Ekim 1682	: Yeniçeri Ağası Bekri Mustafa Paşa komutasında, yeniçeri birlikleri, Davutpaşa alanında ordugâha çıktılar.
10 Ekim 1682	: Padişah IV. Mehmet Davutpaşa Otağına geçti.
12 Ekim 1682	: Padişah, orduyla birlikte Çırpıcı Çayırın'dan Edirne'ye hareket etti.
9 Kasım 1682	: Padişah avlanmak üzere, bir süre Çatalca ve Çorlu'da kaldıktan sonra Edirne'ye geldi.
31 Aralık 1682	: Avusturya Elçisi Kont Alber dö Kaprara'ya, kalelerin teslimi için sözlü notanın verilmesi.
31 Ocak 1683	: Edirne'de törenle padişah tuğları çıkarıldı, dikildi.
12 Mart 1683	: Edirne'de Alay köşkünde vezirlere sefer için hil'at giydirildi.
18 Mart 1683	: İstanbul'dan gelen yeniçeri birlikleri, Yeniçeri ağası komutasında ordugâha (Edirne'de) geçişi.

1 Nisan 1683 : Ordunun Padişah IV. Mehmet komutasında Edirne'den sefer yürüyüşüne geçişi ve birinci konak yeri olan Kemal Çayarı'na varışı.

2 Nisan 1683 : Yürüyüşe devam eden ordunun Cesri Mustafa Paşa'ya varışı ve ordugâha geçişi.

4 Nisan 1683 : Bir gün Cesri Mustafa Paşa'da kalan ordu, yürüyüşünü sürdürerek üçüncü konak yeri Harmanlı'ya geldi.

5 Nisan 1683 : Dördüncü konak yeri Uzuncaova'ya varış.

6 Nisan 1683 : Beşinci konak yeri Kayalı'ya varış.

7 Nisan 1683 : Altıncı konak yeri Papaslı'ya varış.

8 Nisan 1683 : Filibe'ye gelen Osmanlı Ordusu, üç gün büyük molayla Filibe'de dinlenmeye geçti.

12 Nisan 1683 : Ordu Filibe'den yürüyüşe geçerek Tatarpazarcığı'na geldi.

13 Nisan 1683 : Dokuzuncu konak yeri Saruhanlı'ya varış.

14 Nisan 1683 : Onuncu konak yeri Sengingeri'ye varış.

15 Nisan 1683 : On birinci konak yeri Ahtıman Sahrası'na varış.

16 Nisan 1683 : On ikinci konak yeri Ormanlı Köyü'ne varış.

17 Nisan 1683 : Ordu, Sofya'ya ulaştı ve burada iki gün büyük mola verdi.

20 Nisan 1683 : Sofya'dan harekete geçen Osmanlı Ordusu, on dördüncü konak yeri Halkalıpınar'a vardı.

21 Nisan 1683 : Ordu, Drağman derbendini geçerek, on beşinci konak yeri olan Sarıyurt'a vardı.

22 Nisan 1683 : On altıncı konak yeri Şehirköyü menziline varış.

23 Nisan 1683 : On yedinci konak yeri Musa Palankası'na varış.

24 Nisan 1683 : On sekizinci konak yeri Niş Sahrası'na varıldı ve bir gün büyük mola verildi.

26 Nisan 1683 : Ordu, on dokuzuncu konak yeri Aleksinaç bölgesine vardı.

27 Nisan 1683 : Yürüyüşüne devam eden ordu, yirminci konak yeri Kınalıoğlu Çiftliği'ne geldi.

28 Nisan 1683 : Ordu, Morava Nehri'ni geçerek yirmi birinci konak yeri Yagodin Kasabası'na ulaştı.

2 Mayıs 1683 : Yirmi ikinci konak yeri Batnice'ye varıldı.

3 Mayıs 1683 : Yirmi üçüncü konma yeri Hasan Paşa Palankası'na gelindi.

4 Mayıs 1683 : Yirmi dördüncü konma yeri Kular Palankasına varıldı.

5 Mayıs 1683 : Yirmi beşinci konak yeri Hisarçık'a varış.

6 Mayıs 1683 : Bugün yığınak yeri olan Belgrad'a ulaşıldı.

7 Mayıs 1683 : Yirmi altıncı konma yeri olan Zemun sahrasında ordugâha geçildi.

10 Mayıs 1683 : Orta Macar Kralı Tökeli Emre'nin temsilcileri, Padişah tarafından törenle kabul edildi.

16 Mayıs 1683 : Vezir-i Âzam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya Belgrad'da törenle Serdar-ı Ekremlik verildi.

18 Mayıs 1683 : Serdar-ı Ekrem Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Zemun ordugâhına gitti.

20 Mayıs 1683 : Padişah, IV. Mehmet Zemun ordugâhını denetledi.

21:24 Mayıs 1683 : Padişah Zemun ordugâhında denetlemelerini sürdürdü.

24 Mayıs 1683 : Ordu, Serdar-ı Ekrem komutasında Zemun'dan batıya hareketle, akşam Layka'da ordugâha geçti.

25 Mayıs 1683 : Ordu, Belgrad'dan itibaren ikinci konak yeri olarak, Barka'da ordugâha geçti.

26 Mayıs 1683 : Ordu, üçüncü konak yeri Metroviça'ya ulaştı; burada iki gün mola verildi.

29 Mayıs 1683 : Dördüncü konak yeri Milofça'ya varış.

30 Mayıs 1683 : Beşinci konak yeri Tivartik'e varış.

31 Mayıs 1683 : Altıncı konak yeri Dilkovar'a varış.

1 Haziran 1683 : Yedinci konak yeri Dal Palankası'na varış.

2 Haziran 1683 : Osmanlı ordusu Belgrad'tan hareketinden sekiz gün sonra Ösek'e varıldı ve ordugâha geçildi; 17 Hazirana kadar burada kalındı.

17 Haziran 1683 : Uyvar Kalesi'nin 10.000 kişilik Avusturya kuvveti tarafından kuşatılarak teslim teklifi ve bunun Türk savunucularınca kabul edilmeyerek reddedilmesi.

10 Haziran 1683 : Orta Macar Kralı Tökeli Emre, Serdar-ı Ekrem'i ziyarete geldi ve törenle karşılandı.

16 Haziran 1683 : Ordu bir kısmıyla, Ösek karşısındaki Darda'ya geçti.

17 Haziran 1683 : On dört gün Ösek'te ve kısmen Darda'da kalan ve yaptıkları köprülerin tamamlanmasını bekleyen ordu, yürüyüşe geçerek onuncu konak yeri pernuvar'a geldi ve konakladı.

18 Haziran 1683 : On birinci konak yeri Mohaç'a varıldı.

19 Haziran 1683 : Yürüyüşüne devam eden ordu, on ikinci konak Batus bölgesinde ordugâha geçti.

20 Haziran 1683 : Ordu, on üçüncü konak olarak Seksar'da ordugâha geçti.

21 Haziran 1683 : On dördüncü konak yeri Bataset'e varıldı.

22 Haziran 1683 : On beşinci konak yeri Fudvar'a varış.

23 Haziran 1683 : On altıncı konma yeri Cankurtaran (Adoni)'ye gelindi.

24 Haziran 1683 : On yedinci konak yeri Yakışta'ya varış.

25 Haziran 1683 : Osmanlı ordusu Belgrad (Zemun)'dan hareketinden on sekiz gün sonra Istoni Belgrad'a (Stuhlweissenburg)'a geldi ve 28 Haziran gününe kadar burada kaldi.

27 Haziran 1683 : Şimdiye dek orduya katılmakta gecikmiş bulunan Niğde, Alaiye, Arapkir, Malatya ve Çorum Sancakbeyleri orduya katıldılar.

28 Haziran 1683 : Ordu, on dokuzuncu konak yeri Mori (Mor) ordugâhına geldi.

29 Haziran 1683 : Yirminci konak yeri Kerberk'e varış.

30 Haziran 1683 : Yirmi birinci konak yeri Per'e varış.

1 Temmuz 1683 : Yirmi ikinci konma yeri Yanıkkale'ye varış.

2 Temmuz 1683 : Osmanlı Ordusu, Raab Suyu doğusunda Çarhacı (öncü) emniyetinde olarak ordugâha geçti.

9 Temmuz 1683 : Osmanlı Ordusu, yaptığı köprülerden Raabnitz (Raabça) bölgesine geçti.

10 Temmuz 1683 : Ordu, yürüyüşe geçti ve birgün önce Çarhacı birliklerinin ele geçirdikleri Ovar Kalesi bölgesinde kondu.

11 Temmuz 1683 : Osmanlı Ordusu, bugün Hainburg Kalesi'ni kuşatarak Avusturyalılardan aldı.

12 Temmuz 1683 : Vanduk ve Figaro bölgelerine ulaşan ordu birlikleri, buralarda konmaya geçti.

13 Temmuz 1683 : Ordu Eşikel bölgesine geldi ve konakladı.

14 Temmuz 1683 : Osmanlı Ordusu'nun Viyana önüne gelişi ve kuşatma harekâtının başlaması.

15 Temmuz 1683 : Viyana Kalesi'nin kuşatma harekâtına devam edildi.

24 Temmuz 1683 : Taraflar topçu ve lağım muharebelerine başladılar.

29 Temmuz 1683 : Pojon Kalesi'ni almakla görevli Kör Hüseyin Paşa ile Tökeli'nin buluşmaları.

3 Ağustos 1683 : Bağdat'tan beş oda yeniçeri birliğiyle Budin'den 2.000 araba erzak geldi.

5 Ağustos 1683 : Şotrin ve İmfort palankaları'nın kendiliklerinden teslim olması.

8 Ağustos 1683 : Tutuklu Avusturya Elçisi Kont Alber dö Kaprara'nın serbest bırakılması.

22 Ağustos 1683 : Erdel Kralı Apafi Mihail'in savaş alanına gelişi ve törenle karşılanması.

24 Ağustos 1683 : Kör Hüseyin Paşa'nın giriştiği muharebeler ve şehit oluşu.

12 Eylül 1683 : Viyana önünde Osmanlı-Avusturya Meydan Muharebesi (Kahlenberg Muharebesi)

14 Eylül 1683 : Viyana önünde yaptığı meydan savaşını kaybederek çekilen Osmanlı Ordusu'nun, Raab Suyu'na ulaşması.

9 Ekim 1683 : Ciğerdelen Muharebesi ve Kara Mehmet Paşa'nın seraskerliği

1 Kasım 1683 : Estergon Kalesi'nin Avusturya ordusu tarafından alınması.

18 Haziran 1684 : Wişgrad'ın Avusturyalılar tarafından alınması.

27 Haziran 1684 : Vayçen'in Avusturyalılar tarafından alınması.

19 Ağustos 1685 : Uyvar Kalesi'nin Avusturyalılar tarafından ele geçirilmesi.

2 Eylül 1686	:	Budin'in Avusturyalılar tarafından ele geçirilmesi.
12 Ağustos 1687	:	Mohaç bozgunu.
8 Eylül 1688	:	Belgrad'ın Avusturyalılar tarafından ele geçirilmesi.
3 Ekim 1690	:	Belgrad'ın Avusturyalılardan geri alınması.
19 Ağustos 1691	:	Salankamin Meydan Muharebesi ve Türk ordusunun geri çekilmesi.
11 Eylül 1697	:	Sente (Zenta) Muharebesi ve Türk Ordusunun geri çekilmesi.
26 Ocak 1699	:	Karlofça Barış Antlaşması.

BİBLİYOĞRAFYA

A. BELGELER

1. Başbakanlık Arşivi.
2. Belediye Arşivi.
3. Topkapı Arşivi.

B. KİTAPLAR

1. BOZKURT, Rıza; Osmanlılarda Menzil Teşkilâtı, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1966,
2. DANİŞMENT. İsmail Hami; Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. III, İstanbul, Türkiye Basımevi, 1950.
3. FINDIKLILI, Silahtar Mehmet Aga; Silahtar Tarihi, c. I. İstanbul, Devlet Matbaası, 1928.
4. KOÇU, Reşat Ekrem; Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülasyonlar, İstanbul, Türkiye Matbaası, 1934.
5. NAİMA; Naima Tarihi, İstanbul, Matbaaı Âmire, 1280
6. RAŞİT; Raşit Tarihi, c. I-IV, İstanbul, Matbaaı Âmire, 1282.
7. STOYE; Johan; Wien 1683, Oder Die Rettung dos Abendslandes, Viyana 1967.
8. ÜSTÜN, Cevat; 1683 Viyana Seferi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1441.
9. VACHEN, Marius; La France a L'Autriche Au Siege de Vienne en 1683 Çev. Cevat ÜSTÜN, c. XVII.
10. 1608 sayılı Mecmua; Süleymaniye Kitaplığı, Laleli Kısmı,
11. 1683'te Türklerin Viyana Muhasarası (anonim); Çev. Güneş ECER.

BIBLIOGRAFYA

A. BOŞLUCAKLAR

1. [illegible] Ahşap.
2. [illegible] Ahşap.
3. [illegible] Ahşap.

B. KİTAPLAR

1. [illegible], Tam; Osmanlılarda [illegible] Hekimliği, Ankara, Gülnur, Basımevi, 1989.
2. DANIŞMENT, Sabri Ahmet; Osmanlı [illegible] Kronolojisi, c. III, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1983.
3. [illegible], Ellerden Düşmüş Ağıt; Bilkent Tarihi, c. II, İstanbul, Devlet Kitabevi, 1978.
4. KOÇU, Reşat Ekrem; Osmanlı Mimarlıkları ve Kuruluş Yıldönümü, İstanbul, Türkiye Matbaası, 1938.
5. MALTA; Hasan Tahsin, İstanbul, Tatlıcar Ahmet, 1879.
6. SAMİ; Şemsi Tahsin, c. I-IV, İstanbul, Mektepler Kitabevi, 1899.
7. [illegible]; Istanbul; Wien 1899, Über Die Nutzung des Abendlandes, Viyana 1897.
8. TASLI A. Cevat; 1688 Viyana Bozgunu, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1111.
9. VALDENNY, Maurice; La France à l'Autrichie Au Siège de Vienne en 1683 Çev. Cevat TASLIN, c. XVII.
10. [illegible] Mustafa; Şiileyvanlıya Kilişi Şi, Halıcı Kitap,
11. 1683'te Türklerin Viyana Bozgunu (anonim); Çev. Gülnur ECKER.

Osmanlı Devletinin 1699 Karlofça Antlaşması İle Kaybettiği Yerler (26 Ocak 1699)

Gnkur.
As.T.ve Str.E.Bşk.

(Harita:1)

Osmanlı Ordusu'nun Viyana'ya Yürüyüşü ve Konma Yerleri

(1 Nisan -14 Temmuz 1683)

Gnkur.
As.T.ve Str.E.Bşk.

(Kroki : 1)

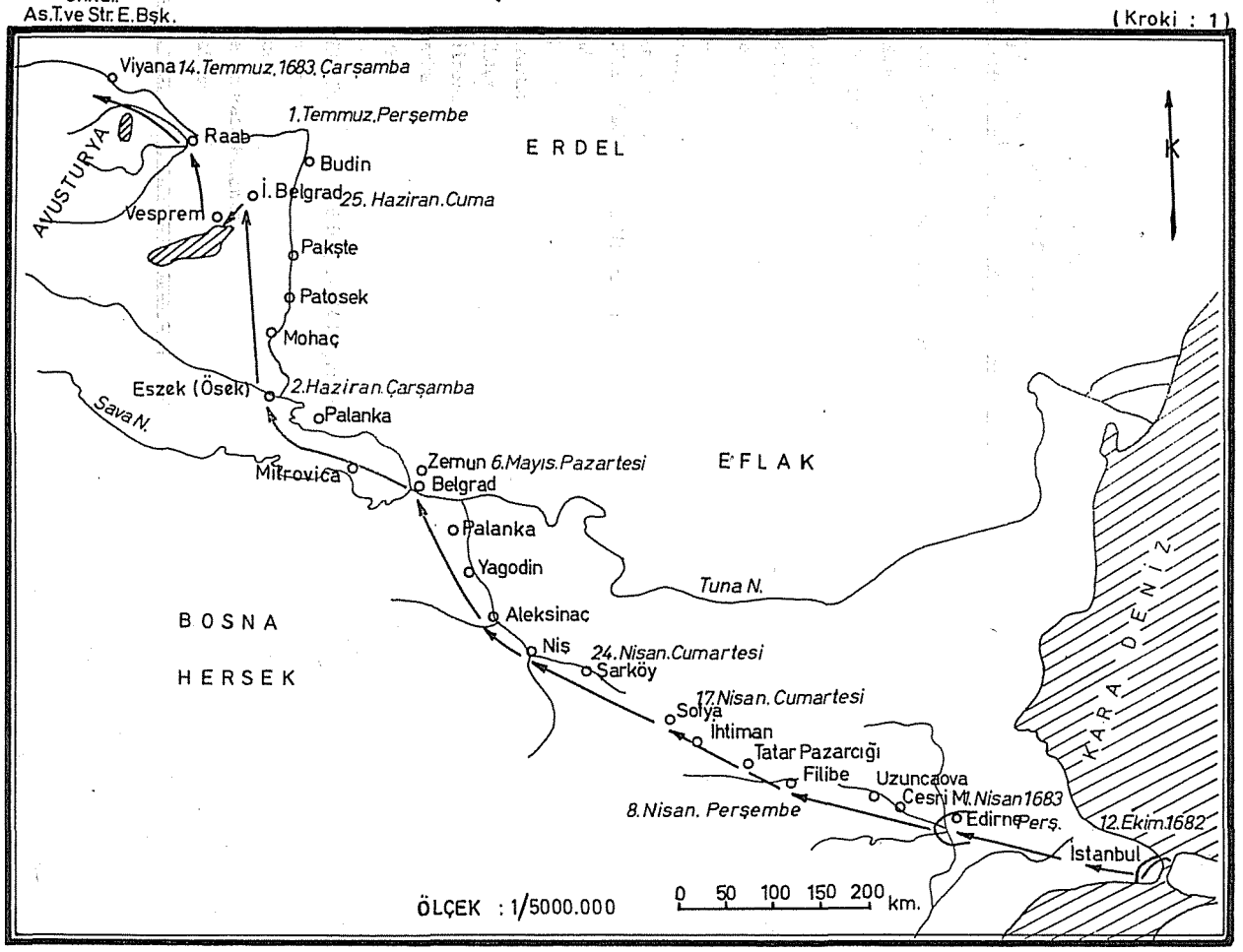

Genkur.
Harp Tarihi Bşk.
Kütüphanesi

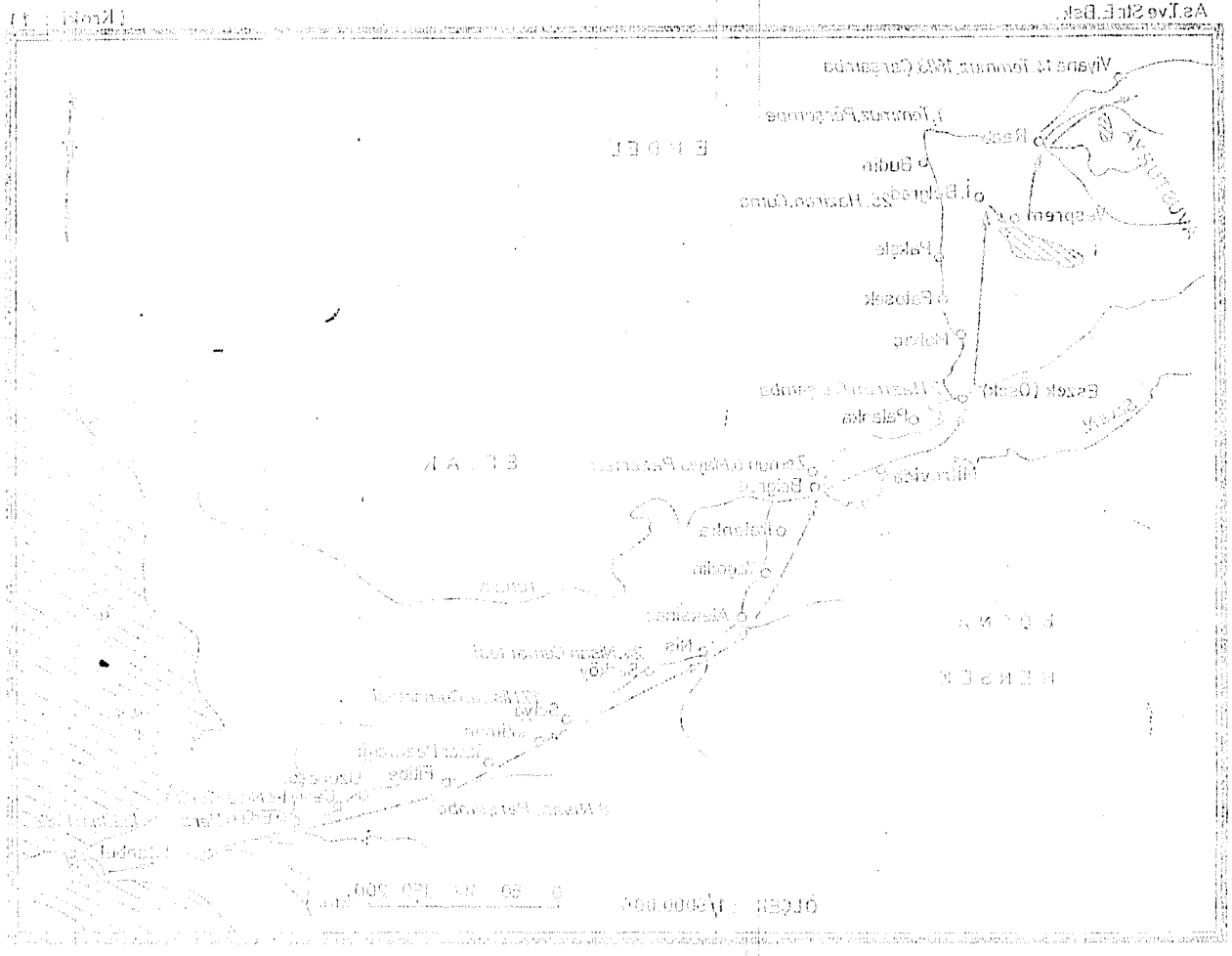

Gnkur.
As.T.ve Str. E. Bşk.

(Kroki : 1 Eki)

1683 Osmanlı–Avusturya Harbinde Osmanlı Ordusunun Edirneden İstoni Belgrad Arasındaki Konaklama Yerleri

İSTONİ BELGRAD 25 Haziran 1683
Yakışta
Adoni (Cankurtaran)
Fudvar
Bataşet
Seksar
Batus
Mohaç
Pernuvar
ESZEK(Ösek) 2 Haziran–17 Haziran
Dal
Dilkovar
Tivartik
Milofça
Mitrovica
Barka
Layka
Zemun
BELGRAD 6 Mayıs – 24 Mayıs 1683
Hisarcık
Kular
Hasan Paşa Palankası
Batnice

YAGODİN 28 Nisan – 1 Mayıs 1683
Kınalıoğlu çiftliği
Aleksinaç
NİŞ 24 Nisan – 26 Nisan 1683
Musa Palankası
Şehirköy
Sarıyurt
Halkapınar
SOFYA 17 Nisan – 20 Nisan 1683
Ormanlı köy
Ahtıman
Sengiçeri
Saruhanlı
Tatar Pazarcığı
FİLİBE 8 Nisan – 12 Nisan 1683
Papaslı
Kayalı
Gündeli
Harmanlı
Cesri Mustafa Paşa
Kemal çayırı
EDİRNE 1 Nisan 1683

Gnkur.
As.T.ve Str.E.Bşk.

Avusturya Ordusu'nun Uyvar Kalesine Taarruzu

(Kroki : 2)

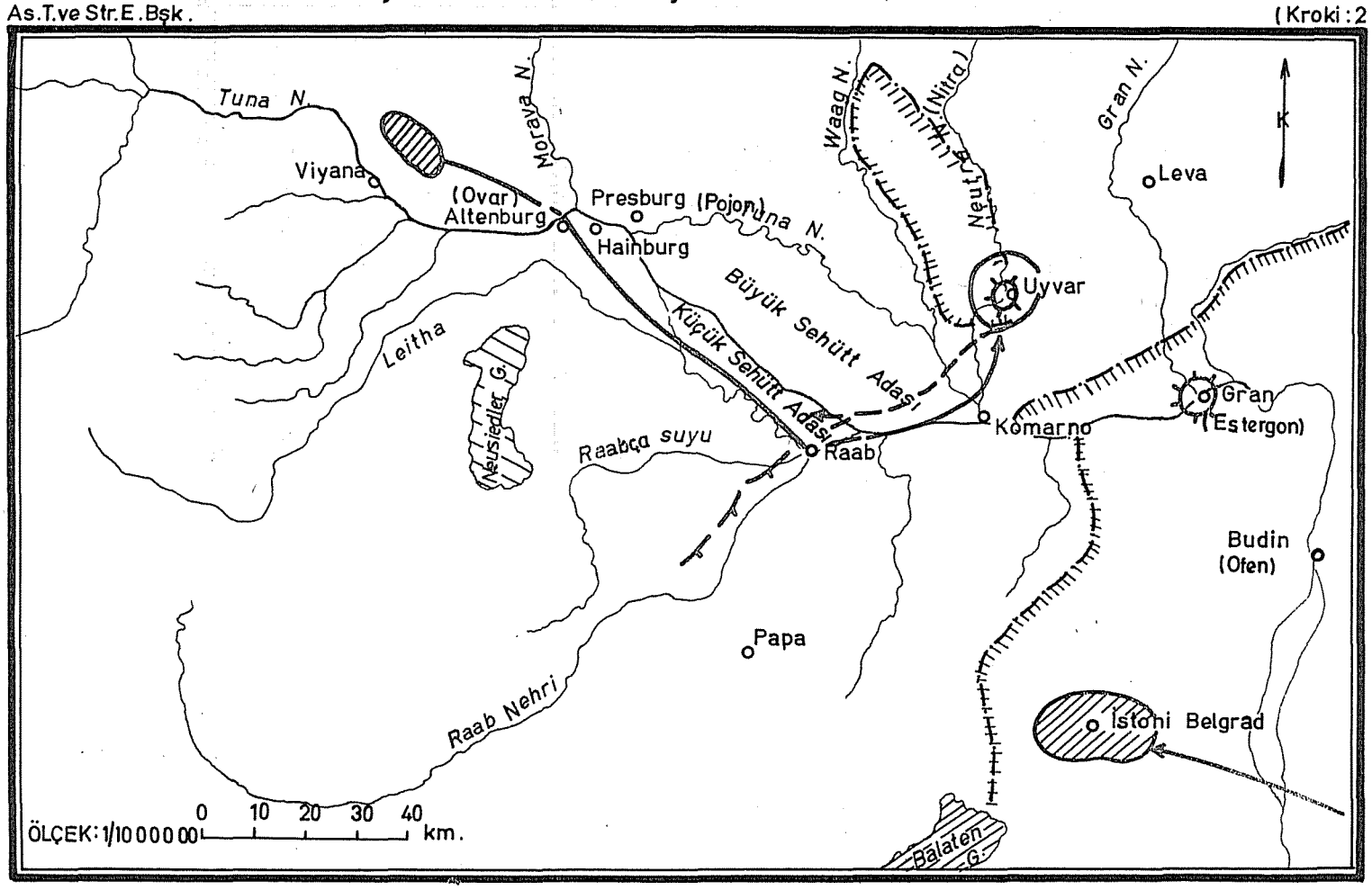

Osmanlı Ordusu'nun İstoni Belgrad-Viyana Arasındaki Konaklama Yerleri

Gnkur.
As.T.ve Str.E.Bşk.

(Kroki : 2 Eki)

14 Temmuz 1683 VİYANA

Eşikel

Figaro

Vonduk

Hainburg

Ovar

RAAB (Yanıkkale) 1 Temmuz - 8 Temmuz 1683

Per

Kerberk

Mor (Mori)

İSTONİ BELGRAT 25 Haziran – 28 Haziran 1683

Gnkur.
As.T.veStr.E.Bsk.

1683'te Viyana Kalesi Tahkimatı ve Türk Siperleri

(Kroki : 3)

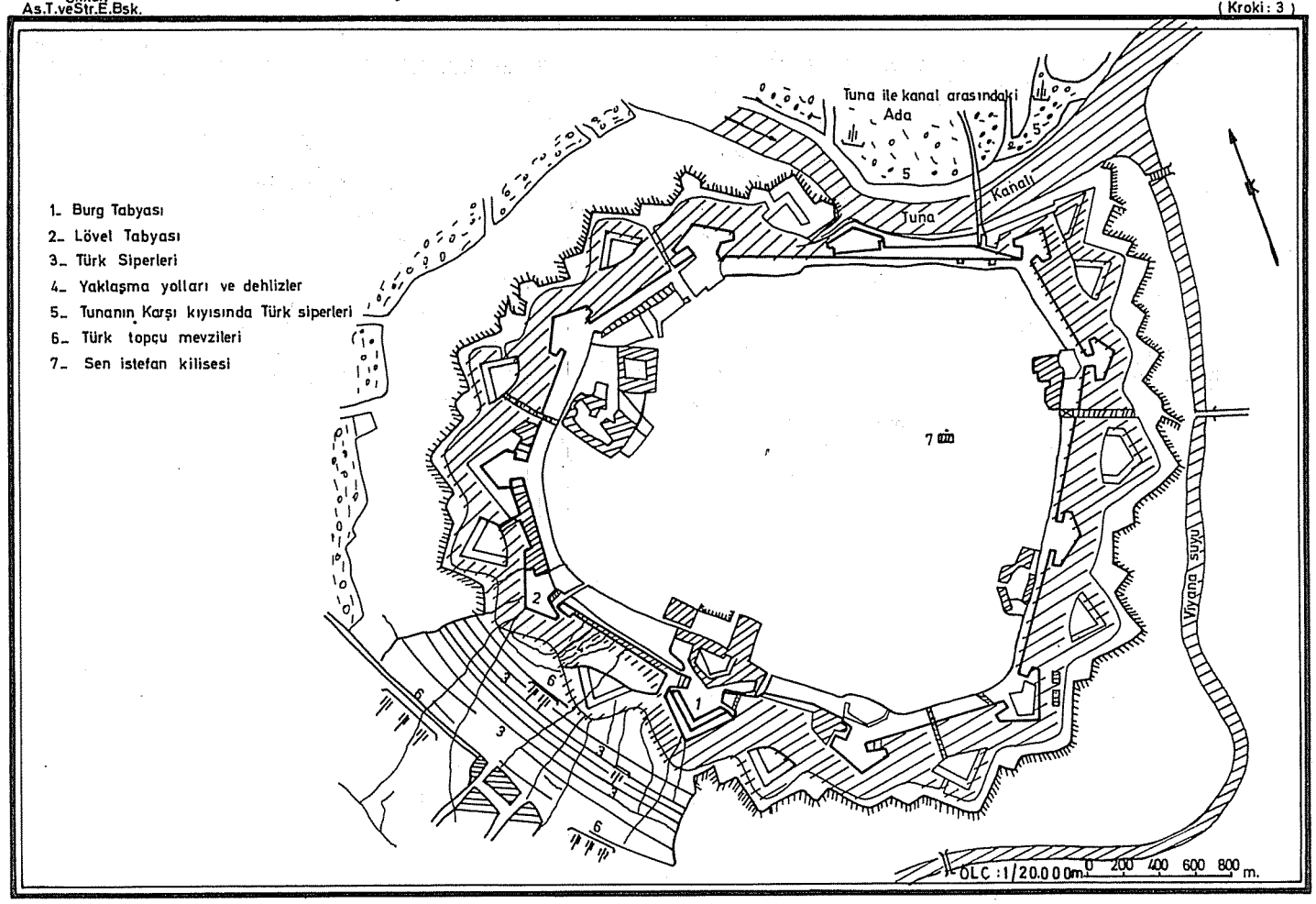

Gnkur.
As.T.ve Str.E.Bşk.

Osmanlı Ordusu'nun Raab Suyunu Geçişi

(Kroki: 4)

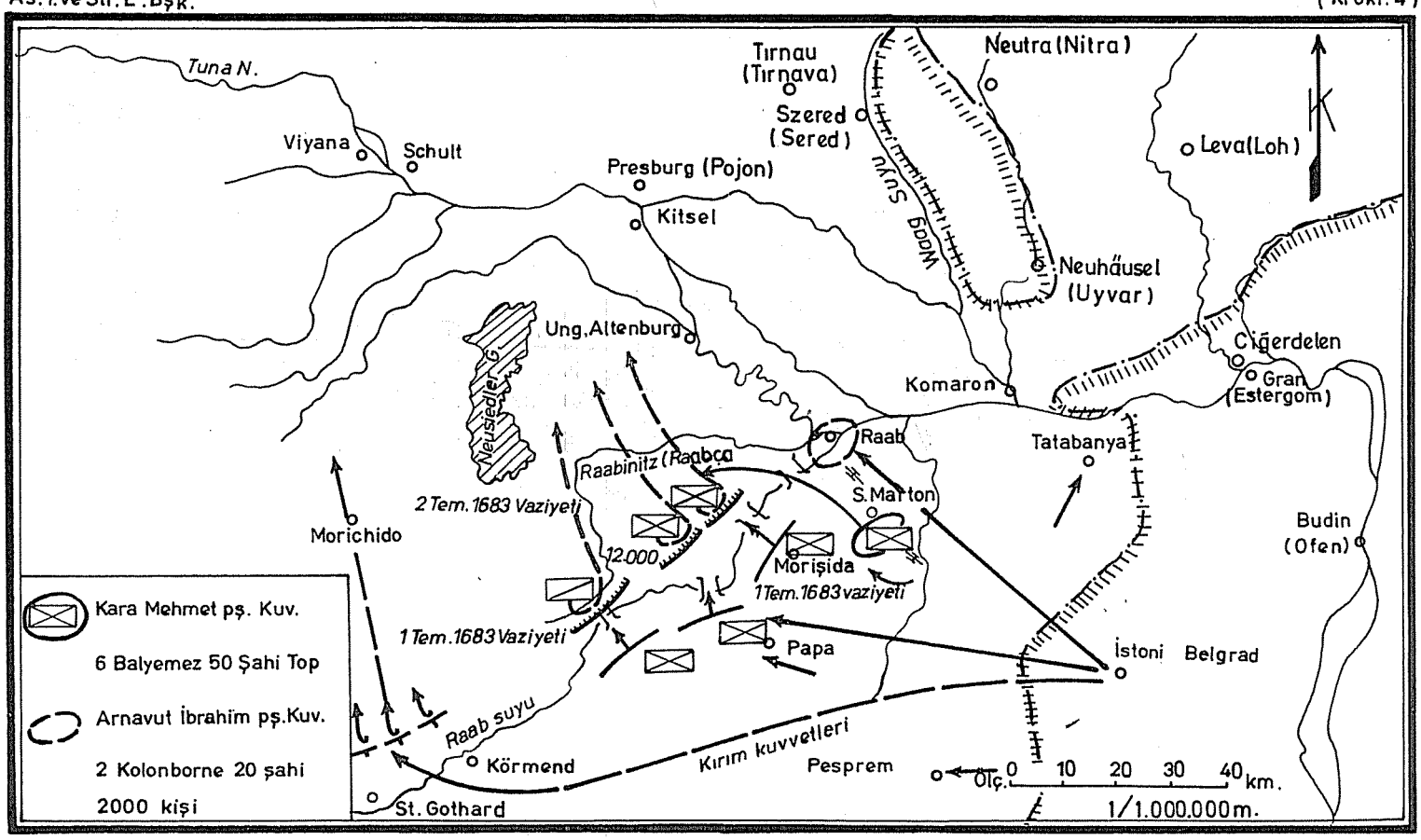

Gnkur.
As. T. ve Str. E. Bşk.

(Kroki : 5)

Ovar, Komáron, Pojon Kaleleri Muharebeleri

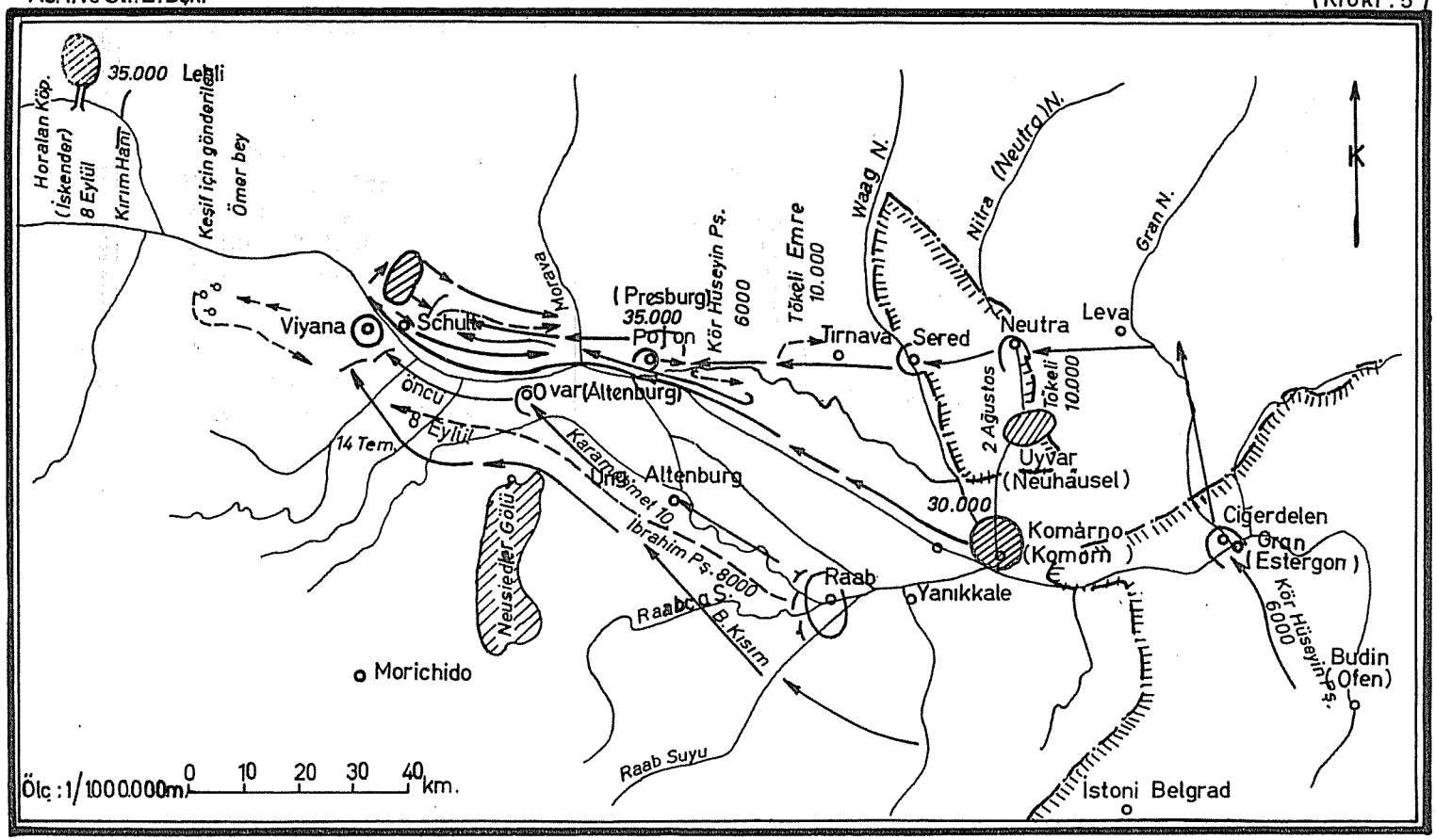

Genkur.
Harp Tarihi Bşk.
Kütüphanesi

Osmanlı Ordusu'nun Viyana'yı Kuşatma Tertibi
(14 Temmuz 1683)

Gnkur.
As.T.veStr.E.Bşk

(Kroki: 6)

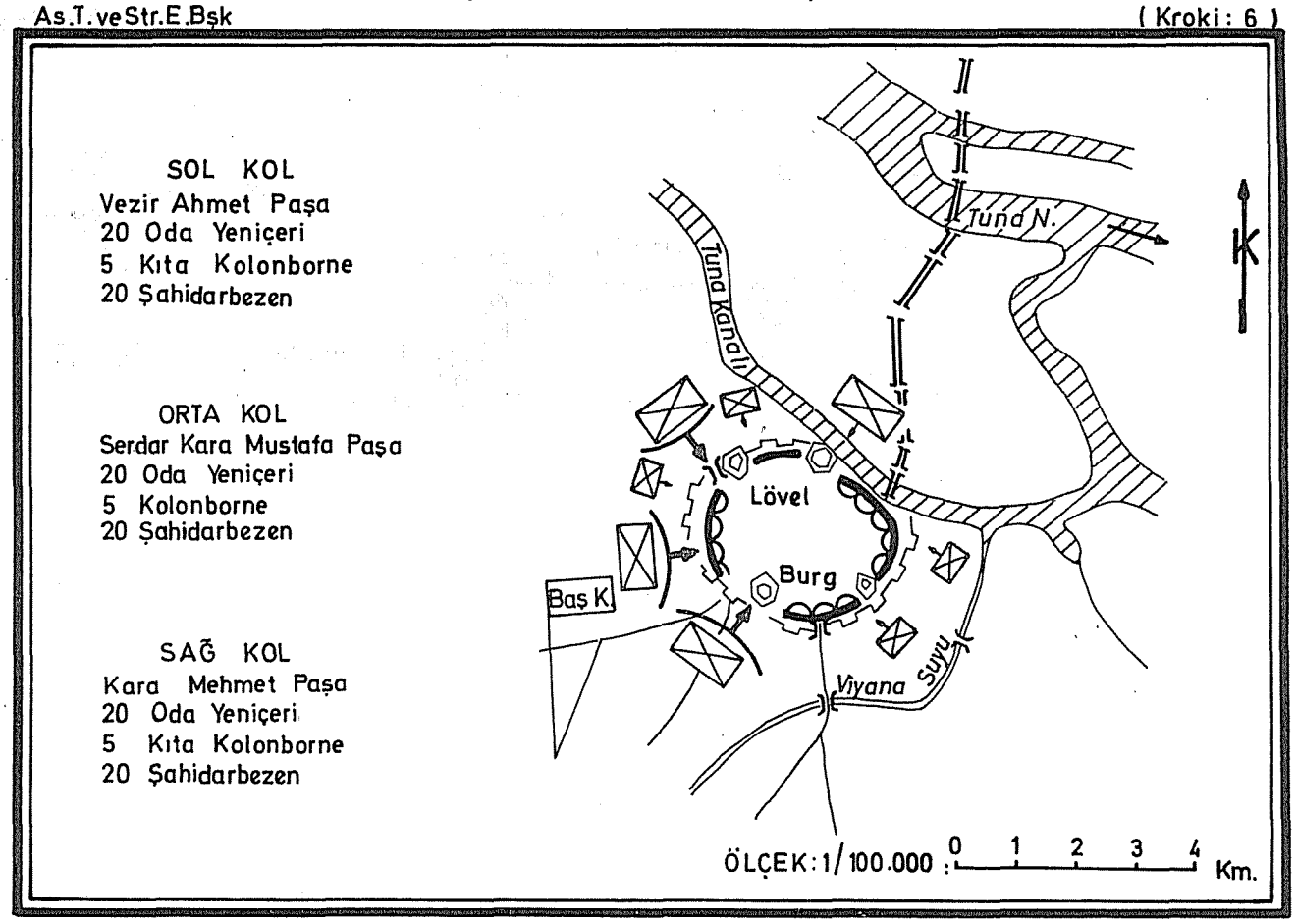

Kahlenberg Meydan Muharebesi
(12 Eylül 1683)

Gnkur.
As.T.ve Str.E.Bşk.

(Kroki : 7)

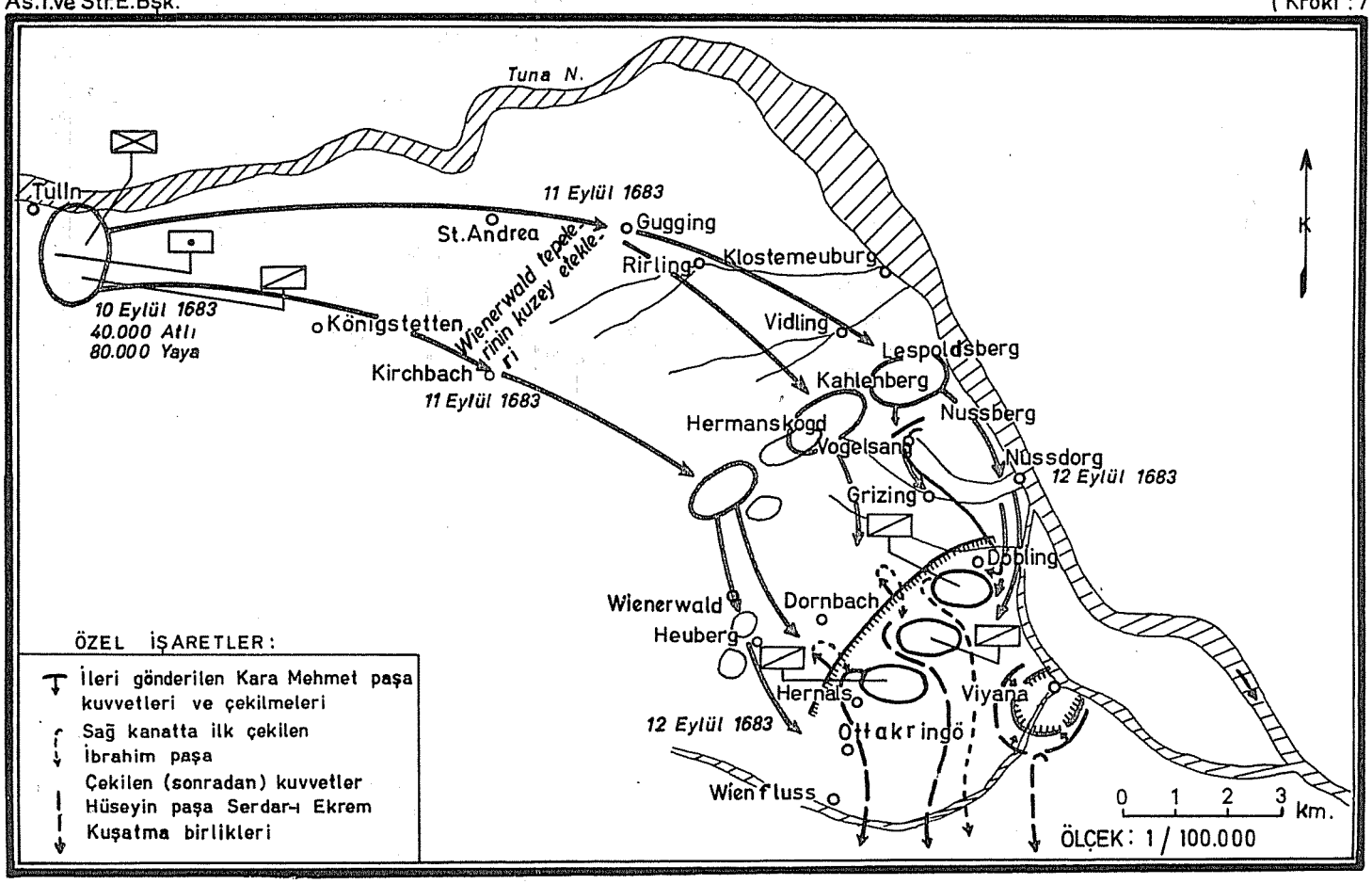

Ciğerdelen ve Estergon Muharebeleri

Gn.kur
As.T.ve.Strt.E.Bşk.

(9 Ekim 1683)

(Kroki : 8)

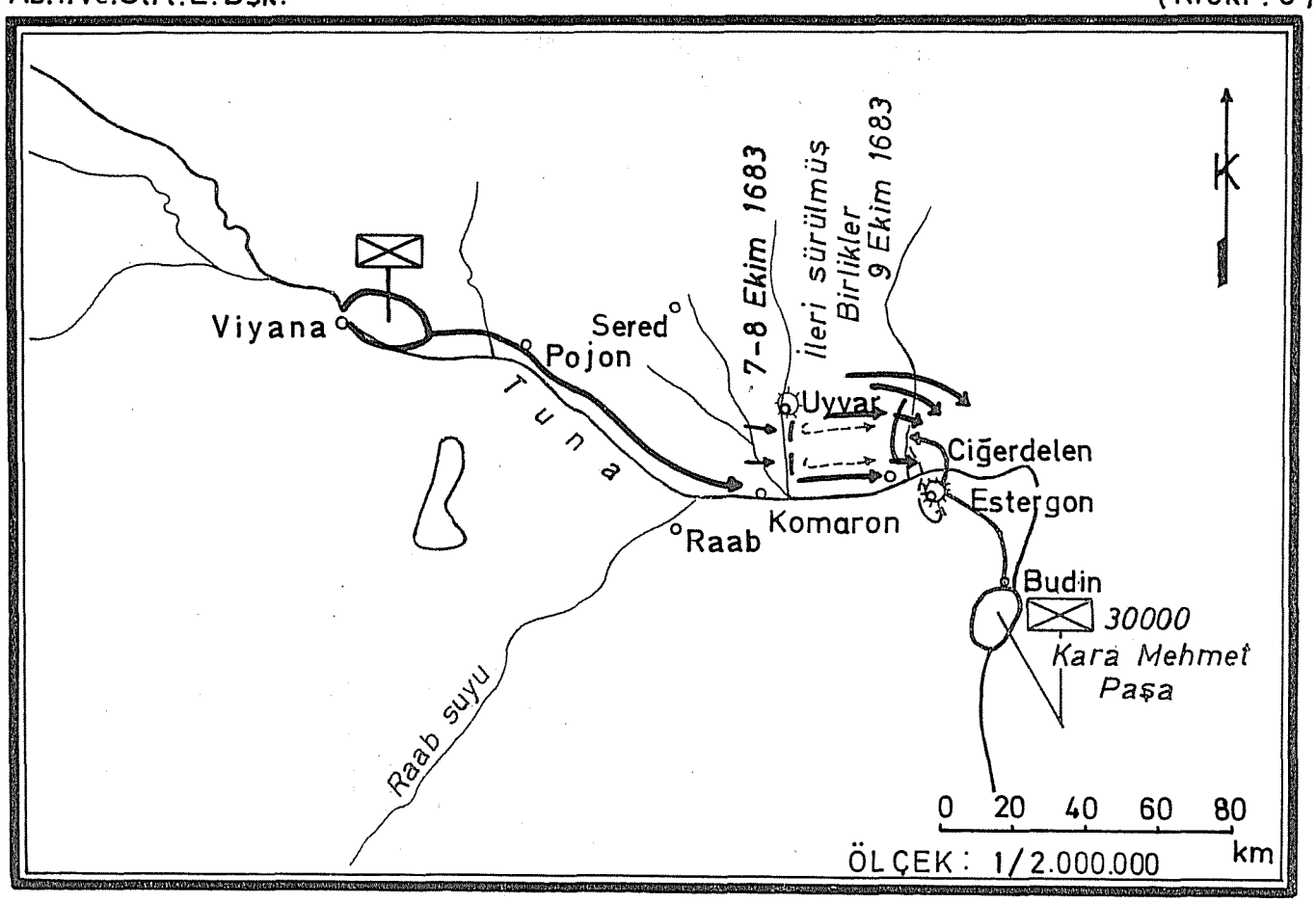

Gnkur
As.T.ve Str.E.Bşk.

1683 OSMANLI - AVUSTURYA HARBİNDE VİYANA KUŞATMASIN

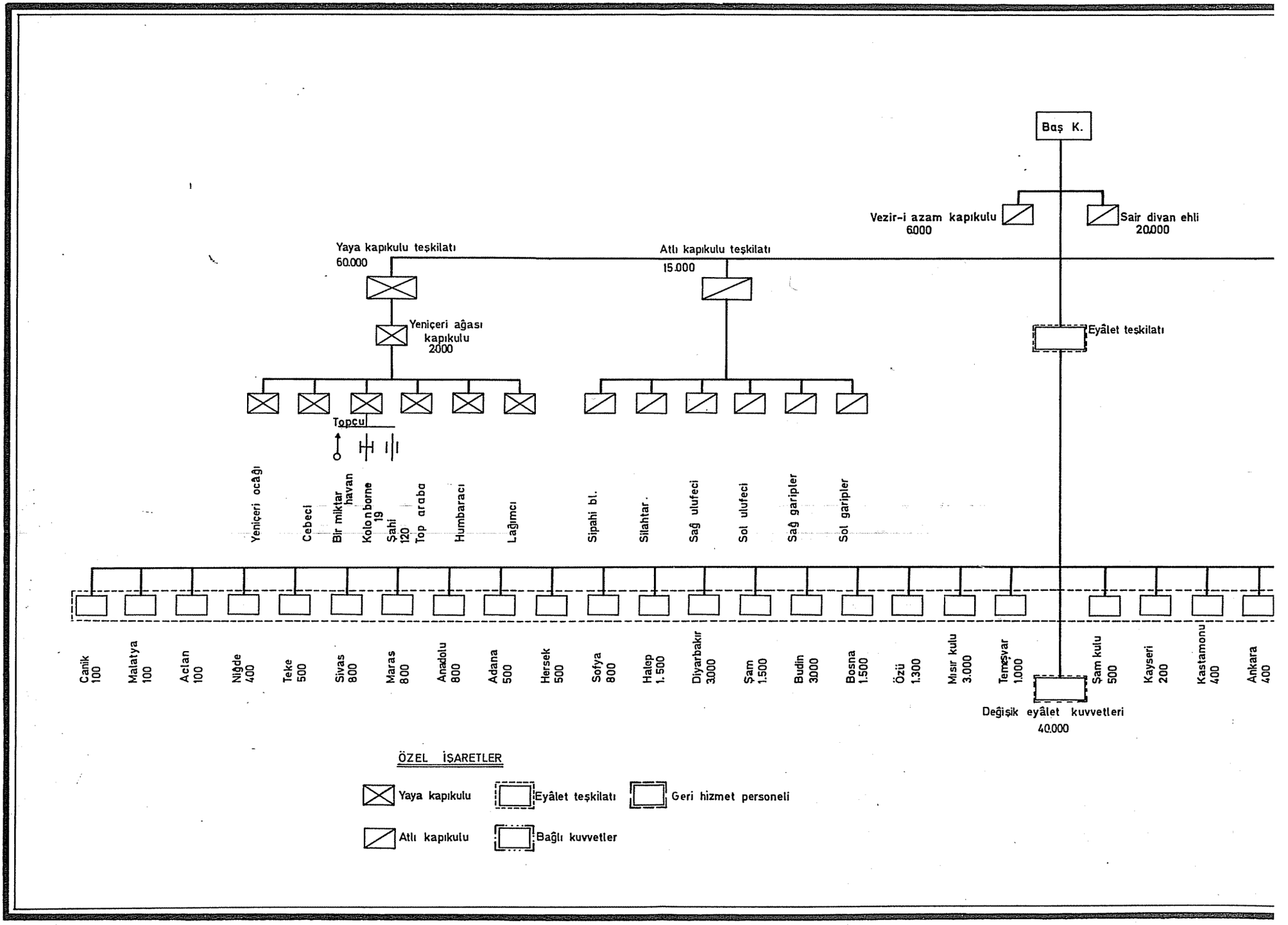

URYA HARBİNDE VİYANA KUŞATMASINA KATILAN TÜRK ORDUSUNUN KURULUŞU

(Kuruluş. 1)

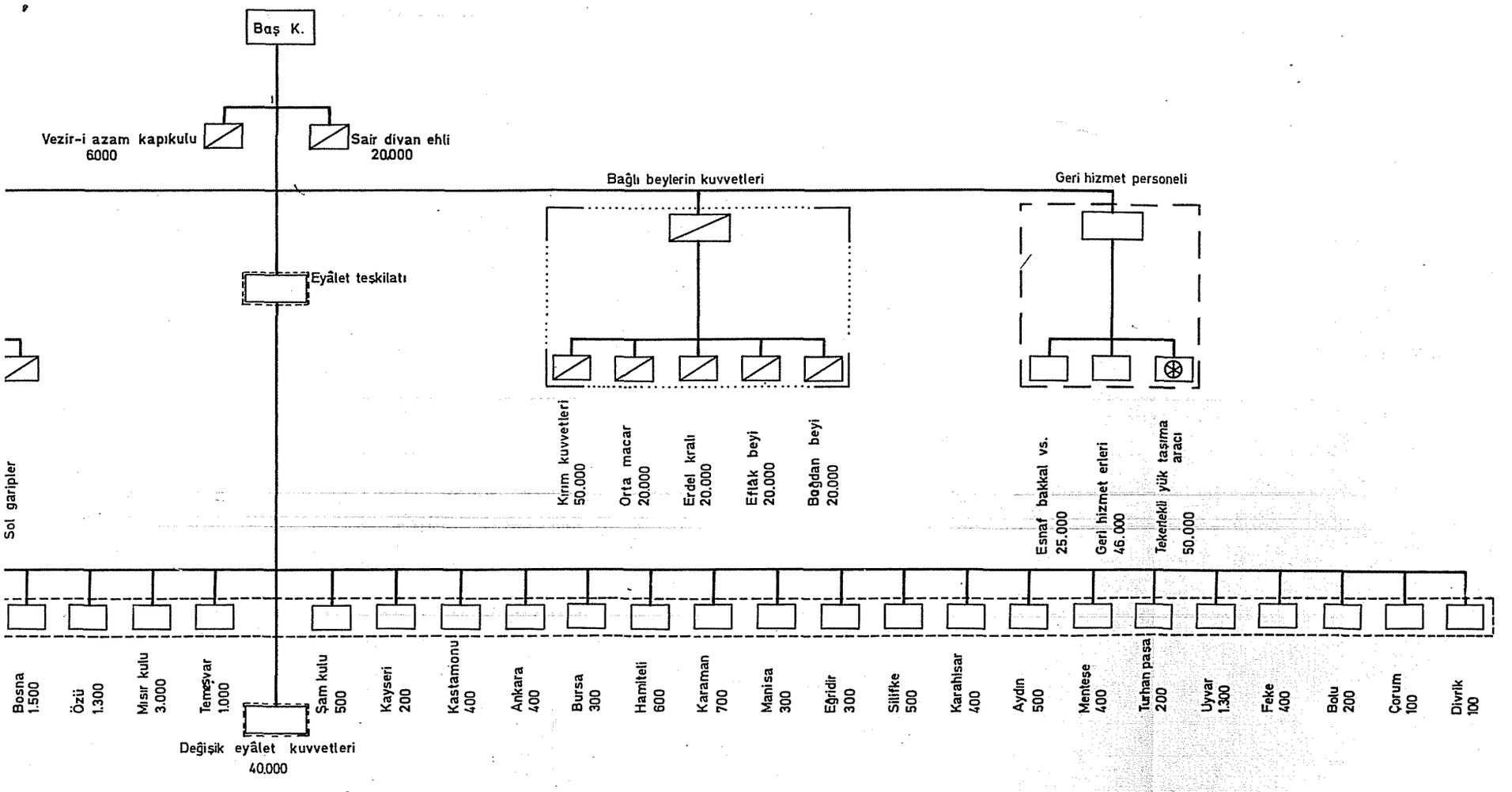

Gnkur.
As.T.ve Str. E.Bşk.

1683 İkinci Viyana Kuşatmasında Avustu

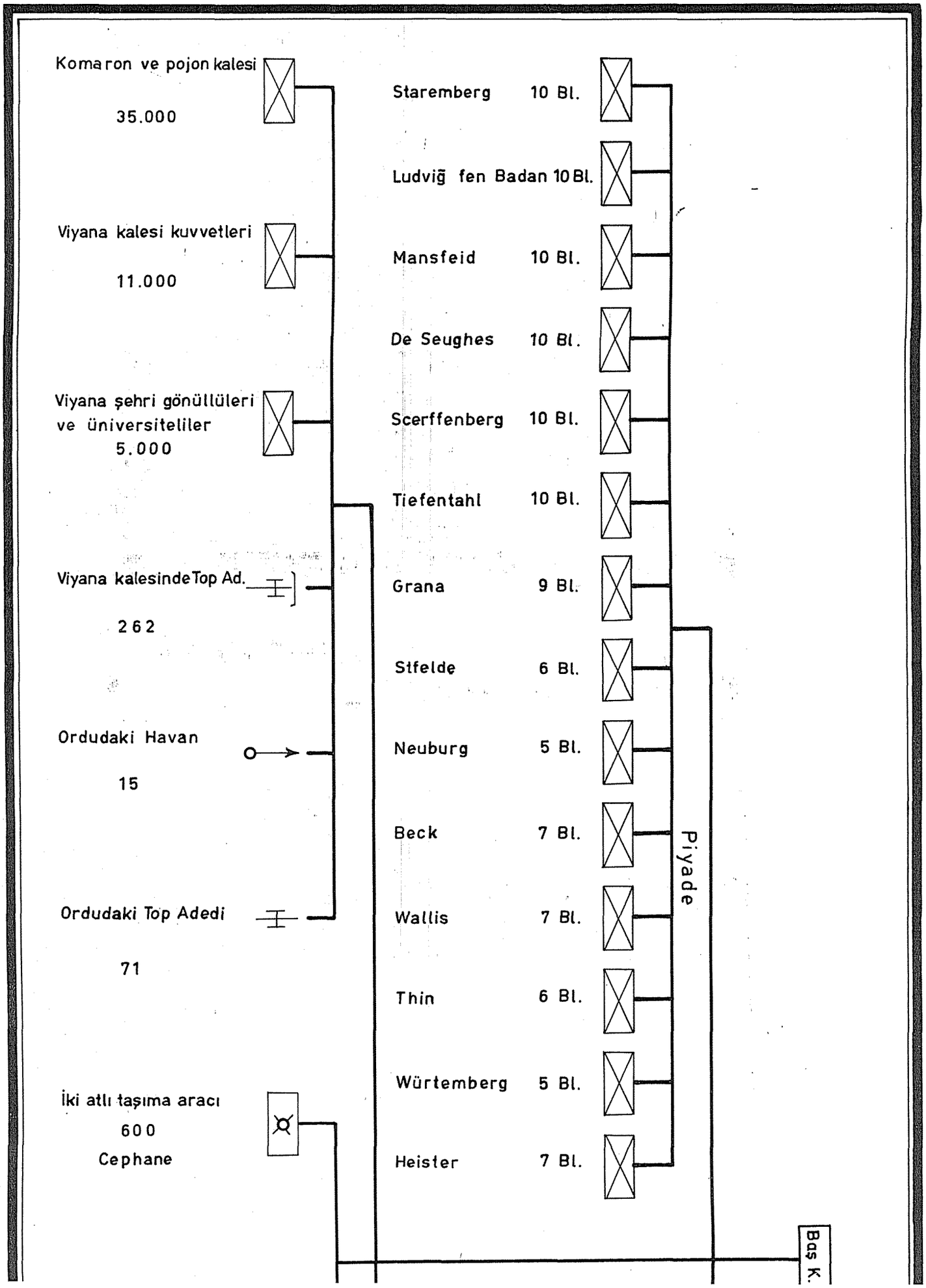

ʼusturya ve Müttefik Ordularının Kuruluşu

(Kuruluş : 2)

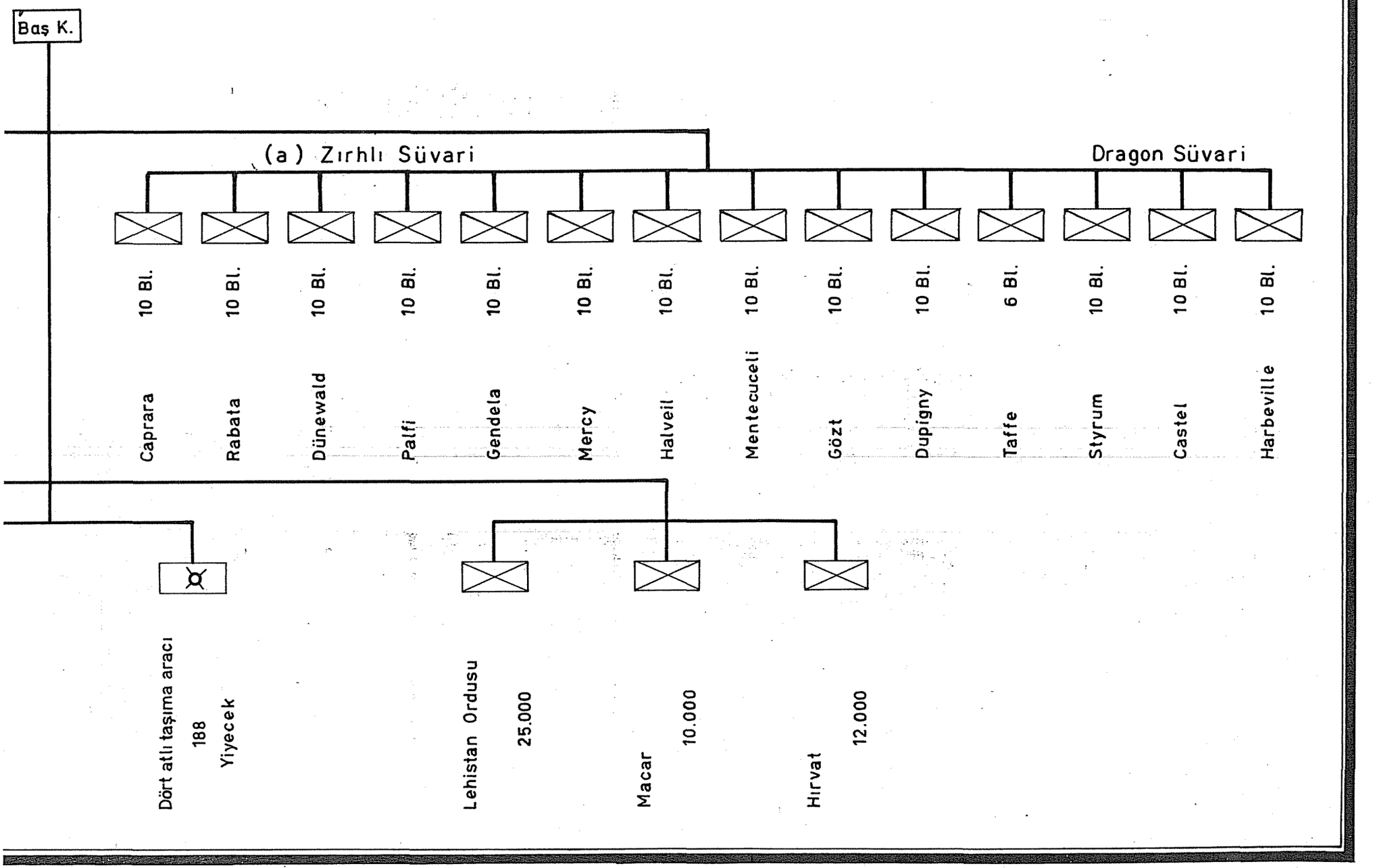

(Resim–1) : 1642 Yılında Viyana Kalesi'nin Görünüşü
(Tuvafel'in eserinden alınmıştır)

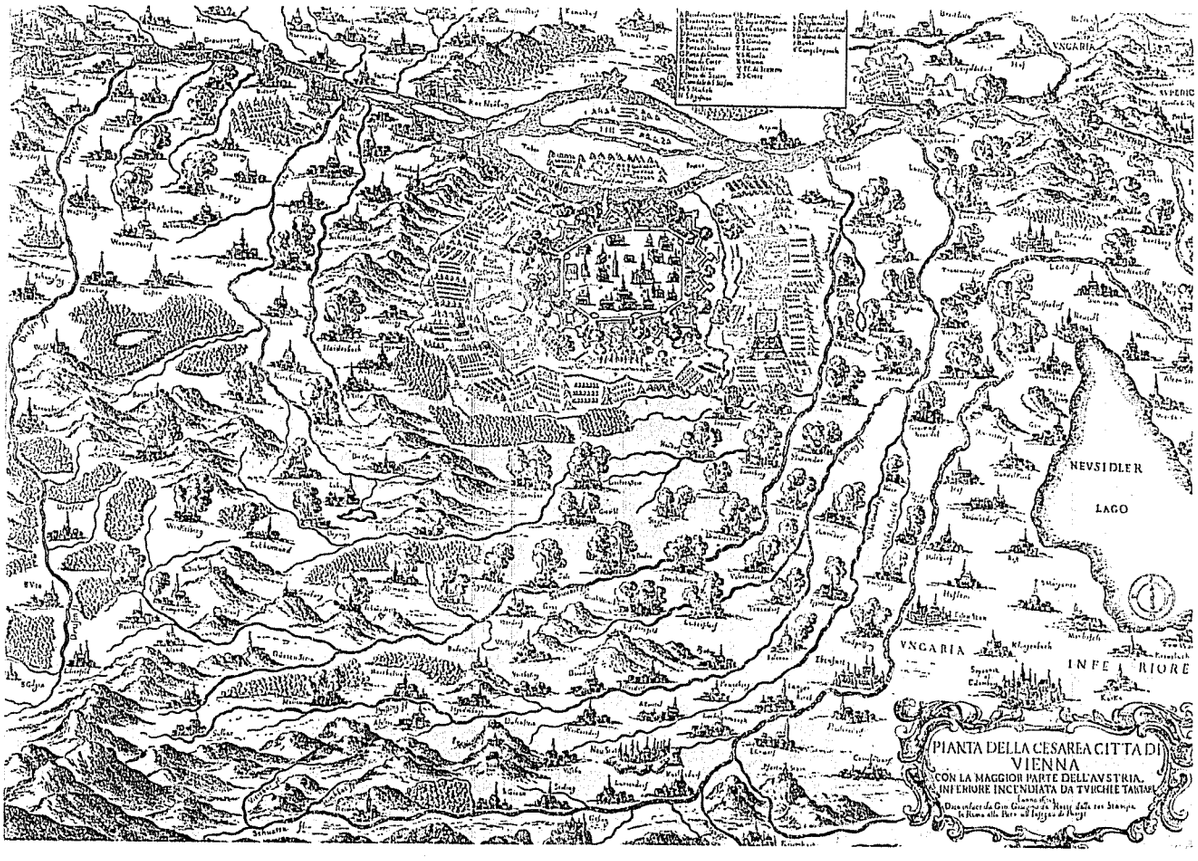

1683 Viyana Kuşatması

(Resim–2) : Viyana'nın Osmanlı Ordusu Tarafından Kuşatılmış Durumu

(Tuvafel'in eserinden alınmıştır)

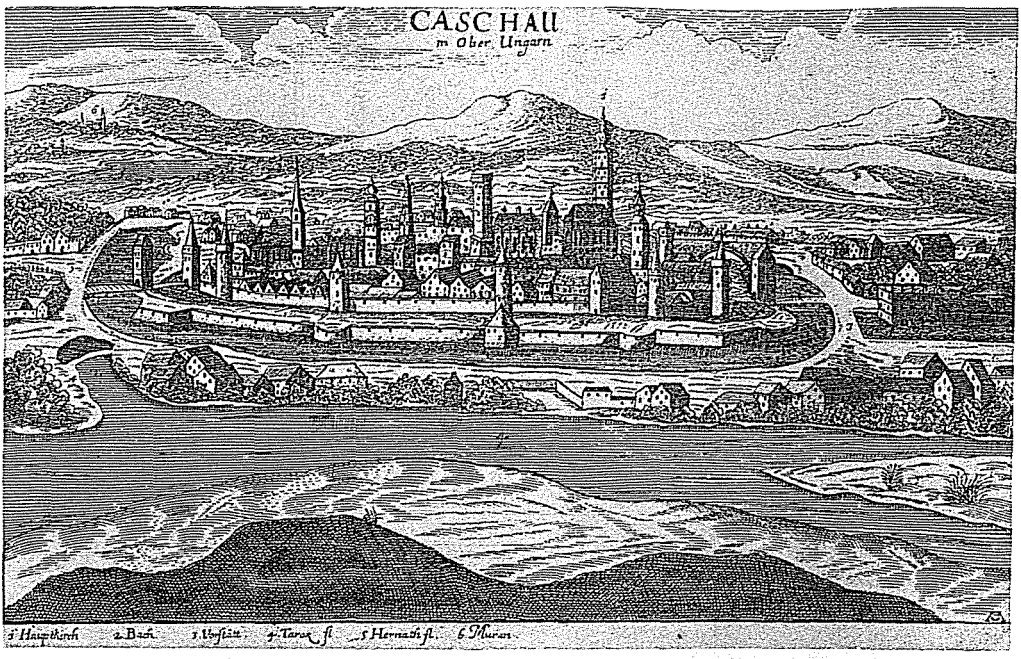

1683 Viyana Kuşatması
(Resim–3) : Orta Macaristan'ın Krallık Merkezi Olan
(Kaşav) Kasabası
(Tuvafel'in eserinden alınmıştır)

(Resim–4) : Pojon Kalesi

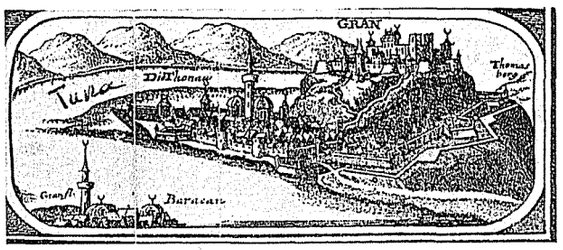

(Resim–4) : Estergon Kalesi

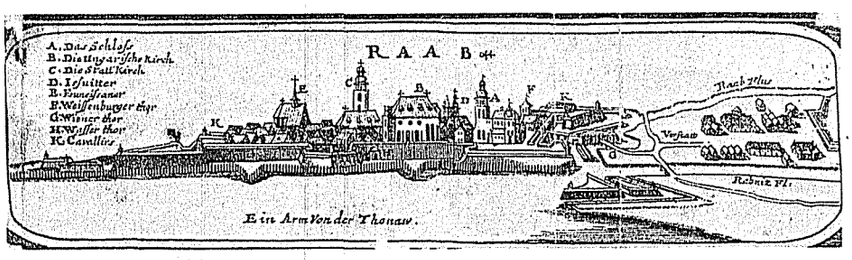

(Resim–4) : Raab Kalesi (Yanık Kale)
(Tuvafel'in eserinden alınmıştır)

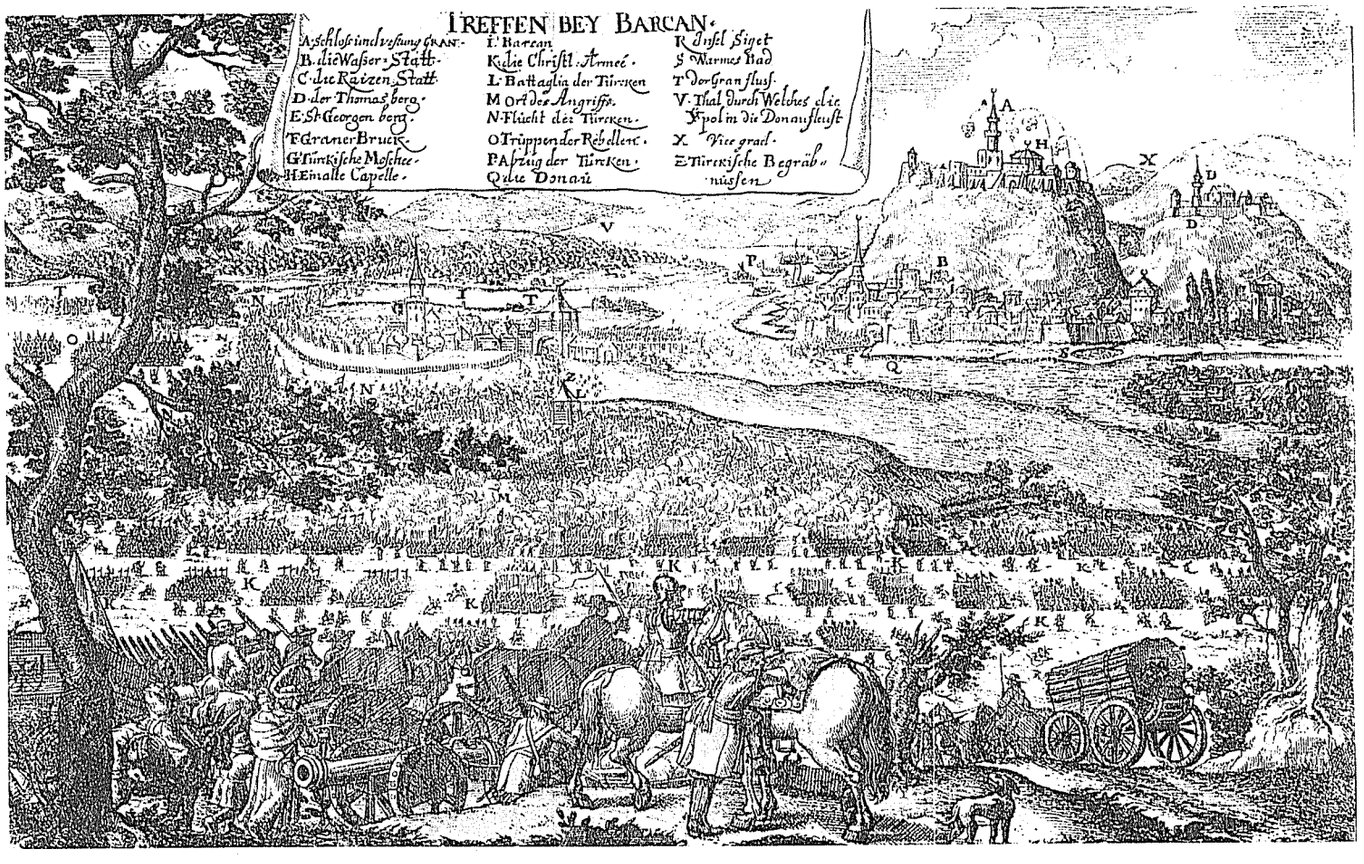

1683 Viyana Kuşatması

(Resim–5) : Osmanlı–Avusturya Orduları'nın (Parkan)'da Muharebe Düzenleri

(Tuvafelden alınmıştır)

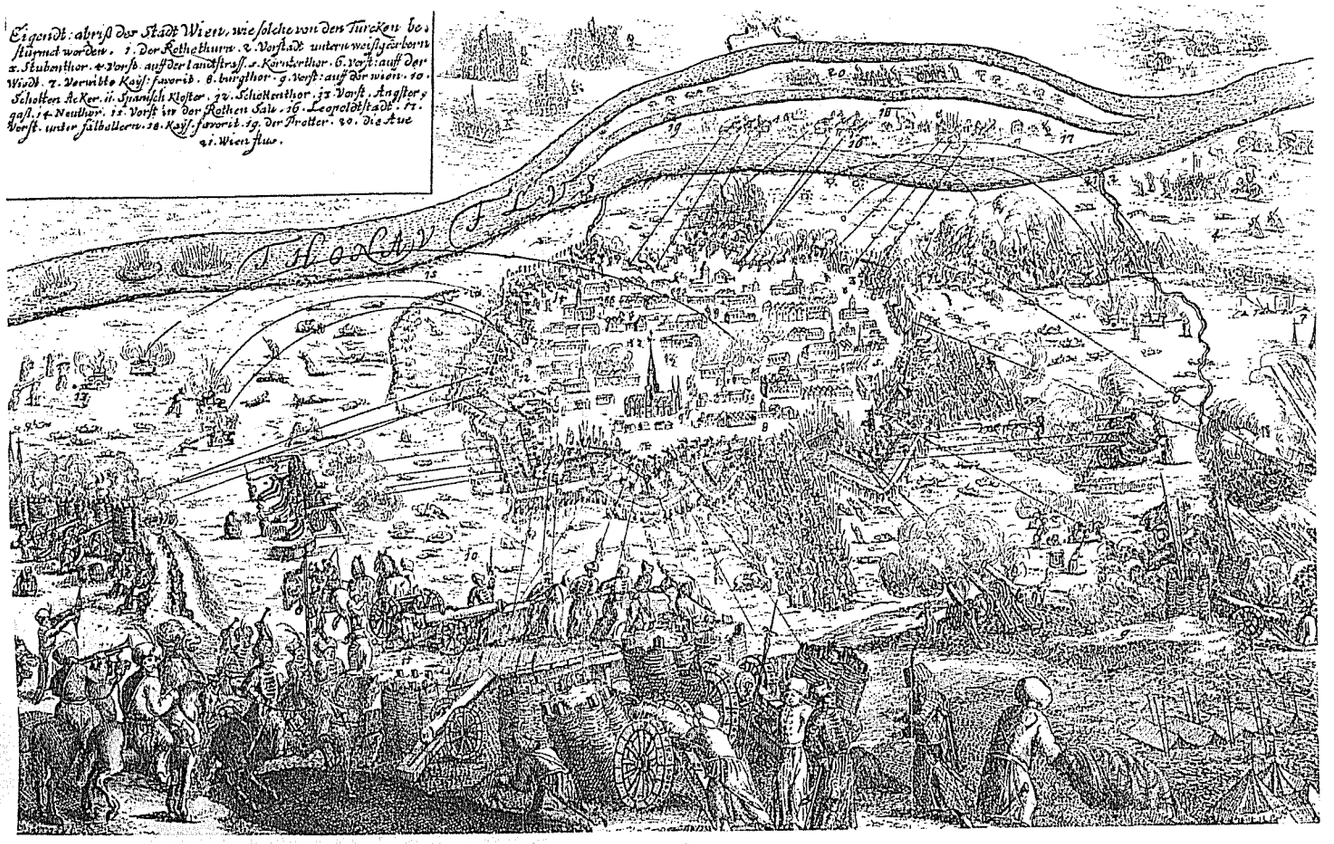

1683 Viyana Kuşatması

(Resim–6) : Osmanlı Topçuları'nın Viyana Kalesine Yaptıkları Tahrip Atışları

(Tuvafel'in eserinden alınmıştır)

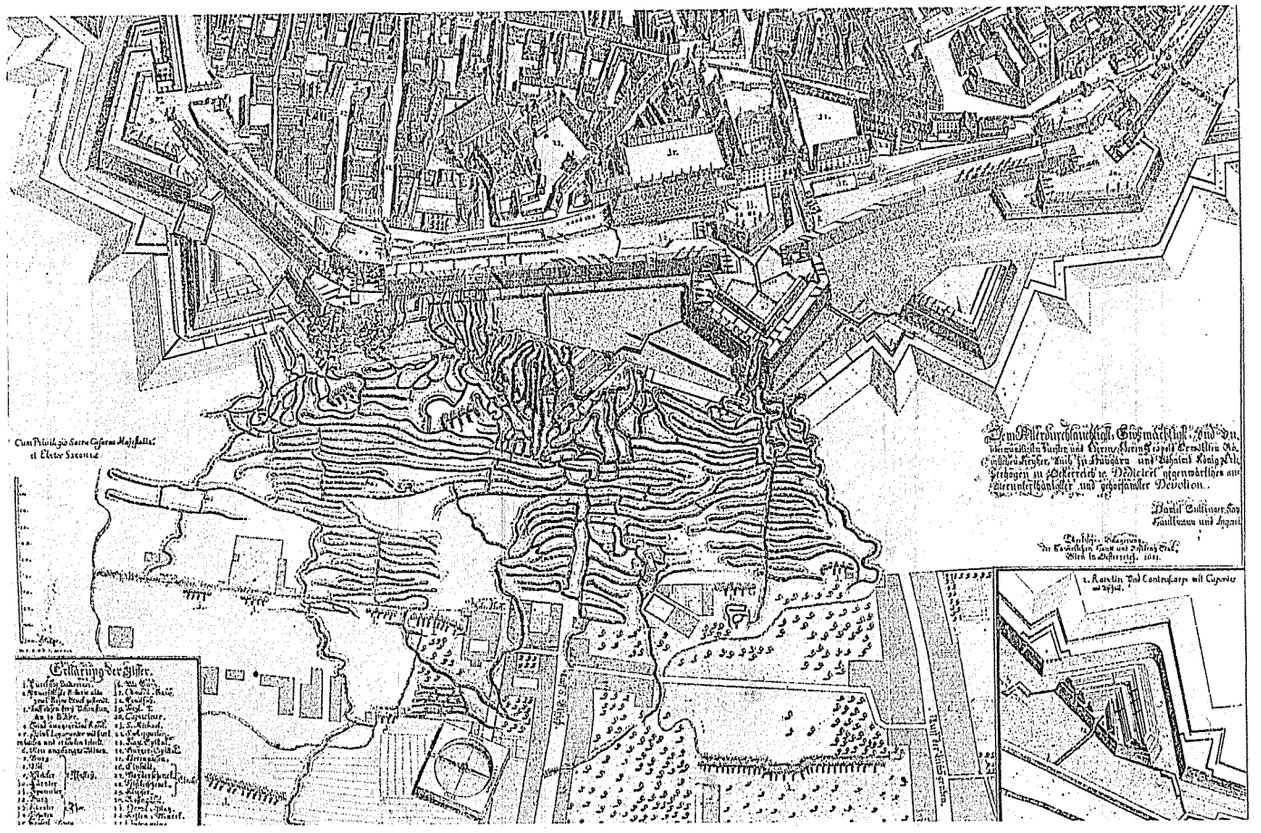

1683 Viyana Kuşatması

(Kroki–7) : Viyana Kalesi Önünde Osmanlı Ordusu'nun İlk Kuşatma Hazırlıkları

(Tuvafel'in eserinden alınmıştır)

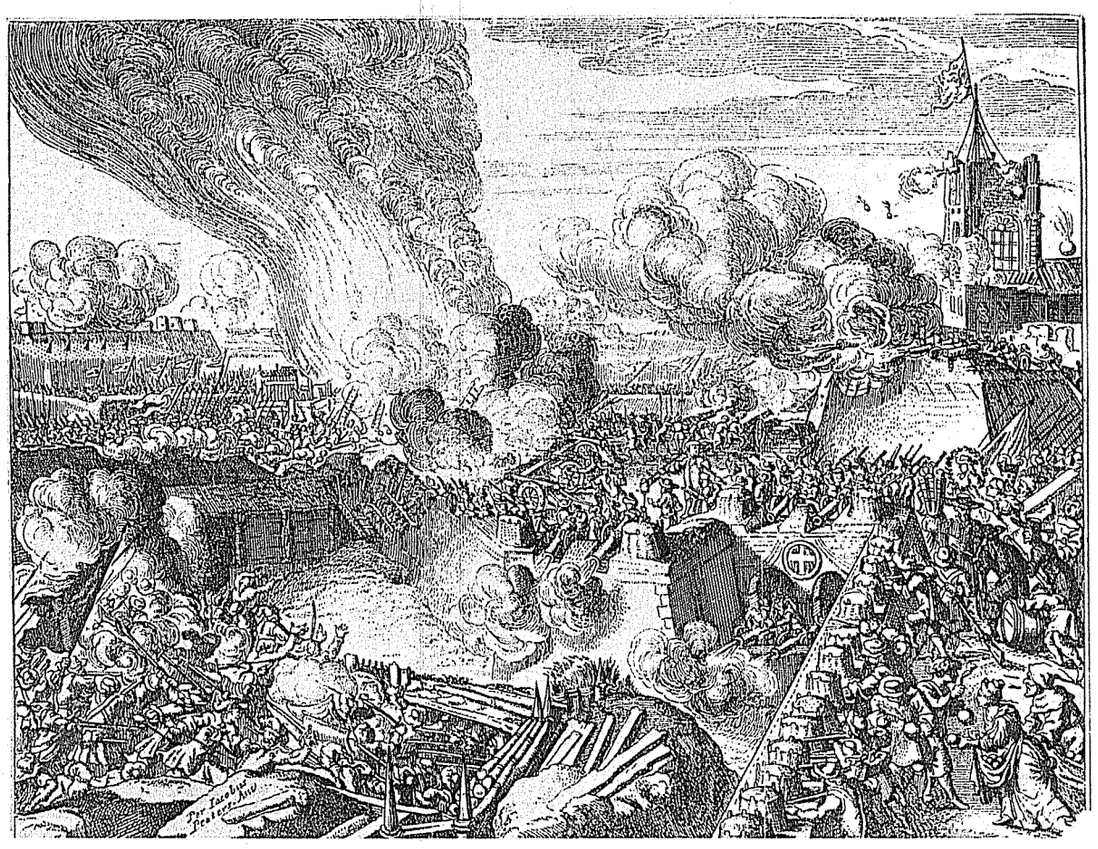

1683 Viyana Kuşatması
(Resim–8) : Viyana'yı Kuşatan Osmanlı Ordusu'nun Patlattığı Bir Lağım
(Tuvafel'den alınmıştır)

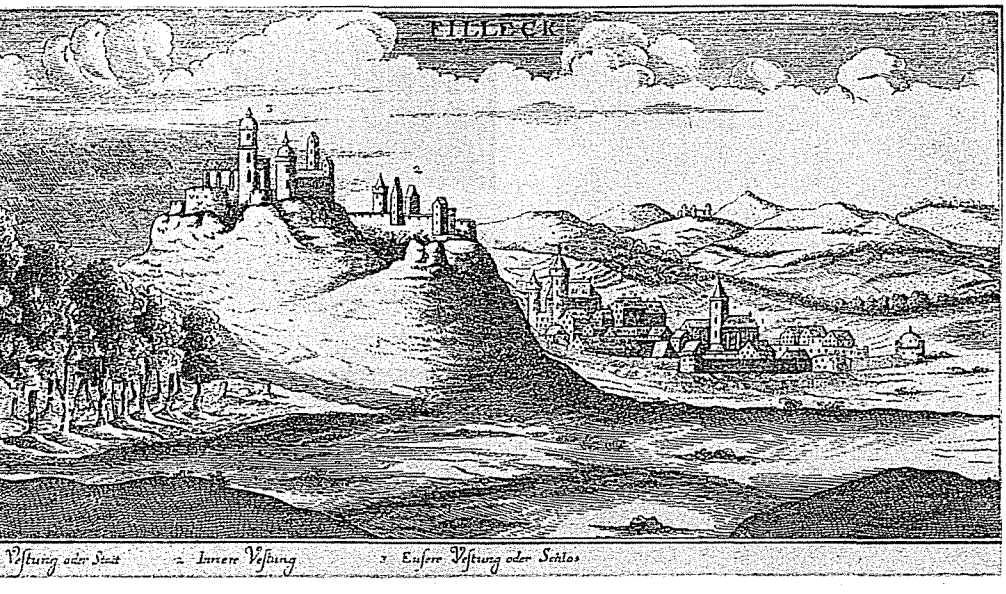

1683 Viyana Kuşatması
(Resim–9) : Viyana Batısında Fillek Kalesi
(Tuvafel'in eserinden alınmıştır)

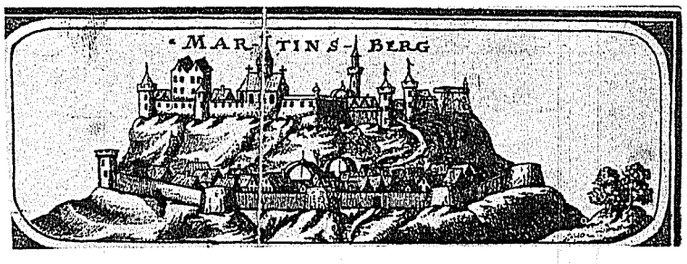

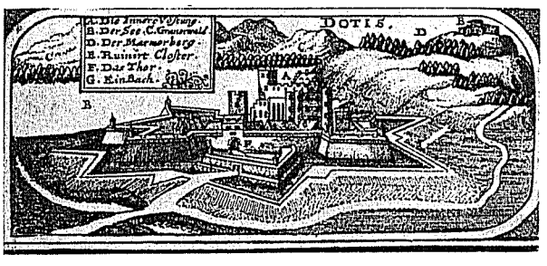

1683 Viyana Kuşatması

(Resim–10) : (Martins–Berg) Kalesi

(Dotis) Kalesi

(Tuvafel'in eserinden alınmıştır)

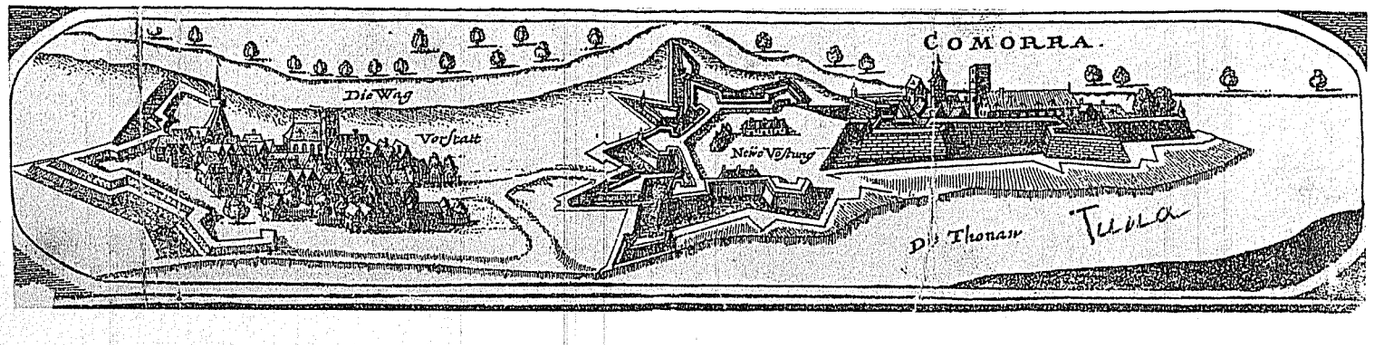

(Resim–11) : KOMARON KALESİ
(Tuvafel'in eserinden alınmıştır)

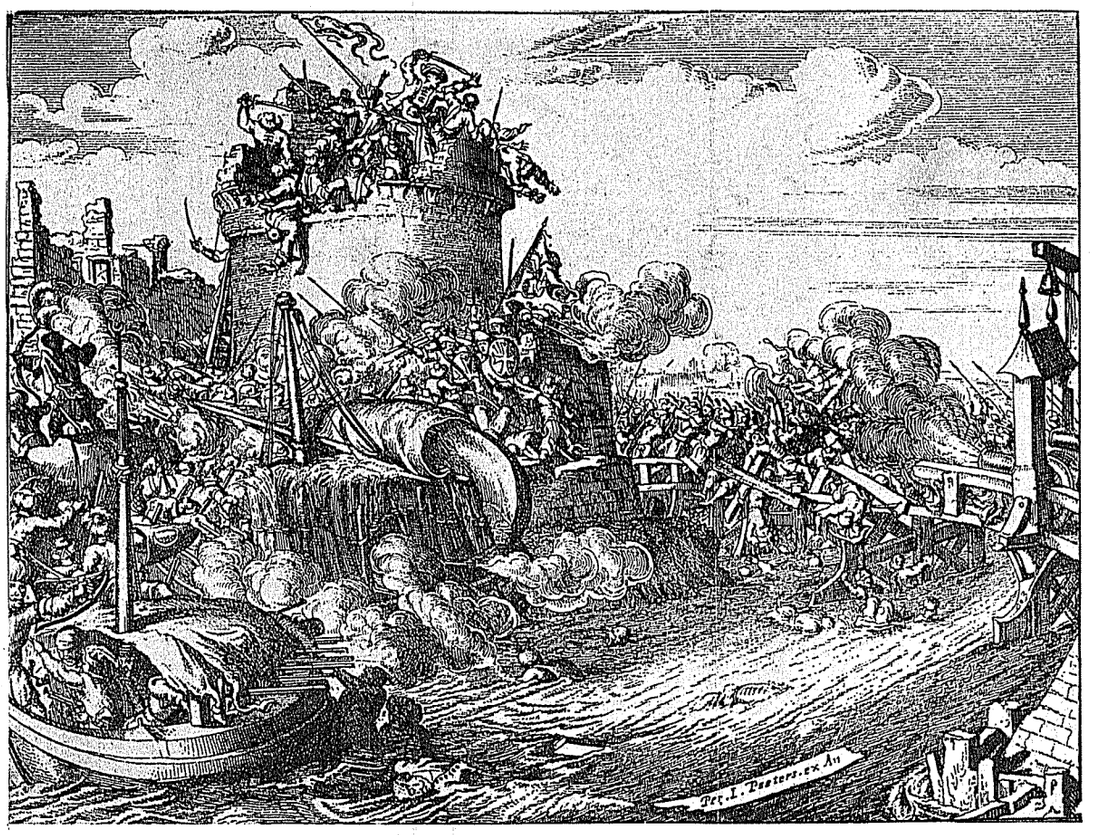

1683 Viyana Kuşatması
(Resim–12) : Osmanlı Ordusu'nun (Leopold Stadt)'ı ele geçirmesi ve Tuna Köprüsü'nün Tahribi
(Tuvafel)'in Viyana Önünde Türkler adındaki eserinden)

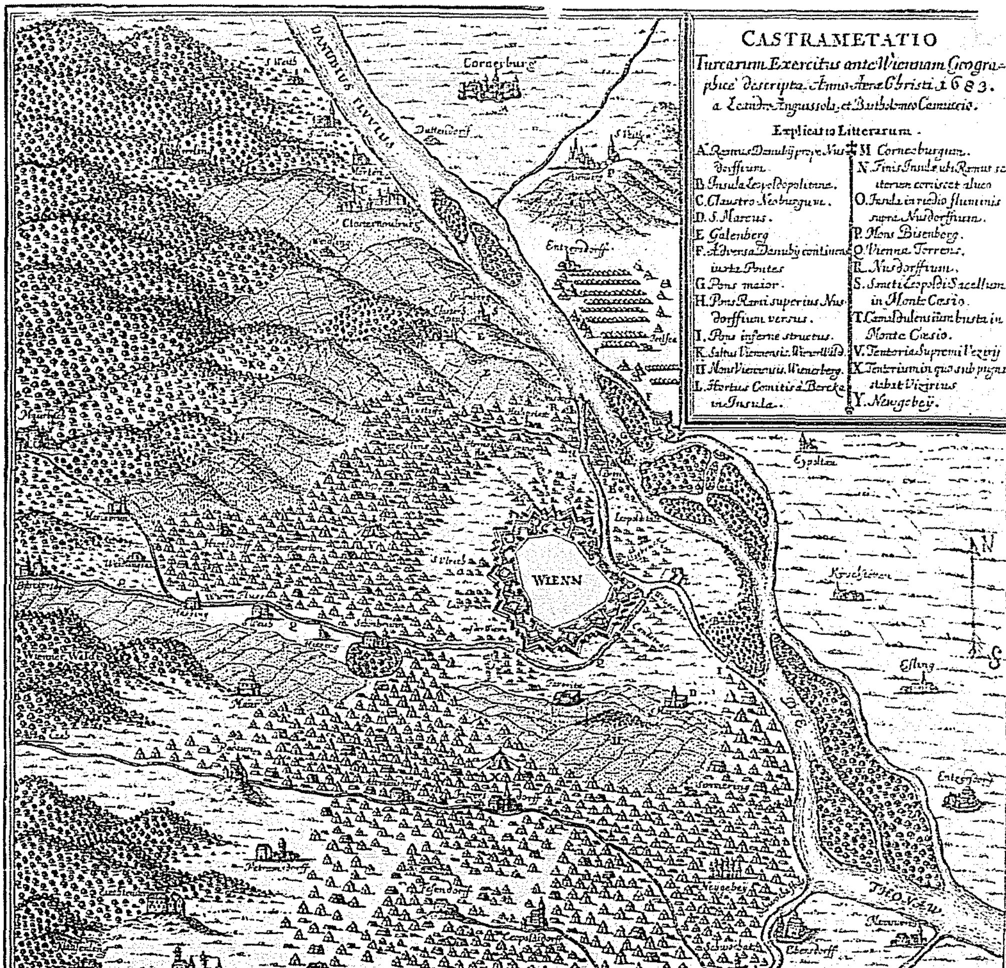

1683 Viyana Kuşatması

(Resim–13) : Kuşatmanın İlk Günlerinde Viyana Çevresindeki Osmanlı Ordugâhı

(Tuvafel'in eserinden alınmıştır)

Gnkur.
Harp Tarihi Bşk.
Kütüphanesi

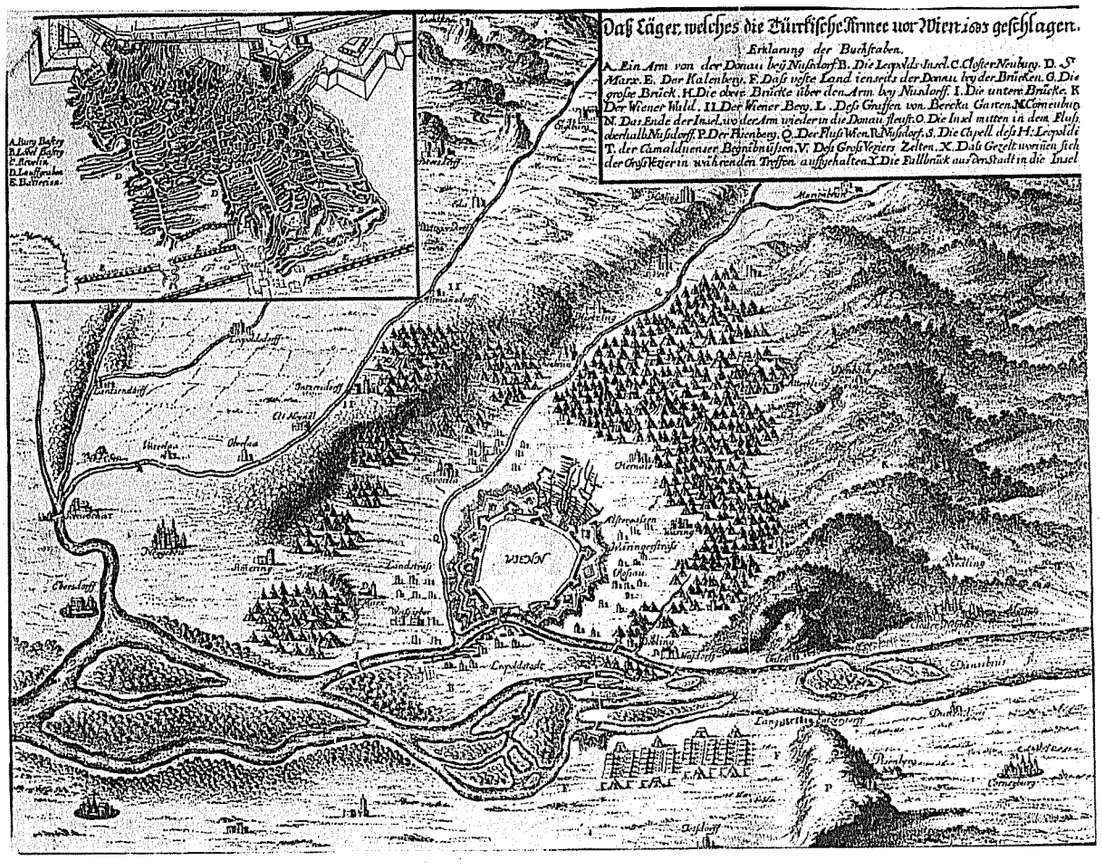

1683 Viyana Kuşatması

(Resim–14) : Kuşatmanın Sonlarına Doğru Viyana Çevresindeki Osmanlı Ordugâhı

(Tuvafel'in eserinden alınmıştır)

1683 Viyana Kuşatması

(Resim–15) : Avusturya Orduları Başkomutanı
Charles de Lorraine

Osmanlı Ordusu Serdarıekremi
Merzifonlu Kara Mustafa Paşa